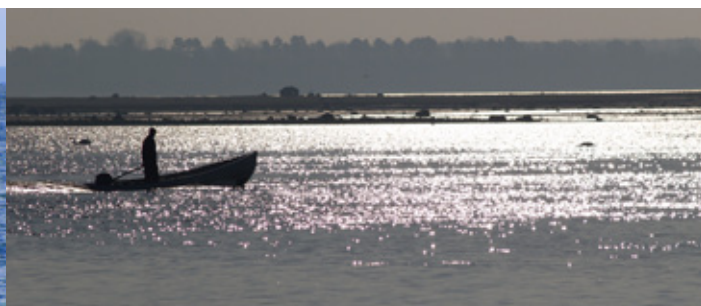
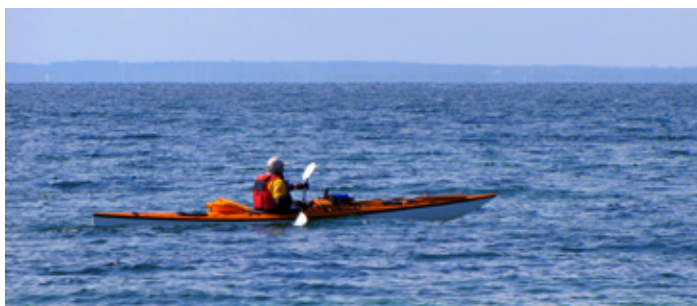

TRYG I NATUREN

En undersøgelse af sikkerhedsforholdene ved aktivt friluftsliv i det kystnære område i Danmark med fokus på sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere.

TRYG i Naturen

En undersøgelse af sikkerhedsforholdene ved aktivt friluftsliv i det kystnære område i Danmark med fokus på sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere.

Samlet rapport

Søren Andkjær og Jan Arvidsen

Institut for Idræt og Biomekanik

Syddansk Universitet

Institut for Idræt og Biomekanik

Syddansk Universitet

Støttet af TRYG-fonden

TRYG i Naturen

*En undersøgelse af sikkerhedsforholdene ved aktivt friluftsliv i det kystnære område i Danmark
med fokus på sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere*

Samlet rapport

Søren Andkjær og Jan Arvidsen

Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet

Rapporten er støttet af TRYG-Fonden

Udgivet 2012

ISBN 978-87-92646-51-4

Udgiver: Institut for Idræt og Biomekanik

Forsidefoto: Colourbox

Forsidelayout: Grafisk Produktion Odense

Opsætning: Grafisk Produktion Odense

Tryk: Print & Sign, Odense

Indholdsfortegnelse

INTRODUKTION	9
LÆSEVEJLEDNING	10
1. BAGGRUND, BEGREBER OG METODER	11
1.1. BAGGRUND	11
1.1.1. Formål.....	12
1.1.2. Registrering og undersøgelse af ulykker.....	15
1.2. BEGREBSAPPARAT.....	16
1.2.1. Friluftsliv.....	16
1.2.2. Det kystnære område i Danmark	17
1.2.3. Ulykker og hændelser	18
1.2.4. Nærved-ulykker	18
1.2.5. Risiko	20
1.2.6. Falsk eller blind alarm	20
1.3. DE VALGTE AKTIVITETSOMRÅDER.....	22
1.3.1. Jollesejls.....	23
1.3.2. Havkajakroning.....	24
1.3.4. Kitesurfing	27
1.3.4. Kommentarer til udvælgelse og metoder	27
2. ARTEN OG OMFANGET AF ULYKKER I FORBINDELSE MED AKTIVT FRILUFTSLIV I DE KYSTNÆRE OMRÅDER I DANMARK I PERIODEN 2005-2010	28
2.1. METODE.....	28
2.1.1. Afgrænsning.....	28
2.1.2. Empirisk grundlag	28
2.1.3 Systematisering af data (Variable).....	29
2.1.4 Metodiske begrænsninger og problemer i forbindelse med registrering af data	33
2.2. FATALE ULYKKER OG IKKE-FATALE HÆNDELSER FOR ALLE FRITIDSFARTØJER	34
2.2.1 Forekomst og type af hændelser og ulykker for alle fartøjer fordelt på år..	35
2.2.2 Forekomst og type af hændelser og ulykker fordelt på fartøjer.....	36
2.2.3 Tendenser for fatale og ikke-fatale ulykker og hændelser for alle fartøjer ..	38
2.2.4 Tendenser for fatale ulykker og ikke-fatale hændelser fordelt på fartøjer ..	39
2.2.5. Månedsvis fordeling af fatale og ikke-fatale hændelser og ulykker for alle fartøjer.....	42

2.2.6. Månedsvis fordeling af fatale og ikke-fatale hændelser og ulykker for udvalgte fartøjer.....	43
2.3. FATALE ULYKKER I FORBINDELSE MED KYSTFRILUFTSLIV.....	44
2.3.1 Nationalitet, alder, køn og særlige omstændigheder i forbindelse med fatale ulykker for alle fartøjer.....	44
2.3.2 Lokaltet, tidspunkt og årstid for fatale ulykker.....	45
2.4. HÆNDELSES- OG ULYKKESMØNSTRE I FORBINDELSE MED KAJAK-, SURF- OG JOLLESEJLADS	46
2.4.1 Antallet af fatale ulykker og ikke-fatale hændelser for kajak, surf og jollesejls	46
2.4.2 Ulykker og hændelser i forbindelse med kajak, surf og jollesejls fordelt på køn og antal forulykkede og involverede	46
2.4.3 Redninger af/assistance til kajakroere, surfere og jollesejlere.....	47
2.4.4 Typiske hændelser og ulykker for kajakroere, surfere og jollesejlere....	50
2.4.5 Forekomst og type af fatale hændelser ved kajak-, surf- og jollesejls..	51
2.4.6 Køn, alder og omstændigheder ved fatale hændelser ved kajakroning, surfing og jollesejls	51
2.4.7 Omstændigheder ved fatale ulykker ved jollesejls.....	52
2.4.8 Omstændigheder ved fatale ulykker ved surfing.....	53
2.4.9 Omstændigheder ved fatale ulykker ved kajakroning	53
2.5. OPSUMMERING	53
3. SURVEY-UNDERSØGELSE AF SIKKERHEDSKULTUREN HOS JOLLEFISKERE, HAVKAJAKROERE OG KITESURFERE	56
3.1. METODE	56
3.1.1. Afgrænsning og udvælgelse af aktivitetsgrupper og respondenter	56
3.1.2. Spørgeskemaet	58
3.1.3. Metodiske problemer.....	58
3.1.4. Generel indstilling til undersøgelsen.....	59
3.1.5. Analyse af svar.....	60
3.2. ALDER, KØN, UDDANNELSE OG OPVÆKST	60
3.3. AKTIVITETSSPECIFIK ERFARINGSNIVEAU, KOMPETENCENIVEAU OG OPLÆRINGSFORM	62
3.4. VANER: ÅRSTID, TIDSPUNKT PÅ DAGEN OG AFSTAND TIL KYSTEN.....	66
3.5. BRUG AF ALKOHOL I FORBINDELSE MED KYSTFRILUFTSLIV....	68
3.6. SOCIAL FORANKRING AF SIKKERHEDEN	69

3.7. Udstyr og beklædning	72
3.8. Temperatur og beklædning	75
3.9. Vejrudsigt	76
3.10. Selvfredninger	77
3.11. Risikovurdering	77
3.11.1. Vurdering af det generelle risikoniveau ved forskellige kystfriluftslivsaktiviteter	77
3.11.2. Risikoen for kæntring eller mand overbord ved jollefiskeri, kajakroning og kitesurfing og konsekvenserne heraf	78
3.11.3. Alvorlige situationer i forbindelse med jollefiskeri, kajakroning og kitesurfing	81
3.11.4. Ulykker i forbindelse med jollefiskeri, kajakroning og kitesurfing	83
3.11.5. Vurdering af udsagn omhandlende sikkerhed og risiko	86
3.12. Kurser og certificering	89
3.13. Opsummering	91
4. Kvalitativ undersøgelse med case study af sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere	96
4.1. Metode	96
4.1.1. Udvalgelse af respondenter	96
4.1.2. Interview	97
4.1.3. Analyse	98
4.1.4. Metodekritik	99
4.2. Værdier og motiver	100
4.2.1. Jollefiskere	100
4.2.2. Havkajakroere	100
4.2.3. Kitesurfere	101
4.2.4. Sammenfatning – værdier og motiver	103
4.3. Oplæring	104
4.3.1. Jollefiskere	104
4.3.2. Havkajakroere	104
4.3.3. Kitesurfere	105
4.3.4. Sammenfatning – oplæring	106
4.4. Adfærd og vaner ift. sikkerhed	107
4.4.1. Jollefiskere	107
4.4.2. Havkajakroere	112

4.4.3. Kitesurfere	115
4.4.4. Sammenfatning – adfærd og vaner ift. sikkerhed.....	119
4.5. VURDERING AF RISIKO	121
4.5.1. Jollesejlere	121
4.5.2. Havkajakroere.....	123
4.5.3. Kitesurfere	125
4.5.4. Sammenfatning – vurdering af risiko.....	126
4.6. ERFARING MED ULYKKER	127
4.6.1. Jollefiskere.....	127
4.6.2. Havkajakroere.....	128
4.6.3. Kitesurfere	129
4.6.4. Sammenfatning – erfaring med ulykker.....	131
4.7. HOLDNING TIL UDDANNELSE OG CERTIFICERING.....	132
4.7.1. Jollefiskere	132
4.7.2. Havkajakroere	133
4.7.3. Kitesurfere.....	135
4.7.4. Sammenfatning – holdning til uddannelse og certificering.....	136
4.8. OPSUMMERING	137
5. INTERNATIONALT PERSPEKTIV PÅ SIKKERHED VED FRILUFTSLIV	140
5.1. INTRODUKTION	140
5.1.1. Metode	140
5.1.2. Studierejsen.....	141
5.1.3. Begreber	142
5.1.4. Samfundssektorer – stat, marked og civilt samfund.....	142
5.2. POLITISKE OG LOVMÆSSIGE FORHOLD	143
5.3. ORGANISERING	145
5.4. RISKMANAGEMENT	147
5.5. UDDANNELSE OG CERTIFICERING.....	151
5.6. AUDITERING.....	153
5.7. DATABASER OVER ULYKKER OG HÆNDELSER	154
5.8. KONKRETE TILTAG FRA ORGANISATIONER	158
5.8.1. Adventure Smart	158
5.8.2. Maritime New Zealand (MNZ)	159
5.9. STRATEGIER FOR SIKKERHED OG NYE TILTAG I NEW ZEALAND OG NORGE	160

5.9.1. National strategi for rekreativ sejlads i New Zealand	160
5.9.2. Rapport om sikkerhedsforholdene ved sejlads med småbåde i Norge ..	161
5.10. FORSKNING I SIKKERHED OG ULYKKER I FORBINDELSE MED FRILUFTSLIV I NEW ZEALAND OG AUSTRALIEN	162
5.10.1. Kvantitativ forskning i ulykker.....	162
5.10.2. Kvalitativ forskning i enkelte ulykker.....	164
6. OPSUMMERING AF RESULTATER.....	167
6.1. INTRODUKTION	167
6.2. OPSUMMERING AF RESULTATER FRA UNDERSØGELSENS DEL 1	168
6.2.1. Hændelser og fatale ulykker i perioden 2005 til 2010.....	168
6.2.2. Fatale ulykker i forbindelse med jollesejlads, kajakroning og surfing...	169
6.2.3. Typiske problemer i forbindelse med hændelser.....	170
6.3. SIKKERHEDSKULTUREN I FORBINDELSE MED KYSTFRILUFTSLIV	171
6.3.1. Generel karakteristik af de tre aktivitetsgrupper	172
6.3.2. Værdier og motiver	173
6.3.3. Oplæringsform.....	173
6.3.4. Udstyr, beklædning og fartøj.....	175
6.3.5. Viden og færdigheder	176
6.3.6. Ulykkeserfaringer, risikovurdering og holdninger til sikkerhed	177
6.3.7. Adfærd og vaner.....	179
6.3.8. Tre sikkerhedsprofiler	180
6.3.9. Tre sikkerhedsniveauer	184
6.3.10. Aktivitetsspecifik gennemgang af de tre sikkerhedsniveauer.....	186
6.4. ET INTERNATIONALT KOMPARATIVT PERSPEKTIV PÅ SIKKERHED I FRILUFTSLIV.....	188
6.5. AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER IFT. RESULTATER.....	190
7. ANBEFALINGER.....	192
7.1. ÆNDRING AF SIKKERHEDSKULTUR.....	192
7.2. ANBEFALINGER.....	195
7.2.1. Anbefalinger ift. jollefiskeri	195
7.2.2. Anbefalinger ift. havkajakroere.....	198
7.2.3. Anbefalinger ift. kitesurfere	200
7.2.4. Opsumming af anbefalinger	202
7.3. FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING OG UDVIKLING	204

7.3.1. Registrering og analyse af hændelser og ulykker.....	204
7.3.2. Nye forskningsområder og indsatser	206
7.3.3. Opsummering af forslag til videre forskning og udvikling	207
7.4. AFRUNDING.....	208
REFERENCER.....	209
BILAG 1 – SPØRGESKEMA.....	215
BILAG 2 - INTERVIEWGUIDE TIL KVALITATIVT FOKUSGRUPPEINTERVIEW	225
BILAG 3 - OVERSIGT OVER INFORMANTER I FORBINDELSE MED STUDIEREJSE TIL NEW ZEALAND OG AUSTRALIEN, DEC. 2011.....	227

Introduktion

Nærværende rapport er resultatet og afrapportering af undersøgelsen *TRYG i naturen*. Formålet med undersøgelsen er at afdække og diskutere sikkerhedsforholdene ved aktivt friluftsliv i det kystnære område i Danmark med udgangspunkt i fire forskningsspørgsmål.

- *Hvad er omfanget af og mønstrene ift. ulykker og nærvæde-ulykker i forbindelse med aktivt friluftsliv i de kystnære områder?*
- *Hvordan er sikkerhedskulturen ved jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing?*
- *Hvilke erfaringer og resultater findes internationalt i forhold til sikkerhed ved aktivt friluftsliv i de kystnære områder?*
- *Hvilke tiltag kan forbedre sikkerheden ved friluftsliv i Danmark i de kystnære områder?*

Undersøgelsens ambition er at bidrage med forskningsmæssig viden om sikkerhed og risiko ved deltagelse i kystfriluftsliv med fokus på sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere. På baggrund heraf er det intentionen at anbefale konkrete tiltag til optimering af sikkerheden for udøverne. Håbet er, at dette kan føre til øget deltagelse i aktivt friluftsliv, hvilket på sigt kan resultere i en sundhedsmæssig effekt.

Undersøgelsen er støttet af TRYG-Fonden og forankret på Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet (SDU) i forskningsenheden Active Living. Der har til projektet været tilknyttet en følgegruppe bestående af repræsentanter fra en række centrale organisationer i forbindelse med kystfriluftsliv i Danmark: Søsportens Sikkerhedsråd, Søværnets Operative Kommando, Farvandsvæsenet, Dansk Svømmeunion, TRYG-kystlivredning, Dansk Sejlunion, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, Dansk Havkajaksamråd, Dansk Kano- og Kajakforbund, Fritidsfiskerne DAFF og Kiteboarding Denmark. Tak for støtten og deltagelsen i projektet.

Tak også til Kurt Lüders og Christina Wilhelmsen, SDU, for gennemlæsning og assistance gennem projektet.

Det er vores håb rapporten vil blive læst, og at den vil bidrage til et større fokus på sikkerhedsforhold i forbindelse med udøvelse af friluftsliv i Danmark. Ambitionen er, at en øget forskningsmæssig viden vil føre til bedre sikkerhedsmæssige forhold, og at dette vil resultere i øget deltagelse i friluftsliv og – måske - en sundhedsmæssig effekt.

Odense, december 2012

Søren Andkjær

Jan Arvidsen

Læsevejledning

Undersøgelsen består af fire selvstændige delundersøgelser (Afsnit 2 – 6), som undersøger og behandler de forskellige forskningsspørgsmål.

Vi har valgt at præsentere de enkelte delundersøgelser selvstændigt og relativt grundigt, hvilket har resulteret i en omfattende rapport. På den måde får den interesserede læser mulighed for at få indblik i metodevalg m.m., og det er muligt at følge den analytiske vej frem mod resultater og konklusioner indenfor undersøgelsens forskellige dele.

I afsnit 1 præsenteres baggrunden for undersøgelsen, og der gøres rede for centrale begreber og teorier, samt de overordnede metodiske valg.

Afsnit 2 omhandler undersøgelsens første forskningsspørgsmål: *Hvad er omfanget af og mønstrene ift. ulykker og nærvæd-ulykker i forbindelse med aktivt friluftsliv i de kystnære områder?*

Afsnit 3 og 4 er undersøgelsens centrale afsnit. Der er tale om to selvstændige undersøgelser, som imidlertid på forskellig vis tager udgangspunkt i og afdækker samme forskningsspørgsmål: *Hvordan er sikkerhedskulturen ved jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing?*

Der er her fokus på de samme målgrupper og cases – jollefiskerne, havkajakroerne, og kitesurferne. I den afsluttende opsummering bringes resultaterne fra del 3 og 4 sammen.

I Afsnit 5 præsenteres et internationalt komparativt perspektiv med fokus på New Zealand og Australien, og med udgangspunkt i flg. forskningsspørgsmål: *Hvilke erfaringer og resultater findes internationalt i forhold til sikkerhed ved aktivt friluftsliv i de kystnære områder?*

Afsnit 6 rummer den afsluttende opsummering og anbefalinger til praktiske tiltag og videre forskning og udvikling. Intentionen er her at svare på flg. forskningsspørgsmål: *Hvilke tiltag kan forbedre sikkerheden ved friluftsliv i Danmark i de kystnære områder?*

Vi har her valgt at præsentere en relativt omfattende opsummering, hvor man imidlertid kan finde de centrale resultater og anbefalinger gengivet i form af modeller og tekstbokse.

Af hensyn til læsbarheden er der ligeledes undervejs i rapporten indføjet en del kommentarer og opsummeringer indsat i tekstbokse. Hvis man ønsker den hurtige vej til resultaterne kan det derfor anbefales, at man søger efter og læser de særlige tekstbokse med opsummeringer og kommentarer. Samtidigt skal det indføres, at dette nødvendigvis vil resultere i en voldsom forenkling, hvor baggrund og argumenter såvel som detaljer og nuancer vil forsvinde.

Indholdsfortegnelsen er detaljeret og omfattende, hvilket er et bevidst valgt for at give læseren mulighed for at gå direkte til særlige relevante afsnit. Man kan således med fordel benytte indholdsfortegnelsen som en direkte vej frem mod særlige afsnit og temaer, hvor man f.eks. kan finde baggrund og argumenter for udvalgte resultater.

Vi har valgt at publicere undersøgelsen i en lang og en kort udgave. Dette er den samlede rapport, som rummer den udførlige og grundige gennemgang af de 4 delundersøgelser efterfulgt af opsummering med resultater og anbefalinger. Herudover publicerer vi en mindre udgave, som alene rummer en kort introduktion efterfulgt af resultater og anbefalinger.

1. Baggrund, begreber og metoder

1.1. Baggrund

Danmark råder over mere end 7000 km. kystlinje, og stranden og de kystnære områder har stor betydning for danskernes fritids- og friluftsliv (Eichberg & Jespersen 2001). Der er i Danmark stor interesse for at sikre, at badning og friluftsliv ved kysten kan foregå under trygge rammer, og at ulykkesfrekvensen bringes ned på et minimum (Møller et al. 2012). Det kan således synes overraskende, at der politisk såvel som forskningsmæssigt ikke er større fokus på sikkerhed ved de aktivitetsorienterede og idrætslige dele af friluftslivet, end det hidtil har været tilfældet.

De sikkerhedsmæssige risici i forbindelse med fx. jollesejlds, havkajakroning eller kitesurfing er åbenlyst store og formentlig større end ved badning ved stranden eller i en svømmehal (Nielsen et al. 2000). Det er således påvist, at den aktivitet der hyppigst kan relateres til fatale drukneulykker er fritidsaktiviteter i båd (Møller et al. 2012).

Havkajakroning og andre friluftslivsaktiviteter bliver i stadigt stigende omfang benyttet i pædagogiske sammenhænge med børn og unge. Dragebådsulykken i februar 2011 på Præstø Fjord har på tragisk vis aktualiseret alvoren i denne udvikling set i sammenhæng med dels forskning og dels lovgivning på området¹.

Friluftsliv ses som et kulturelt fænomen, der udvikler og forandrer sig i tid og rum (Pedersen 1999, Andkjær 2008), og friluftsliv i Danmark har udviklet sig igennem forskellige perioder med forskellige praksisformer og natursyn (Eichberg & Jespersen 2001). Inden for de seneste 30 år er der sket en kraftig udvikling i friluftslivet og i interessen for naturoplevelser i Danmark (Søndergaard Jensen 1998; Søndergaard Jensen 2003; Pilgaard 2008; Buch Laub & Pilgaard 2011). Både inden for det uorganiserede og det organiserede og pædagogiske friluftsliv kan der registreres en udvikling med flere aktive deltagere, flere organisationer og institutioner og et generelt højere aktivitetsniveau (Andkjær 2005).

Aktiviteterne i det kystnære område kan ses i sammenhæng med den generelle udvikling i friluftsliv i Danmark inden for de seneste år. Et kulturelt perspektiv på friluftsliv kan her medvirke til at forstå forskellige sider af friluftslivet med forskellige praksisformer, organisationsformer og motiver, som sandsynligvis viser forskellige måder at tænke, praktisere og organisere sikkerhed.

Der er påvist en tendens til at dele af friluftslivet i højere grad søges på grund af muligheden for personlig udvikling og oplevelse af action og risiko (Bischoff 2002; Andkjær 2008), og særligt unge mennesker synes at interessere sig for og engagere sig i de nyere former for friluftsliv (Mogensen 2005; Gerdes 2006; Andkjær 2008; Fisker 2008).

¹ Det skal understreges, at denne undersøgelse blev igangsat inden Præstøulykken, hvorfor denne ikke har været en direkte del af motivationen, ligesom den heller ikke er et fokusområde i undersøgelsen.

I gennem perioden er friluftsliv i Danmark i udstrakt grad blevet pædagogiseret og kommercialiseret samtidigt med, at det har bevæget sig mod mere fokus på individuelle aktiviteter præget af action og risiko (Andkjær 2008; Fisker 2008). Det betyder, at der i dag er flere organisationer og aktører på markedet, at der er flere måder at organisere friluftslivet på, samt ikke mindst flere aktører, der efterspørger oplevelser i naturen, som rummer potentielle risici. Den generelle udvikling indenfor friluftsliv i Danmark gennem de seneste 20 – 30 år understreger dermed relevansen af øget forskningsmæssigt fokus på området.

1.1.1. Formål

Projektets overordnede mål er at skaffe forskningsmæssig baggrund for anbefaling af tiltag, som kan reducere antallet af ulykker, og dermed gøre det mere sikkert at dyrke friluftsliv i Danmark. Dette kan føre til at flere mennesker kommer ud i naturen og deltager aktivt i friluftsliv, hvilket på sigt kan resultere i en sundhedsmæssig effekt².

Projektets formål er ambitiøst, hvorfor det er på sin plads med nogle kommentarer:

- Friluftsliv i Danmark er generelt ikke udpræget risikobetonet og farligt sammenlignet med andre lande og omfanget af ulykker er ikke stort. Tanken er imidlertid, at det grundlæggende er problematisk, at der sker ulykker, og at én fatal ulykke er én ulykke for meget.
- Det er usikkert, hvorvidt risikofaktorer kan ses som en begrænsende faktor for deltagelse i friluftsliv, og dermed om en reduktion af ulykkesomfanget fører til større deltagelse. For nogle aktiviteter og nogle gruppers vedkommende (f.eks. unge) tyder noget på, at risikoen ses som en attraktion.
- En række nyere forskningsresultater påviser en positiv sammenhæng mellem, på den ene side aktiviteter og ophold i naturen, og på den anden side stressniveau og oplevelsen af vitalitet, livskvalitet og sundhed (Hansen 2005, Pretty et al 2005).

Intentionen med undersøgelsen er at undersøge og påvise mønstre i forhold til ulykker og hændelser relateret til friluftsliv i de kystnære områder i Danmark. Undersøgelsen har ambition om at påvise mulige sammenhænge, mønstre og principper, som vil kunne have gyldighed også udover aktivt friluftsliv i det kystnære område i Danmark. Undersøgelsen vil endvidere kunne pege på mulige fremtidige forskningsområder.

² Det skal understreges, at der ikke findes studier som påviser at risiko er en begrænsende faktor for deltagelse i friluftsliv, hvorfor det omvendte perspektiv – at begrænsning af risiko ved deltagelse vil fremme deltagelsen – heller ikke er påvist, men i højere grad er en formodning eller hypotese. Be- eller afkræftning af denne hypotese ligger imidlertid udenfor dette studies rammer.

Undersøgelsens resultater forventes at være:

- Afdækning af omfang og mønstre af ulykker i forbindelse med aktivt friluftsliv i de kystnære områder indenfor udvalgte aktivitetsgrupper
- Øget viden om hvordan sikkerhed og risiko bliver varetaget af aktører og miljøer i friluftslivet, bl.a. i forhold til uddannelse og oplæring
- Øget viden om hvordan man internationalt arbejder med forskning i og organisering ift. forebyggelse af ulykker relateret til friluftsliv.
- Forslag til tiltag for optimering af sikkerhed ved friluftsliv i de kystnære områder.

Intentionen er, at undersøgelsen vil kunne supplere den eksisterende forskning på området og dermed danne grundlag for udvikling af strategier som på sigt kan resultere i mere kvalificerede beslutninger. Dette vil kunne medvirke til at øge sikkerheden i forbindelse med friluftsliv i Danmark og dermed på sigt øge deltagelsen og virke sundhedsfremmende.

Undersøgelsen vil undersøge og analysere sikkerhedsforholdene ved deltagelse i friluftsliv i bred forstand, dvs. både almindelige menneskers spontane eller traditionsbundne fritidsliv i naturen (det civile samfund), friluftsliv i foreninger og organisationer (den 3. sektor), friluftsliv indenfor den pædagogiske verden, f.eks. på efter- og højskoler (staten), og endelig friluftsliv på det kommercielle marked i form af kurser og aktiviteter fra private udbydere (markedet) (Pestoff 1996)³.

Der fokuseres i undersøgelsen på aktivt friluftsliv i det kystnære område, fordi det vurderes hensigtsmæssigt og for på den måde at afgrænse projektets omfang⁴.

3 Forestillingen er, at ulykkesmønsteret muligvis kan have en sammenhæng med organisationsformen og dermed placeringen ift. Samfundssektorer. De senere præsenterede data viser imidlertid, at det er vanskeligt med det tilgængelige datamateriale at påvise denne sammenhæng. Væsentligt er det dog (specielt ift. Det internationale studie), at påpege at der i dette studie bliver set bredt på friluftsliv i alle samfundsektorer og eksempelvis ikke kun i undervisningssammenhæng.

4 En meget stor del af friluftslivet i Danmark foregår ved kysten og med vandet som vigtigt element, bl.a. fordi man her finder den mest uberørte natur i Danmark kombineret med mest udstrakt bevægelsesfrihed. Mange nyere aktiviteter er udviklet og tilpasset dette miljø, f.eks. havkajakroning, wind-, kite eller kajaksurfing. Friluftsliv ved vandet rummer åbenlyse sikkerhedsmæssige risici i kraft af vandets temperatur og afkølende effekt kombineret med vind (se f.eks. Nielsen et al 2000).

I forhold til tidligere forskning på sikkerhedsområdet vil dette projekt:

- Fokuserer på de aktive dele af friluftslivet, som rummer åbenbare risici
- Inddrage et bredere begreb om ulykker, hvor også nærved-ulykker er relevante
- Undersøge betydningen af organisering, uddannelse og oplæring i forhold til at reducere fremkomsten af ulykker
- Inddrage flere forskellige metoder
- Undersøge og diskutere sikkerhed og risiko i dansk friluftsliv i forhold til international forskning
- Anbefale tiltag til optimering af sikkerheden på området

Projektet præsenterer således en helhedsorienteret undersøgelse og analyse gennem anvendelse af flere forskellige metoder og inddragelse af internationale resultater.

Forskningsspørgsmål

Projektet vil undersøge fire overordnede forskningsspørgsmål:

- Hvad er omfanget af og mønstrene ift. ulykker og nærved-ulykker i forbindelse med aktivt friluftsliv i de kystnære områder?
- Hvordan er sikkerhedskulturen ved jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing?
- Hvilke erfaringer og resultater findes internationalt i forhold til sikkerhed ved aktivt friluftsliv i de kystnære områder?
- Hvilke tiltag kan forbedre sikkerheden ved friluftsliv i Danmark i de kystnære områder?

Hypoteser

Der opstilles en række hypoteser som forsøges be- eller afkræftet. Hypoteserne refererer til tidligere forskningsresultater i Danmark, til internationale undersøgelser samt til en mere generel opfattelse af friluftslivets udvikling:

- Der er sket en stigning i antallet af ulykker og nær-ulykker i perioden som et resultat af udviklingen i friluftsliv med øget deltagelse samt øget fokus på action og risiko.
- Der sker flere ulykker og nær-ulykker inden for de friluftsanskuelser som generelt opfattes som og må betegnes risikobetonede⁵.

⁵ Der er en dobbelthed og et muligt paradoks her. De aktiviteter som opfattes og generelt betegnes som risikobetonede (f.eks. kitesurfing) er muligvis slet ikke så risikobetonede, hvorimod de aktiviteter som generelt ikke opfattes som risikobetonede (f.eks. jollesejls) reelt set rummer risici og afstedkommer en del ulykker. En mulighed er naturligvis at netop denne opfattelse af risiko bevirker, at udøveren forholder sig anderledes til aktiviteten, og at dette har betydning for ulykkesmønstret.

- Ulykker og nærved-ulykker sker i højere grad, når udøveren er uøvet, og udvikling af systemer til uddannelse og certificering (som f.eks. i havkajak) medfører øget fokus på sikkerhed og resulterer i færre ulykker og nær-ulykker
- Udøvernes vurdering af risiko og egne kompetencer er direkte relateret til aktivitetsform samt til uddannelse og erfaringsniveau. Der findes m.a.o. en række ”aktivitetskulturelle” forhold, som har betydning for, hvordan udøverne vurderer risiko og kompetence, og som har betydning ift. ulykkesforekomst og -mønstre.

1.1.2. Registrering og undersøgelse af ulykker

Der findes kun få undersøgelser, som systematisk beskæftiger sig med sikkerhed og risiko i forbindelse med friluftsliv i Danmark, selvom flere organisationer og råd indsamler information og opgørelser over ulykker i forbindelse med badning og sejlad, og formidler råd og vejledning i forhold til sikkerhed:

- Søværnets Operative kommando (SOK) (<http://forsvaret.dk/sok/Pages/default.aspx>)
- Rådet for større Badesikkerhed (<http://www.badesikkerhed.dk/velkommen.html>)
- Søsportens sikkerhedsråd (<http://www.soesport.dk/Default.asp?page=614>)
- Farvandsvæsenet (http://frv.dk/Seneste_nyt/Redningsaktioner/Pages/Index.aspx)
- Trygfonden Livredning (<http://www.respektforvand.dk/>)
- Dansk Vejlederkreds (<http://www.vejlederkreds.dk/uheld/index.html>)⁶

I en række nyere rapporter om druknedødsfald i Danmark præsenteres en kvantitativ analyse og et overblik over udviklingen i druknedødsfald i perioden 1970 – 2010 (Møller et al. 2012). Statistik og informationer bliver imidlertid kun i lille grad analyseret og vurderet, og sikkerhedsforholdene bliver ikke vurderet i en større kontekstuel sammenhæng.

Selv om antallet af druknede danskere er faldet i perioden 1970 til 2010, sker der hvert år fatale ulykker i forbindelse med aktivt friluftsliv i det kystnære område (ibid.), og fritidssejlad med båd er der, hvor der sker flest drukneulykker. Der er imidlertid uklart, hvordan ulykkerne sker, og ikke mindst hvordan de kategoriseres, ligesom data kun i begrænset omfang bliver analyseret og anvendt i en aktiv strategi med fokus på forebyggelse⁷.

6 Dansk Vejlederkreds har en anden status end de nævnte råd og nævn, idet det er en mindre sammenslutning af private og kommercielle friluftsudbydere. Metoden til dataindsamling og ikke mindst formidling er ligeledes anderledes og kan i høj grad diskuteres. Ikke desto mindre findes der her et datamateriale, som er direkte relateret til friluftsliv for perioden 2003 – 2007.

7 I perioden 2001 – 2006 er der registreret 42 drukneulykker relateret til ”andre sportsaktiviteter”, som indbefatter kano, kajak, dykning, surfing og lystfiskeri. Samtidigt er der registreret 63 drukneulykker i forbindelse med ”fritidsaktivitet i båd”, 6 drukneulykker i forbindelse med ”dykning” og endelig 33 drukneulykker i forbindelse med ”andre aktiviteter”. Alle tal skal ses i sammenhæng med et samlet tal for drukneulykker i perioden på 354.

Tal og statistik bl.a. fra Søsportens Sikkerhedsråd viser, at der generelt i perioden 2000 – 2009 er sket flere ulykker på grund af friluftsliv og friluftaktiviteter end ved badning⁸. Der synes samtidigt i perioden at være sket en stigning i antallet af ulykkestilfælde i forbindelse med friluftsliv i det kystnære område⁹.

Det, som begrundet en nærmere undersøgelse af forholdene, er derfor følgende:

- Utilstrækkelig registrering af ulykker, hvor man ofte ikke kan skelne mellem forskellige former for aktivt friluftsliv i det kystnære område.
- Sparsom registrering og analyse i forhold til nærved-ulykker
- Flere forestillinger om sikkerhed og risiko men kun beskeden viden i form af forskning eller indsamlet og analyseret data.
- Ingen forskning som dels analyserer omstændighederne ved ulykker, og dels ser sikkerheden i et større perspektiv bl.a. med fokus på organisering, uddannelse og oplæring.
- Begrænset forskning som inddrager internationale erfaringer og perspektiver.

I en række lande har man stor erfaring med forskning i sikkerhed og risiko i forbindelse med friluftsliv (f.eks. Davidson 2002; Boyes 2005, Brookes 2011). Resultater og erfaringer fra den internationale forskning bør inddrages og diskuteres i en dansk kontekst. Det vil således være hensigtsmæssigt at diskutere erfaringer med sikkerhedstiltag i andre lande i forbindelse med udvikling af en dansk strategi - omend traditioner såvel som natur og landskab er meget anderledes i Danmark sammenlignet med f.eks. New Zealand og Australien (Andkjær 2008; Andkjær 2012).

1.2. Begrebsapparat

1.2.1. Friluftsliv

Begrebet friluftsliv forstås i udgangspunktet som en social konstruktion, der knytter sig til kulturen, og som ændres og udvikles i takt med tiden og kulturen (Pedersen 1999, Andkjær 2008, Bentsen et al 2009). Begrebet friluftsliv anvendes her i en bred betydning, som bl.a. kan genfindes i miljøministeriets og Friluftsrådets fortolkning:

8 Årsopgørelser over hændelser og drukneulykker: <http://www.soesport.dk/Default.asp?page=614>, samt personlig samtale med Finn Lage, Søsportens Sikkerhedsråd (9/12, 2009)

9 SOK Årsrapporter 1999 - 2008 – statistisk oversigt over SAR-operationer. Indhentet via http://forsvaret.dk/SOK/Nationalt/soeredning/Årsrapporter/Documents/bilag_1_08.pdf samt personligt møde hos SOK i Århus. Rapporterne viser et stort antal SAR-operationer i forbindelse med jollesejls, samt et noget mindre antal i forbindelse med windsurfing. Interessant er det, at ulykker relateret til kano- og kajaksejls kommer med som en egen kategori i 2003/04.

"... en lang række menneskelige aktiviteter, der foregår i fritiden uden for hjemmet, arbejdspladsen og sportspladsen, og som vælges af lyst." (Miljø- og Energiministeriet 1999, s. 453)

"Friluftsliv er det at dyrke udendørs aktiviteter i fritiden, samt aktiviteter som i forsknings og undervisningssammenhæng sigter mod at kvalificere hertil" (Tind & Agger 2003, s.11)

Forstået på denne måde betegner begrebet friluftsliv de fleste menneskelige aktiviteter som foregår i naturlige landskaber, og som motiveres af lyst – spontant eller traditionsbundet - eller som foregår som led i uddannelse, sundhedsfremme eller i forbindelse med forskning. Ovenstående medfører et meget bredt begreb om friluftsliv, som rummer mange forskellige aktiviteter, og som foregår i forskellige landskaber og i forskellig organisatoriske sammenhænge. Mange mennesker i Danmark dyrker således friluftsliv – uden at de er klar over det, og uden at de selv benytter begrebet.

Med "aktivt friluftsliv" fremhæves det aktive kropslige element i aktiviteten, hvorved friluftslivet afgrænses fra det rent vegetative, passive og nydende, f.eks. solbadning på stranden.

Det er vanskeligt, og ej heller intentionen, at være stringent ift. hvad der er "aktivt friluftsliv", og hvor grænsen til andre beslægtede fænomener går. Intentionen med begrebet er snarere at fremhæve, at det handler om aktiv kropslig handling, som kan være fodbundet med risici. Hos de tre udvalgte aktivitetsgrupper – jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere - indgår tydeligvis aktiv kropslig indsats, omend den konkrete fysiske aktivitet såvel som betydningen, sandsynligvis er forskellig hos de tre grupper.

1.2.2. Det kystnære område i Danmark

I undersøgelsen anvender vi begrebet "det kystnære område i Danmark"¹⁰ om et område som strækker sig fra stranden og ca. 4 – 5 sømil ud i havet. Det er også her vanskeligt at være 100% stringent, men pointen er, at de aktiviteter og fartøjer, som undersøgelsen inkluderer, langt overvejende bevæger sig i dette område. Området inkluderer fjorde og havneområder men ikke søer og åer i landskabet¹¹.

Begrundelsen for denne afgrænsning er først og fremmest praktiske og pragmatiske forhold. Strandområdet er medtaget eftersom aktive deltagere indenfor de tre aktivitetsområder ofte starter fra stranden, og specielt kitesurferne oplever ulykker i forbindelse med aktivitet og start fra stranden.

Den ydre afgrænsning handler om, at alle fartøjer normalt bevæger sig relativt tæt på kysten, men kan, i tilfælde af uheld, drive udad, hvorfor afgrænsningen til 4-5 sømil

10 Begrebet anvendes ofte om et område på land – fra vandlinjen og ca. 3 km. ind i landet, og sættes i relation til kystnærhedszonen, som anvendes ved lovgivning og planlægning af fx sommerhusudstyknings m.m. (planloven) http://www.regionplanudvalget.dk/Hovedsider/Faglig_viden/oplaeg/kystnaerhedszonen.htm

11 I undersøgelsens første del, hvor vi analyserer registrerede ulykker og hændelser indgår data fra sø og å. Dette skyldes praktiske forhold, og ulykkesforekomsten her er så lille, at det ikke indvirker på undersøgelsens resultater.

overvejende er en praktisk afgrænsning, som opfanger praktisk taget al aktivitet indenfor de udvalgte aktivitetsgrupper.

1.2.3. Ulykker og hændelser

Begreberne ulykke, nærved-ulykker og hændelse bliver ofte anvendt til at beskrive situationer, hvor noget går galt og ofte uden, at der er præcis forståelse af de anvendte begreber. Intentionen er her, at redegøre for og diskutere forskellige opfattelser for på den baggrund at opstille et operationelt begrebsapparat.

Der er generelt enighed om en skelnen mellem på den ene side ulykken, som rummer en alvorlighed og kan være fatal, og på den anden side hændelsen som er mindre alvorlig. Hændelsen vil imidlertid ofte føre til en aktion i form af redning eller førstehjælp¹².

I en del af den engelsksprogede faglitteratur ses ligeledes en overordnet opdeling i hændelser (incidents) og ulykker (accidents)(Davidson, 2002). Der findes her en teori om en nær sammenhæng mellem forekomsten af forskellige typer ulykker (Bird & Germain 1989), hvilket gør det relevant at undersøge den samlede ulykkesforekomst samt differentiere mellem forskellige former for og kategorier af ulykke. I flere studier opdeles ulykker i alvorlighedsgrad med forskellige skalaer for graden af alvor (f.eks. Davidson 2002; Davidson 2004)

1.2.4. Nærved-ulykker

Begrebet nærved-ulykke (near-miss) er interessant i denne sammenhæng. En nærved-ulykke er en hændelse, hvor der er potentiale til en ulykke, men hvor forskellige omstændigheder gør, at der ikke er sket en egentlig ulykke. Der er imidlertid stor forskel på hvordan near-miss-begrebet bliver anvendt og fortolket i praksis.

"A near miss is an unplanned event that did not result in injury, illness, or damage - but had the potential to do so. Only a fortunate break in the chain of events prevented an injury, fatality or damage". (Wikipedia)

12 Hos arbejdstilsynet arbejder man med tre kategorier: dødsulykker, alvorlige ulykker, andre ulykker (udgør knap 90% af alle ulykker). (<http://www.arbejdsmiljoviden.dk/Viden-om-arbejdsmiljoe/Arbejdsskader/Arbejdsulykker>). TRYG-kystlivredderne anvender tre kategorier i deres indberetninger: Accidents, Incidents og Assistance. Assistance (active preventive action) og incidents (førstehjælp) er de to største kategorier. Hos SOK opererer med to kategorier: Drukne (fatale ulykker) samt SAR (Search-And-Rescue-aktioner).

Hos eksempelvis Søfartens Arbejdsmiljøråd arbejder man aktivt med at udvikle en sikkerhedskultur hos firmaer indenfor skibsfart¹³. Opmærksomheden på nærved-ulykker er central, og man taler om nærved-ulykker som ”learnings-events” og ”safety alerts”, og forsøger at udvikle en åben kultur, hvor registrering og diskussion af hændelser netop indikerer et stort fokus på sikkerhed.

Tilsvarende indenfor klatring opererer man med forestillingen om ”close call” som har relation til nærved-ulykker. Her er forestillingen tydeligvis, at nærved-ulykker er hændelser, hvor det er meget tæt på at gå galt, som bør studeres nærmere.

”Near misses are close calls that did not result in an injury. Near misses can be unusual, fascinating or scary. Near miss incidents are worth studying, as they may be predictors of injuries”. (Leemon 1999)

I et klassisk studie (Bird & Germain 1989) udvikles teorien eller forestillingen om ”accident triangle”, hvor der er en sammenhæng mellem forskellige ulykkesformer og –grader. Forestillingen er, at alvorlige ulykker er kulminationen af en række faktorer, som tilsammen giver potentiale til at producere ulykker (Davidson 2002). Når sekvensen er startet er graden af ulykke mere eller mindre bestemt af held eller uheld, hvilket betyder at omstændigheder og handlinger afgør, om hændelsen udvikler sig til en ulykke (Davidson 2004, Bird & Germain 1989). Hvis man vil forhindre alvorlige ulykker, er det derfor nødvendigt, ikke blot at se på årsagerne til de fatale og alvorlige ulykker, men også at undersøge og analysere hændelser, der har potentiale til at føre til alvorlige ulykker (Davidson 2004).

Værdien i at undersøge hændelser og nærved-ulykker bliver diskuteret (Brookes 2011, Haddock 1999), og der argumenteres for, at det ikke er relevant at studere mindre ulykker, når det handler om at forebygge alvorlige ulykker. Det foreslås i denne forbindelse, at man indfører et begreb om ”High potential incidents ” (HIPO).

Within the minor to major event continuum, a specific type of incident had significance. ‘Near miss’ incidents with high potential for serious harm (HIPO incidents) could predict more serious accidents in ways that typical first aid cases could not. [...] HIPO incidents differed from accidents in that no injury or damage resulted. But the type and degree of loss were a matter of chance, depending partly on luck and partly on the actions taken to minimise the loss (Haddock 1999, s. 24)

I den internationale komparative del (jf. Afsnit 5) vender vi tilbage til diskussionen om relevansen af at undersøge nærved-ulykker ift. at forstå ulykkesmønstre og optimere sikkerheden.

13 Se <http://www.seahealth.dk/>

1.2.5. Risiko

Det er alment udbredt at operere med flere begreber knyttet til risiko (Ewert 1989):

- Statistisk risiko – den statistiske risiko for ulykker ved given aktivitet. Udregnet ud fra statistik over antal ulykker set ift. deltagere og aktivitet.
- Reel risiko – risiko i en aktuel situation, vurderet af en ekspert. Ofte teknisk ift. beregninger og ekspertviden, fx. faldfaktor m.m. ved klatring.
- Oplevet risiko – den enkelte deltagers personlige oplevelse af risiko og sikkerhed.

I undersøgelsen anvendes begrebet risiko om det forhold, at der indenfor forskellige friluftsskativiteter ved kysten er en sandsynlighed for, at der kan ske et uheld eller en ulykke. Det er imidlertid ikke intentionen i denne undersøgelse, at lave præcise beregninger for hvor stor denne sandsynlighed eller risiko for ulykke er. Dette ville kræve nøjagtige tal for antal deltagere og tidsforbrug i forskellige aktiviteter sammenholdt med antal og art af ulykker.

Risiko er et vilkår i det aktive friluftsliv, og den danner modpol til den sikkerhed, som forsøges etableret ved aktørers og grupperes procedurer og vaner, samt ved organisationsmæssige og evt. lovgivningsmæssige tiltag (jf. Afsnit 5).

1.2.6. Falsk eller blind alarm

I forbindelse med ulykker og redningsaktioner forekommer en del falske og blinde alarmer (jvf. Afsnit 2). Ofte bruges begrebet falsk alarm, men rent definitionsmæssigt er der forskel på de forskellige typer alarm.

Reel alarm: En tilkaldelse af redningsberedskabet til en opgave, som ligger inden for beredskabslovens rammer, men som ikke er en blind alarm eller en falsk alarm.

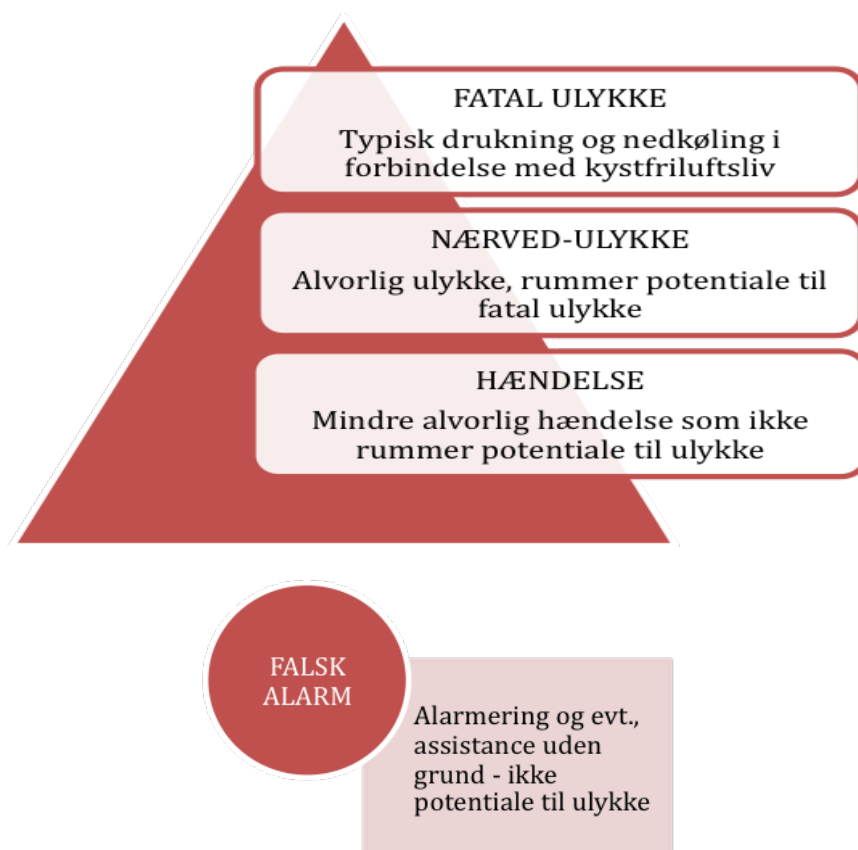
Blind alarm: En alarm der afgives utilsigtet eller i god tro, uden at der er brand eller overhængende fare for brand, eller hvor der ikke er sket nogen anden skade, som kræver eller kunne have krævet redningsberedskabets indsats.

Falsk alarm: En alarm der afgives i ond tro, dvs. som en bevidst handling, uden at der er brand eller over- hængende fare for brand, eller hvor der ikke er sket nogen anden skade, som kræver redningsberedskabets indsats. (Beredskabsstyrelsen 2011).

Generelt er der i undersøgelsen er der fokus på de reelle alarmer og på de situationer, hvor alarmeringen har relation til en hændelse, ulykke eller nærved-ulykke. Det er ikke muligt at skelne mellem blinde og falske alarmer, hvilket heller ikke været undersøgelsens intention. Efter gennemarbejdelse af data fra del 1 er det indtrykket, at der er mange blinde alarmer. I et samfundsmæssigt såvel som et sikkerhedsmæssigt perspektiv er omfanget af de blinde og falske alarmer et problem¹⁴.

¹⁴ Omvendt er det naturligvis et (større) problem, hvis der ikke alarmeres, og der er tale om en hændelse som kan udvikle sig kritisk.

I undersøgelsen vil begreberne blive anvendt som det fremgår af nedenstående figur, som er baseret på international forskning og tilpasset danske forhold samt undersøgelsens mål og rammer.

Figur 1. Oversigt over forskellige hændelsestyper samt sammenhængen og størrelsesforholdet mellem dem (baseret på Davidson 2004, Bird & Germain 1989).

OPSAMLING – OPERATIONEL BEGREBSANVENDELSE

Der er tydeligvis mange forskellige måder at forstå og kategorisere ulykker. Måden at kategorisere på vil dels afhænge af formålet, og dels vil det afhænge af konteksten: aktører, aktivitet og aktivitetsmiljø. I forhold til fremtidigt arbejde med forskning og udvikling indenfor feltet, vil det være hensigtsmæssigt med et mere præcist begrebsapparat.

I den operative anvendelse af begrebet lægger vi vægt på, at der ved et nærvæd-ulykke skal være et rimeligt sandsynligt potentiale for, at en ulykke kan udvikle sig eller indtræffe, forudsat der ikke bliver grebet ind. Det handler m.a.o. ikke om worst case scenario, men om, på baggrund af erfaring og tilgængelig information, at vurdere om en given hændelse rummer potentiale til at en ulykke kan indtræffe¹⁵.

Der skelnes overordnet mellem fire forskellige kategorier: Fatal ulykke, Nærvæd-ulykke, hændelse og Falsk alarm (jf. Figur 1). Kategorien Fatale ulykke anvendes i de tilfælde, hvor ulykken umiddelbart eller efterfølgende fik en fatal udgang. Kategorien Nærvæd-ulykker rummer både regulære ulykker og hændelser, der havde potentialet til at udvikle sig fatalt. Begrebet ulykke anvendes om de tilfælde, hvor der er personskade eller umiddelbar udsigt til personskade. Kategorien Hændelse anvendes om situationer, hvor der hverken er skader på personer eller en umiddelbar og nært forstående konkret risiko for personskade. Hertil kommer en kategori med falske og blinde alarmer, hvor der er tale om alarmering og evt. assistance uden grund, og hvor der ikke er potentiale til ulykke.

Der er en nær sammenhæng mellem de tre første kategorier, fatal ulykke, nærvæd-ulykke og hændelse. Det er imidlertid vigtigt at påpege at en vis mængde hændelser ikke nødvendigvis vil føre til et antal nærvæd-ulykker, som igen vil føre til et antal fatale ulykker (jf. Afsnit 5).

1.3. De valgte aktivitetsområder

Undersøgelsen anvender casestudy som gennemgående videnskabelig metode. Styrken ved brug af casestudy er, at man herved kan opnå et dybere kendskab og en større forståelse for tænke- og handlemåder hos en afgrænset gruppe. Svagheden er selvsagt, at man kun får kendskab til en begrænset gruppe, og at muligheden for at generalisere til andre områder i højere grad beror på diskussion og vurderinger. I forhold til at forstå værdier og motiver samt tænke- og handlemåder hos enkeltindivider og grupper, kan der imidlertid argumenteres for at casestudys er både relevante og nødvendige (Flyvbjerg 1993, 2001; Maaløe 1996; Ramian 2007).

I del 2 ser vi på det samlede ulykkesbillede men fokuserer i særlig grad på tre udvalgte aktivitetsområder – jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing. I del 3 og 4 undersøges tre udvalgte aktivitetsgrupper indenfor de udvalgte aktivitetsområder. I del 5 introduceres et internationalt komparativt perspektiv, hvor det undersøges, hvordan man i andre lande håndterer sikkerhed i forhold til friluftsliv. Her fokuseres på New Zealand og Australien som eksempler på friluftskulturer i den angelsaksiske del af verden.

¹⁵ Som det fremgår, er der en vis usikkerhed forbundet med denne vurdering af en given hændelses potentiale til at blive til en ulykke. Dette forstærkes, når data og informationsgrundlag er mangelfuldt og savner detaljeringsgrad. Dette forhold har betydning for analysen af data i del 1 (jf. Afsnit 2)

I undersøgelsen af ulykkesmønstre (del 3 og 4) er tre aktivitetsområder udvalgt: jollesejlads, havkajakroning og kitesurfing. Der er tale om tre meget forskellige aktivitetsområder både hvad angår målgruppe, praksis, organisationsform samt historisk udvikling og kulturel betydning. Forstået på denne måde kan de tre udvalgte aktivitetsområder siges at være paradigmatisk cases (Maaløe 1996; Launsø & Rieber 2005), som viser forskellige typer og kulturer indenfor friluftsliv i det kystnære område. Valget af de tre forskellige aktivitetsområder giver dermed mulighed for at undersøge den eventuelle betydning af en række forskellige parametre eller perspektiver. Indenfor alle tre aktivitetsområder er der potentielle sikkerhedsrisici primært i forhold til nedkøling i vand og drukning. Der findes ikke tidligere forskning, som undersøger sikkerhedsforhold i forbindelse med udøvelse af disse aktiviteter, ligesom der ikke findes forskning som undersøger og diskuterer forholdene komparativt.

I undersøgelsens del 3 og 4 udvælges særlige aktivitetsgrupper (cases) indenfor de tre aktivitetsområder, og der er her forsøgt valgt typiske cases (ibid.), fordi det er ambitionen at påvise generelle træk indenfor de enkelte aktivitetsområder. Det er relevant at afgrænse og karakterisere de tre aktivitetsområder og de valgte aktivitetsgrupper samt argumentere for valget.

1.3.1. Jollesejlads

En jolle er en mindre båd uden fast køl, der kan bruges til mange forskellige formål. Den kan sejles med motor, sejl eller drives af årer og muskelkraft, og kan anvendes til f.eks. sport og idræt, til rekreation eller til jagt og fiskeri. Jollesejlads foregår både uorganiseret med familie og venner og organiseret i f.eks. sejlkлубber eller fiskeforeninger, hvorfor det er vanskeligt at tale om en typisk jollesejler. I rapporter om ulykker (del 2) er det ofte vanskeligt at skelne mellem forskellige former for jollesejlads.

For at afgrænse undersøgelsens omfang og empiri-mængde fokuserer vi i projektets del 3 og 4 på jollesejlads i forbindelse med amatør- og fritidsfiskeri, hvorfor jollesejlads i forbindelse med idræt og sport kun sporadisk er inkluderet i denne undersøgelse. Det har her betydning, at der i medier og i den almene bevidsthed synes at være en opfattelse af, at der sker mange ulykker ved fritidsfiskeri fra jolle. Denne opfattelse stemmer overens med opgørelser i nyere druknestatistikker¹⁶.

De danske fritidsfiskere er organiseret i to store organisationer: Dansk fritidsfiskerforbund og Dansk amatørfiskerforening (DAFF)¹⁷. De to foreninger ligner hinanden en del, og den væsentligste årsag til at der er to organisationer skyldes sandsynligvis personstridigheder. Foreningerne organiserer fiskere, som i deres fritid fisker fra jolle med brug af forskellige fangstredskaber, og medlemmerne er langt overvejende mænd over 50 år.

I de to foreningers medlemsblade fremgår det tydeligt, at fokus i foreningerne er fiskeriet¹⁸. Der er en livlig debat om fangstmetoder med kraftig afstandstagen fra ”tyvfiskeri”.

16 Se <http://www.soesport.dk/uheld/Sider/omkomne.aspx>.

17 Se <http://www.fritidsfiskerforbundet.dk/>, <http://www.fritidsfiskeri.dk/8806/Forside>

18 Se <http://www.e-pages.dk/121/943630820/fullpdf/full50b3e40612580.pdf>

Sejlads i jolle, og den teknik og sikkerhed som er forbundet hermed, er tydeligvis ikke genstand for stor interesse. Der er dog undtagelsesvist indlæg om sikkerhedsmæssige forhold f.eks. ift. brug af redningsvest, waders, bådtyper og sikkerhedsdragter¹⁹.

Der er i alt ca. 34.000 fritidsfiskere i Danmark. Ca. 14,5 % (4955) af dem er organiserede i de to foreninger hvoraf DAFF er den største med mere end 3000 medlemmer²⁰.

Det betyder, at der er et stort antal fiskere, som fisker på andre måder, f.eks. med stang, ligesom der er mange, som ikke er organiseret i en af de to foreninger. Fritidsfiskerne er yderligere relativt forskellige efter, hvor de fisker, dvs. lokalområde og farvand. I undersøgelsens del 3 og 4 er DAFF valgt som repræsentant for jollefiskerne. Der er tale om en stor forening, som dækker det meste af landet, hvorfor vi formoder, at flere typer fritidsfiskere er repræsenteret. De mange uorganiserede fritidsfiskere er imidlertid ikke repræsenteret ved denne metode, hvilket er et generelt problem i casestudiet.

1.3.2. Havkajakroning

Hvor det for 30 år siden var et særsyn at se en havkajak langs kysten, kan man i dag møde havkajakker overalt ved de danske kyster. Der er samtidigt sket en differentiering i forhold til bl.a. aktiviteter og målgrupper. Man kan ro havkajak for at konkurrere, motionere, af sociale grunde eller for at opleve naturen – eller måske bare for at have det sjovt og udfordre sig selv i bølgerne. Der findes havkajakroere inden for stort set alle aldre, og kajakklubberne har stor tilgang af nye medlemmer, ligesom udviklingen af kommercielle forhandlere af produkter relateret til havkajak, fx udstyr, aktiviteter, kurser, har været eksplosiv.

Udviklingen har givet anledning til refleksion og diskussion ift. de sikkerhedsmæssige perspektiver, og en konsekvens har været oprettelsen af Havkajaksamrådet²¹ i 2003 (Andkjær & Laursen 2005), og senere introduktionen af EPP-systemet i Dansk Kano- og Kajakforbund²² (DKF) i 2007-8.

Havkajakroning kan som jollesejlads og kitesurfing dyrkes såvel organiseret som uorganiseret. Den uorganiserede havkajakroer har typisk købt en kajak hos en kajakforhandler, og har måske været på et kort kursus, f.eks. på højskole eller på et havkajakcenter. Han eller hun ror i fritiden enten jævnligt eller mere sporadisk, når det er godt vejr med udgangspunkt i sommerhuset f.eks. Højskolernes sommerkurser med havkajak og kommercielle kurser har været kraftigt stigende de seneste 10-15 år²³.

De organiserede kajakroere er typisk medlem af en kajakklub under DKF eller DGI, alternativt medlem af Havkajakroerne, og mange er sandsynligvis organiseret flere steder. Traditionelt har DKF stået for organiseringen af den mere sportslige eller idrætslige

19 fx Danske Fritidsfiskere nr.1 2011, nr. 4 2012

20 Tallene er indhentet direkte fra organisationerne (2011)

21 Se <http://www.havkajaksamraadet.dk/>

22 Se <http://www.kano-kajak.dk>

23 Der findes her ingen opgørelser over antal og omfang, bl.a. fordi der er tale om et konkurrenceforhold på det kommercielle marked.

tilgang til kajakroning, og DGI og Havkajakroerne kan ses som alternativer, hvor det sociale, naturen og friluftslivet i højere grad er i fokus. Dette billede har imidlertid ændret sig gennem de seneste 15 år, hvor der er sket en stor tilstrømning til klubberne²⁴, og hvor de væsentligste motiver er motion, socialt samvær og naturoplevelse²⁵.

Nyere tal fra statistiske undersøgelser af danskernes motionsvaner viser at kajakroning er blevet populært (Pilgaard 2009). Således angiver 1,7 pct. af befolkningen at de regelmæssigt ror kajak²⁶, og 0,7 pct. heraf er organiseret, og dyrker deres aktivitet i forening. Af det samlede tal er 2,2 pct. mænd og 1,3 pct. kvinder.

I undersøgelsens del 3 og 4 er foreningen Havkajakroerne²⁷ valgt som repræsentant for havkajakroning i Danmark. Foreningen Havkajakroerne har ca. 1.400 medlemmer i alle aldersklasser og på alle erfaringsniveauer²⁸. Foreningen afholder årlige træf og udgiver medlemsblade samt har en aktiv hjemmeside.

Havkajakroerne lavede i 2009 en medlemsundersøgelse, som konkluderer følgende om foreningens medlemsskare²⁹:

- Aldersgennemsnittet i foreningen er 49,6 år
- Der er flest mænd (132/158)
- Mange er også medlem af en kajakklub (107/158)
- Mange har været på et kajakkursus (130/158)
- Motiverne for at være medlem er at blive orienteret om havkajaknyheder, at komme på træf og møde andre havkajakroere, at kunne komme på kurser samt få lokale at ro sammen med

Havkajakroerne kan vanskeligt ses som den typiske eller gennemsnitlige kajakroer. Det er en nyere forening, som imidlertid samler en del af de fællestræk, som er karakteristisk for den seneste udvikling indenfor kajakroning, f.eks. vægtning af sociale værdier kombineret med motion og sundhed samt naturoplevelser.

Valget af Havkajakroerne rummer den samme problematik, som var gældende for jollesejlerne, idet vi ikke får fat i de uorganiserede roere. Havkajakroerne er en ny forening som indfanger nogle tidstypiske træk og samtidigt rummer en vis bredde i fokus og medlemsskare. En del af foreningens medlemmer er således også organiseret i en traditionel kajakklub.

24 Anslået har DKF (Dansk Kano- og Kajakforbund) øget deres medlemstal med 23% i perioden 2005-2010.

25 Således er det kun en meget lille del af DKFs medlemsskare som dyrker kajakroning som konkurrencesport (< 5% - Andkjær 2005).

26 Tallene er baseret på 4.147 respondenter, hvilket betyder at man skal være meget forsigtig med at udregne det til hele antal tusinde. En afvigelse på en halv procent betyder en kæmpe forskel i antal!

27 Se <http://havkajakroerne.dk/>.

28 Foreningens egen angivelse marts 2011.

29 Undersøgelsen er offentliggjort på foreningens hjemmeside. 158 medlemmer svarede på undersøgelsen (svarprocent ikke angivet).

1.3.4. Kitesurfing

Surfing startede i Danmark med windsurfing og er siden differentieret ud i flere nye grene og aktiviteter, hvor kitesurfing ses som en ny aktivitet eller disciplin, som vokser kraftigt både i Danmark og internationalt. Kitesurfing kan foregå både på vand, asfalt og på sne³⁰, og der findes en række stilretninger f.eks. *wake style*, *wave riding*, *freestyle*, *jumping* og *cruising* (wikipedia).

Omfanget af kitesurfere i Danmark er vanskeligt at bestemme. I alt angiver 2,1 pct. at de regelmæssigt sejler eller surfer (Pilgaard 2010)³¹. Størstedelen heraf er sejlere, og surferne udgør en mindre del, hvoraf kitesurferne er en endnu mindre gruppe. Kitesurfing er relativt eksponeret medierne, hvilket sandsynligvis skyldes, at selve aktiviteten i kraft af farten, udstyret og stilen rummer potentiale til at blive medieeksponeret. Kitesurfing henvender sig i særlig grad til unge mennesker med tilbud om livsstil og identitet. Der er en del debat om kitesurfing ift. forstyrrelsen af fuglelivet³².

Kitesurferne organiserer sig gennem netværk med elektroniske medier som primær kommunikationsform. ”Kiteboarding Danmark”³³ afvikler konkurrencer og iværksætter tiltag ift. sikkerhed og uddannelse. Herudover findes en hjemmeside³⁴, der fungerer som et forum med diskussion af grej, teknik m.m. og med en kommerciel interesse fra udstyrssproducenter. Desuden findes en hjemmeside³⁵, hvor man kan få information om gode surfsteder (spots) og samtidigt se, hvor der netop nu bliver surfet.

Kitesurfing er i 2011 blevet organiseret under Dansk Sejlunion under DIF³⁶. Det betyder bl.a., at der er etableret en formel kursusrække ift. kitesurfing, og at der arbejdes med certificering af kiteskoler. Nøglepersoner indenfor organisationerne anslår at der i Danmark er ca. 3000 kitesurfere, hvoraf den langt overvejende del er uorganiserede udøvere³⁷. Hovedparten af de aktive er mænd og der er en stor overvægt af 20 – 30 årige.

I Danmark er der overordnet tre kategorier indenfor kitesurfing: freeridere, freestylere og waveridere (Kaysen Kier 2008). Der bliver afholdt konkurrencer i kitesurfing, men hovedparten af de aktive deltager sandsynligvis af andre grunde end konkurrence (jf. Afsnit 4).

I undersøgelsens del 3 og 4 fokuseres på organisationen Kiteboarding Danmark, som er den mest velorganiserede og mindst kommercielle af de fora, som findes. Problemet er her det samme som ved kajakroere og jollesejlere – nemlig at vi ikke får kontakt til de uorganiserede udøvere. Samtidigt er det en relativt lille organisation med kun ca. 200 medlemmer, som muligvis er relativt bevidste og reflekterende set i relation til uddannelse, organisering

30 I nærværende studie forholder vi os alene til kitesurfing på vand.

31 3,1 pct. mænd og 1,2 pct. Kvinder. 0,8 pct. i forening, 1,2 pct. på egen hånd, 0,1 pct. i anden sammenhæng/ikke oplyst (Pilgaard 2009).

32 Se <http://www.fyens.dk/article/1192650:Kerteminde--Fuglelivet-trues-af-kite-surfere> <http://www.doffyn.dk/showarticle/?id=705>

33 Se www.kbdk.dk

34 www.kitesurferen.dk

35 www.kitemekka.dk

36 Se <http://www.sejlsport.dk/emner/temaer/surf/laer-at-kitesurfe/>

37 Angivelserne stammer fra samtaler med centrale personer indenfor Kiteboarding Danmark

og sikkerhed. Gruppen af kitesurfere fra Kiteboarding Danmark repræsenterer dermed sandsynligvis ikke den typiske kiter men derimod en del af de organiserede kitere i Danmark.

1.3.4. Kommentarer til udvælgelse og metoder

Udvælgelsen af de konkrete foreninger og organisationer til undersøgelsens del 2 rummer en del problemer.

Det er vanskeligt at indkredse og beskrive totalpopulationen i forhold til forskellige former for friluftsliv, f.eks. alle de som ror havkajak. Dels er der mange, som ror uden for organisationerne, og dels er der en del usikkerhed om medlemstal og tillige en del, som er medlem af flere foreninger eller organisationer.

Det betyder, at vi ikke kan tilskrive vores udvalg nogen form for repræsentativitet og dermed heller ikke generalisere resultaterne ift. hele populationen. Der er derfor i højere grad tale om en informationsorienteret udvælgelse af paradigmatiskke eksempler (Ander- sen 2005). Udvælgelsen bygger på nært kendskab til området, og der er forsøgt udvalgt gode eksempler, som formodes at vise både typiske (ift. aktivitetsområdet) og forskellige træk (mellem de tre aktivitetsområder).

Ved denne udvælgelse inddrager vi alene de aktive, som er organiserede, og vi får ikke information og datamateriale om forhold, som berører de uorganiserede deltagere i de tre aktivitetsformer. Muligvis er bevidstheden omkring sikkerhed, uddannelse m.m. større hos de organiserede udøvere, hvorfor evt. problematiske sikkerhedsmæssige forhold vil kunne være større for de uorganiserede udøvere (jf. Sidste afsnit). Undersøgelsen og resultaterne ville derfor sandsynligvis give et andet billede, hvis man havde undersøgt de uorganiserede udøvere også.

De valgte cases udgør rent kvantitativt en relativt lille del af den samlede population indenfor hvert enkelt aktivitetsområde. Den informationsorienterede udvælgelse kombi- neret med kritisk diskussion af resultaterne sikrer imidlertid, at dette ikke udgør noget væsentligt metodisk problem.

En stor del af det empiriske materiale i undersøgelsen består af selvrapporterede ud- sagn enten i form af besvarelser af spørgeskema eller i form af udsagn i forbindelse med fokusgruppeinterviews. Der er en vis usikkerhed i denne form for data, idet mange re- spondenter vil have en tendens til at ”overrapportere”, dvs. overdrive særlige positive forhold og tilsvarende underdrive mindre positive forhold og vaner. Der er ingen tvivl om, at der i materialet er et vist omfang af overrapportering. Det er imidlertid vanskeligt at kontrollere endsige beregne dette³⁸.

38 Et eksempel på overrapportering finder vi tydeligvis i fiskernes meldinger om brug af rednings- vest. I spørgeskemaundersøgelsen angiver 70% at de bruger redningsvest, hvor det i fokusgruppe- interviewet fremgår, at det (i den aktuelle gruppe og deres miljø) ikke er udbredt eller almindeligt at bruge redningsvest.

2. Arten og omfanget af ulykker i forbindelse med aktivt friluftsliv i de kystnære områder i Danmark i perioden 2005-2010

Formålet med denne del af undersøgelsen er at afdække arten og omfanget af ulykker i forbindelse med aktivt friluftsliv i de kystnære områder. Ambitionen er at skabe overblik over ulykkesfrekvenser og ulykkestyper for forskellige fartøjer, der anvendes til sejlsads i fritiden.

2.1. Metode

2.1.1. Afgrænsning

Af hensyn til undersøgelsens praktiske gennemførelse og resultaternes anvendelighed fokuseres der udelukkende på den del af det aktive friluftsliv i de kystnære områder, der involverer et fritidsfartøj. I praksis betyder det, at f.eks. lystfiskeri fra kysten og dykning ikke indgår i undersøgelsen. Ligeledes undersøges ulykker i forbindelse med erhvervsmæssig sejlsads ikke.

Undersøgelsen søger i udgangspunktet at tegne et meget bredt billede, der involverer alle fartøjer, hændelser og ulykker. En væsentlig hypotese i projektet er, at sikkerhed til søs knytter sig til en række aktivitetsspecifikke forhold. For at undersøge denne pointe har vi valgt at stille særligt skarpt på tre udvalgte aktivitetsområder: jollesejlsads, surfing og kajakroning.

Af praktiske årsager har det været nødvendigt at afgrænse behandlingen af data til perioden 2005-2010, idet datamaterialet fra Søsportens Sikkerhedsråd (SSR) fra før 2005 ikke er systematisk opbevaret. Det er dog vores vurdering, at data fra denne 6 årige periode, overordnet set, kan give et repræsentativt og interessant billede af ulykkesmønstre, -frekvenser og -tendenser i forbindelse med aktivt kystfriluftsliv.

2.1.2. Empirisk grundlag

Denne første kvantitative del af studiet er hovedsagligt baseret på tal indsamlet af Søsportens Sikkerhedsråd (SSR). SSR har som sit overordnede formål ”at arbejde for sikkerhed til søs for mennesker, der benytter danske farvande til rekreative formål”³⁹. Som en del af dette arbejde har rådet gennem en årrække indsamlet og registreret oplysninger om hændelser og ulykker i forbindelse med rekreativ sejlsads fra flere forskellige kilder.

SSR indsamler data om ulykker og hændelser i forbindelse med fritidssejlsads fra Søværnets Operative Kommando (SOK), Farvandsvæsenet (FRV), politiet og pressen. Den foreliggende undersøgelse er hovedsagligt baseret på SSR's materiale. Dog er datamaterialet suppleret med data direkte fra de ovenfor nævnte kilder⁴⁰.

SOK og FRV registrerer alle søredningsaktioner, de er involveret i henholdsvis SAR-rapporter⁴¹ og Aktionsrapporter. Rapporterne indeholder informationer om f.eks. hæn-

39 <http://www.soesport.dk/diverse/sider/formaal.aspx>

40 SSR's registrering af kajak-, surf- og jollehændelser og -ulykker i perioden 2005-2010 er i 77 tilfælde suppleret med oplysninger fra andre kilder, primært FRV. De supplerende oplysninger er fremkommet ved at krydstjekke Søsportens Sikkerhedsråds oplysninger med Farvandsvæsenets oplysninger.

41 Search And Rescue-rapporter

delsesforløb, fartøjstype, område og tidspunkt. Nærværende undersøgelse er som nævnt hovedsagligt baseret Søsportens Sikkerhedsråds indsamling og systematisering af disse rapporter. Oplysninger om de fatale ulykker er tillige suppleret med informationer fra politirapporter og obduktionsrapporter, også indsamlet af Søsportens Sikkerhedsråd.

2.1.3 Systematisering af data (Variable)

Undersøgelsens resultater er fremkommet ved en systematisk gennemgang af SSR's materiale. Materialet blev undersøgt i forhold til 12 overordnede variable, som vi fandt relevante for undersøgelsens forskningsspørgsmål, og som vi mente det var muligt at undersøge i det foreliggende materiale. Følgende 12 variable blev anvendt: Dato, fartøjstype, ulykkestidspunkt, lokalitet, ulykkestype, antal forulykkede, antal involverede, køn, alder, ulykkens/hændelsens art, aktion som følge af ulykke, samt særlige omstændigheder og forhold ved ulykken.

1. Dato

Alle hændelser blev kodet med dato og årstal for hændelsen.

2. Fartøjstype

Alle hændelser og ulykker blev registreret under 10 forskellige fartøjstyper.

De 10 fartøjstyper er dels afledt af SOK's og FRV's kategorisering, dels styret af undersøgelsens særlige fokusering på jollesejls, surfing og kajakroning.

Fartøjstype	Inkluderede fartøjer	Kode
Kajak	Havkajak, turkajak og andre kajakker	1-3
Surfere	Windsurfere, kitesurfere og andre surfere	4-6
Joller	Motoriserede jolle og joller anvendt til fiskeri	7 og 9
Sejlbjoller		8
Sejlbåde		10
Motorsejlere		11
Speedbåde	Speedbåde/motorbåde	12
Badefartøjer	Badedyr, luftmadras, gummibåd, tømmerflåde o.lign.	13
Kanoer		17
Andet eller uoplyst	Alle fartøjer der ikke entydigt kan rummes af ovenstående kategorisering	15-16

Tabel 1. Oversigt over fartøjskategorisering⁴²

42 Kodningen afspejler undersøgelsens særlige fokusering på få udvalgte aktivitetsformer. Således har de fartøjskategorier vi har valgt at fokusere på flere kategorier end de andre fartøjskategorier. Dette med henblik på at kunne differentiere nuanceret indenfor de tre udvalgte aktivitetsformer. Dette har i praksis vist sig muligt at gennemføre med udgangspunkt i det tilgængelige materiale, hvilket afspejles i håndteringen af kodningen.

Kategoriseringen er hovedsagligt pragmatisk i den forstand, at den afspejler den inddeling, der anvendes i det analyserede materiale. Kategoriseringen beror således ikke på en gennemgribende definition af de enkelte kategorier. Hvad angår undersøgelsens fokusering på kajak-, surf- og jolleaktiviteter har enkelte definitioner dog været nødvendige.

Kajak og kano

Kajakker er i undersøgelsen defineret som et 1- til 2-personers fartøjer, der hovedsagelig drives frem ved muskelkraft med brug af en pagaj, dvs. en to-bladet åre. Kajakker adskiller sig hermed fra kanoer, der drives frem med en et-bladet åre; en pæddel. Ligeledes adskiller kajakker sig fra kanoer ved at være lukkede fartøjer, hvor roeren sidder i et cockpit, mens kanoer langt overvejende er åbne fartøjer.

Joller og sejljoller

En jolle defineres som en mindre båd uden fast køl (jf. Afsnit 1). I undersøgelsen skelnes der mellem *Joller* og *Sejljoller*. Joller drives langt overvejende af motorkraft, og i enkelte tilfælde ved muskelkraft (åre), mens sejljollers fremdrift skyldes vindens påvirkning af et sejl.

Sejljollerne adskiller sig ligeledes fra de motordrevne joller ved at have en sænkekøl eller et sværd, der bidrager til fartøjets retningsstabilitet. Forskellen på en sejljolle og en sejlbåd er dels at sejlbåden har en fast køl, dels at sejlbåden er større.

Surfere

Kategorien rummer såvel kitesurfere som windsurfere, samt andre former for surfaktiviteter. Fælles for surf-aktiviteterne er, at de udøves stående på et sejlbræt, der ofte er monteret med fodstropper. Brættet drives frem af enten vindkraft eller bølgekraft. Kitesurfing foregår ved at udøveren trækkes frem af en manøvrerbar drage, der styres via en kort bom monteret med lange liner. Windsurfing foregår ved at surfbrættet drives frem af et sejl, der er fastmonteret til brættet via en mast.

Ligeledes rummer kategorien alle andre former for surfing; fx *bølgesurfing* og *Stand up paddle surfing (SUP)*, som imidlertid i denne sammenhæng vurderes kun at have lille betydning.

Samlekategorier

Udover de ovennævnte kategorier, der rummer flere forskellige, men nært beslægtede aktivitetsformer, så opererer undersøgelsen med to deciderede samlekategorier. Således rummer *Badefartøjer* alt fra badedyr og luftmadrasser til små gummibåde og tømmerflåder. Disse fartøjer er samlet under et, idet deres brug formodes at være nært sammenhængende, og at disse fartøjer derfor, ud fra et sikkerhedsmæssigt perspektiv, kan behandles under et. Den anden samlekategori er *Andet eller uoplyst*. I de tilfælde, hvor det enten ikke var muligt med sikkerhed at afgøre, hvilket fartøj der var involveret i hændelsen eller i tilfælde, hvor fartøjet ikke kunne kategoriseres under overstående systematik blev kategorien *Andet eller uoplyst* anvendt.

Fra 17 til 10 kategorier

Oprindeligt blev alle hændelser systematiseret under 16 forskellige kategorier, men pga. undersøgelsens særlige fokusering på kajak-, surf og jolleaktiviteter, så angik 9 af de 16 fartstøjskategorierne disse tre fartøjer. I praksis viste det sig dog problematisk entydigt at anvende denne systematik, idet det foreliggende materiale ikke er tilstrækkeligt nuanceret eller præcist, hvad angår disse tre fartøjer. De 9 kategorier blev derfor samlet under fire:

Kajak, Surf, Joller og Sejljoller.

Endvidere blev hændelser med dykkere registreret særskilt. Disse registreringer er efterfølgende blevet sorteret fra i den endelige resultatbehandling.

Slutteligt blev hændelser og ulykker, hvor der ikke indgik et fartøj registreret særskilt. Denne kategori rummede såvel falske alarmer, der ikke kunne sættes i forbindelse med et specifikt fartøj, som hændelser og ulykker med personer, der ikke var i et fartøj; typisk stangfiskeri fra kysten. Denne kategori er også sorteret fra i den endelige resultatbehandling.

3. Ulykkes- og hændelsestidspunkt

I undersøgelsen inddeles dagen i tre perioder. Morgen-formiddag, eftermiddag-aften og nat. Kategorien *Morgen-formiddag* defineres som tidsrummet fra solopgang til middag, *Eftermiddag-aften* defineres som tidsrummet fra middag til solnedgang, mens kategorien *Nat* udgør tidsrummet fra solnedgang til solopgang⁴³.

4. Lokalitet

I undersøgelsen lokalitetsbestemmes de enkelte hændelser og ulykker efter en kategorisering, der inddeler landets farvande i fire områder. Jyske vestkyst, indre danske farvande, samt fjordene, Østersøen omkring Bornholm og endelig åerne og søerne⁴⁴.

5. Ulykkes- og hændelsestype

I undersøgelsen skelnes der mellem fire forskellige hændelsestyper: *Fatal ulykke*, *Nærvæd-ulykke/-hændelse*, *Mindre hændelse* og *Falsk alarm* (jf. Begrebsafklaring i afsnit 1).

Kategorien *Fatale ulykker* anvendes i de tilfælde, hvor ulykken umiddelbart eller efterfølgende fik en fatal udgang. Under denne kategori er både drukneulykker og slag- og faldulykker registreret. Tillige er pludselig død og død som følge af sygdom registreret som *Fatale ulykker*, hvilket, undersøgelsens overordnede ærinde taget i betragtning, ikke

43 Baggrunden for denne kategori er en udbredt forståelse af, at der i forbindelse med det pædagogiserede og kommercielle friluftsliv sker flest ulykker om eftermiddagen. Denne sammenhæng understøttes i et studie af Davidson (2002).

44 Undersøgelsen genstandsfelt er ulykker og hændelser, der opstår i forbindelse med fritidssejlad i det kystnære område. Hændelser og ulykker, der opstår på åer og søer falder derfor i udgangspunktet udenfor undersøgelsens genstandsfelt. Registreringerne indgår dog i det samlede overblik, idet det empiriske grundlag for undersøgelsen er SSR's database, hvor disse hændelser er medregnet.

er fuldstændigt meningsfyldt. I opgørelsen over undersøgelsens resultater er kategorien *Fatale ulykker* i udgangspunktet ikke rensat for hændelser, hvor dødsårsagen ikke direkte kan relateres til den givne fritidssejlsaktivitet, idet dette har vist sig særdeles omfattende at praktisere på hele materialet. I de resultater der angår undersøgelsens tre udvalgte aktivitetsområder, skelnes der dog mellem fatale ulykker generelt og fatale ulykker, der kan relateres direkte til aktiviteten.

Kategorien *Nærved-ulykke/hændelse* rummer ulykker og hændelser, der havde potential til at udvikle sig fatalt, men ikke gjorde det.

Ulykker og hændelser er således samlet under ét. Begrebet *Ulykke* anvendes i øvrigt om de tilfælde, hvor der er personskade eller umiddelbar udsigt til personskade, mens begrebet *Hændelse* anvendes om situationer, hvor der hverken er skader på personer eller en umiddelbar og nært forstående og konkret risiko for personskade⁴⁵.

Kategorien *Mindre hændelse* anvendes i de tilfælde, hvor personer har haft brug for assistance, men hvor hændelserne ikke har kunnet udvikle sig fatalt.

Kategorien *Falsk alarm* anvendes i tilfælde, hvor der igangsættes en søredningsaktion, men hvor der efterfølgende ikke kan findes tegn på, at en søulykke har været indtruffet. Der skelnes mellem falske alarmer, der henholdsvis kan og ikke kan sættes i forbindelse med et fartøj. Et drivende ubemandet fartøj er et eksempel på det ene, mens observationen af en nødraket er et eksempel på det andet tilfælde.

6. Antal forulykkede

De enkelte hændelser kodes for antallet af forulykkede. En person registreres i undersøgelsen som forulykket, når vedkommende er direkte involveret i hændelsen på en måde, hvor personen er kommet til skade eller bringes i en situation, hvor man er i fare for at komme til skade. I tilfælde hvor antallet af forulykkede ikke kan fastslås præcist, opgives det laveste sikre antal personer.

7. Antal involverede

Hændelser der er omfattet af undersøgelsen kodes for antal involverede. En person registreres som involveret i hændelsen, hvis personen er direkte eller indirekte involveret og uanset om personen er i fare eller ej.

⁴⁵ I den oprindelige kategorisering blev der skelnet mellem *Nærved-ulykke* og *Nærved-hændelse*. Forskellen på de to kategorier ligger i graden af alvor af den konkrete hændelse, og altså ikke nødvendigvis i hændelsens potentiale for at udvikle sig fatalt. Begrebet *Ulykke* anvendes om de tilfælde, hvor der er personskade eller umiddelbar udsigt til personskade, mens begrebet *Hændelse* anvendes om situationer, hvor der hverken er skader på personer eller en umiddelbar og nært forstående og konkret risiko for personskade. Tilfælde hvor der er personer i vandet blev altid registreret som *Nærved-ulykke*. I praksis har det vist sig problematisk at vurdere entydigt, hvilken af de to kategorier en konkret hændelse hørte under. Systematikken er søgt gennemført, men det er tvivlsomt om man med nogen rimelighed kan tillade sig at konkludere på baggrund af denne. I den foreliggende rapport skelnes der derfor ikke mellem *Nærved-ulykke* og *Nærved-hændelse*.

8. Køn

Hændelserne kodes i denne kategori på fire forskellige måder: mand, kvinde, mand og kvinde, samt uoplyst.

9. Alder

I undersøgelsen kategoriseres de forulykkede efter alder i tre aldersintervaller. Personer der er under 24 år, personer der er fra 24 til 50 år og personer der over 50 år. I de tilfælde hvor alderen ikke kan fastslås kategoriseres den som uoplyst.

10. Ulykkens/hændelsen art

I bestræbelserne på at kunne identificere mønstre i hovedproblemerne for de enkelte fartøjer opstiller undersøgelsen 11 forskellige problemtyper. De 11 problemtyper er fremkommet ved gennemgang af et mindre antal søredningsrapporter fra SOK og FRV. Bestræbelsen har været at opstille tilstrækkeligt mange problemtyper for at kunne rumme kompleksiteten i hændelserne, men dog ikke flere end at det er muligt at tegne et overskueligt og sammenligneligt billede af de typiske problemer for de forskellige fartøjer. For hver hændelse har det været muligt at angive såvel et primært som et sekundært problem.

I praksis har det vist sig vanskeligt dels entydigt at skelne mellem primære og sekundære problemer, dels entydigt at udpege den mest dækkende problemtype ud fra de tilgængelige oplysninger.

11. Aktion som følge af hændelser og ulykker

Under kategorien *Aktion som følge af hændelse* opereres med fire forskellige aktioner. *Redning/assistance fra SOK, FRV eller lign.*, *Redning/assistance fra makker*, *andre fritidssejlere eller lign.*, *Selvredning* og *Eftersøgning eller indsats uden effekt*.

12. Særlige omstændigheder eller forhold ved hændelsen/ulykke

En række særlige omstændigheder sættes ofte i forbindelse med hændelser og ulykker indenfor det undersøgte område. Nogle forhold tænkes tillige at være en mere eller mindre direkte årsag til hændelserne. Særligt har manglende redningsvest og brug af alkohol været genstand for en vis opmærksomhed i forbindelse med debatten om sikkerhed til søs, hvilket bl.a. er tydeligt i SSR's arbejder, udtalelser og udgivelser på området. I tillæg hertil er manglende kommunikationsmidler tilføjet som et forhold, der kunne have indflydelse på hændelsers opståen og forløb.

Det har desuden i undersøgelsen været relevant at kunne skelne mellem danske og udenlandske forulykkede. Slutteligt har det af hensyn til håndteringen af data været hensigtsmæssigt, at registrere de hændelser der ikke findes i materialet fra SSR.

2.1.4 Metodiske begrænsninger og problemer i forbindelse med registrering af data

Systematiseringen af data er søgt gennemført ved registrering og kodning af samtlige hændelser og ulykker, for samtlige fartøjer i Søsportens Sikkerhedsråds database i perioden 2005-2010. Dette udgør et relativt stort datasæt med mange informationer, hvilket

i sagens natur har gjort det nødvendigt at reducere kompleksiteten. Desværre har det til tider været vanskeligt at fastholde hændelsesforløbenes kompleksitet med ovenstående kategoriseringer. Således er interessante nuancer og viden om den konkrete hændelse gået tabt i behovet for at reducere kompleksiteten og gøre data håndterbart.

Det har f.eks. vist sig problematisk i forbindelse med kodningen af ulykkens/hændelsen art, hvor hensynet til datahåndteringen har medført en forsimpning, der efterfølgende gør det vanskeligt at udpege konkrete og typiske aktivitetsspecifikke problemer. F.eks. karakteriseres såvel motorstop som garn i skruen som ”Problemer med fremdrift”.

Endvidere er det et problem at oplysninger om søulykker og redningsaktioner stammer fra en række forskellige kilder, hvor alene forskellen i teksternes deltajeringsgrad, sprogbrug, begrebsbrug og målgruppe har gjort oplysningerne vanskelige at kategorisere entydigt.

Det skyldes flere forhold: 1) Dels har det i mange tilfælde ikke været muligt, at danne sig det fulde overblik over f.eks. hændelsesforløb, ulykkestype og fartøj på baggrund af det tilgængelige materiale. F.eks. har det været problematisk at tolke hændelsesforløbenes alvorlighed og fatale potentiale ud fra de oplysninger, vi har haft til rådighed.

2) Dels er data i nogle tilfælde ikke tilstrækkeligt omfangsrigt til at tegne et retvisende billede: Eksempelvis er antallet af fatale hændelser i forbindelse med kajakroning og kitesurfing meget begrænset, hvilket gør det vanskeligt at generalisere på baggrund af disse data.

Udgangspunktet for undersøgelsen har været en forestilling om, at sikkerhed til søs skal forstås i relation til særlige aktivitetsspecifikke forhold. I registrerings- og kodningsfasen af undersøgelsen (Del 1) har denne forestilling voldt vanskeligheder fordi den i realiteten har vanskeliggjort vurderingen af de enkelte hændelser. F.eks. er der forskel på alvorligheden af en hændelse, hvor en jollesejler havner i vandet, og hvor en surfer havner i vandet. I begge tilfælde skal hændelsen kodes som en *Nærved-ulykke*, ifølge undersøgelsens metodeapparat, men samtidig ligger det i undersøgelsens forståelse, at der i realiteten er væsentlig forskel på alvorligheden af en sådan hændelse. Således vil vi forvente at hændelsen er mere problematisk for jollesejlerne end for surferne, bl.a. pga. forskelle i beklædning, fysisk form og muligheden for re-entring af fartøjet. Dette gør at hændelser, der i realiteten er meget forskellige kategoriseres på samme måde.

De foreliggende data er søgt analyseret ud fra et near-miss-begreb (jf. begrebsafklaring i afsnit 1). Denne tilgang har dog vist sig vanskelig at anvende i praksis, hvilket skyldes, at de oplysninger der er tilgængelige i materialet ofte ikke er informative (detaljerede og nuancerede) nok, og dels fordi kategoriseringen derfor kommer til at bero på et subjektivt skøn om, hvorvidt en given hændelse kunne have udviklet sig, hvis ikke der var blevet grebet ind.

2.2. Fatale ulykker og ikke-fatale hændelser for alle fritidsfartøjer

I de følgende afsnit præsenteres resultater vedr. ulykkestyper, frekvenser, tendenser og årstider for såvel fatale ulykker som ikke-fatale hændelser. Dette både samlet set og fordelt på fartøjer.

2.2.1 Forekomst og type af hændelser og ulykker for alle fartøjer fordelt på år

I perioden 2005 til 2010 er der registreret 1519 hændelser med relation til fritidsaktiviteter i båd, ved kysterne og i fjordene i Danmark. Af disse hændelser er 464 falske alarmer, der hovedsagligt kan tilskrives drivende ubemandede fartøjer, samt anmeldelse af observationer af nødraketter, der ikke kan sættes i forbindelse med en søulykke.

Af i alt 1519 hændelser angår 1055 hændelser således reelle situationer, hvor personer har været i nød eller har haft brug for assistance. De 1055 hændelser fordeler sig i 3 kategorier alt afhængig af arten af hændelsen. I perioden finder vi 93 *Fatale ulykker*, 879 *Nærved ulykker/hændelser*, samt 83 *Mindre hændelser*.

Hændelsestype	2005-2010	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Fatale Ulykker	93	19	17	21	12	17	7
Nærved Ulykke/Hændelse	879	188	168	161	124	105	133
Mindre hændelser	83	18	11	9	23	12	10
Total	1055	225	196	191	159	134	150
Falsk alarm relateret til fartøj	237	41	45	49	42	30	30
Falsk alarm uden fartøj	227	50	31	42	55	32	17

Tabel 2a. Frekvensen af hændelsestyper akkumuleret og fordelt på år.

Kommentar

Forskellige instanser i Danmark har registreret fatale ulykkestilfælde i forbindelse med friluftaktiviteter ved kysten. Således fører såvel Søværnets Operative Kommando (SOK) og Farvandsvæsnets kystredningstjeneste (FRV) statistik over de søredninger, de er involveret i. Det er bl.a. herfra at Søsportens Sikkerhedsråd (SSR) trækker deres data, der suppleres af oplysninger fra politi og presse. Nærværende undersøgelse er hovedsagligt baseret på data fra Søsportens Sikkerhedsråd.

Statens Institut for Folkesundhed (SIF) har ligeledes ført en omfattende statistik over druknedødsfald i Danmark. Disse statistikker trækker, ud over de ovenfor nævnte, på en lang række andre datakilder, bl.a. fra Dødsårsagsregisteret, dødsattester, Landspatientregisteret og Europæiske Rejseforsikring.

Sammenlignes optællinger af fatale ulykkestilfælde foretaget af forskellige instanser, tegner der sig et noget broget billede. Uoverensstemmelserne skyldes dog hovedsagligt at statistikkerne ikke registrerer det samme. Således registrerer SSR alle søsportsrelaterede hændelser ved vandet, herunder også fiskeri fra kysten og dykning. Her adskiller SSR's statistik sig fra denne undersøgelse, der alene forholder sig til kystfriluftsliv, hvor der er et fartøj involveret, herunder overbordfald i havne. Endelig så skelner SIF i deres statistikker, grundet deres bredere sigte, meget mere overordnet mellem forskellige aktivitetsformer, end det er tilfældet f.eks. i den foreliggende undersøgelse. En præcis sammenligning af resultater er derfor problematisk.

	2005-2010	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tryk i Naturen	100	21	18	25	12	17	7
SSR	112	22	20	28	11	20	11
SIF	82	15	12	15	14	20	6

Tabel 2b. Sammenligning af forskellige institutioners registreringer af antal omkomne i forbindelse med kystfriluftsliv.

Den manglende sammenlignelighed, og de mange datakilder der bliver inddraget for at give et retvisende billede af ulykkesmønstrene, peger dog på, at en mere ensartet og samlet registrering af hændelser og ulykker kunne være befordrende for forskning i og viden om området.

2.2.2 Forekomst og type af hændelser og ulykker fordelt på fartøjer

Sejlbåde og joller tegner sig med tilsammen 552 hændelser for godt halvdelen af hændelserne i perioden⁴⁶. Ligeledes kan 67% af de fatale ulykker sættes i forbindelse med sejllads i sejlbåde og joller.

Det er værd at bemærke, at selvom sejlbåde totalt set tegner sig for den største andel af hændelser og ulykker i perioden 2005-2010, så er det jollerne, der kan relateres til langt de fleste fatale ulykker. Således er der i perioden registreret næsten dobbelt så mange fatale jolleulykker som fatale ulykker i sejlbåd. Faktisk så udgør fatale ulykker i joller hele 43% af den samlede pulje af ulykker.

⁴⁶ Dette er ikke overraskende, da disse aktiviteter formentlig også tegner sig for hovedparten af de former for fritidssejllads, der praktiseres i Danmark.

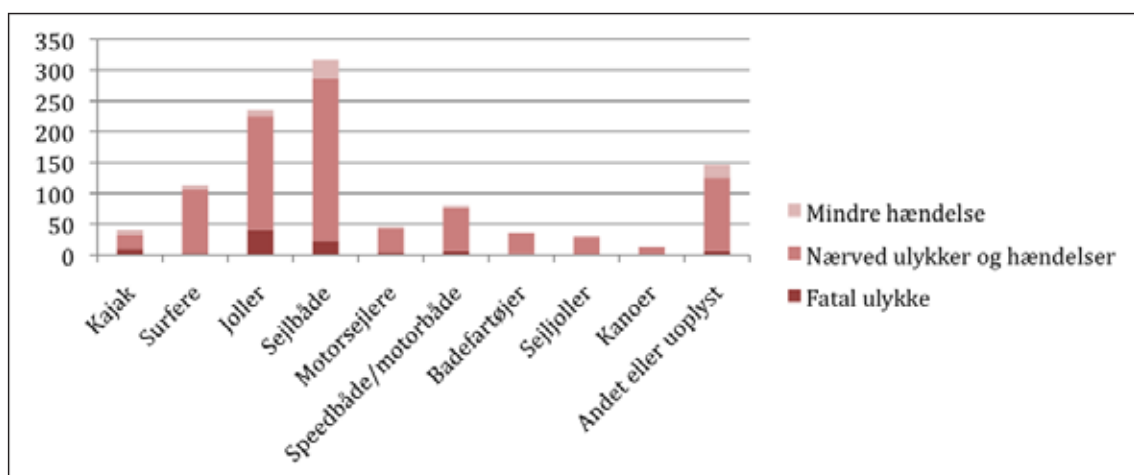
	Fatal ulykke	Nærved ulykker og hændelser	Mindre hændelse	Falsk alarm
Kajak	9	24	7	13
Surfere	3	104	6	29
Joller	40	186	9	109
Sejlbåde	22	264	31	28
Motorsejlere	4	39	3	2
Speedbåde	6	70	4	5
Badefartøjer	2	34	0	14
Sejljoller	0	29	0	3
Kanoer	1	11	1	5
Andet eller uoplyst	6	119	21	29
Total	93	879	83	237

Tabel 3. Fordeling af hændelsestyper fordelt på fartøjer for perioden 2005-2010.

Kommentar

Antallet af registrerede mindre hændelser er generelt lavt sammenlignet med antallet af fatale ulykker, nærved-ulykker og hændelser. Denne forskel mellem *Fatale ulykker*, *Nærved hændelser og ulykker* og *Mindre hændelser* afspejler med al sandsynlighed ikke et reelt forhold mellem de tre hændelsestyper, idet alle mindre hændelser i sagens natur ikke bliver registeret. Det reelle forhold mellem de tre hændelsestyper vil sandsynligvis være nærmest omvendt af det ovenfor viste: Altså mange *Mindre hændelser*, færre *Nærved hændelser* og ulykker og få *Fatale ulykker*.

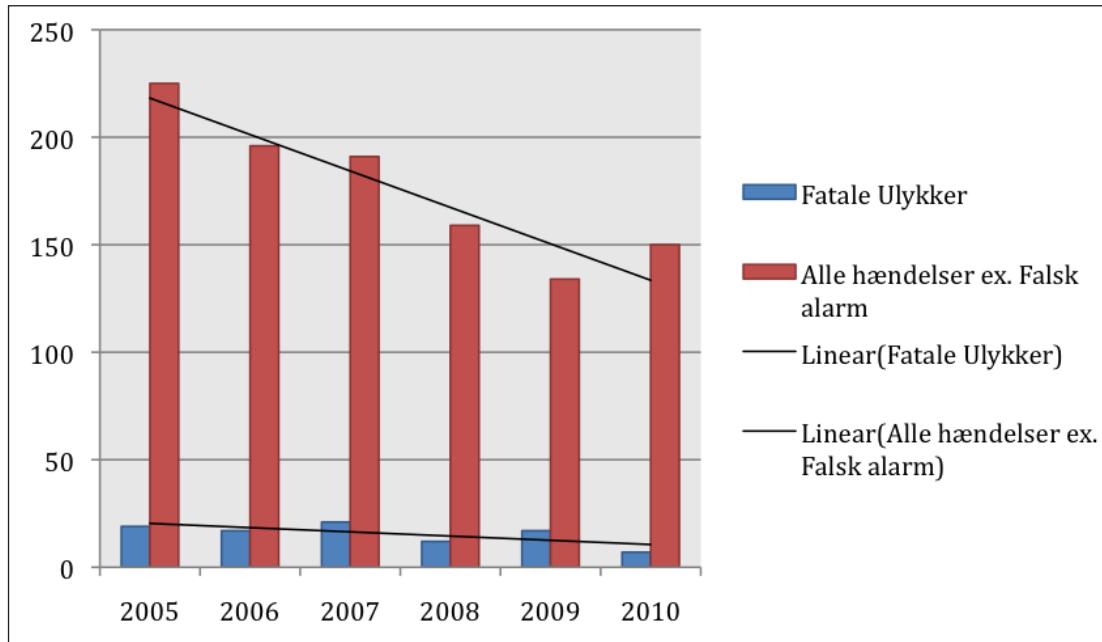
En forståelse af sammenhængen mellem forskellige hændelsestyper præsenteres i teorien om *Accident triangle* (Bird & Germain, 1989).

Figur 2. Frekvens af hændelsestyper fordelt på fartøjer i perioden 2005-2010

2.2.3 Tendenser for fatale og ikke-fatale ulykker og hændelser for alle fartøjer

Det samlede antal af årlige hændelser i perioden 2005 til 2010 er faldende. I 2005 er der registreret 225 hændelser, mens der i 2010 er registreret 150. I gennemsnit er antallet af hændelser faldet med 7% årligt i perioden.

Figur 3. Udviklingen i det årlige antal fatale og ikke-fatale hændelser for alle fartøjer i perioden 2005-2010.

I absolutte tal er antallet af årlige fatale hændelser faldet fra 19 i 2005 til 7 i 2010. Dette afspejler dog ikke nødvendigvis en generel tendens, idet tallene dels er meget små, dels varierer en del henover perioden. Der er derfor muligt, at faldet ikke afspejler en generel tendens, men derimod kan tilskrives en række af tilfældigheder, hvor særligt 2010 afviger fra det generelle billede (Møller et al. 2012).

Denne mistanke bekræftes af andre undersøgelser, der heller ikke finder et fald i antallet af drukneulykker i forbindelse med fritidsaktiviteter med båd i perioden 2001-2010 (Møller et al. 2012).

I gennemsnit er ca. 9% af den samlede pulje af hændelser af fatal karakter.

Kommentar

Sammenhæng mellem fatale ulykker og ikke-fatale hændelser :

Tendensen for det samlede antal af registrerede årlige hændelser i perioden 2005 til 2010 er entydigt faldende. Antallet af fatale ulykker i perioden er faldet, men tendensen er ikke entydig, og meget tyder på at antallet af årlige fatale ulykker i forbindelse med kystfriluftsliv⁴⁷ er nogenlunde stabilt. Et overordnet fald i antallet af hændelser er altså ikke sammenhængende med et entydigt fald i antallet af fatale ulykker, hvilket giver anledning til en nærmere uddybning.

At der i perioder kan registreres mange ikke-fatale hændelser, er ikke i sig selv problematisk, idet det ikke er sammenhængende med mange fatale ulykker. Dog skal det bemærkes, at der i en lang række tilfælde blev ydet en assistance til de forulykkede, der var afgørende for, at den pågældende hændelse ikke udviklede sig til en fatal ulykke. I nogle tilfælde er det omvendt også overvejende sandsynligt, at en given hændelse aldrig ville kunne føre til en fatal ulykke. En given hændelse har således formentlig et givent ulykkespotentiale, men der er grænser for, hvor galt en given hændelse kan ende, idet kun nogle hændelser har potentialet til at udvikle sig fatalt. Hvad der får en hændelse til at udvikle sig fatalt er ikke umiddelbart indlysende, men formentlig er det resultatet af både tilfældige omstændigheder og af de forulykkedes handlinger, forholdsregler, udstyr, viden og færdigheder (Bird & Germaine, 1989). Det vil være interessant, at kunne identificere hvad der konstituerer dette ulykkespotentiale med henblik på at udarbejde en strategi for forebyggelse på området.

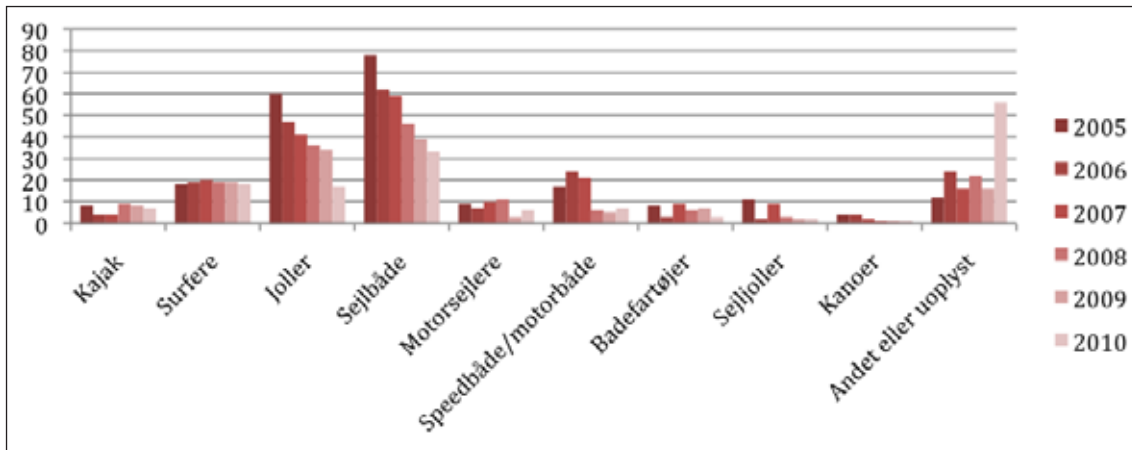
Der er formentlig ikke tale om en *Accident triangle* (Bird & Germain 1989), hvoraf der kan udledes et fast forhold mellem Fatale ulykker, *Nærved-hændelser og ulykker* og *Mindre hændelser*. Denne formodning bestyrkes af tendensstallene fordelt på fartøjer. Her er det tydeligt, at forholdet mellem *Fatale ulykker, Nærved-hændelser og Mindre hændelser* varierer meget fra fartøj til fartøj.

2.2.4 Tendenser for fatale ulykker og ikke-fatale hændelser fordelt på fartøjer

Den overordnede tendens for antallet af årlige hændelser og ulykker er som nævnt faldende i perioden. Udspecificeres antallet af årlige hændelser og ulykker på de enkelte fartøjskategorier tegner der sig et mindre entydig billede. Således er frekvensen af årlige hændelser og ulykker i realiteten uændret for en række fartøjstyper, herunder kajak og surf. Den generelle tendens til et fald i perioden kan således hovedsagligt tilskrives et fald i hændelses- og ulykkesfrekvens for tre fartøjstyper: Joller, sejlbåde og speedbåde/motorbåde⁴⁸.

47 Kun kystfriluftslivsformer der direkte involverer et fartøj er medtaget i undersøgelsen. Således er dykning, badning og fiskeri fra kysten ikke medtaget.

48 Den voldsomme stigning i hændelses- og ulykkesfrekvens for kategorien *Andet og uoplyst* skyldes formentlig enten en ændring i registreringsprocedurer for SOK og/eller FRV eller en metodisk fejl i registreringen dette år. Og det er omvendt usandsynligt, at stigningen skyldes en reel stigning i hændelses- og ulykkesfrekvens for en fartøjstype, der ikke kan rummes af undersøgelsens begrebsapparat. Mere sandsynligt er derfor at stigningen i denne fartøjskategori får medvirker til at faldet i andre fartøjskategorier fremstå større end det reelt er.

Figur 4. Frekvens af årlige fatale og ikke-fatale hændelser fordelt på fartøjer.

Kommentar

Joller og sejlbåde tegner sig for en stor andel af de ulykker og hændelser, der er registreret i perioden 2005-2010. Samtidig har disse fartøjstyper også oplevet et stort fald i antallet af årlige hændelser henover denne periode, hvor andre fartøjers frekvenser i højere grad er uforandret. Ud fra disse oplysninger alene er det dog ikke muligt at slutte, hvor sikkerheden er højnet, faldet eller er uforandret.

Det er ligeledes værd at bemærke, at det formentlig ikke entydigt lader sig afgøre hvilken aktivitetsform, der er mest risikofyldt på det foreliggende grundlag. Det fordrer nemlig oplysninger, der ikke umiddelbart er tilgængelige.

I begge tilfælde fordres der et kendskab til det samlede aktivitetsniveau (f.eks. målt som timer på vandet eller antal aktive⁴⁹) indenfor et givent område, og disse totaltal er ikke entydigt tilgængelige. Totaltallene har betydning for vurderingen af sikkerhedsforholdene indenfor et givent område, idet det, set ud fra et sikkerhedsperspektiv, ikke er ligegyldigt om hændelsestendensen er faldet fordi sikkerhedskulturen er under forandring, eller blot fordi aktivitetsniveauet er faldende. Præmissen for dette er selvfølgelig, at et øget aktivitetsniveau indenfor et givent aktivitetsområde potentielt giver anledning til flere hændelser og ulykker.

Det er som nævnt problematisk at finde totaltal for antallet af aktive indenfor de forskellige aktivitetsområder, men det er dog muligt at finde indikatorer på tendenserne for kajak, surfere, joller og sejlere, hvilket fremgår af tabel 4.

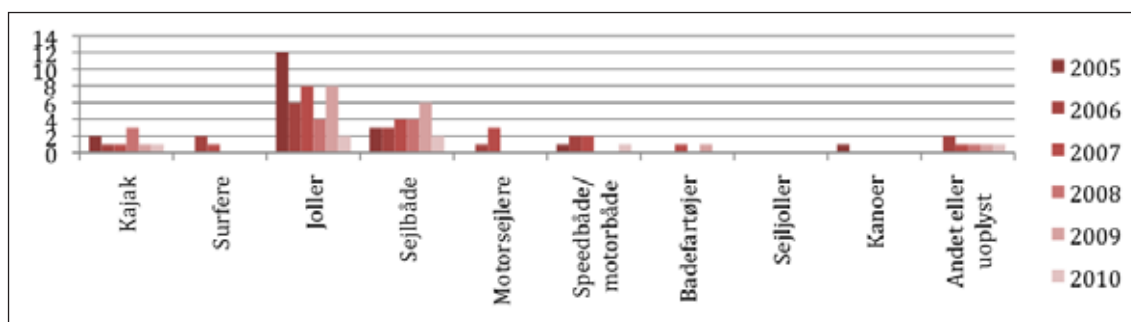
I absolutte tal kan den generelt faldende tendens i antallet af hændelser og ulykker i perioden 2005 til 2010 hovedsagligt tilskrives et fald for tre fartøjstyper: Joller, sejlbåde og speedbåde/motorbåde. Sammenholdes dette med ændringer i aktivitetsniveauet, ser resultatet lidt anderledes ud: Den store deltagertilstrømning indenfor kajak og surf betyder derfor, at det er rimeligt at tale om et relativt fald i antallet af ulykker og hændelser indenfor disse to områder, selvom frekvensen i absolutte tal er uændret henover perioden.

Samlet set er det således rimeligt at hævde, at den overordnede tendens i antallet af hændelser og ulykker i perioden relativt set er faldende for kajak, surf, joller, sejlbåde og speedbåde.

⁴⁹ Det skal her bemærkes, at antallet af aktive ikke nødvendigvis giver et retvisende billede af, hvor mange timers aktivitet, der er tale om indenfor et givent område.

Aktivitets- område	Tendens for perioden 2005-2010	Estimerede antal aktive udøvere i 2011	Bemærkninger
Kajakroere	+23%	50.000-70.000	Tendenstallet er baseret på Dansk Kano- og Kajakforbunds (DKF) medlemstal for perioden 2005-2010. Værd at bemærke er det, at DKF kun organiserer en del af de aktive kajakroere i Danmark. Mange ror således under andre organiseringsformer, herunder i privat regi. I den forbindelse bør man notere sig, at aktivitetstendensen på klubniveau ikke nødvendigvis afspejler tendensen i andre sammenhænge. Antallet af aktive kajakroere er estimeret på baggrund af tal fra såvel DKF som IDAN.
Surfere	+ ??	4000 Kitesurfere	Den generelle vurdering i kitesurfermiljøet er, at der har været en massiv tilstrømning til aktiviteten de senere år. Det har dog ikke været muligt at dokumentere dette mere objektivt. Pr. oktober 2011 er der oprettet knap 4000 profiler på www.kitesurferen.dk . Det er vurderingen på denne side, at langt de fleste aktive kitesurfere har en profil. Det er uklart, hvor mange windsurfere der er i Danmark, og om dette er væsentligt forandret de seneste år.
Jollesejlere	+5%	+35.000	Tendenstallet og totaltallet er baseret på en opgørelse over antallet af indløste fritidsfiskertegn i perioden 2005-2009 fra Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. Fisketegnet er lovpligtigt i forbindelse med udøvelse af fritidsfiskeri, dog er det langt fra sikkert at tallet alene af den grund er retvisende for aktiviteten på området. Det er værd at bemærke at jollesejlads ikke eksklusivt foregår i forbindelse med fritidsfiskeri (og lystfiskeri), men også kan indgå i andre sammenhænge.
Sejlere (Sejlbåd)	+3%		Tendenstallet er baseret på Dansk Sejlunions årlige medlemsopgørelser. Værd at bemærke er det at Sejlunionen organiserer såvel sejlbåde, sejljolle og surfere, hvilket slører tendensen for sejlbåde.

Tabel 4. Estimerede totaltal og tendensstal for antal udøvere indenfor udvalgte former for kystfriluftsliv.

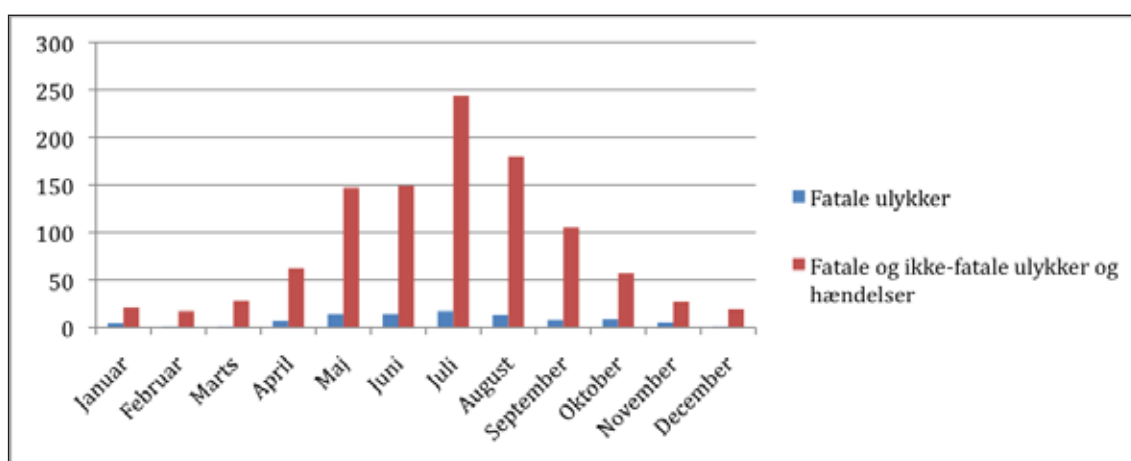

Figur 5. Frekvensen af årlige fatale ulykker fordelt på fartøjer⁵⁰.

2.2.5. Månedsvis fordeling af fatale og ikke-fatale hændelser og ulykker for alle fartøjer

De registrerede hændelser fordeler sig ikke jævnt henover året. Hovedparten af hændelserne er registreret i perioden fra maj til september, og denne fordeling afspejler formentlig de generelle mønstre i sejladsaktivitet henover året.

Frekvensen af fatale ulykker fordeler sig i et vist omfang på samme måde som de ikke-fatale hændelser hen over året. Dog er ratio mellem frekvensen af fatale ulykker og ikke-fatale hændelser og ulykker ikke den samme for alle årets måneder.

Figur 6. Frekvens af fatale ulykker og ikke-fatale hændelser fordelt på måneder i perioden 2005-2010 for alle fartøjer.

⁵⁰ Tallene for antallet af fatale ulykker skal tolkes med forsigtighed, idet de dels variere en del, dels er meget små. Der er derfor en risiko for at tallene snarere afspejler en række tilfældigheder end egentlige tendenser på området.

Kommentar

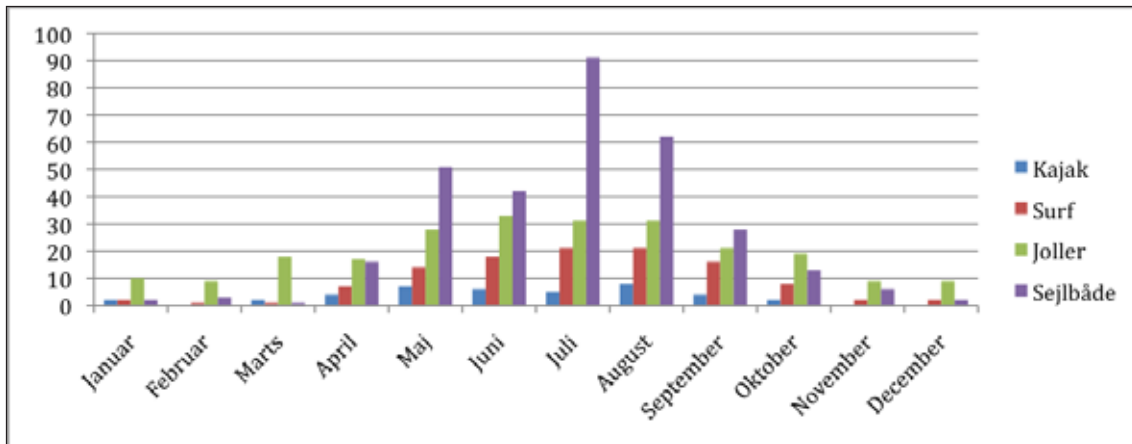
Frekvensen af fatale ulykker fordeler sig i et vist omfang på samme måde som de ikke-fatale hændelser hen over året, i den forstand at begge har en højsæson fra maj til september. Dog er ratio mellem frekvensen af fatale ulykker og ikke-fatale hændelser og ulykker ikke denne samme for alle årets måneder. Således sker der forholdsvis flere fatale ulykker udenfor "højsæsonen" end indenfor sammenlignet med ikke-fatale hændelser. Dette kan dels ses som endnu en indikation på, at der ikke er lineær sammenhæng mellem forekomsten af ikke-fatale og fatale hændelser. Ligeledes kan man forestille sig at perioder med koldt vand og/eller hårdt vejr har indflydelse på frekvensen af de fatale-ulykker. Det er dog i den forbindelse også værd at bemærke, at det formentlig også er de nævnte vejr- og havforhold, der gør at sejladsaktiviteten, og dermed også frekvensen af ikke-fatale hændelser, fordeler sig som den gør. Ligeledes er det afgørende at være opmærksom på, at antallet af fatale tilfælde generelt er meget lavt i perioden, hvilket gør af tendenser og konklusioner kun kan drages med forbehold.

2.2.6. Månedsvis fordeling af fatale og ikke-fatale hændelser og ulykker for udvalgte fartøjer

Samlet set kan der registreres flest ulykker og hændelser fra maj til september. Denne tendens ses også når antallet af hændelser differentieres på fartøjer. Der er dog også åbenlyse forskelle mellem de forskellige fartøjer på fordelingen af hændelser og ulykker henover årets måneder.

	Kajak	Surf	Joller	Sejlbåde	Motorsejlere	Speedbåde	Badefartøjer	Sejljoller	Kanoer	Andet eller uoplyst	Total
Januar	2	2	10	2	0	1	1	0	0	3	21
Februar	0	1	9	3	0	2	0	0	0	2	17
Marts	2	1	18	1	1	1	0	2	0	2	28
April	4	7	17	16	1	7	1	1	1	7	62
Maj	7	14	28	51	11	7	5	4	2	18	147
Juni	6	18	33	42	6	12	9	4	1	18	149
Juli	5	21	31	91	11	22	10	8	7	38	244
August	8	21	31	62	9	12	7	4	1	25	180
September	4	16	21	28	4	6	3	3	1	19	105
Oktober	2	8	19	13	0	7	0	1	0	7	57
November	0	2	9	6	2	2	0	2	0	4	27
December	0	2	9	2	1	1	1	0	0	3	19

Tabel 5. Månedsvis frekvens af hændelser og ulykker totalt og fordelt på fartøjer i perioden 2005-2010.

Figur 7. Antal hændelser og ulykker for hhv. kajak, surf, joller og sejlbåde fordelt på årets måneder.

Kommentar

Samlet set sker ulykker og hændelser hele året, men dog hovedsagligt fra maj til september. Mellem fartøjerne er der forskel på "sæsonen" for hændelser og ulykker: Mens hændelser og ulykker for f.eks. sejlbåde eller surfere har tydelig tendens til en højsæson, så synes hændelser og ulykker for jollesejlerne at fordele sig mere jævnt henover året. For jollesejlerne kan der således registreres flere ulykker og hændelser i ydersæsonen end det er tilfældet for kajakroere, surfere og sejlere, hvilket kunne tyde på, at jollesejlerne er særligt udsat i disse perioder.

2.3. Fatale ulykker i forbindelse med kystfriluftsliv

I alt 93 fatale hændelser er registreret i perioden 2005-2010. Disse 93 hændelser resulterede i 100 dødsfald. I alt var 143 personer involveret i ulykkerne.

2.3.1 Nationalitet, alder, køn og særlige omstændigheder i forbindelse med fatale ulykker for alle fartøjer

Mænd tegner sig for 98% af alle registrerede fatale hændelser. I 63% af tilfældene var den forulykkede over 50 år gammel. Ved 53% af de fatale hændelser finder vi, at de forulykkede ikke bar redningsvest⁵¹. I 27% af tilfældene er det oplyst, at de forulykkede var påvirket af alkohol⁵². 24% af de registrerede fatale ulykker involverede en udlænding⁵³.

51 SSR finder i deres opgørelser at stort set ingen af de omkomne bærer redningsvest i forbindelse med ulykken. Baggrunden for forskellen er uklar, men en forklaring kan være en forskel i tilgængelige informationer. SSR opdaterer løbende deres statistik, mens "Tryk i Naturen" er tilbageskuende. Denne forskel kan betyde, at SSR har adgang til mere detaljerede oplysninger end det er tilfældet i den foreliggende undersøgelse. Møller et al. (2012) finder, at der i 9% af alle fatale ulykkestilfælde i fritidsfartøjer i perioden 2001-2010 foreligger oplysninger om, at de forulykkede bærer redningsvest.

52 Møller et al. (2012) finder, at der i 17% af alle fatale ulykkestilfælde i fritidsfartøjer i perioden 2001-2010 foreligger oplysninger om, at de forulykkede kan have været alkoholpåvirket.

53 Møller et al. (2012) finder, at 17% af alle druknedødsfald efter en ulykke involverede en udlænding, hvilket er mindre end hvad den foreliggende undersøgelse finder. Dels angår undersøgelsen af Møller et al. alle drukneulykker, og den har således et bredere perspektiv end den foreliggende undersøgelse. Dels skelnes der i nærværende undersøgelse ikke mellem herboende udlændinge og udlændinge uden fast bopæl i Danmark. I de tilfælde, hvor der forelå oplysninger om, at den forulykkede havde en anden oprindelse end dansk er personen således blevet registreret som udlænding.

	Nationalitet		Alder				Køn		
	DK	Andre	<24 år	24-50 år	>50 år	Uoplyst	Mænd	Kvinder	M/K
Antal fatale hændelser	71	22	4	28	59	2	88	2	3

Tabel 6. Antal fatale hændelser fordelt på nationalitet, alder og køn i perioden 2005-2010 for alle fartøjer.

Kommentar

Ud fra et sikkerhedsperspektiv er det afgørende at skelne mellem reelle søulykker og fatale hændelser, der tilfældigvis indtræffer i forbindelse med fritidssejls ved kysten.

Dels er denne skelnen vigtig, hvis forskellige aktivitetsformer der tiltrækker meget forskellige grupper, skal sammenlignes. Sandsynligheden for at en tilfældig fatal hændelse – f.eks. en blodprop – indtræffer vil således stige med en stigende gennemsnitsalder. Alene af den grund vil der indtræffe flere fatale hændelser i forbindelse med f.eks. jollesejls, end det vil være tilfældet for surfing. Dels er en skelnen mellem tilfældige ulykker og reelle søulykker afgørende for, hvordan sikkerhedsmæssige foranstaltninger skal implementeres.

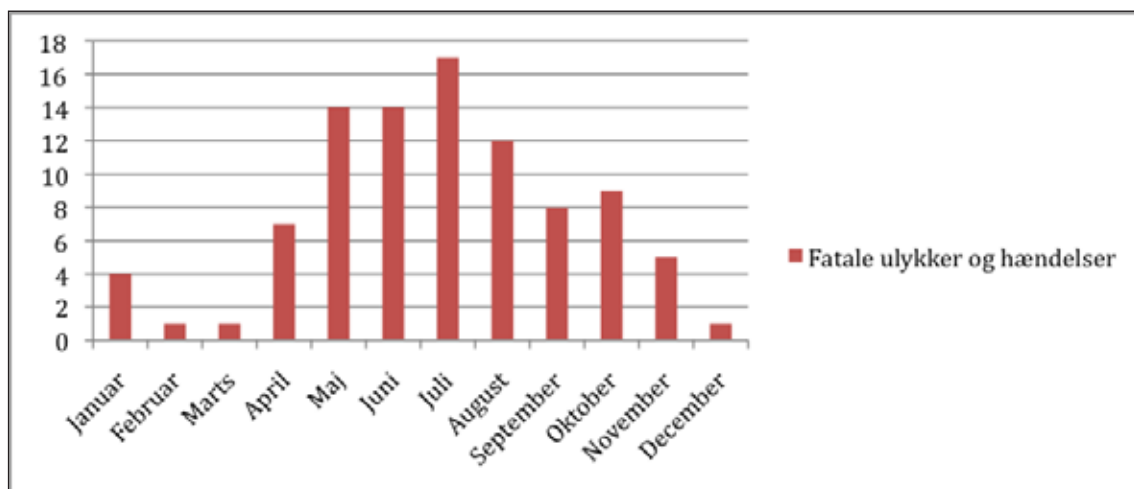
Af de 93 fatale hændelser kan 79 tilfælde årsagsmæssigt direkte og utvetydigt relateres til en kystfriluftslivsaktivitet. I de resterende 14 tilfælde kan dødsfaldet relateres til kronisk eller pludseligt opstået sygdom eller død. I 8 tilfælde er det overvejende sandsynligt at ulykken skyldes et pludseligt ildebefindende eller en lignende tilfældighed. I 6 tilfælde kan det ikke udelukkes, at der er tale om et ildebefindende.

2.3.2 Lokalitet, tidspunkt og årstid for fatale ulykker

I undersøgelsen finder vi, at 85% af samtlige fatale hændelser finder sted i de indre danske farvande og fjordene, 9% sker ved den jyske vestkyst, 2% sker i Østersøen omkring Bornholm og 4% er registreret på å og sø.

De fatale ulykker sker hovedsagligt om eftermiddagen (65%). 19% finder sted om morgenen/formiddagen og 8% sker om natten. I 8% af tilfældene er tidspunktet uoplyst.

De fatale ulykker sker hovedsagligt i sommermånederne (46,2%), mens knap 25% af ulykkerne finder sted hhv. forår og efterår (hhv. 22,6% og 23,7%). Kun 7,5% af ulykkerne finder sted om vinteren (Se figur 8).

Figur 8. Månedsvis fordeling af fatale ulykker i perioden 2005-2010.

2.4. Hændelses- og ulykkesmønstre i forbindelse med kajak-, surf- og jollesejls

I den foreliggende undersøgelse er fokus, som nævnt flere gange, i særlig grad rettet på de hændelser, der kan forbindes med fritidsaktiviteter med kajak, surfere og motoriserede joller⁵⁴. På baggrund af materialet er det muligt, at pege på forskelle og ligheder i hændelses- og ulykkesmønstrene for kajak-, surf- og jollesejls.

2.4.1 Antallet af fatale ulykker og ikke-fatale hændelser for kajak, surf og jollesejls

I perioden 2005 til 2010 er der registreret 539 hændelser med forbindelse til disse tre aktivitetsformer. Af disse hændelser kan 151 kategoriseres som falske alarmer. I perioden er der således registreret 388 hændelser, hvor personer har været i nød eller har haft brug for assistance. Samlet set udgør undersøgelsens fokusgruppe således godt en tredjedel af den samlede pulje af hændelser (388 hændelser med kajak, surf og joller ud af en samlet hændelsespulje på 1055 hændelser).

2.4.2 Ulykker og hændelser i forbindelse med kajak, surf og jollesejls fordelt på køn og antal forulykkede og involverede

De 388 hændelser indenfor kategorierne kajak, surf og jolle involverede direkte i alt 689 personer. 573 af disse personer var egentligt forulykkede, mens de resterende 116 på forskellige måder var involveret i hændelsen uden direkte at være i nød.

Gruppen på 573 forulykkede omfattede hovedsageligt mænd. I forbindelse med de 189 hændelser, hvor der forelå oplysninger om køn, tegnede der sig et entydigt billede. Mænd tegner sig for 91,5% af alle hændelser og ulykker i forbindelse med fritidssejls i kajak, surf og joller, mens kvinder kun tegner sig for 3,7%. I de resterende 4,8% af tilfældene var både mænd og kvinder involveret direkte i hændelsen.

	Mænd	M/K	Kvinder	Uoplyst
Kajak	17	0	2	21
Surf	31	0	4	78
Jolle	125	9	1	100
Total	173	9	7	199

Tabel 7. Kønsræssig fordeling i forbindelse med alle hændelser og ulykker i kajak, surf og joller.

54 Det skal bemærkes at alle tre fartøjskategorier er samlede kategorier. I jollekategorien indgår således både fra jolle og anden brug af motoriserede joller. Under fartøjstypen "Surf" er alle former for surf, dvs. kitesurfing, windsurfing, bølgesurfing og SUP (De to sidste udgør dog formentlig en uvæsentlig andel). Og kajakkategorien favner alle typer af kajakker, herunder havkajakker, turkajakker og kapkajakker. Det har i praksis været særdeles vanskeligt at skelne mellem f.eks. forskellige kajaktyper i ulykkesregistreringerne, og de tre fartøjskategorier angår de fællestræk, der er ved brug disse fartøjer, men ser samtidig bort fra de forskelle der også åbenlyst er mellem de forskellige grene af aktivitetsformen.

2.4.3 Redninger af/assistance til kajakroere, surfere og jollesejlere

I langt de fleste tilfælde fik hændelserne en lykkelig udgang i den forstand, at de forulykkede blev reddet. I imellem 44% og 72% af de registrerede tilfælde foretages redningen/assistance af en redningstjeneste (Se tabel 8)⁵⁵. I imellem 13% og 29% af tilfældene foretages redningen/assistance af enten en makker eller tilfældig tilstedeværende. I nogle tilfælde formår den forulykkede at redde sig selv inden udefrakommende hjælp når frem. Dette sker i mellem 15% og 43% af hændelserne.

	Redning/assistance - SOK/FRV		Redning/assistance - Privat/Makker		Selvredning		Total	
Kajak	12	50%	7	29%	5	21%	24	100%
Surf	46	44%	13	13%	45	43%	104	100%
Jolle	133	72%	25	13%	28	15%	186	100%

Tabel 8: Absolut og procentvis opgørelse over redningsformer i forbindelse med nærved-hændelser og -ulykker ved kajakroning, surfing og jollesejls⁵⁶.

Samlet set har kajakroere modtaget hjælp udefra i 79% af alle de registrerede hændelser, hvor en kajak var involveret. Surfere har modtaget udefrakommende hjælp i 57% af tilfældene. Mens jollesejlerne har modtaget ekstern hjælp i 85% af de registrerede tilfælde.

I flere tilfælde er der flere kajakker involveret i hændelserne, uden at de er i stand til at redde hinanden.

⁵⁵ At en redningstjeneste er involveret i hovedparten af de registrerede redningerne er ikke overraskende, idet de er kilden til oplysningerne om hændelsen. Forholdet mellem de forskellige redningstyper skal ses i dette lys, og det samme skal de konklusioner der kan drages på baggrund af tallene. Det er således muligt at der reelt foretages mange flere selvredninger og makkerredninger end de foreliggende tal vidner om.

⁵⁶ Tallene i opgørelsen over redningsformer inkluderer ikke de fatale hændelser, idet der her ikke er tale om en redning eller assistance. Desuden vil den ulige fordeling af fatale ulykker de tre fartøjer imellem gøre det svært at sammenligne tallene.

Kommentar

Umiddelbart er der påfaldende mønstre og forskelle mellem fartøjerne, som det kan være værd at hæfte sig ved. Hver af de 3 fartøjstyper er overrepræsenteret indenfor hver deres redningstype. Jollerne tegner sig forholdsmæssigt for markant flere redninger/assistancer foretaget af en redningstjeneste end de andre to fartøjer. Kajakkerne reddes/assisteres oftere af en makker eller tilfældig tilstedeværende end de andre to fartøjer. Surferne redder tilsyneladende i langt højere grad sig selv, end det er tilfældet for de to andre fartøjer.

For at forstå substansen i disse forskelle er det formentligt nødvendigt at skelne mellem forskellige typer af problemer. Det er nemlig ikke den samme type hændelser og ulykker, der rammer de tre fartøjer, hvorfor man kan forestille sig, at der ikke er det samme behov for redninger. Alle tre fartøjer rammes af kæntrings- eller mand-over-bord-hændelser. Men hvor det for kajakkerne og surferne⁵⁷ er langt den mest registrerede hændelsestype, så er denne type hændelser kun én blandt flere mulige hændelser for jollesejlerne. Det betyder at tallene ikke i alle henseender er direkte sammenlignelige.

	Fremdrift og styring	Defekt udstyr	MOB og kæntring	Hav- og vejrforhold	Grundstødning	Sygdom eller skade	Andet eller uoplyst
Kajak	3%	0%	68%	3%	0%	0%	26%
Surf	14%	13%	36%	3%	0%	6%	28%
Jolle	38%	4%	31%	7%	8%	3%	9%

Tabel 9. Forekomsten af primære problemer i forbindelse med de registrerede hændelser fordelt på kajakroning, surfing og jollesejls⁵⁸.

Ser man således på de ikke-fatale kæntrings- og Mand-over-bord-hændelser alene for de tre fartøjer, så ser billedet anderledes ud end det ovenfor er skitseret. Frasorteret er her, dels de fatale ulykker, dels alle hændelser der ikke kan karakteriseres som en kæntrings- og Mand-over-bord-hændelse.

	Redning/assistance - SOK/FRV		Redning/assistance - Privat/Makker		Selvredning	
Kajak	11	48%	7	30%	5	22%
Surf	43	42%	12	12%	47	46%
Jolle	32	49%	18	27%	16	24%

Tabel 10. Absolut og procentvis fordeling af rednings-/assistancetyper i forbindelse med kæntrings-hændelser i kajak, surf og joller.

Den procentvise fordeling af redninger foretaget af redningstjenesterne er nu stort set den samme for alle tre fartøjer. Ligeledes er andelen af makkerredninger eller tilfældige redninger for kajak og jolle stort set den samme. Tilbage står en markant forskel i andelen af selvredninger for de tre fartøjer. Således finder vi at surfere dobbelt så ofte som kajakroere og jollesejlere er i stand til at redde sig selv uden assistance fra redningstjenester eller tilfældigt tilstedeværende i forbindelse med kæntringshændelser.

⁵⁷ I praksis vil stort set alle hændelsestyper for surfere betyde, at den forulykkede havner i vandet.

⁵⁸ Oversigten er i nærværende sammenhæng misvisende, idet stort alle hændelser i forbindelse med kajak og surf kunne opføres som kæntringshændelser. Særligt fremstår dette ikke klart af opgørelsen over hændelser i forbindelse med surf-aktivitet. I praksis vil det være sådan, at stort set ethvert problem i forbindelse med surf vil betyde, at den forulykkede havner i vandet.

Kommentar

Surfing og selvredning:

Hvad kan forklare de mange selvredninger i forbindelse med surfing? For det første er kortere eller længere ophold i vandet en integreret del af surfing, enten i forbindelse med starten på aktiviteten, som følger af kæntring eller som udgangspunkt for at lære nye teknikker. Det betyder blandt andet at surfere ofte er klædt i våddragt eller lignende, hvilket dels bidrager til at surferne kan holde varmen i vandet, dels at surferne relativt enkelt kan holde sig flydende i lang tid. For det andet har et surfbræt tilmed en udformning, der gør det let at entre, hvilket alt i alt må betyde at surferne har gode betingelser for at redde sig selv.

Endvidere foregår surfing ofte meget kystnært, hvilket har betydning for surferens mulighed for selvredning ved at svømme ind til land. Desuden er surfere gennemsnitligt yngre og formentlig i bedre form, hvilket yderligere forbedrer deres muligheder for at gennemføre en succesfuld selvredning.

En anden forklaring på den høje selvredningsfrekvens går i retning af grundlaget for alarmeringen. For en udenforstående kan surfernes kortere og længere ophold i vandet, der er en integreret del af aktiviteten, fejlagtigt opfattes som en nødsituation hvor surferen har brug for hjælp. Det er således ikke utænkeligt, at det høje antal selvredninger - og hændelser i det hele taget – delvist lader sig forklare ved tilfældige forbipasserendes mistolkninger af aktiviteten. Således tegner surferne sig for flere selvredninger, fordi de i mindre grad end de andre fartøjer er i nød, når der tilkaldes hjælp.

Kajak og selvredning:

Hvis man ser på indholdet af frigivelseskurser og kajakkurser generelt, ville man kunne forvente at også kajakroere var i stand til at redde sig selv og hinanden. Frigivelseskurser og uddannelse generelt er relativt udbredt i kajakkredse (jf. Del 2), hvilket betyder at mange kajakroere er blevet præsenteret for både en makkerredning og en selvredning på et tidspunkt i deres tid som kajakroere. En makkerredning, og en selvredning for den sags skyld, er tilmed overkommelige manøvrer at udføre for langt de fleste. Ingen af de ovenstående forhold afspejler sig imidlertid i tallene.

Når der ikke kan registreres flere selvredninger og makkerredninger i forbindelse med hændelser i kajak, så kunne det forklares med at kajakroerne redder hinanden, dels på steder hvor det ikke opdages af andre og dels så effektivt at det ikke giver anledning til anmeldelser om nødsituationer. Derfor er det kun de situationer, hvor den/de forulykkede ikke selv magter opgaven, at der tilkaldes hjælp udefra. I disse tilfælde er hændelsen/ulykken formentlig så fremskreden, at en selvredning kun i begrænset omfang er en mulighed.

En anden forklaring kan være at kajakroerne i realiteten har svært ved at redde hinanden under visse havforhold trods det faktum at makker- og selvredninger er obligatorisk indhold på såvel introducerende som videregående kurser. I forbindelse hermed er det værd at bemærke, at der i undersøgelsen er registreret 16 tilfælde, hvor to eller flere kajakroere er involveret i en kæntringshændelse. I 7 ud af disse 16 tilfælde reddes den (eller de) forulykkede af en redningstjeneste, til trods for, at der altså var andre kajakroere tilstede i forbindelse med ulykken. Det kan umiddelbart vække bekymring, idet såvel makkerredninger som selvredning er standardpensum på de frigivelseskurser vi har kendskab til. Omvendt er de nærmere omstændigheder ved disse 16 kæntringshændelser ikke kendt, og det er derfor urimeligt at drage vidtrækkende konklusioner på baggrund heraf.

Joller og selvredninger:

Hvorfor indgår forskellige redningstjenester oftere i redning af jollesejlere, end det er tilfældet for surfere? Generelt har en jollesejler langt sværere betingelser for at gennemføre en selvredning (og en makkerredning) end det er tilfældet for såvel kajakroere som surfere.

Generelt er en jolle svær at entre pga. det høje fribord. I tillæg hertil har de færreste jollesejlere en strategi for, hvordan de kan komme tilbage i jollen i tilfælde af en kæntring eller Mand-over-bord-situation (Se afsnit 3 og 4). Dette skyldes formentlig flere forhold. Dels er sikkerhedskurser ikke særligt udbredte blandt jollesejlere. Dels betragtes en jolle almindeligvis som et sikkert og stabilt fartøj, hvorfor behovet for selvredningsstrategi ikke synes særligt indlysende. Dels er jollesejlads for f.eks. fritids- og lystfiskerne ikke den centrale del af fritidsaktiviteten, men derimod en transportform, der er en betingelse for, at man kan praktisere sin egentlige interesse (Se afsnit 4). Dette bevirker sandsynligvis at jollesejlerne ikke har samme opmærksomhed rettet mod deres fartøjs muligheder og begrænsninger som f.eks. kajakroere og surfer, hvor fartøj og fritidsaktivitet i højere grad er sammenfaldende.

Endelig er spektret af hændelsesformer (se tabel 9) langt mere varieret, end det er tilfældet for surfere og kajakroere, ligesom fartøjet er langt mere uhåndterligt i tilfælde af en hændelse eller ulykke. Alt i alt kunne det betyde, at jollesejlere har vanskeligere betingelser for at løse problemerne selv.

Jollesejlernes øgede afhængighed af at en redningstjeneste bistår med redningen kunne betyde, at de forulykkede ligger længere tid i vandet, end det er tilfældet for kajakroere og surfere. Alt andet lige så øger det risikoen i forbindelse med jollesejlads sammenlignet med de andre aktivitetsformer.

2.4.4 Typiske hændelser og ulykker for kajakroere, surfere og jollesejlere

Aktiviteternes indbyrdes forskellighed gør, at det ikke er de samme hændelser, der indtræffer for de forskellige fartøjer. De primære problemer i forbindelse med kajakroning, surfing og jollesejlads fordeler sig, som det fremgår af tabel 11 meget forskelligt, og skyldes meget forskellige forhold.

	Fremdrift og styring	Defekt udstyr	MOB og kæntring	Hav- og vejrforhold	Grundstødning	Sygdom eller skade	Andet eller uoplyst
Kajak	3%	0%	68%	3%	0%	0%	26%
Surf	14%	13%	36%	3%	0%	6%	28%
Jolle	38%	4%	31%	7%	8%	3%	9%

Tabel 11. Forekomsten af primære problemer i forbindelse med de registrerede hændelser fordelt på kajakroning, surfing og jollesejlads⁵⁹.

I en tredjedel af alle registrerede hændelser for joller kan det primære problem udpeges som manglende fremdrifts- og/eller styreevne. Hovedsagligt skyldes dette motorstop eller en lignende defekt. I godt og vel en ottendedel af de registrerede hændelser rammes surfere af problemer, der forhindrer fremdrift og styring⁶⁰, og ofte skyldes dette ødelagt

59 Oversigten er i nærværende sammenhæng misvisende, idet stort alle hændelser i forbindelse med kajak og surf kunne opføres som kæntringshændelser. Særligt fremstår dette ikke klart af opgørelsen over hændelser i forbindelse med surf-aktivitet. I praksis vil det være sådan, at stort set ethvert problem i forbindelse med surf vil betyde at den forulykkede havner i vandet.

60 Dette problem er formentlig betragteligt højere end tallene her antyder. I mange tilfælde registreres hændelser med surfing som en kæntring eller mand over bord, idet det i sig selv er et problem. I mange tilfælde kan kæntringen jo netop skyldes manglende fremdrifts- og/eller styreevne. Ligeledes er det primære problem i forbindelse med surfing uforholdsmæssigt ofte kategoriseret som Andet eller uoplyst, hvilket yderligere slører forekomsten af det problem.

udstyr. For kajakroerne giver problemer med fremdrift- og styreevne stort set ikke anledning til nogle registrerede hændelser.

Tre fjerdedele af de hændelser der er registreret i forbindelse med kajakroning er kategoriseret som kæntringer. For jollesejls og surfing er det omkring en tredjedel af hændelserne, hvor det primære problem identificeres som Kæntring eller Mand overbord.

2.4.5 Forekomst og type af fatale hændelser ved kajak-, surf- og jollesejls

Af en samlet pulje på 389 hændelser for kajak-, surf og jollesejls fik 53 af disse hændelser en fatal udgang. Af disse 53 hændelser kan 43 hændelser årsagsmæssigt relateres direkte til en ulykke opstået som følge af en af de tre kystfriluftslivsaktiviteter. I de resterende 10 tilfælde kan dødsfaldet relateres til kronisk eller pludseligt opstået sygdom eller død.

Af disse 43 fatale hændelser i perioden 2005-2010 tegner kajakroning sig for 6, surfing for 2 og jollesejls for 35.

	Hændelser i alt	Fatale hændelser	Fatale hændelser opstået direkte som følge af aktiviteten	Fatale hændelser opstået som følge af kronisk eller pludseligt opstået sygdom
Kajak	40	9	6	3
Surf	113	3	2	1
Jolle	235	41	35	6

Tabel 12. Frekvensen af hændelser og fatale hændelser fordelt på fartøjer i perioden 2005-2010. Herunder fordelingen af fatale hændelser, hvor aktiviteten hhv. direkte og ikke direkte kan sættes er årsag til ulykken.

2.4.6 Køn, alder og omstændigheder ved fatale hændelser ved kajakroning, surfing og jollesejls

Enhver ulykke er unik, men der er formentlig alligevel nogle mønstre, der går på tværs af de forskellige ulykker, hvad angår køn, alder og omstændigheder. Disse mønstre viser sig både i forhold til det enkelte fartøj og på tværs af disse.

En række forhold springer umiddelbart i øjnene. I 28 ud af de 43 fatale hændelser bar de forulykkede ikke redningsvest (65%). I 8 ud af 43 tilfælde var de forulykkede påvirket af alkohol (19%). For 98% af de fatale ulykkers vedkommende var det mænd der var involveret i ulykken. I 58% af hændelserne var de involverede over 50 år gamle, og i kun 9% af tilfældene var de forulykkede under 24 år gamle (Se tabel 13).

	<24 år	24-50 år	>50 år
Kajak	2	1	3
Surf	1	1	0
Jolle	1	12	22

Tabel 13. Aldersfordelingen i forbindelse med fatale ulykker fordelt på fartøjer.

2.4.7 Omstændigheder ved fatale ulykker ved jollesejlad

Der er i alt registreret 35 fatale hændelser, hvor aktiviteten jollesejlad kan sættes direkte i forbindelse med ulykken. I 29 af 35 tilfælde var de forulykkede danskere. Af disse 35 ulykker skete 29 i forbindelse med fiskeri fra jollen. I 8 ud af disse 29 ulykker med jollefiskeri bar de omkomne waders.

I 25 ud af 35 hændelser med joller bar de forulykkede ikke redningsvest, og i 8 ud af 35 tilfælde var den forulykkede påvirket af alkohol. I 16 af 35 fatale hændelser med jollesejlad var den forulykkede alene i jollen.

Motor-stop	Garn eller lign. i skrue	Vejr- og havforhold	Grundstødning	Jollen springer læk	Kølvandsbølge fra andet fartøj	Hente udstyr/Jolle	Kæntring eller MOB af ukendt årsag
4	3	2	1	2	1	2	20

Tabel 14. Fordeling af de formodede årsager til at den forulykkede person havner i vandet ved jolleulykker.

Kommentar

Sammenligner man omstændighederne ved fatale og ikke-fatale hændelser ved jollesejlad, får man et billede af, hvilke ikke-fatale hændelser, der har haft potentialet til at udvikle sig fatalt. Mindst fire forhold er værd at bemærke. 1) Tilsyneladende har mange forskellige typer af hændelser potentialet til at udvikle sig fatalt for jollesejlere. Alt fra en defekt motor over garn i skruen til grundstødning og hav- og vejrforhold kan under uheldige omstændigheder medføre at den pågældende hændelse udvikler sig fatalt. 2) Det er åbenlyst problematisk for jollesejlerne at havne i vandet. I alle fatale tilfælde er den forulykkede omkommet som følge af opholdet i vandet. Jollesejlerne er tilsyneladende ikke forberedte til at håndtere denne situation. Således er der kun registreret 66 hændelser ud af i alt 101 hændelser og ulykker med kæntringer eller overbordfald, der ikke udvikler sig fatalt⁶¹. Med andre ord så endte 35% af de registrerede kæntringshændelser og- ulykker i forbindelse med jollesejlad fatalt. 3) Det er værd at bemærke, at det i 20 ud af 35 fatale tilfælde ikke har været muligt at identificere, hvad der førte til at den forulykkede havnede i vandet.

61 Disse tal stammer fra en særlig optælling, og kan derfor ikke læses direkte ud af ovenstående tabeller.

2.4.8 Omstændigheder ved fatale ulykker ved surfing

Der er registreret to fatale ulykker, der direkte kan sættes i forbindelse med surfing. Begge disse ulykker er sket i forbindelse med kitesurfing, og begge ulykker skyldes at den forulykkede mister kontrollen over dragen. I det ene tilfælde rammer den forulykkede en bygning på land og i det andet tilfælde rammer den forulykkede muligvis noget i vandet.

Kommentar - Surfing

Det er i udgangspunktet urimeligt at drage generelle konklusioner på baggrund af to fatale hændelser. Dog må man også konstatere, at det lave antal i sig selv vidner om, at surfaktiviteter overordnet set er rimeligt sikre. Med til denne konstatering hører dog også, at der er registreret relativt mange hændelser, hvor en surfer er blevet reddet i havsnød. Ligeledes kan arten af de to fatale ulykker give anledning til en mistanke om, at slag- og faldskader i forbindelse med kitesurfing bør undersøges nærmere.

2.4.9 Omstændigheder ved fatale ulykker ved kajakroning

Der er registreret seks fatale hændelser i perioden 2005-2010, der kan relateres direkte til kajakroning. Det er i udgangspunktet problematisk at uddrage generelle konklusioner på baggrund af denne begrænsede datamængde, men det er muligt at danne sig et overblik over, hvad der gik galt i de konkrete tilfælde som er registreret.

I fire tilfælde var den forulykkede alene i forbindelse med ulykken, mens der i de resterende to tilfælde var hhv. to og syv personer involveret i hændelsen. I to tilfælde er det rimeligt at antage at de forulykkede var påvirket af alkohol. I fem tilfælde var den forulykkede en mand. I tre tilfælde var den forulykkede over 50 år, og i to tilfælde var de forulykkede under 24 år gamle. I et tilfælde skete ulykken i skoleregion.

2.5. Opsummering

Hændelser og ulykker for alle fartøjer

Tendensen for det samlede antal af årlige hændelser i perioden 2005 til 2010 er entydigt faldende. Den generelt faldende tendens i antallet af hændelser og ulykker i perioden 2005 til 2010 kan hovedsagligt tilskrives et fald i hændelsesfrekvensen for tre fartøjstyper: Joller, sejlbåde og speedbåde/motorbåde. Opgjort relativt i forhold til ændringerne i aktivitetsniveauet indenfor de enkelte aktivitetsformer henover perioden, er hændelsesfrekvensen faldende for kajak, surf, joller, sejlbåde og speedbåde.

Ulykker og hændelser sker hele året, men dog hovedsagligt fra maj til september. For jollesejlerne kan der registreres, såvel absolut set som relativt set, flere ulykker og hændelser i ydersæsonen, end det er tilfældet for kajakroere, surfere og sejlere.

Fatale ulykker for alle fartøjer

Antallet af fatale ulykker i perioden er i absolutte tal faldet, men tendensen er ikke entydig, og meget tyder på at antallet af årlige fatale ulykker i forbindelse med kystfriluftsliv er nogenlunde stabilt henover perioden, hvilket også bakkes op af andre undersøgelser (Møller et al., 2012).

Fatale ulykker i forbindelse med friluftaktivitet på havet sker typisk for mænd over 50 år. De forulykkede bærer i mange tilfælde ikke redningsvest, og er i flere tilfælde påvirket af alkohol. Fire ud af ti fatale ulykker i forbindelse med friluftaktiviteter i båd sker i forbindelse med jollesejlad.

Antallet af fatale hændelser kan sandsynligvis ikke nedbringes ved at nedbringe antallet af ikke-fatale hændelser bredt set, idet der tilsyneladende ikke er en fast ratio eller nær sammenhæng mellem fatale og ikke-fatale hændelser, hverken totalt set henover perioden eller på tværs af de enkelte aktivitetstyper.

Typiske hændelser i forbindelse med kajakroning, surfing og jollesejlad i perioden 2005-2010

I en tredjedel af alle registrerede hændelser for joller igangsættes en redningsaktion fordi en person er kæntret eller faldet overbord. Manglende fremdrifts- og/eller styreevne er årsagen til igangsætningen af søredningen i en tredjedel af de hændelser, der involverer joller. Hovedsagligt skyldes dette motorstop eller en lignende defekt.

Den altoverskyggende anledning til at der igangsættes en redningsaktion, hvor en surfer er involveret er, at surferen ligger i vandet tilsyneladende ude af stand til at komme i gang igen. I 15% af de registrerede hændelser er det oplyst, at surferen har problemer, der forhindrer fremdrift og styring, og i 14% af hændelser er det oplyst at dette skyldes ødelagt udstyr.

I 75% af de registrerede hændelser der involvere en kajakroer, er anledningen til iværksættelsen af søredningen en kæntring. I den restende 25% af hændelserne er årsagen uklar eller uoplyst

Redninger

I ca. 75% af de registrerede kæntringshændelser i kajak eller jolle foretages redningen af en redningstjeneste eller en makker eller andre civile. Kun i de sidste 25% af tilfældene redder kajakroeren eller jollesejleren sig selv. Omvendt ser det ud hos surferne, idet de redder sig selv i næsten halvdelen af de registrerede hændelser.

Fatale ulykker i forbindelse med kajakroning, surfing og jollesejlad

Der er registreret 35 fatale ulykker i forbindelse med jollesejlad i perioden 2005-2010. Over 80% af de registrerede fatale ulykker ved jollesejlad sker i forbindelse med fiskeri fra jollen. I næsten 25% af ulykkerne bar den forulykkede waders, og i over 70% af tilfældene bar jollesejleren ikke redningsvest. I næsten i 25% af ulykkerne var den forulykkede påvirket af alkohol. I omkring halvdelen af tilfældene var den forulykkede alene.

Jollesejlerne er tilsyneladende ikke gearet til at håndtere en kæntring eller et overbordfald. I 35% af de registrerede kæntringshændelser og -ulykker ved jollesejlad får hændelsen således en fatal udgang.

Mange hændelsestyper, f.eks. et motorstop, garn i skruen, en læk eller en grundstødning, kan udvikle sig fatalt under uheldige omstændigheder. I over halvdelen af de fatale ulykker ved jollesejlad har det ikke været muligt at identificere den udløsende årsag til ulykken.

Der er registreret to fatale ulykker, der direkte kan sættes i forbindelse med surfing i perioden 2005-2010. Begge disse ulykker er sket i forbindelse med kitesurfing, og begge ulykker skyldes at den forulykkede mister kontrollen over dragen.

Det er ikke muligt at uddrage nogle generelle konklusioner om mønstre i forbindelse med fatale ulykker ved surfaktiviteter på baggrund af to fatale hændelser.

Der er registreret seks fatale hændelser i perioden 2005-2010, der kan relateres til kajroning. Det er i udgangspunktet problematisk at uddrage generelle konklusioner på baggrund af denne begrænsede datamængde, men det er muligt at danne sig et overblik over, hvad der gik galt i de konkrete tilfælde som er registreret.

I fire tilfælde var den forulykkede alene i forbindelse med ulykken, mens der i de resterende to tilfælde var hhv. to og syv personer involveret i hændelsen. I to tilfælde er det rimeligt at antage at de forulykkede har været påvirket af alkohol. I fem tilfælde er den forulykkede en mand. I tre tilfælde er den forulykkede over 50 år, og i to tilfælde er de forulykkede under 24 år gamle. I et tilfælde skete ulykken i skoleregi.

Registrering af hændelser og ulykker

Det foreliggende registreringsmateriale om hændelser og ulykker i forbindelse med kystfriluftsliv er mangelfuldt og inkonsistent. I nogle tilfælde kan det være svært at afgøre, hvilket fartøj der er tale om, og i mange tilfælde bliver man kun i begrænset omfang klogere på hændelsesforløbet.

Dette kunne pege på et behov for tiltag i retning af mere systematisk og anvendelsesorienteret registrering af hændelser og ulykker (jf. Anbefalinger i afsnit 6).

3. Survey-undersøgelse af sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere

Formålet med del 3 er, sammen med del 4, at undersøge hvordan sikkerheden varetages ved forskellige udvalgte former for kystfriluftsliv i Danmark. Følgende forskningsspørgsmål danner udgangspunkt for undersøgelsen:

Hvordan er sikkerhedskulturen ved jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing?

3.1. Metode

Konkret søger undersøgelsen ved hjælp af et udforskende casestudy at afdække forhold med betydning for sikkerheden i forbindelse med tre forskellige former for friluftsliv i de kystnære områder: jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing. Intentionen er herunder at undersøge betydningen af uddannelse, certificering, information samt andre organisatoriske forhold og strukturelle tiltag i forhold til forekomsten af ulykker og næsten-ulykker. Ligeledes vil deltagernes egne vurderinger af sikkerhed og risiko, samt vurdering af egen kompetence indgå i undersøgelsen. Desuden undersøges det hvor, hvornår, hvordan og i hvilke sammenhænge de tre kystfriluftslivsformer udøves. Fokus vil være at undersøge forskelle og ligheder mht. sikkerhed mellem de tre forskellige former for friluftsliv.

Del 3 er udformet som en kvantitativ surveyundersøgelse (spørgeskemaundersøgelse) foretaget i tre udvalgte miljøer, der hver især repræsenterer et af de tre udvalgte aktivitetsområder.

3.1.1. Afgrænsning og udvælgelse af aktivitetsgrupper og respondenter

I del 2 af undersøgelsen er specifikke aktivitetsformer placeret i en overordnet kategoriseringssystematik efter fartøjstyper. Flere af fartøjskategorierne er samle kategorier, hvor f.eks. havkajak, turkajak, surfkajak og kapkajak er indeholdt i fartøjskategorien *kajak*. Denne overordnede og grove inddeling af aktivitetsformer, der hovedsageligt afspejler de oplysninger, der var tilgængelige i det anvendte datamateriale, er uhensigtsmæssig at videreføre i undersøgelsens del 3. Dels vil det være vanskeligt at udpege repræsentative grupper, der meningsfyldt kan inddrages i undersøgelsen, idet variationerne indenfor hver fartøjskategori er for store (Jf. Afsnit 1). Dels har en vigtig hypotese i studiet været, at sikkerhed ikke skal undersøges generelt, men derimod specifikt, idet vi har en formodning om, at der eksisterer væsentlige forskelle i aktivitetsformerne i mellem.

Udgangspunktet for udvælgelsen af aktivitetsformer til denne del af undersøgelsen har været fartøjskategorierne: *Kajak*, *Surf* og *Joller* (Se afsnit 1). Udvalgelsesgrundlaget er beskrevet i afsnit 1.3.

Intentionen har været at finde interessante grupper indenfor de tre kategorier. I nærværende sammenhæng er en aktivitetsgruppe interessant, hvis den er specifik og velafgrænset, hvis den har en vis volumen og hvis den rummer en formodet forskellighed i forhold til de andre grupper.

De tre fartøjskategorier er således blevet gjort mere specifikke, dels med henblik på at kunne undersøge afgrænsede grupper mere i dybden, dels for at gøre projektet praktisk

håndterbart. Således er følgende greb gjort: *kajak* er blevet til *havkajak*, *surf* er blevet til *kitesurfing* og *joller* er blevet til *jollefiskeri* (Fritidsfiskere).

Følgende overvejelser og argumenter ligger til grund for denne afgrænsning:

- Der er tale om tre meget forskellige aktivitetsområder – både hvad angår praksis, målgruppe, organisationsform og historisk-kulturel betydning og udvikling.
- Der er potentielle sikkerhedsrisici indenfor alle tre aktivitetsområder primært i forhold til nedkøling i vand og drukning
- Der findes ikke tidligere forskning, som undersøger sikkerhedsforhold i forbindelse med udøvelse af disse aktiviteter, endside forskning som diskuterer forholdene komparativt.

Efter den første afgrænsning og valget af de tre aktivitetsgrupper, har vi søgt at finde respondenter, der er repræsentative for hver af de tre grupper, men selv med velafrænsede aktivitetsgrupper har dette været vanskeligt, dels fordi man må forvente en vis variation indenfor grupperne, og dels fordi den samlede population ikke kendes.

Konsekvensen har været, at vi har udvalgt en mindre gruppe inden for hvert af de tre aktivitetsområder, der kan repræsentere hvert område. Udvælgelsen af respondenterne er foretaget ud fra såvel faglige som pragmatiske kriterier.

At grupperne er fagligt interessante betyder, at der er tale om en gruppe/organisation, som man kan forvente rummer nogle typiske træk for den samlede population indenfor et givent aktivitetsområde, og som samtidigt kan siges at være en central aktør ift. feltet.

At udvælgelsen også er pragmatisk viser sig ved, at grupperne skal være håndterbare og mulige at komme i kontakt med. Det har bl.a. betydet at vi alene har valgt organiserede grupper. Dette skyldes primært, at det er endog meget vanskeligt at komme i kontakt med uorganiserede grupper.

Forening	Kontaktperson	Antal medlemmer ⁶²	Antal distribuerede skemaer	Antal svar	Svarprocent
Havkajakroerne	Mikkel Gundersen, Formand	1473	398	229	58%
Kiteboarding Denmark	Rasmus Salomon	181	181	112	62%
DAFF	Flemming Hørsted	2658	400	183	46%
Total			979	524 ⁶³	54%

Tabel 15. Oplysninger om respondentgrupper.

⁶² Antallet af medlemmer refererer til det medlemstal vi fik oplyst i forbindelse med henvendelse til de respektive foreninger, og er derfor ikke nødvendigvis retvisende på nuværende tidspunkt.

⁶³ I alt har 524 respondenter afgivet svar i forbindelse med undersøgelsen. Heraf har 510 svaret på alle spørgsmål, mens 14 kun har afgivet nogle svar.

Respondenterne er udvalgt randomiseret blandt medlemmerne i de tre foreninger (se tabel 15). Dog er spørgeskemaet for kitesurfernes vedkommende udsendt til alle medlemmer af foreningen for at opnå et tilstrækkeligt højt antal svar.

For jollesejlere og kajakroere er der udvalgt 400 respondenter. Respondenterne er randomiseret udvalgt efter følgende metode: Det samlede medlemstal (x) er delt med $400 = z$. Herefter er der slået en terning for at finde startrespondenten. Derefter er 400 respondenter udvalgt ved at springe z medlemmer i medlemslisten mellem hver respondent.

I de tilfælde hvor en mailadresse ikke længere var aktiv, er der blevet udsendt et spørgeskema til andre tilfældigt genererede respondenter på de medlemslister fra foreningerne, der har dannet grundlag for udvælgelsen. Samme procedure er anvendt hvis en udvalgt respondent var et firma eller lignende.

3.1.2. Spørgeskemaet

Spørgeskemaet (Se bilag 1) er genereret på baggrund af forskningsspørgsmål og hypoteser for undersøgelsen, og er blevet afprøvet og valideret i samarbejde med projektets følgegruppe (Møde af 15. august 2011). Spørgeskemaet er udarbejdet, distribueret og indsamlet ved brug af Surveyxact. Links til spørgeskemaet er sendt ud med mail til havkajakroerne og kitesurferne. Jollefiskerne har modtaget spørgeskemaet pr. brev.

Der blev maksimalt udsendt to ryktermails i forhold til spørgeskemaet. Første rykker blev udsendt efter 14 dage, og den anden rykker blev udsendt efter ca. tre uger.

Hensigten med spørgeskemaet var at finde mønstre i form af forskelle og ligheder mellem de tre aktivitetsgrupper. Derfor er samme skema sendt ud til alle tre grupper (aktivitetsform ændret). Dette er gjort for at kunne sammenligne på tværs af aktivitetsgrupperne, men det kan samtidig være et problem og en mulig fejlkilde, idet enkelte spørgsmål i skemaet kan opleves irrelevante af respondenter fra en aktivitetsgruppe, hvilket dels muligvis påvirker de svar der afgives, og dels kan lede til afgivelse af misvisende eller forkerte svar for at komme videre i spørgeskemaet.

3.1.3. Metodiske problemer

a) Organiserede udøvere - population og generalisering

Ved den valgte fremgangsmåde fanger vi ikke hele populationen, og vi vil ikke kunne generalisere til den samlede population af eksempelvis kitesurfere i Danmark.

Vi rammer alene de aktører, som er organiseret, og dermed ikke den, muligvis store, gruppe som dyrker sin fritidsaktivitet uorganiseret og måske mere sporadisk, f.eks. i forbindelse med sommerhusophold eller ferier. Denne gruppe kan tænkes at være mindre optaget af og bevidste om sikkerhed og risikofaktorer sammenlignet med den organiserede gruppe af udøvere. Der kan derfor argumenteres for, at det vil være vigtigt at undersøge og få informationer om denne gruppes sikkerhedsadfærd (jf. Anbefalinger – afsnit 6).

b) Frafald og spørgeskema – konstruktion

Spørgeskemaet er konstrueret, så det kan bruges overfor alle tre valgte grupper (eneste ændring er aktivitetsnavn). Hensigten er, at vi får mulighed for at sammenligne mønstre, procedurer og tankemåder mellem de tre grupper.

En problematik er imidlertid, at der i spørgeskemaet vil være spørgsmål, som kan synes irrelevante for den aktuelle respondent. Et eksempel på dette er spørgsmålet om, hvilket sikkerhedsudstyr man medbringer, når man udøver sin aktivitet. Her har vi opført en lang liste, hvor bl.a. brandslukker indgår. For kitesurfere og kajakroere vil det sikkert virke meget mærkeligt at skulle svare på, om man har en brandslukker med, når man kitesurfer eller ror havkajak.

Tilsvarende bliver der spurgt ind til, hvilke konsekvenser respondenterne mener det vil have at havne i vandet (dvs. kæntre). Dette spørgsmål kan virke underligt for en kitesurfer, eftersom han/hun under aktivitet ofte havner i vandet. Man kan omvendt argumentere for, at det er interessant at undersøge, hvorvidt og på hvilken måde man i de tre aktivitetsgrupper er forberedt på at havne i vandet.

I analysen har vi stødt på – få – besvarelser, hvor det kunne tyde på at respondenterne har oplevet spørgsmålet eller svarmuligheden som irrelevant eller provokerende, og derfor har reageret ved at svare misvisende. F.eks. oplyser enkelte kitesurfere at de medbringer brandslukker. Selv om sådanne besvarelser er åbenlyst misvisende, er disse respondenter ikke sorteret fra i analysen. Dels er der tale om meget få misvisende svar, og det samlede resultat påvirkes således minimalt. Dels betyder et misvisende svar ikke, at alle respondents svar er misvisende.

c) Distributionsform

Vi har valgt at distribuere spørgeskemaerne forskelligt til de 3 grupper. Til kitesurferne og kajakroerne er et link til spørgeskemaet udsendt via mail (SurveyXact). Til jollefiskerne er spørgeskemaet udsendt med almindelig post.

Årsagen til disse valg er, at både kitesurferne og kajakroernes foreninger har en vel fungerende hjemmeside, hvilket indikerer, at de er vant til at anvende elektroniske medier.

Gruppen af jollesejlere er overvejende ældre mænd, og vi har vurderet, at det ikke er muligt at kommunikere via mail. Dette bekræftes i deres medlemsliste, som kun indeholder meget få mailadresser.

3.1.4. Generel indstilling til undersøgelsen

Inden undersøgelsens start havde vi en formodning om, at spørgsmålet om sikkerhed generelt var et aktuelt og interessant tema, men også, at der ville være forskel på folks indstilling til undersøgelsen. Vores forventning var, at de fleste ville mene, at det er vigtigt, at der bliver taget hånd om sikkerheden, og dermed at debat om sikkerhed var et vigtigt tema. Samtidig ville nogle folk givet mene, at debatten om sikkerhed er overdreven og irrelevant, bl.a. set ift. hvor mange ulykker, der reelt sker. Samtidig kan debatten og fokus på sikkerhed, når den kædes sammen med spørgsmål om uddannelse og certificering, opfattes som et indgreb i den personlige frihed. Det handler om friheden til at gøre, hvad

man vil i fritiden, herunder at udsætte sig selv for en potentiel risiko f.eks. ved at sejle uden redningsvest.

Vi havde en forestilling om at en evt. modstand mod undersøgelsen ville være størst hos jollefiskerne og evt. også blandt kitesurferne. Dette skyldes, at der i disse grupper ikke i samme grad som hos kajakroerne synes at være en igangværende debat om sikkerhed. Det viste sig imidlertid overraskende, at kajakroerne var de mest forbeholdne og i enkelte tilfælde kritiske ift. undersøgelsen. Et eksempel herpå er debatten på Havkajakroernes hjemmeside, hvor der på et tidspunkt var en livlig debat og mange skeptiske og kritiske indlæg relateret til undersøgelsen.

I spørgeskemaet indlagde vi en række spørgsmål som netop omhandlede opfattelsen af debattens (og undersøgelsens) relevans og vigtighed (Se bilag 1). Formålet var at få viden om respondentens holdning til debatten og på sikkerhedsproblematikken generelt.

3.1.5. Analyse af svar

I alt har 524 respondenter afgivet svar i forbindelse med undersøgelsen. Heraf har 510 svaret på alle spørgsmål, mens 14 kun har afgivet nogle svar. Svar fra havkajakroerne og kitesurferne er indsamlet elektronisk via Surveyxact. Svar fra jollefiskerne er indtastet manuelt i surveyxact af en studentermedhjælper⁶⁴.

Alle besvarede spørgeskemaet er blevet eksporteret fra Surveyxact til SPSS med henblik på videre analyse. Herefter er data materialet blevet gennemgået for fejlindtastede besvarelser.

Der er anvendt χ^2 for at teste for signifikans og påvise sammenhænge mellem flere variable. Statistisk signifikant sammenhæng mellem to variable fastslås ved p -værdi $< 0,05$ (Ørum Andersen and Jakobsen 2004). Det aktuelle antal respondenter (n) er angivet ved det enkelte resultat.

3.2. Alder, køn, uddannelse og opvækst

Af 524 respondenter er hovedparten mænd (86%), og godt halvdelen (54%) er over 50 år gamle. Den gennemsnitlige alders- og kønsfordeling afviger en del fra fordelingen i de enkelte aktivitetsgrupper⁶⁵. Således er kitesurferne og jollefiskerne begge relativt homogene, men dog meget forskellige grupper: Mens en typisk jollefisker er en mand over 50 år, er den typiske kitesurfer oftest en mand mellem 24 og 50 år. Havkajakroerne er en mere broget gruppe både hvad angår alder og køn. Indenfor alle tre aktivitetsgrupper er der såvel generelt, som i det konkrete udvalg, en overrepræsentation af mænd. Dette er særligt udpræget ift. jollefiskere og kitesurfere.

64 I de tilfælde hvor der ikke er angivet et svar fra respondenterne, er svarmuligheden "Ved ikke" eller "Aldrig" blevet anvendt ved indtastningen.

65 Respondenterne i de tre aktivitetsgrupper er ikke udvalgt efter et homogenitetskriterium. Derimod er det tilstræbt, at de tre aktørgrupper er repræsentative for sammensætningen indenfor den aktivitetsform, hvorfra de er udvalgt. Repræsentativiteten gælder dog ikke nødvendigvis sammensætningen indenfor de respektive aktivitetsformer generelt, idet respondenterne er udvalgt fra tre specifikke organiserede grupper, der ikke nødvendigvis afspejler sammensætningen blandt de uorganiserede udøvere.

Aktivitets-grupper	Kvinder	Mænd	Total	N
Jollefiskere	2%	98%	100%	183
Havkajakroere	26%	74%	100%	229
Kitesurfere	9%	91%	100%	112
Alle	14%	86%	100%	524

Tabel 16. Kønsfordeling for jollefiskere, kajakroere og kitesurfere.

Aktivitets-gruppe	< 24 år	24 - 50 år	> 50 år	Total	N
Jollefiskere	0%	6%	94%	100%	107
Havkajakroere	0%	44%	56%	100%	229
Kitesurfere	2%	88%	10%	100%	112
Alle fartøjer	1%	46%	54%	100%	448

Tabel 17. Procentvis fordeling af alder for jollefiskere, kajakroere, kitesurfere og samlet for alle aktivitetsgrupper. Kun tilfælde, hvor alderen er oplyst er medtaget. N=448

Med hensyn til uddannelsesområder afviger de tre aktivitetsgrupper væsentligt fra hinanden. Mens 25% af jollefiskerne har folkeskole eller tilsvarende seneste afsluttede eksamen, så er det kun tilfældet for 4-5% af kitesurferne og havkajakroerne. Omvendt har mellem 62% og 66% af havkajakroerne og kitesurferne enten en mellemlang eller lang videregående uddannelse, mens det kun er tilfældet for 27% af jollefiskerne.

Uddannelsesgraden hænger nøje sammen med udøverens alder. Således er det generelle uddannelsesniveau højere blandt de yngre end blandt de ældre udøvere.

Aktivitets-gruppe	Folkeskole, mellemskole, realksamen	EFG/HG/Teknisk skole (1-årige ungdoms udd.)	HH/Studentereksamen/HF	Erhvervsuddannelse (fag-lært, håndværker, HK mm)	Kort videregående uddannelse (1-2 år)	Mellemlang videregående uddannelse (3-4 år)	Lang videregående uddannelse (5 år eller derover)	Ønsker ikke at oplyse	Total	N
Jollefiskere	25%	0%	1%	37%	9%	21%	6%	2%	100%	183
Havkajakroere	5%	3%	2%	11%	13%	41%	25%	0%	100%	229
Kitesurfere	4%	3%	5%	15%	10%	28%	34%	1%	100%	112
Alle fartøjer	12%	2%	2%	21%	11%	31%	20%	1%	100%	524

Tabel 18. Procentvis fordeling af uddannelsesbaggrund for jollesejlere, kajakroere, kitesurfere og samlet for alle udøvere. N=524

Kommentar

Forskelle i alder, køn, uddannelsesgrad og forholdet til kystfriluftsliv under opvæksten mellem de tre aktørgrupper kan have store indflydelse på den fremherskende kultur indenfor de tre områder. Det er dog omvendt vanskeligt at forestille sig, at disse forhold alene skulle determinere sikkerhedskulturen på et givent område. Særlige aktivitetsinducerede, traditionsbundne og kulturbestemte forskelle er med al sandsynlighed også afgørende.

Aktiviteter ved vandet i forbindelse med opvæksten har haft varierende betydning for de tre aktørgrupper. Størst betydning har kystfriluftslivsaktiviteter tilsyneladende haft for jollefiskerne, hvor hele 60% af respondenterne angiver, at det enten ”I høj grad” eller ”I meget høj grad” har spillet en rolle i deres opvækst. De tilsvarende tal er 53% og 42% for hhv. kitesurferne og havkajakroerne. Forskellene kan ikke forklares ud fra en forskel i alder.

Aktivitets-gruppe	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke	Total	N
Jollefiskere	9%	11%	20%	22%	38%	1%	100%	183
havkajakroere	14%	24%	21%	23%	19%	0%	100%	229
Kitesurfere	5%	19%	22%	21%	32%	0%	100%	112
Alle fartøjer	10%	18%	21%	22%	28%	0%	100%	524

Tabel 19. I hvor høj grad har aktiviteter ved vandet været en del af din opvækst? (5-15 år). N=524

3.3. Aktivitetsspecifik erfaringsniveau, kompetenceniveau og oplæringsform

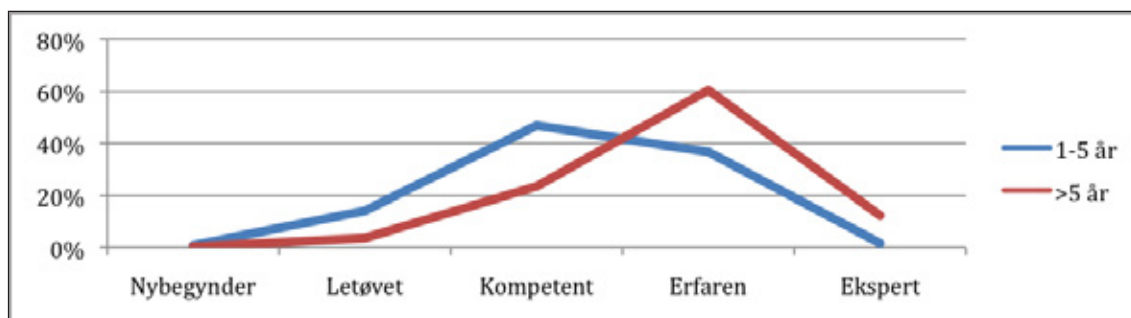
De tre aktivitetsgrupper er forskellige hvad angår såvel kompetenceniveau som antal års erfaring indenfor det givne aktivitetsområde. Jollefiskerne har generelt flest års erfaring, mens kitesurferne har færrest års erfaring. Denne fordeling følger aldersfordeling for de tre aktivitetsområder, således at de ældste aktører har flest års erfaring med den specifikke aktivitet.

Aktivitets-gruppe	<1 år	1 - 5 år	> 5 år	Total	N
Jollefiskere	1%	3%	97%	100%	183
havajakroere	0%	32%	67%	100%	228
Kitesurfere	0%	44%	56%	100%	111
Alle fartøjer	0%	25%	75%	100%	522

Tabel 20. Antal års erfaring med aktivitet.

Hvad angår det selvvalgte kompetenceniveau, så følger det ikke overraskende erfaringsniveauet, dvs. antallet af år udøveren har været aktiv indenfor den givne aktivitet.

Således angiver den gruppe med flest års erfaringen generelt, at den har et højere kompetenceniveau, end det er tilfældet for gruppen med færrest års erfaring.

Figur 9. Selv vurderet kompetenceniveau fordelt efter antal års erfaring.

Interessant er det dog, at kitesurferne generelt vurderer, at de har et højere kompetenceniveau end både jollefiskerne og kajakroerne set i relation til deres erfaringsniveau (antal aktive år med aktiviteten). Således angiver hele 20% af kitesurferne at være på ekspertniveau, mod kun 4% og 10% af hhv. havkajakroerne og jollefiskerne. Dette er interessant da kitesurferne samtidig er den gruppe, hvor deltagerne samlet set har været aktive i færrest år.

Aktivitets-gruppe	Nybegynder	Letøvet	Kompetent	Erfaren	Ekspert	Total	N
Jollefiskere	1%	2%	22%	65%	10%	100%	183
Havkajakroere	0%	9%	40%	46%	4%	100%	228
Kitesurfere	0%	8%	18%	54%	20%	100%	111
Alle fartøjer	1%	6%	29%	54%	10%	100%	522

Tabel 21. Egenvurdering af niveau fordelt på aktivitetsgruppe.

Hvad angår oplæringsform viser undersøgelsen nogle væsentlige forskelle mellem de tre aktørgrupper, der i en vis forstand er sammenhængende eller parallelle med aktørernes almindelige uddannelsesniveau (se nedenfor).

Jollefiskerne oplyser i langt højere grad end de to andre grupper at være selvlærte. Omvendt har havkajakroerne og kitesurferne i langt højere grad tilegnet sig viden gennem kurser og litteratur og hjemmesider, end det er tilfældet for jollefiskerne. Tillige angiver havkajakroerne mere hyppigt end de to andre aktørgrupper, at andre på samme niveau har bidraget til deres oplæring.

Alle tre aktørgrupper synes i samme grad at være afhængige af mere erfarne udøvere i forbindelse med oplæringen til deres givne aktivitetsområde.

Aktivitets-gruppe	Selvlært	Litteratur og hjemmesider	Andre på samme niveau	Mere erfarne	Kursus	Andet
Jollefiskere	61%	6%	12%	39%	27%	8%
Havkajakroere	25%	28%	21%	36%	88%	3%
Kitesurfere	29%	23%	15%	28%	67%	3%
Alle fartøjer	39%	19%	17%	35%	62%	5%

Tabel 22. Kilder til viden og færdigheder fordelt på fartøjer. N=524. (Ingen forskel mellem grupper ved "Mere erfarne"). Aktørerne kan afgive flere svar på dette spørgsmål, hvorfor det samlede procenttal er over 100.

	Selvlært	Litteratur og hjemmesider	Andre på samme niveau	Mere erfarne	Kursus	Andet	N
Folkeskole, mellemskole, realeksamen	56%	8%	6%	39%	31%	5%	62
EFG/HG/Teknisk skole (1-årige ungdoms udd.)	20%	30%	20%	40%	100%	0%	10
HH/Studentereksamen/HF	17%	25%	0%	25%	75%	0%	12
Erhvervsuddannelse (faglært, håndværker, HK mm)	55%	11%	17%	38%	44%	6%	109
Kort videregående uddannelse (1-2 år)	21%	16%	16%	30%	74%	4%	57
Mellemlang videregående uddannelse (3-4 år)	36%	25%	18%	34%	71%	5%	163
Lang videregående uddannelse (5 år eller derover)	31%	27%	22%	36%	76%	4%	107
Ønsker ikke at oplyse	17%	0%	0%	33%	33%	17%	6
Gennemsnit	39%	19%	17%	35%	62%	5%	526

Tabel 23. Forholdet mellem uddannelsesgrad og oplærings-/uddannelsesform i forbindelse med kystfriluftslivsaktiviteten. Der er signifikant forskel mellem uddannelsesgrupperne når det gælder oplæringsformerne Selvlært, Litteratur og hjemmesider og Kursus.

Kommentar

Mønstrene i oplæringsform er sammenhængende med aktørernes generelle uddannelsesbaggrund. Således angiver udøvere med folkeskolen eller en erhvervsuddannelse som senest afsluttede uddannelse langt oftere at være selv lærte, end det er tilfældet for de andre uddannelser. Folkeskolen eller en erhvervsuddannelse er den hyppigste uddannelsesbaggrund blandt jollefiskerne, hvorfor vi ikke overraskende finder, at denne gruppe er mindst kursusaktive.

Omvendt ser det ud til, at udøvere med en kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse mere hyppigt vælger at deltage i et kursus og/eller at betjene sig af litteratur og hjemmesider, end det er tilfældet for aktører med folkeskolen eller en erhvervsuddannelse som senest afsluttede uddannelsesniveau. Denne sammenhæng kan forklare forskellen i kursusaktivitet mellem jollefiskerne på den ene side og kajakroerne og kitesurferne på den anden side. Forklaringen kunne være den, at jo færre erfaringer man har med at tilegne sig viden gennem et uddannelsessystem, og hermed gennem litteratur, jo mere tilbageholdende er man med at søge viden af disse veje i fremtiden.

Parallelt, og formentlig sammenhængende, hermed finder vi et tilsvarende mønster, hvad angår brug af litteratur og hjemmesider som led i oplæringen til aktiviteten. Også her finder vi en positiv sammenhæng mellem den almindelige uddannelsesgrad og brug af litteratur og hjemmesider.

En anden forklaring på forskellene mellem grupperne, hvad angår kursusaktivitet, skal måske findes i en forskel i antallet af tilgængelige kurser for hhv. jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere. For jollefiskernes vedkommende begrænser kursusmulighederne sig stort set til Speedbådskørekortet, mens såvel kite- som havkajakkurser er mere udbredte. Samme forskel gør sig sandsynligvis gældende mht. litteratur og hjemmesider, der er tilgængelige og relevante for de tre aktivitetsgrupper. Således får man indtryk af, at der eksisterer mere relevant litteratur og flere relevante hjemmesider for kitesurfere og havkajakroere, end det er tilfældet for jollefiskere.

Selvom udbuddet af kurser og litteratur er forskelligt for de tre grupper, og til en hvis grad kan forklare forskellene, så udelukker det ikke, at der er en sammenhæng mellem tidligere erfaringer med uddannelsesniveauet generelt og villigheden til at betjene sig af kurser og litteratur i forbindelse med oplæring ifm. en konkret kystfriluftslivsaktivitet. Således kan det manglende udbud af kurser og litteratur på et særligt område afspejle den generelle indstilling til netop brug af kurser og litteratur, og i forlængelse heraf, medfører en stigning i mulige kursus- og litteraturtilbud ikke nødvendigvis en stigning i aktiviteten på disse områder.

Alle tre aktørgrupper har en udbredt afhængighed af mere erfarne udøvere i forbindelse med deres oplæring til den givne aktivitet. Erfaringer fra et særligt aktivitetsområde, der er opsamlet gennem årtier rummer formentlig mange nyttige erkendelser, der kan formidles af mere erfarne udøvere.

Jollefiskernes oplæring forlader sig i langt højere grad på egne erfaringer end det er tilfældet for de to andre aktørgrupper. Egne erfaringer kan være en nyttig og vigtig vej til erkendelse af et område, idet disse i langt højere grad er forankret i personen, og gør denne handlekompetent.

Egne og tilfældigt overleverede erfaringer har dog også deres begrænsninger, idet de har en tendens til at lukke sig om sig selv og blive selvtilstrækkelige. En kultur der er baseret på erfaringsoverlevering alene, fraskriver sig langt hen ad vejen muligheden for forandringen, idet der kan mangle en villighed til at se, at tingene kan gøres anderledes.

Havkajakroernes og kitesurfernes oplæring er generelt bredere funderet, idet den også indbefatter brug af litteratur og hjemmesider samt en udstrakt brug af kurser. Den viden der overleveres på hjemmesider, i litteratur og på kurser er formentlig også erfaringsbaseret (modsat forskningsbaseret), men på flere måder adskiller den sig fra egne erfaringer og erfaringer fra mere erfarne. For det første er såvel viden fra litteratur, som viden der leveres på kurser systematisk i den forstand, at den i et vist omfang indgår i en samlet strategi for oplæringen på et område. For det andet er den åben og til debat i den forstand, at den er udtryk for noget flere kan blive enige om.

3.4. Vaner: årstid, tidspunkt på dagen og afstand til kysten⁶⁶

De tre aktivitetsgrupper fremviser såvel ligheder som forskelle, når det kommer til vaner i forbindelse med deres respektive aktivitetsform. I det følgende gennemgås vaner, der mere eller mindre direkte har betydning for sikkerheden i forbindelsen med udøvelsen af de tre aktiviteter.

De tre aktivitetsgrupper har forskellige vaner hvad angår aktivitetssæson. Aktivitetsniveauet sommer og forår er ikke signifikant forskelligt for de tre grupper. Men efterår og vinter er der forskel, idet kitesurferne tilsyneladende er mere aktive end havkajakroerne, der er mere aktive end jollefiskerne. Samlet set har kitesurferne derfor som gruppe en længere sæson end de andre aktivitetsgrupper i undersøgelsen.

Aktivitets-gruppe	Forår	Sommer	Efterår	Vinter	N
Jollefiskere	88%	90%	85%	38%	179
Havkajakroere	85%	93%	83%	46%	226
Kitesurfere	93%	96%	95%	59%	111
Alle fartøjer	88%	93%	87%	46%	516

Tabel 24. Andel af aktører der er aktive "Flere gange om måneden" eller oftere hhv. Forår, sommer, efterår og vinter fordelt på fartøjer. Den resterende andel har enten oplyst, at de er aktive "ca. en gang om måneden" eller sjældnere, eller har undladt at svare.

Kommentar

Det er interessant, at jollesejlerne "ulykkes-sæson" er længere end både kitesurferne og kajakroernes (se afsnit 2), idet jollesejlerne aktivitetsniveau tilsyneladende er lavere om vinteren, end det er tilfældet for de to andre aktivitetsområder. Dette indikerer at jollesejlerne i særlig grad er udsatte om vinteren, eller at håndtering af ulykker er særligt problematisk for jollefiskerne i de kolde måneder.

I undersøgelsen finder vi positiv sammenhæng mellem selv vurderet kompetenceniveau og aktivitetsgrad henover året. Jo højere erfaringsniveau man har, desto mere aktiv er man generelt henover året. Særligt tydelig er denne sammenhæng om vinteren, hvor *eksperterne* tilsyneladende er ca. dobbelt så aktive som de *kompetente* udøvere⁶⁷.

⁶⁶ I dette afsnit behandles vaner, der knytter sig til udøvelsen af selve aktiviteten. Sikkerhedsprocedurer og særlige forholdsregler behandles i kommende afsnit.

⁶⁷ Sammenhængen mellem selv vurderet kompetenceniveau og aktivitetsgrad henover året kan ikke forklare forskellen i aktivitetsgrad mellem kitesurferne, der er mest aktive, og jollefiskerne der er mindst aktive om vinteren. For såvel jollefiskerne som kitesurferne angiver ¾-dele af respondenterne at være enten *eksperter* eller *erfarne*.

	Forår	Sommer	Efterår	Vinter	N
Nybegynder	33%	33%	0%	0%	3
Letøvet	82%	91%	88%	36%	33
Kompetent	92%	95%	91%	41%	152
Erfaren	97%	98%	97%	70%	284
Ekspert	100%	98%	100%	80%	50
Gennemsnit	95%	96%	94%	60%	522

Tabel 25. Andelen af udøvere der er aktive ved forskellige årstider fordelt efter selv vurderet kompetence-niveau.

De tre specifikke aktivitetsgrupper følger det generelle mønster i sæsonspecifik aktivitetsandel for udøvere med forskellige selv vurderede kompetenceniveauer forår, sommer og efterår. Om vinteren er der dog forskel mellem grupperne. Således er der signifikant flere kompetente og erfarne kitesurfere der er aktive om vinteren, end det er tilfældet for jollefiskerne.

Kommentar

Jollefiskerne er generelt mere tilbageholdende med aktiviteterne om vinteren end de to andre aktørgrupper, hvilket ud fra et sikkerhedsperspektiv kan være hensigtsmæssigt. Dog afslører undersøgelsen ikke nogen forklaring på denne forskel, og det er derfor ikke muligt på nærværende grundlag at sige noget om bevæggrundene bag denne forskel. Årsagerne til forskellen kan nemlig skyldes mange forskellige forhold: f.eks. fiskeribestemmelser, tradition, risikovurdering, sæsonafhængige vejr og vindforhold, sæsonafhængige fiskemuligheder og sikkert meget andet.

Ligeledes er det uklart hvorfor kitesurfere på ekspertniveau tilsyneladende afviger fra det generelle mønster, hvor aktivitetsgraden om vinteren stiger med selv vurderet kompetenceniveau. En mulig forklaring er statistisk usikkerhed, idet mønstret er baseret på relativt små tal (n=22).

	Jolle-fiskere	Hav-kajakroere	Kitesurfere	Alle	N
Nybegynder	0%	0%	0%	0%	0
Letøvet	33%	29%	56%	36%	33
Kompetent	17%	46%	70%	41%	152
Erfaren	52%	75%	95%	70%	284
Ekspert	67%	100%	82%	80%	50

Tabel 26. Sammenhæng mellem selv vurderet kompetenceniveau og aktivitetsandel om vinteren fordelt på aktivitetsgrupper. Der er signifikant forskel mellem grupperne hvad angår kompetenceniveauerne Kompetent og Erfaren.

Ligesom de tre aktørgrupper er aktive på forskellige tidspunkter af året, så foregår deres aktivitet også på forskellige tidspunkter af døgnet. Således er Jollefiskerne mest aktive om morgenen, mens såvel kajakroerne som kitesurferne er mest aktive om dagen. Kun jollefiskerne og havkajakroerne er aktive om natten.

Aktivitetsgruppe	Morgen	Dag	Aften	Nat	N
Jollefiskere	85%	69%	56%	4%	183
Havkajakroere	52%	93%	70%	7%	229
Kitesurfere	63%	96%	82%	0%	112
Gennemsnit	66%	85%	68%	4%	524

Tabel 27. Tidspunkt for aktivitet fordelt på aktivitetsgruppe. Respondenter kunne i forbindelse med dette spørgsmål afgive flere svar. Det samlede procenttal er derfor over 100.

Havområdet bruges forskelligt af de tre aktørgrupper. Generelt foregår jollefiskernes aktivitet længere fra land, end det er tilfældet for de to andre grupper. Kitesurferne er ikke overraskende den gruppe, der er aktiv tættest på land.

Gruppe	<200 meter	200-1000 meter	>1000 meter	N	N
Jollefiskere	21%	61%	27%	183	179
Havkajakroere	69%	44%	12%	229	226
Kitesurfere	83%	39%	5%	112	111
Gennemsnit	55%	49%	16%	524	516

Tabel 28. Afstand til kysten fordelt på fartøj.

Kommentar

Afstanden til kysten kan være betydningsfuld i de hændelsestilfælde, hvor et fartøj kæntrer eller udøveren falder overbord, og en selvredning ikke er mulig. Uanset om det angår udøverens chance for selv at bjærge sig i land eller andre personers muligheder for at bidrage med assistance (tillige muligheden for at blive opdaget), så falder sandsynligheden for et positivt udfald formentlig med stigende afstand til kysten.

Anvendelsesgraden af et område kan også tænkes at have betydningen i den sammenhæng. Det er således ikke urimeligt at antage, at ulykker der sker i trafikerede farvande, har større chance for et positivt udfald, end ulykker der indtræffer på mere øde kyststrækninger

3.5. Brug af alkohol i forbindelse med kystfriluftsliv

De undersøgte grupper adskiller sig fra hinanden på en række områder. Et område er forholdet til kombinationen af rusmidler og udøvelsen af kystfriluftslivsaktiviteter. Jollefiskerne adskiller sig markant fra de to andre grupper vedrørende dette spørgsmål. Omkring halvdelen af de adspurgte jollefiskere angav, at de aldrig indtager alkohol og/eller euforiserende stoffer i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet. Til sammenligning er dette tal 86% og 81% for hhv. havkajakroerne og kitesurferne.

Aktivitetsgruppe	Nej	Ja ⁶⁸	Total %	N
Jollefiskere	51%	49%	100%	183
Havkajakroere	86%	14%	100%	227
Kitesurfere	81%	19%	100%	109
Gennemsnit	73%	27%	100%	519

Tabel 29. Selvrapporteret brug af alkohol og/eller euforiserende stoffer i forbindelse med fritidssejlad i jolle, kajak og ved surfing. N=519.

Diskussion

Der er en tydelig kulturforskel mellem jollefiskerne på den ene side og kitesurferne og havkajakroerne på den anden, hvad angår brugen af alkohol og euforiserende stoffer i forbindelse med udøvelse af deres respektive aktiviteter.

Der er en almindelig forståelse af, at det er uhensigtsmæssigt at være påvirket af alkohol og/eller euforiserende stoffer i forbindelse med sejlad. Ligeledes er en relativ stor andel af de forulykkede jollesejlere påvirket af alkohol (se del 2). Mere uklart er det dog, om udøvernes alkoholvaner reelt har en betydning for antallet og arten af ulykker i forbindelse med kystfriluftsliv. Vi kan sige, at der er et sammenfald, men ikke om der er en kausal sammenhæng.

Det er således ud fra det foreliggende materiale ikke muligt at afgøre, om brugen af alkohol har afgørende betydning, dels ift. ulykkers opståen, dels for deres udviklingsforløb. Der er imidlertid et interessant sammenfald her, hvor en aktivitetsgruppe – jollefiskerne – tilsyneladende har en anden kultur (sammenlignet med kitesurfere og havkajakroere) for indtagelse af alkohol i forbindelse med aktivitet, samtidigt med at ulykkesstatistikken peger på alkoholindtagelse som en væsentlig faktor ift. ulykker og drukning (jf. afsnit 2, Søsportens Sikkerhedsråd samt Møller et al 2012).

3.6. Social forankring af sikkerheden

Der er tilsyneladende stor forskel på de tre aktørgrupper, når det kommer til vaner, der involverer andre ligesindede i sikkerheden i forbindelse med udøvelse af aktiviteten.

Gruppe	Alene	Alene, men på steder hvor der er andre aktive	Sammen med en makker, hvor vi holder øje med hinanden	Sammen med en gruppe, hvor vi holder øje med hinanden	Andet	N
Jollefiskere	52%	21%	48%	3%	1%	183
Havkajakroere	62%	19%	68%	46%	5%	229
Kitesurfere	20%	59%	65%	49%	3%	112
Gennemsnit	50%	28%	60%	32%	3%	524

Tabel 30. Oversigt over i hvilken grad aktiviteten udøves alene, med en makker eller i en gruppe. Respondenterne har kunne afgive flere svar hvorfor svarprocenten er over 100.

68 Svaret "Ja" rummer svarmulighederne "Det sker ofte", "Sommertider" og "En enkelt gang". Svaret "Nej" refererer til svarmulighederne "Aldrig" og "Ønsker ikke at oplyse".

En påfaldende forskel mellem grupperne er, at jollefiskerne i langt mindre grad end både kitesurferne og havkajakroerne udøver deres aktivitet sammen med enten en makker eller en gruppe, hvor det er muligt at holde øje med hinanden. Det skal dog bemærkes, at knap halvdelen af de adspurgte jollefiskere angiver, at de udøver deres aktivitet sammen med en makker.

Kun 20% af de adspurgte kitesurfere angiver, at de dyrker deres aktivitet alene. Dette tal er markant højere for jollefiskerne og havkajakroerne, hhv. 52% og 62%. Overordnet set betyder det at kitesurferne er den gruppe, der mest udstrakt lader deres aktivitet indgå i en eller anden social sammenhæng (jf. Afsnit 4).

Den omvendte sammenhæng synes at være gældende, når det kommer til at give personer på land besked om aktiviteten. Kun 39% af kitesurferne giver altid besked til andre i forbindelse med deres aktivitet. I den anden ende har vi jollefiskerne, hvor 63% angiver, at de altid giver folk på land besked om deres aktivitetsplaner.

Aktivitetsgruppe	Altid	Ofte	Af og til	Aldrig	Total	N
Jollefiskere	63%	16%	13%	7%	100%	183
Havkajakroere	54%	20%	17%	8%	100%	227
Kitesurfere	39%	25%	27%	9%	100%	109
Gennemsnit	54%	20%	18%	8%	100%	519

Tabel 31. I hvilket omfang gives til besked til folk på land i forbindelse med aktiviteten fordelt på aktørgrupper.

Kommentar

Kitesurfere, jollefiskere og havkajakroere forankrer i forskellig grad deres sikkerhed socialt. Nogle vælger at udøve deres aktivitet med en makker, andre med en gruppe og andre igen inddrager familie og venner på land i deres sikkerhedsstrategi.

Hvilken strategi der er bedst, lader sig formentlig ikke entydigt afgøre, idet det i et vist omfang afgøres af den konkrete sammenhæng: Aktivitetsform, selvredningsevner, konsekvenser af en kæntring, udstyr, fysisk form osv.

Det kan dog overvejes, hvorvidt det at give folk på land besked om aktiviteten er en reel sikkerhedsfaktor. Spørgsmålet er, om denne besked er tilstrækkelig præcis, og om der er klare aftaler for tider og alarmering m.m. Overfor dette står den sociale forankring, hvor man er flere til stede i situationen, og kan hjælpe hinanden hvis det bliver påkrævet (jf. afsnit 4).

Det er interessant, at kun 20% af de adspurgte kitesurfere angiver, at de dyrker deres aktivitet alene. Denne kultur kan have stor betydning for kitesurfernes sikkerhed. At der er andre aktive forhindrer ikke hændelserne eller ulykkerne i at indtræffe, men formentlig har det afgørende betydning for om hændelsen udvikler sig fatalt eller ej, idet andre hurtigt kan yde assistance.

Det er interessant, at jollefiskerne i meget begrænset omfang – sammenlignet med kitesurfere og kajakroere – praktiserer deres aktivitet sammen med en makker eller en gruppe, hvor man kan holde øje med hinanden. Dette gælder især set i lyset af jollefiskernes udsathed i forbindelse med kæntringer, samt deres udtalte ønske om, at deres friluftaktivitet skal være 100% sikker (se nedenfor). Forklaringen på dette forhold kan pege i flere retninger. Dels kan det handle om, at der ikke er tradition for dette. Dels kan det skyldes det helt lavpraktiske forhold, at fiskerne ikke fisker samtidigt med andre af tidsmæssige årsager. Dels kan det skyldes, at der hersker en udstrakt trang til frihed og uafhængighed blandt jollefiskerne (jf. afsnit 4). Og endeligt kan det skyldes at fiskerne, afhængig af fiskeriformen, opsøger lokaliteter hvor de er alene, af fangstmæssige årsager.

Omkring halvdelen af jollefiskerne oplyser dog, at de nogen gange dyrker deres aktivitet med en makker, hvilket overordnet må tænkes at bidrage positivt til sikkerheden. Sammenhængen er dog ikke entydig, idet de nærmere forhold må tages i betragtning, hvis det reelle sikkerhedsbidrag fra en makker skal forstås. Det er f.eks. ikke uden betydning, om makkeren har sin egen jolle, eller de to fiskere deles om en. På den ene side kan man forestille sig, at overbordfald er mere sandsynlige, hvis man er to end en i en jolle, pga. balancen i jollen⁶⁹. På den anden side minimeres makkerens betydning i forbindelse med kæntringen, hvis begge er i samme jolle, idet man kun i begrænset omfang kan hjælpe hinanden, hvis begge personer er i vandet. Dels er det langt fra sikkert, at en eventuel makker er i stand til at håndtere en mand-overbord-hændelse, dvs. at få den forulykkede om bord i egen jolle, hvis denne ikke er forberedt på en sådan manøvre.

Havkajakroerne angiver i større omfang end nogle af de andre grupper at udøve deres aktivitet alene (62%), hvilket har betydning for deres umiddelbare mulighed for at modtage assistance. Ud fra et sikkerhedsperspektiv skal graden af soloaktiviteter ses i sammenhæng med en række forhold med betydning for sikkerheden, f.eks. selvredningsevner, konsekvenser af kæntring og medbragt udstyr.

Samtidig angiver havkajakroerne dog i samme grad som kitesurferne, at deres aktivitet og dermed sikkerhed er forankret i en makker eller en gruppe.

⁶⁹ Dette er formentlig et størst problem i små joller.

3.7. Udstyr og beklædning

Udstyrmæssigt adskiller de tre aktivitetsgrupper sig på nogle væsentlige punkter. Det er dog også visse ligheder hvad angår udstyrsvalg, f.eks. i forhold til redningsvest og telefon, men disse ligheder forsvinder imidlertid delvist, når et mere differentieret blik kastes på tallene.

Redningsvest

Brug af redningsvest er et punkt, hvor de tre aktørgruppers vaner og kulturer er meget forskellige. Overordnet er billedet at såvel jollefiskere som havkajakroere stort set altid har en rednings- eller svømmevest på eller med, mens kun en 1/3-del af kitesurferne bruger eller medbringer vest i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet⁷⁰.

Hvis der skelnes mellem om aktørerne har iført sig vesten eller blot medbringer vesten, så ser billedet anderledes ud. Havkajakroerne er stadig tæt på 100%, men jollefiskerne havner nu på 70%, der iklæder sig en redningsvest i forbindelse med deres aktivitet⁷¹.

Aktivitetsgruppe	Rednings- eller svømmevest på	Rednings- eller svømmevest med/på	Signalerings- og kommunikationsudstyr (Mobiltelefon, VHF og Nødraketter)	Navigationsudstyr (Kort, kompas, GPS)	Rednings- og reparationsudstyr	Tøj, mad og drikke	N
Jollefiskere	70%	99%	89%	70%	94%	19%	183
Havkajakroere	99%	99%	94%	72%	92%	82%	229
Kitesurfere	31%	33%	17%	5%	10%	23%	112
Gennemsnit	74%	85%	76%	57%	75%	47%	524

Tabel 32. Udstyr medbragt i forbindelse med aktivitet fordelt på aktivitetsgrupper.

Signalerings- og kommunikationsudstyr

Hvad angår diverse signaleringsudstyr (dvs. mobiltelefon, VHF-radio, nødraketter), så er det i første omgang igen kitesurferne der skiller sig ud, idet denne gruppe er mindre veludstyret på dette område. Kun 17% af kitesurferne medbringer en eller anden form for signaleringsudstyr, mens dette er tilfældet for hele 89% og 94% af hhv. jollefiskerne og havkajakroerne.

70 Det generelle indtryk er, at kitesurfere almindeligvis ikke anvender rednings- eller svømmevest i forbindelse med deres aktivitet. Når ca. 1/3-del alligevel angiver, at de anvender eller medbringer vest, så kan det skyldes at respondenterne hermed mener enten en trapez eller en Impact-vest, der indenfor de senere år er blevet mere almindelige.

71 Dette tal er imidlertid sandsynligvis endnu lavere, jf. Afsnit 4.

Kigger man nærmere på tallene, så er der også kvalitativ forskel på det signaleringsudstyr, de forskellige grupper medbringer. Mest væsentligt så oplyser 91% af de adspurgte havkajakroere, at de medbringer en mobiltelefon i vandtæt pakning i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet. For jollesejlerne er dette tal kun 28%, hvilket alt andet lige stiller dem ringere i tilfælde af en kæntring eller et overbordfald.

Ekstra tøj, mad og drikke

Dette er et udstyrsområde, som det stort set kun er havkajakroerne, der prioriterer. Således medbringer kun 19% og 23% af hhv. de adspurgte jollesejlere og kitesurfere ekstra tøj, mad og drikke mod hele 82% af havkajakroerne⁷².

⁷² Dette forhold skal ses i sammenhæng med aktivitetsformen og tidsforbruget, hvor havkajakroerne oplyser at de ofte tager på tur, hvorfor de muligvis vil være afsted på vandet i et længere tidsrum sammenlignet med de to andre grupper.

Kommentar

Undersøgelsen viser en række interessante forskelle mellem de tre aktivitetsform, hvad angår brug af sikkerhedsudstyr. Disse forskelle kan i sig selv være interessante, men særligt interessant bliver det dog, hvis disse forskelle ses i lyset af dels de fordringer, den enkelte aktivitet stiller til udøverne, og dels i sammenhæng med de muligheder udøverne indenfor de tre aktivitetsformer har for at imødekomme disse fordringer.

Overordnet er det bemærkelsesværdigt, at kitesurferne generelt er den gruppe, der er mest sparsomt udstyret. Især er det interessant, idet kitesurferne tilsyneladende kun i meget begrænset omfang havner i fatale ulykker.

Kun ca. en 1/3-del af de adspurgte kitesurfere bruger f.eks. redningsvest, hvilket ud fra en umiddelbar betragtning skulle gøre dem mere udsatte. Dette gælder især sammenholdt med at 88% procent af de adspurgte surfere vurderer, at der er nogen eller stor risiko for at havne i vandet i forbindelse med udøvelse af aktiviteten (se nedenfor). Dog bruger 97% af kitesurferne våddragt, hvilket sammen med surfbrættet kan bidrage positivt til udøvernes flydeevne.

Hvad angår kitesurfernes brug af signaleringsudstyr har afstanden til kysten betydning. Kitesurferne udøver fortrinsvis deres aktivitet tæt på land, hvilket bevirker at signaleringsudstyr alt andet lige må have en mindre betydning for sikkerheden. Ligeledes er kitesurfere stort set aldrig alene, hvilket igen minimerer behovet for at medbringe signaleringsudstyr på vandet.

Havkajakroere er generelt veludstyrede, når de er på havet. På alle de 6 udvalgte parametre (Tabel 32) ligger de højt - om ikke højest - sammenlignet med kitesurferne og jollesejlerne. Der er således intet der tyder på, at manglende udstyr er et sikkerhedsmæssigt problem for havkajakroerne.

At havkajakroerne medbringer meget udstyr er ikke i sig selv ensbetydende med øget sikkerhed, dels fordi det ikke kan udelukkes, at andet udstyr ville være mere relevant, dels fordi der ikke er nogen garanti for, at udøverne ved, hvordan udstyret skal anvendes.

Således finder vi i afsnit 2 eksempler på kæntringshændelser, hvor de forulykkede kajakroere ikke er i stand til at entre deres kajak efterfølgende. Det er derfor muligt, at havkajakroere med fordel kunne medbringe udstyr, der kan bidrage til entringen af kajakken på dybt vand – f.eks. en såkaldt stigbøjle. Der spørges ikke eksplicit til denne form for udstyr i undersøgelsen. Den manglende evne til at entre kajakken er dog ikke nødvendigvis et udstyrsproblem, det kan lige så vel handle om, at kajakroerne kun har trænet redninger under meget gunstige forhold, f.eks. i en svømmehal eller lignende.

Tre ud af ti jollefiskere er ikke iført redningsvest når de udøver deres aktivitet. I tilfælde af en kæntring får dette naturligvis direkte indflydelse på udfaldet af hændelsen. I undersøgelsen angiver hele 34% procent af jollesejlerne, at de ikke kan eller er i tvivl om de kan udføre en succesfuld selvredning. Dette gør den begrænsede brug af redningsvest mere bekymrende, idet man alt andet lige vil kunne klare sig længere tid i vandet med end uden redningsvest.

Der er ingen sammenhæng mellem, om udøverne er i stand til at udføre en selvredning og brugen af redningsvest ($p=0,820$). Det er altså ikke sådan, at det er de jollefiskere som positivt ved, at de kan udføre en succesfuld selvredning, der undlader at iføre sig en redningsvest.

62% af jollefiskerne har en telefon med ud at sejle, dog er der kun 28% af tilfældene tale om en mobiltelefon i vandtæt pakning. Af åbenlyse årsager er det fornuftigt at medbringe en eller anden form for relevant kommunikationsudstyr, særligt når man - som jollefiskerne - ofte opholder sig langt fra land i forbindelse med udøvelsen af sin fritidsaktivitet. Af lige så åbenlyse årsager er det problematisk, hvis det kommunikationsudstyr, man medbringer, ikke er tilpasset de forhold man risikerer at møde i tilfælde af en nødsituation. En ubeskyttet mobiltelefon er kun i begrænset omfang en livline til land i tilfælde af f.eks. kæntring, mand overbord eller hårdt vejr.

Aktivitets-gruppe	Rednings- eller svømmevest på	Rednings- eller svømmevest med/på	Mobiltelefon (Vandtæt)	Mobiltelefon	VHF	Reparationsrej	Kort	Kompas	GPS	Nødraketter	Tørt tøj	Mad og drikkevarer	Øsekar/pumpe	Paddlefloat	Ekstra pagaj/åre	Ekstra brændstof	Brandslukker	Hjelm
Jollefiskere	70%	99%	28%	62%	14%	36%	24%	63%	27%	17%	11%	12%	83%	8%	39%	53%	25%	0%
Havkajakroere	99%	99%	91%	3%	6%	36%	41%	59%	44%	25%	69%	66%	83%	84%	48%	0%	0%	2%
Kitesurfere	31%	33%	4%	13%	0%	5%	2%	1%	5%	0%	17%	16%	1%	0%	2%	2%	1%	66%
Gennemsnit	74%	85%	50%	25%	7%	29%	27%	48%	30%	17%	38%	36%	66%	39%	35%	19%	9%	15%

Tabel 33. Oversigt over udstyr medbragt i forbindelse med aktivitet fordelt på fartøjer.

3.8. Temperatur og beklædning

Aktivitets-gruppe	Lufttemperatur	Vandtemperatur	Generelle vejrforhold	N
Jollefiskere	24%	15%	78%	183
Havkajakroere	34%	76%	59%	229
Kitesurfere	46%	70%	66%	112
Gennemsnit	33%	53%	67%	524

Tabel 34. Forhold der er styrende for valg af beklædning til aktiviteten fordelt på fartøjer. Respondenterne kan angive flere svar på dette spørgsmål.

Tilsyneladende har kitesurferne og havkajakroerne en større opmærksomhed omkring betydningen af vandtemperaturen, end det er tilfældet for jollesejlerne. Denne forskel afspejler sig i de tre aktørgruppers valg af beklædning i forbindelse med deres respektive aktiviteter. Således er brugen af våddragt og tørdragt langt mere udbredt blandt kitesurfere og havkajakroere end blandt jollefiskere. Omvendt bruges regntøj/olietøj næsten udelukkende af jollefiskerne. I tillæg hertil er det værd at bemærke at godt en fjerdedel af jollefiskerne anvender waders i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet.

Kommentar

Forskellen i vurderingen af vandtemperaturens betydning hænger formentlig sammen med aktivitetsgruppernes forestillinger om, hvad aktiviteten almindeligvis indebærer. Jollefiskerne vurderer generelt, at det er temmeligt usandsynligt at de havner i vandet (Tabel 39). Således vurderer 74% af de adspurgte jollefiskere, at der er *Ingen risiko* eller *Lille risiko* for at havne i vandet i forbindelse med udøvelse af aktiviteten (se senere). Dette tal er 66% for havkajakroerne og 13% for kitesurferne.

Aktivitetsgruppe	Waders	Våddragt	Tørdragt/flydedragt/ redningsdragt	Termotøj	Regntøj/olietøj	N
Jollefiskere	27%	3%	21%	28%	80%	183
Havkajakroere	0%	67%	52%	34%	11%	229
Kitesurfere	0%	97%	44%	13%	0%	112
Gennemsnit	10%	51%	39%	27%	33%	524

Tabel 35. Brug af forskellige typer specialbeklædning fordelt på aktivitetsgrupper.

3.9. Vejrudsigter

Alle tre aktørgrupper anvender vejrudsigter som en del af planlægningen af deres aktivitet, og forskellene mellem grupperne er små. Eneste egentlige forskel er, at stort set alle kitesurfere (97%) altid tjekker vejrudsigten forud for aktiviteten, mens stort set alle havkajakroere og jollefiskere (hhv. 88% og 87%) ofte eller altid tjekker vejrudsigten.

Aktivitetsgruppe	Nej aldrig	Af og til	Ofte	Altid	Total	N
Jollefiskere	1%	2%	11%	86%	100%	183
Havkajakroere	0%	3%	11%	87%	100%	227
Kitesurfere	0%	1%	2%	97%	100%	109
Gennemsnit	0%	2%	9%	89%	100%	519

Tabel 36. Brug af vejrudsigter forud for fritidssejls i jolle, kajak og ved kitesurfing.

Kommentar

Den marginale forskel i de tre gruppes forhold til vejrudsigten er vigtig. Alle tre grupper er tilsyneladende opmærksomme på vejret, men formentlig af forskellige årsager. Således kan man forestille sig, at særligt vindforholdene fanger kitesurfernes bevågenhed, fordi disse har helt afgørende betydning for aktiviteten, både hvad angår valg af lokalitet, tidspunkt og udstyr. For de to andre aktørgrupper spiller vind- og vejrforhold i højere grad en sikkerhedsmæssig betydning, om end selve aktiviteten også påvirkes af vejret.

3.10. Selvredninger

En selvredning i havkajak er meget forskellig fra en selvredning i forbindelse med kitesurfing, men grundlæggende handler det om det samme: nemlig at kunne redde sig selv efter en kæntring eller et overbordfald.

Aktivitetsgruppe	Ja altid	Ja i roligt vejr	Nej	Ved ikke	Total	N
Jollefiskere	24%	42%	7%	27%	100%	183
Havkajakroere	64%	34%	2%	0%	100%	227
Kitesurfere	87%	10%	0%	3%	100%	109
Gennemsnit	55%	32%	3%	10%	100%	519

Tabel 37. Evnen til at udføre en selvredning fordelt på aktivitetsgrupper.

Kitesurferne og havkajakroerne skiller sig ud fra jollefiskerne på dette punkt. Hele 98% og 97% af hhv. havkajakroerne og kitesurferne vurderer, at de altid eller i stille vejr vil kunne gennemføre en succesfuld selvredning. For jollefiskerne er tallet 66%.

Påfaldende er det, at 34% af jollefiskerne enten ikke kan redde sig selv, eller ikke ved om de er stand til at gennemføre en succesfuld selvredning. Stort set ingen kitesurfer og havkajakroere angiver, at de er i tvivl om de kan redde sig selv, eller at de ikke kan redde sig selv (jf. Afsnit 4).

3.11. Risikovurdering

3.11.1. Vurdering af det generelle risikoniveau ved forskellige kystfriluftslivsaktiviteter

Respondenterne vurderer i undersøgelsen risici i forbindelse med deres aktivitet forskelligt. Mens 39% og 45% af hhv. jollefiskerne og kitesurferne vurderer, at deres egen aktivitet enten er *farlig* eller *indbefatter risikomomenter og er forbundet med en vis fare*, så er det kun tilfældet for 27% af havkajakroerne (jf. Afsnit 4).

Aktivitetsgruppe	Det er ufarligt	Der er risikomomenter, men det er generelt ikke farligt	Der er risikomomenter, og det er forbundet med en vis fare	Det er farligt	Total	N
Jollefiskere	6%	56%	37%	2%	100%	183
Havkajakroere	3%	70%	27%	0%	100%	227
Kitesurfere	2%	53%	43%	2%	100%	111
Gennemsnit	4%	61%	34%	1%	100%	521

Tabel 38. Vurdering af risici forbundet med aktiviteter i eget fartøj.

Kommentar

I undersøgelsen vurderes kitesurfing at være den mest risikobetonede aktivitet efterfulgt af havkajakroning og jollesejlad i nævnte rækkefølge. Der eksisterer tilsyneladende en opfattelse af, at især kitesurfing er forbundet med stor fare. Målt på den absolutte frekvens af ulykker og hændelser er der intet der tyder på, at risikovurderingen er rimelig. Samtidigt og omvendt kan den lave frekvens af ulykker hos kitesurferne skyldes, at aktiviteten opfattes som risikofyldt, hvorfor deltagerne tager særlige forholdsregler og måske i højere grad (sammenlignet med andre aktiviteter) er indstillet på og forberedt på at imødegå, dvs. håndtere, hændelser og ulykker.

Et mere rimeligt mål for risiko er selvsagt den relative risiko ved en given aktivitet, altså risiko målt som antallet af ulykker set i relation til den samlede aktivitet indenfor et given aktivitetsområde. Det er ikke enkelt at opstille et relativt mål for risikoen i forbindelse med de undersøgte fritidsaktiviteter i båd, bl.a. fordi der mangler valide tal for det samlede aktivitetsniveau (jf. afsnit 1).

3.11.2. Risikoen for kæntring eller mand overbord ved jollefiskeri, kajakroning og kitesurfing og konsekvenserne heraf

De tre undersøgte aktivitetsformer adskiller sig dels ift. vurderingen af risikoen for kæntringer eller mand overbord, dels på vurderingen af konsekvenserne ved en eventuel kæntring eller et overbordfald.

Størst risiko vurderes kitesurferne at have. Her vurderer hele 88%, at der er nogen eller stor risiko for at havne i vandet i forbindelse med aktiviteten. Til sammenligning vurderer kun 25% og 34% af hhv. jollefiskerne og kajakroerne, at de har nogen eller stor risiko for at ryge i vandet.

Aktivitetsgruppe	Ingen risiko	Lille risiko	Nogen risiko	Stor risiko	Total	N
Jollefiskere	8%	66%	22%	3%	100%	183
Havkajakroere	2%	64%	29%	5%	100%	227
Kitesurfere	3%	10%	11%	77%	100%	111
Gennemsnit	4%	53%	23%	20%	100%	521

Tabel 39. De tre aktivitetsgruppers vurdering af risikoen for at kæntrere eller falde overbord i forbindelse med aktiviteter i eget fartøj.

Overordnet set tegner der sig det omvendte billede, hvad angår konsekvenserne af at havne i vandet. Kitesurferne vurderer næsten samstemmigt, at det er helt eller delvist uproblematisk at havne i vandet i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet. Omvendt så vurderes det af kun 31% og 41% af hhv. jollefiskerne og kajakroerne af være helt eller delvist uproblematisk at kæntrere eller falde overbord.

Aktivitetsgruppe	1	2	3	4	5	Total	N
Jollefiskere	11%	20%	29%	23%	16%	100%	183
Havkajakroere	13%	28%	31%	22%	6%	100%	227
Kitesurfere	60%	21%	13%	5%	1%	100%	111
Gennemsnit	22%	23%	26%	19%	8%	100%	521

Tabel 40. Vurdering af konsekvenserne ved at kæntrø eller falde overbord i forbindelse med aktiviteter i eget foretrukne fartøj om foråret. Skala: 1 er helt uproblematisk og 5 er meget problematisk.

Kommentar

Et interessant perspektiv på vurderingerne af såvel risikoen for kæntringer som konsekvenserne ved samme er, at disse nødvendigvis må stå i et fornuftigt forhold til hinanden. Ud fra en sikkerhedsmæssig betragtning må der være en rimelig balance mellem risikoen for vandgang og konsekvenserne ved en eventuel vandgang.

Der kan peges på en række faktorer, der kan have indflydelse på opretholdelsen (eller skabelsen) af denne balance: valg af udstyr og beklædning, grad af uddannelse, procedurer for afstand til kysten, aktivitetssæson, brug af makkersystemer eller sikkerhed via grupper, osv.

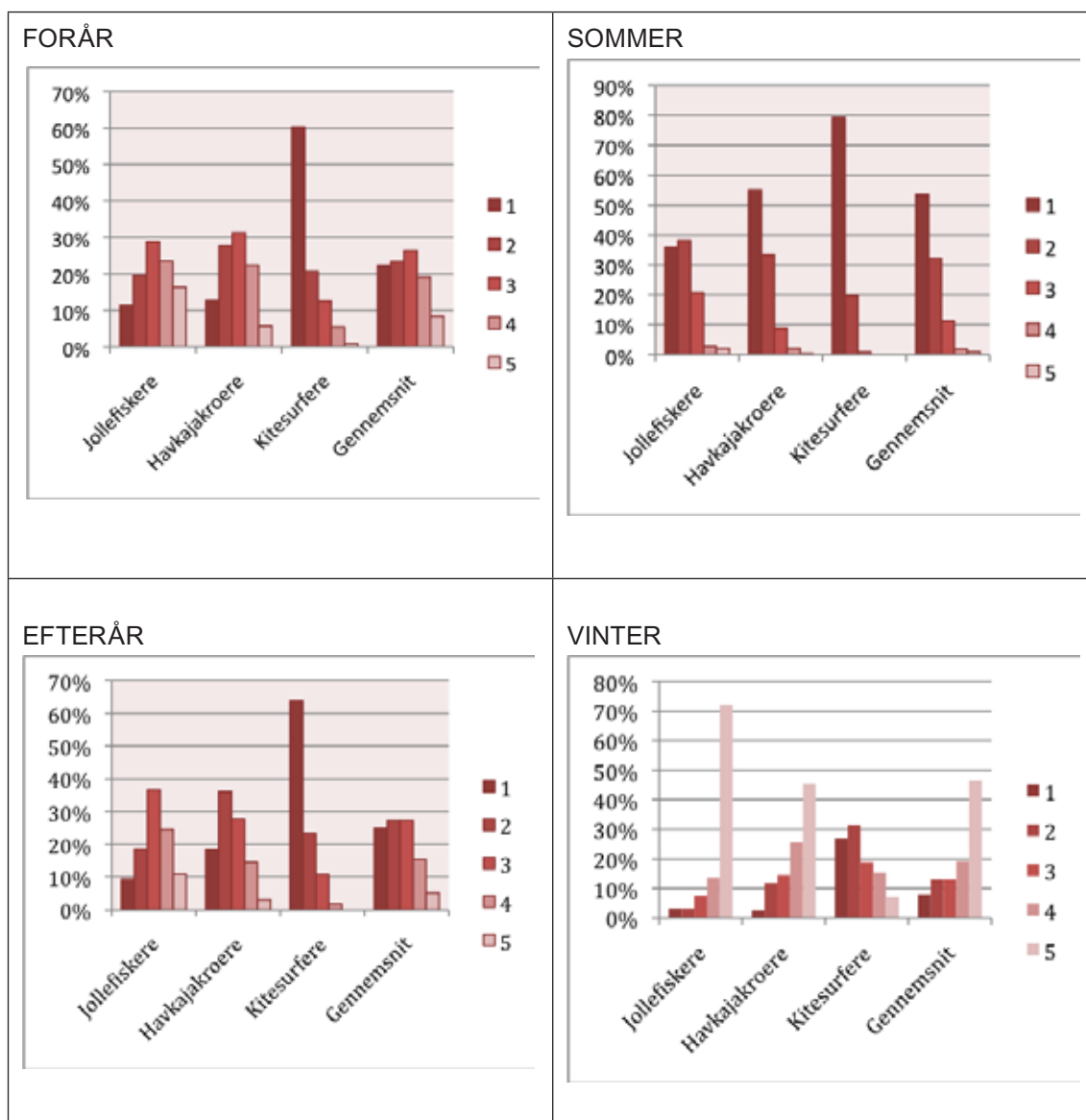
Der findes formentlig ikke nogen standardløsning på denne balancegang, der tilgodeser behovet i forbindelse med alle aktivitetsformer, idet hver aktivitet har særlige behov, udfordringer og aktørgrupper. Det er dog omvendt heller ikke utænkeligt, at der kan peges på nogle løsninger, der i tilpasset form kan drages nytte af på tværs af aktivitetsformerne. Afgørende er det dog, at løsningerne på balancegangen tager udgangspunkt i og forankres indenfor aktivitetsformen.

Almindeligvis forstås kæntringer som problematiske, hvilket dog ikke synes at være tilfældet for alle respondenterne, idet det nødvendigvis må afhænge af de betingelser og omstændigheder, hvorunder kæntringen finder sted. Som det fremgår af undersøgelsen, så er kæntringer i forbindelse med kitesurfing stort set uundgåelige, hvilket dog ikke giver anledning til større sikkerhedsproblemer. Dels vurderer udøverne, at konsekvenserne ved kæntringer er begrænsede. Dels viser undersøgelsen, at kitesurferne tilsyneladende har rigtig gode betingelser for at redde sig selv i tilfælde af en kæntring. Dette sidste skyldes formentlig flere forhold: Kitesurferne 1) er generelt unge og i god form, 2) bruger stor set alle våddragt, hvilket gør at de uproblematisk kan opholde sig lang tid i vandet, 3) kan komme tilbage på surfbrættet på en enkel måde, hvilket sammen med opdriften fra våddragten giver gode betingelser for at holde sig flydende, 4) er ofte flere sammen, der kan holde øje med og hjælpe hinanden.

Kæntringer i forbindelse med kitesurfing skal derfor ikke karakteriseres som et uheld, men må derimod ses som en aktivitetspræmis, som kitesurferne skal kunne håndtere (se afsnit 4).

Aktørgrupperne vurderer ikke overraskende konsekvenserne af en kæntring meget forskelligt alt afhængigt af årstiden. Sommerperioden er for alle aktørgrupper den mindst problematiske, mens vinteren vurderes som mest problematisk.

Det er værd at bemærke, at der er minimal forskel i konsekvensvurderingen mellem efterår og forår, til trods for at vandtemperaturen generelt er lavere i foråret end om efteråret.

Figur 10. Vurderinger af konsekvenserne ved at kæntre eller falde overbord i forbindelse med aktiviteter i forskellige fartøjer fordelt på årstid. Skala: 1 er helt uproblematisk og 5 er meget problematisk.

Kommentar

Jollefiskerne er den gruppe, der vurderer det som værende mest problematisk at kæntre om vinteren. I tråd hermed er det også den gruppe, der er mindst aktive om vinteren. Trods dette har jollefiskerne den længste ulykkessæson (Se del 2) af de tre undersøgte aktivitetsgrupper. Dette kunne pege på, at jollesejlerne er særligt udsatte om vinteren.

Omvendt vurderer kitesurferne, at det langt hen ad vejen er uproblematisk at kæntre om vinteren. Samtidig er kitesurferne som gruppe de mest vinteraktive fritidssejlere. Det høje aktivitetsniveau blandt kitesurferne om vinteren afspejler sig ikke i deres ulykkessæson (jf. Afsnit 2). Tværtimod er der kun registreret meget få hændelser og ulykker i vintermånederne.

Der er altså i dette tilfælde en sammenhæng mellem udøvernes vurderinger af konsekvenser ved at kæntre om vinteren, og deres aktivitetsniveau om vinteren. Om denne sammenhæng skyldes sikkerhedsmæssige overvejelser eller andre forhold, kan ikke afgøres på det foreliggende grundlag.

3.11.3. Alvorlige situationer i forbindelse med jollefiskeri, kajakroning og kitesurfing

Jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere kommer ud for meget forskelligartede situationer i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet. I undersøgelsen er der spurgt til problemkategorier, der kunne tænkes indtræffe i forbindelse med de tre aktivitetsformer. Grundet aktivitetsformernes forskellighed, er substansen i de enkelte hændelser formentlig meget forskellige til trods for, at de optræder i samme problemkategori⁷³.

Aktivitets-gruppe	Problemer med fremdrift af fartøj	Problemer med styreevne af fartøj	Problemer med udstyr	Manglende færdigheder og viden	Manglende kræfter	Vanskelige hav- og vejrforhold	Kæntring eller mand over bord	Problemer med navigation	Sygdom eller skade	Mistet kontrol over fartøj	Andet	N
Jollefiskere	23%	5%	16%	7%	7%	49%	2%	10%	4%	3%	3%	183
Havkajakroere	7%	18%	16%	21%	20%	58%	29%	12%	10%	6%	7%	227
Kitesurfere	29%	30%	65%	36%	30%	73%	14%	2%	27%	47%	16%	108
Gennemsnit	18%	16%	26%	19%	17%	58%	16%	9%	11%	14%	7%	518

Tabel 41. Forekomsten af forskellige former for alvorlige situationer i forhold til egen sikkerhed fordelt på fartøjer⁷⁴. Respondenterne kan afgive flere svar, hvorfor procenttallet er over 100.

Generelt oplever jollefiskerne tilsyneladende færre alvorlige situationer i forhold til egen sikkerhed sammenlignet med havkajakroerne, der oplever færre alvorlige situationer end kitesurferne. Topscoreren for alle tre aktivitetsformer er ”Vanskelige hav- og vejrforhold”. Jollefiskerne har derudover ”Problemer med fremdrift af fartøj” og ”Problemer med udstyr”. For havkajakroerne er de hyppigst forekommende problemer ”Kæntringer [...]” og ”Manglende færdigheder og viden”, samt ”Manglende kræfter”, mens det for kitesurferne er ”Problemer med udstyr” og ”Mistet kontrol over fartøj” der oftest volder problemer.

”Sygdom eller skade” i forbindelse med aktiviteten er et relativt hyppigt problem blandt kitesurferne, mens det relativt sjældent giver anledning til alvorlige situationer blandt havkajakroere og jollefiskere.

⁷³ De enkelte problemkategorier er genereret med henblik på analyse af og sammenligning med de registrerede hændelser og ulykker fra afsnit 2.

⁷⁴ Spørgsmålet lyder i spørgeskemaet: ”Har du oplevet alvorlige situationer i forhold til din egen sikkerhed i forbindelse med nogle af følgende hændelser?”. Svarmulighederne var ”Af og til”, ”Ofte”, ”Altid” og ”Aldrig”. I den præsenterede tabel sammenfattes svarene ”Af og til”, ”Ofte” og ”Altid” som et bekræftende svar, og der kan derfor være store variationer i hyppigheden af en given alvorlig situation.

Kommentar

Vanskelige hav- og vejrforhold:

Alle tre aktivitetsgrupper angiver at have oplevet alvorlige situationer med vanskelige hav- og vejrforhold. Faktisk er dette den hyppigst oplevede problemtype blandt de tre aktivitetsgrupper, hvilket kunne pege på et væsentligt fokusområde. Som problemtype har Vanskelige hav- og vejrforhold dog en særstatus i rækken af problemtyper, idet den angår nogle præmisser, der knytter sig til aktiviteter i dette bevægelsesmiljø. Således lader hav- og vejrforhold sig ikke kontrollere, og mange timers ophold på havet vil nødvendigvis give anledning til oplevelsen af vanskelige hav- og vejrforhold.

Regelmæssig brug af vejrudsigter kan selvsagt minimere problemer med problematiske hav- og vejrforhold, men formentligt aldrig helt eliminere problemerne. Ligeledes er vind og bølger en væsentlig del af attraktionen ved kystfriluftsliv, og uden dette element ville en given aktivitetsform, f.eks. kitesurfing, ikke være særligt attraktiv (se afsnit 4).

Et forhold som kan have betydning her er vurderingen af hav- og vejrforhold ift. at begive sig ud på havet. De forskellige aktivitetsgrupper vil givetvis have forskellige grænser for, hvornår man mener, det er sikkert at dyrke sin aktivitet. Grænserne vil desuden givetvis være meget forskellige mellem forskellige deltagere indenfor samme aktivitet, og vil afhænge af en række faktorer, f.eks. erfaringsniveau, men sandsynligvis også af en række praktiske forhold, f.eks. aftaler med andre eller om man har sat garn ud.

Samlet set peger den hyppige forekomst af oplevelser med vanskelige hav- og vejrforhold ikke på at begrænse disse, men derimod snarere på at forbedre udøvernes viden, færdigheder og udstyr med henblik på at gøre det mere sikkert at færdes i disse forhold.

23% af jollefiskerne angiver i spørgeskemaundersøgelsen, at de har oplevet alvorlige situationer som følge af problemer med fremdrift af fartøjet. I del 1 af undersøgelsen (afsnit 2) finder vi ligeledes, at motorstop er et hyppigt forekommende problem blandt jollesejlere, og tillige finder vi eksempler på, at motorstop har ført til fatale ulykker. Samlet set kunne det indikere at motorstop er et problem for jollefiskerne, som det er værd at forholde sig til.

Kæntringer eller overbordfald er relativt usædvanlige hændelser for jollefiskerne. Kun 2% af jollefiskerne har oplevet alvorlige situationer, der involverede kæntringer eller mand over bord. I undersøgelsens del 1 finder vi dog, at konsekvenserne af kæntringer i mange tilfælde er alvorlige. Samlet set er håndteringen af kæntringshændelser blandt jollefiskere derfor en relevant problematik at forholde sig til.

For havkajakroerne er de hyppigst forekommende problemer "Kæntringer [...]" og "Manglende færdigheder og viden", samt "Manglende kræfter". Fællesnævneren for disse problemtyper kunne være, at de alle relaterer sig til vanskelige hav- og vejrforhold. Ud fra denne formodning kan der peges på minimum tre relevante interventionsspor: 1) At udbygge og styrke mulighederne for uddannelse, samt anden videns-, færdigheds- og tekniktilegnelse. 2) At udvikle sikkerhedshjælpemidler, der kan bidrage positivt til sikkerheden ved havkajakroning, enten ved at have en støttende og vikarierende funktion i forhold til de anførte problemtyper. 3) At påvirke havkajakroernes holdninger til værdien af at ro sammen med andre.

Problemer med udstyr og Mistet kontrol over fartøj er de to problemtyper, der hyppigst har givet anledning til alvorlige situationer blandt kitesurferne, hvilket kunne pege på to oplagte indsatsområder: 1) At vurdere om det udstyr der anvendes er hensigtsmæssigt indrettet set ud fra et sikkerhedsmæssigt synspunkt, eller om der er brug for tilpasning eller nyudvikling af udstyret. 2) At forholde sig til om disse problemer kan tilskrives betjeningsfejl og kan afhjælpes ved hjælp af uddannelse og retningslinjer for deltagernes tekniske viden og færdigheder.

Endeligt er det bemærkelsesværdigt at kitesurferne relativt hyppigt oplever alvorlige situationer, der kan kategoriseres som Sygdom eller skade. Dette er særligt interessant set i lyset af, at de få fatale ulykker vi finder i undersøgelsens del 1 blandt surfere alle er fald- eller slagskader. Dette forhold diskuteres nedenfor.

3.11.4. Ulykker i forbindelse med jollefiskeri, kajakroning og kitesurfing

Respondenterne angiver i hvilket omfang, de har været ude for ulykker, og tillige hvad der var den primære årsag til disse ulykker. 71% af kitesurferne angiver, at de har oplevet en ulykke i forbindelse med deres aktivitet. Kun 6% og 11% af hhv. Jollefiskerne og kajakroerne angiver at de har oplevet ulykker⁷⁵.

Aktivitetsgruppe	Har oplevet ulykker i forbindelse med aktivitet (Pct.)	Har oplevet ulykker i forbindelse med aktivitet (Antal)	N
Jollefiskere	6%	11	183
Havkajakroere	11%	25	229
Kitesurfere	71%	80	112
Gennemsnit	22%	116	524

Tabel 42. Antal jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere i undersøgelsen der har oplevet en ulykke.

⁷⁵ Spørgsmålet lyder i surveyet: "Har Du oplevet ulykker når du sejler joller, ror kajak eller surfer?". Spørgsmålet kan forstås derhen, at det omhandler oplevelsen af ulykker generelt i forbindelse med udøvelsen af en given aktivitet, og ikke – som spørgsmålet er tænkt – at det handler specifikt om respondentens egen oplevelse af ulykke. Denne mistanke bestyrkes af de svar, der er afgivet under svarmuligheden "Andet", idet der her optræder flere svar, der tydeligt indikerer, at ulykken ikke direkte involverede respondenterne selv. Hvis vi antager, at de tre aktivitetsgrupper i samme omfang har hhv. forstået eller misforstået spørgsmålet, vil det give anledning til en skævvridning i fordelingen af oplevede ulykker aktivitetsformerne imellem. Det skyldes at kitesurferne i langt højere grad, end det er tilfældet for de andre aktivitetsformer, udøver deres aktivitet i fællesskab med andre, hvilket betyder at denne gruppe potentielt vil opleve flere ulykker end de andre aktivitetsgrupper. Forskellen mellem grupperne er dog så stor, at det er svært at forstille sig, at den alene kan forklares ud fra dette forhold. Mere sandsynligt er det således at der er reel forskel mellem grupperne.

Respondenternes vurdering af de primære årsager til ulykkerne varierer en del mellem de forskellige aktivitetsformer. For jollefiskerne springer ”Problemer med fremdrift af fartøj” umiddelbart i øjnene. Hvad angår havkajakroerne så peger de selv på ”Manglende færdigheder og viden”, ”Vanskelige hav- og vejrforhold” og ”Kæntring [...] som hyppige grunde til ulykkerne. Også ”Sygdom eller skade” fremstår med en vis hyppighed. For kitesurferne peges der på ”Problemer med udstyr”, ”Manglende færdigheder og viden”, ”Vanskelige hav- og vejrforhold”, samt ”Mistet kontrol over fartøj”.

Aktivitets-gruppe	Problemer med fremdrift af fartøj	Problemer med styreevne af fartøj	Problemer med udstyr	Manglende færdigheder og viden	Manglende kræfter	Vanskelige hav- og vejrforhold	Kæntring eller mand over bord	Problemer med navigation	Sygdom eller skade	Mistet kontrol over fartøj	Andet	N
Jollefiskere	27%	18%	0%	18%	0%	18%	18%	9%	18%	18%	27%	11
Kajakroere	0%	12%	8%	52%	20%	40%	44%	0%	32%	16%	16%	25
Kitesurfere	5%	13%	40%	51%	1%	36%	1%	1%	10%	45%	19%	80
Gennemsnit	6%	13%	29%	48%	5%	35%	12%	2%	16%	36%	19%	116

Tabel 43. Hyppighed af forskellige ulykkestyper fordelt på fartøjer.

Kommentar

Kitesurferne er den aktivitetsgruppe, der hyppigst angiver at have oplevet ulykker, hvilket tilsyneladende er i konflikt med, hvad vi finder i undersøgelsens del 1. Uoverensstemmelsen kan skyldes flere forhold. En forklaring kan være, at den type ulykker og hændelser, der afspejles i del 1, ikke er dækkende for de ulykker og hændelser som kitesurferne rent faktisk oplever. Således angiver 45 % af de adspurgte kitesurfere, at de har oplevet ulykker der skyldes "Mistet kontrol over fartøj", hvilket på lavt vand og tæt ved kysten kan medføre slag- og faldskader. Denne mistanke underbygges af de typer af ulykker som kitesurferne peger på ifm. den åbne svarmulighed i undersøgelsen. Således svarer én direkte at vedkommende "Mistede kontrol over kiten under kraftige vejrforhold og fik skadet benet, ved kontakt med sten.", og i tråd hermed peges der på mange lignende ulykker:

"[...] vrid i knæ og skulder ..."

"Styrt ved at øve nyt trick"

"Launch af kite, hvor føreren mister fodfæste pga. overstyring er en klassisk ulykkessituation."

"Ekstrem kompentent kitesurfer vrider skulderen af led i trick. Shit happens."

"Ulykken skete på land. Jeg står ca. 15 til 12 meter downvind en fyr. Jeg er ved at lande min drage til en der tager i mod, men så har fyren bag mig ikke kontrol over sin kite og hamrer den ned i mine liner hvorefter de sammen looper i powerzonen, og jeg bliver slæbt frem mod betonmur. Har idag problemer med håndled."

"Hård landing = brækket ben og overrevet ledbånd. For meget vind og efterfølgende release af udstyr = brækket finger m. kraftig læsion." "Diverse trick + fejl i landing = knubs (forstuvninger mv)"

"Mistet kontrol i forbindelse med opsætning"

"Oftest set er begyndere, der ikke har forstået at placere sig korrekt i forhold til vinden ved launch af kite, kombineret med manglende erfaring når kiten kommer i luften, ender med at blive trukket/fløjet henover stranden."

"Lavt vand, kontakt med havbund."

Kitesurferne er typisk meget tæt på land og mange sammen, når de dyrker deres aktivitet, og dermed også når de kommer til skade. Man kan derfor formode, at det kun sjældent er nødvendigt at involvere søredningstjenester i forbindelse med disse ulykker, hvorfor denne type ulykker ikke optræder i særligt vidt omfang i statistikken. Hvis dette er tilfældet, vil man tendentielt undervurdere omfanget af skader i forbindelse med kitesurfing. Om denne sammenhæng er reel kan ikke afgøres på det foreliggende grundlag.

En anden forklaring på misforholdet mellem selvrapporterede ulykker og ulykkesstatistikken kan findes i en kulturel og identitetsmæssig forklaringsmodel. Kitesurferne er den af de tre grupper, der i videst omfang motiveres af risiko og udfordring, når de dyrker friluftsliv (se Tabel 46). Samtidig er de den gruppe, der efter eget udsagn hyppigst oplever alvorlige situationer, hvilket dog ikke afspejles i ulykkesstatistikken (afsnit 2). En mulig forklaring på uoverensstemmelserne kan findes i udøvernes tolkning af ulykker. I tilfældet med kitesurferne kan man forestille sig, at risiko og udfordring ikke alene er et sikkerhedsanliggende, men tillige er et spørgsmål om identitet. Kitesurfing er som aktivitet en del af en bølge af nyere og mere action-prægede og risikobetonede friluftsskaktiviteter, der de senere år har ændret aktivitetsbilledet i Danmark (Andkjær, 2008). Helt afgørende for denne type af aktiviteter er udfordring og risiko, hvilket blandt andet afspejler sig i de fortællinger udøverne har om sig selv og aktiviteten. Dette forhold kan betyde at udøverne tendentielt overrapporterer hændelser og ulykker, idet disse peger på nogle helt centrale kulturelle træk ved aktivitetsformen. Derfor tales der meget om ulykker, skader og risiko, uden at dette nødvendigvis afspejler omfanget af reelle ulykker.

3.11.5. Vurdering af udsagn omhandlende sikkerhed og risiko

I undersøgelsen spørges der til respondenternes holdninger til forskellige udsagn omhandlende sikkerhed og risiko. Som det fremgår af tabel 44,45 og 46, forholder de tre aktivitetsgrupper sig forskelligt til disse udsagn.

"Når jeg dyrker friluftsliv skal det være 100 % sikkert"							
Aktivitetsgruppe	Helt enig	Enig	Hverken / eller	Uenig	Total	N	Ved ikke
Jollefiskere	46%	45%	7%	2%	100%	167	15
Havkajakroere	16%	48%	22%	13%	100%	223	2
Kitesurfere	7%	37%	27%	30%	100%	104	2
Gennemsnit	24%	45%	18%	13%	100%	494	19

Tabel 44. Grad af enighed i udsagnet "Når jeg dyrker friluftsliv skal det være 100% sikkert".

"En vis risiko er en del af det at dyrke friluftsliv"							
Aktivitetsgruppe	Helt enig	Enig	Hverken / eller	Uenig	Total	N	Ved ikke
Jollefiskere	26%	57%	6%	10%	100%	162	20
Havkajakroere	12%	56%	13%	19%	100%	223	1
Kitesurfere	27%	62%	8%	4%	100%	105	1
Gennemsnit	20%	58%	10%	13%	100%	490	22

Tabel 45. Grad af enighed i udsagnet "En vis risiko er en del af det at dyrke friluftsliv".

"Risiko og udfordring er det der motiverer mig når jeg dyrker friluftsliv"							
Aktivitetsgruppe	Helt enig	Enig	Hverken / eller	Uenig	Total	N	Ved ikke
Jollefiskere	8%	19%	8%	65%	100%	143	37
Havkajakroere	2%	19%	24%	54%	100%	223	-
Kitesurfere	15%	39%	23%	23%	100%	105	1
Gennemsnit	7%	24%	19%	51%	100%	471	38

Tabel 46. Grad af enighed i udsagnet "Risiko og udfordring er det der motiverer mig når jeg dyrker friluftsliv".

Kommentar

91% af jollefiskerne erklærer sig *Helt enig* eller *Enig* i at "friluftsliv skal [...] være 100% sikkert" (Tabel 44). Samtidig vurderer 39% af de adspurgte jollefiskere enten at "Der er risikomomenter, og det er forbundet med en vis fare" eller at "Det er farligt" at dyrke jollefiskeri (Se tabel 38). Det er bemærkelsesværdigt at der tilsyneladende er en gruppe af jollesejlere, der trodser deres eget behov for 100% sikkerhed.

I forbindelse hermed er det også værd at hæfte sig ved, at 34% af jollefiskerne enten ikke kan eller ikke ved, om de kan udføre en selvredning i tilfælde af, at de falder i vandet (Tabel 37). Dette tal forekommer højt set i lyset af det udstrakte behov for fuldstændig sikkerhed i forbindelse med udøvelsen af jollefiskeri.

Hvad angår udsagnet "En vis risiko er en del af det at dyrke friluftsliv", så erklærer 83% af jollefiskerne sig enten enige eller helt enige (Tabel 45). Sammenholdt med ovenstående kan man på den baggrund hævde at jollefiskerne har et paradoksalt forhold til sikkerhed og risiko: Deres kystfriluftsliv skal både være 100% sikkert og kunne rumme et vist mål af risiko. Risici er dog ikke generelt set noget, der motiverer jollefiskerne, idet kun 27% kan erklære sig enige eller helt enige i udsagnet "Risiko og udfordring er det der motiverer mig når jeg dyrker friluftsliv" (Tabel 46). Risici skal i forbindelse med jollefiskeri derfor formentlig ses som et indbygget vilkår, man som jollefisker må leve med (Se afsnit 4).

68% af havkajakroerne erklærer sig enige eller helt enige i udsagnet om, at der er en vis risiko forbundet med det at dyrke friluftsliv (Tabel 45). Samtidig er fuldstændig sikkerhed vigtigt for 64% af de adspurgte kajakroere (Tabel 44). Her aner man et indbygget modsætningsforhold, idet en del af kajakroerne således i praksis må give afkald på deres behov for fuldstændig sikkerhed og acceptere friluftslivets iboende risici⁷⁶.

Sammenlignet med jollefiskerne er kajakroerne tilsyneladende mere proaktive hvad angår tiltag, der kan gøre det mere sikkert at færdes på havet. Således har 88% af de adspurgte kajakroere været på kursus (Tabel 22). Som gruppe er de generelt veludstyret sammenlignet med de andre grupper, hvilket også gælder deres valg af beklædning til aktiviteten. 67% og 52% af kajakroerne angiver at de bruger hhv. våddragt og/eller tørdragt (Tabel 35). Mange ror jævnligt sammen med andre. Hele 98% angiver, at de kan udføre en succesfuld selvredning (Tabel 37). Alt sammen forhold der gør det mere sandsynligt, at behovet for sikkerhed kan forenes med aktivitetens iboende risici.

Det er værd at bemærke at kun 21% af kajakroerne bliver motiveret af risici og udfordringer (Tabel 46).

Modsat kajakroerne og jollefiskerne har risici og udfordringer en positiv betydning for kitesurferne. 54% af de adspurgte kitesurfere erklærer sig enige eller helt enige i at risici og udfordringer motiverer dem i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet (Tabel 46). Helt i tråd med dette udsagn, erklærer hovedparten (89%) af kitesurferne sig enige eller helt enige i, at der er en vis risiko forbundet med at dyrke friluftsliv (Tabel 45). Tillige erklærer 44% sig enige eller helt enige i udsagnet at "friluftsliv skal det være 100 % sikkert", hvilket er den laveste grad af enighed til dette udsagn blandt de tre grupper (Tabel 44%).

I den forbindelse er det værd at bemærke, at der stort set ikke sker nogle fatale ulykker for kitesurferne, hvis vi kigger på ulykkesstatistikkerne (Se del 2). Hele 71% af de adspurgte kitesurfere oplyser dog, at de har været ude for en ulykke i forbindelse med kitesurfing (Tabel 42). Denne forskel mellem ulykkesstatistikken og det selvoplyste ulykkesbillede kan muligvis forklares med henvisning kitesurfernes udstrakte grad af selvredninger (Se del 2), hvilket betyder at selv alvorlige problemer ikke bliver synlige i statistikken.

⁷⁶ Metodisk kan der være et problem i, at der spørges til friluftsliv generelt, og ikke mere specifikt til deres respektive aktivitetsformer. Informanterne kan have forskellige holdninger til forskellige former for friluftsliv.

Ligeledes kan den ovennævnte metodiske problematik (Se note 78) bevirke at kitesurferne, sammenlignet med de to andre grupper, tegner sig for flere selvoplyste ulykker: Kitesurferne surfer næsten udelukkende sammen i grupper, og sandsynligheden for at de er vidne til en ulykke, er derfor også stor sammenlignet med de to andre aktivitetsgrupper.

Kitesurferne er dog generelt godt rustet til at håndtere hændelser, så de ikke udvikler sig til ulykker. Umiddelbart er strategien dog en anden end kajakroernes. Kitesurferne er altid iklædt våddragt (Tabel 35), hvilket dels giver beskyttelse mod varmeafgivelse og derved tid til at løse problemerne, dels bidrager det, sammen med surfbrættet, til en vis opdrift. Kitesurferne udøver meget sjældent deres aktivitet alene, hvilket gør det muligt at modtage hjælp fra andre. Kitesurferne opholder sig relativt tæt ved kysten. Kitesurferne er generelt yngre og derved formentlig i bedre form end de to andre aktivitetsgrupper.

”Debatten om sikkerhed og risiko i forbindelse med friluftsliv ved kysten er overdreven”								
Aktivitets-gruppe	Helt uenig	Uenig	Hverken / eller	Enig	Helt enig	Total	N	Ved ikke
Jollefiskere	20%	35%	16%	19%	9%	100%	159	24
Havkajakroere	33%	38%	21%	7%	0%	100%	216	10
Kitesurfere	15%	48%	24%	11%	3%	100%	102	4
Gennemsnit	25%	39%	20%	12%	4%	100%	477	38

Tabel 47. Grad af enighed i udsagnet ”Debatten om sikkerhed og risiko i forbindelse med friluftsliv ved kysten er overdreven”.

”Sikkerhed og risiko er den enkeltes eget ansvar”								
Aktivitets-gruppe	Helt uenig	Uenig	Hverken / eller	Enig	Helt enig	Total	N	Ved ikke
Jollefiskere	4%	6%	3%	43%	45%	100%	175	8
Havkajakroere	4%	15%	16%	40%	25%	100%	223	3
Kitesurfere	6%	10%	12%	42%	29%	100%	106	0
Gennemsnit	4%	11%	11%	42%	33%	100%	504	11

Tabel 48. Grad af enighed i udsagnet ”Sikkerhed og risiko er den enkeltes eget ansvar”.

"Uddannelse og sikkerhed angår alene den enkelte organisation og/eller forening"								
Aktivitets-gruppe	Helt uenig	Uenig	Hverken / eller	Enig	Helt enig	Total	N	Ved ikke
Jollefiskere	16%	24%	12%	29%	19%	100%	154	29
Havkajakroere	20%	41%	15%	18%	6%	100%	216	10
Kitesurfere	17%	35%	24%	21%	3%	100%	103	3
Gennemsnit	17%	32%	15%	21%	9%	94%	473	42

Tabel 49. Grad af enighed i udsagnet "Uddannelse og sikkerhed angår alene den enkelte organisation og/eller forening".

Kommentar

Af tabel 44-51 fremgår det, at de tre aktivitetsgrupper afviger noget fra hinanden hvad angår holdninger til forskellige sikkerhedsspørgsmål, herunder spørgsmål om uddannelse og certificering.

Jollefiskerne er mere tilbøjelige til at erklære sig enige i, at sikkerhed er den enkeltes eget ansvar, og at uddannelse og sikkerhed alene angår den enkelte forening eller organisation, end de to andre grupper. Samtidig erklærer jollefiskerne sig, sammenlignet med de andre grupper, i mindst grad enige eller helt enige i at "Kurser om sikkerhed i forbindelse med udøvelse af jollefiskeri bør være obligatoriske". Samlet set kan det tolkes derhen, at jollefiskerne i mindst omfang ønsker udefrakommende indblanding vedrørende sikkerhedsspørgsmål.

Samtidig erklærer denne gruppe sig mest enig i, at debatten vedrørende sikkerhed og risiko i forbindelse med kystfriluftsliv er overdreven, sammenlignet med de to andre grupper.

Størstedelen af respondenterne fra de tre aktivitetsgrupper mener at sikkerhed og risiko grundlæggende er den enkeltes eget ansvar. Således erklærer mellem 65% og 88% af respondenterne sig "Enig" eller "Helt enig" i udsagnet: "Sikkerhed og risiko er den enkeltes eget ansvar".

Noget tyder på, at havkajakroerne og kitesurferne relativt set er mest åbne overfor, dels udefra kommende indblanding i sikkerhedsspørgsmål, og dels debat om sikkerhed i forbindelse med deres aktivitet. Dette stemmer overens med organisationen og uddannelsesforholdene hos aktivitetsgrupperne, hvor havkajakroerne gennem flere år har haft et velfungerende uddannelsessystem, og hvor kitesurferne for nyligt har implementeret et uddannelsessystem (jf. Afsnit 4)

3.12. Kurser og certificering

Som det fremgår af tabel 50 og 51, viser undersøgelsen såvel ligheder som forskelle mellem de tre aktivitetsgrupper, hvad angår holdninger til såvel kurser som certificering.

Gennemgående er der en vis åbenhed blandt de tre aktivitetsgrupper i forhold til obligatoriske kurser og certificeringer. Generelt er åbenheden størst hvad angår kurserne, hvor 52%, 60% og 77% af udøverne af hhv. jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing kan erklære sig *Enige* eller *Helt enige* i, at sikkerhedskurser i forbindelse med udøvelse af de respektive aktiviteter bør være obligatoriske.

Udøverne fra de tre aktivitetsgrupper er mere tilbageholdne med enigheden, når det kommer til certificering. Her er mellem 41% og 46% af udøverne fra de tre aktivitetsområder *Enige* eller *Helt enige* i at certificering bør være en obligatorisk del af deres respektive aktiviteter. Jollefiskerne afgiver generelt flest "Ved ikke"-svar.

”Kurser om sikkerhed i forbindelse med udøvelse af jollesejls, Havkajakroning og Kitesurfing bør være obligatoriske”								
Aktivitets-gruppe	Helt uenig	Uenig	Hverken / eller	Enig	Helt enig	Total	N	Ved ikke
Jollefiskere	9%	18%	20%	26%	26%	100%	173	10
Havkajakroere	7%	16%	16%	25%	35%	100%	224	2
Kitesurfere	6%	7%	10%	30%	47%	100%	105	1
Gennemsnit	7%	14%	15%	27%	36%	100%	502	13

Tabel 50. Grad af enighed i udsagnet ”Kurser i forbindelse med Jollesejls, Havkajakroning og Kitesurfing bør være obligatoriske”.

”Certificeringer (prøve og bevis på kompetence) i forbindelse med udøvelse af jollesejls, Havkajakroning og Kitesurfing bør være obligatoriske”								
Aktivitets-gruppe	Helt uenig	Uenig	Hverken / eller	Enig	Helt enig	Total	N	Ved ikke
Jollefiskere	13%	23%	21%	20%	23%	100%	173	10
Havkajakroere	16%	25%	18%	19%	22%	100%	223	3
Kitesurfere	11%	27%	16%	26%	20%	100%	103	3
Gennemsnit	13%	25%	18%	22%	22%	100%	499	16

Tabel 51. Grad af enighed i udsagnet ”Certificering (Prøve og bevis på kompetence) i forbindelse med udøvelse af Jollesejls, Havkajakroning og Kitesurfing bør være obligatoriske”.

Kommentar

Forskellene i holdninger blandt jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere angående behovet for retningslinjer vedr. certificering og kurser kan pege på forskelle i selvforståelsen for de tre aktivitetsgrupper.

52% af jollefiskerne angiver, at jollefiskere generelt bør underlægges obligatoriske sikkerhedskurser. 60% af havkajakroerne og 77% af kitesurferne angiver at hhv. havkajakroning og kitesurfing bør underlægges obligatoriske kurser.

Ovenstående efterlader et indtryk af, at jollefiskerne gennemgående forstår deres aktivitet som sikker sammenlignet med de andre to aktivitetsområder, og derfor i mindre grad end de andre to aktivitetsområder ser et behov for obligatoriske kurser. Man må derfor forvente en vis modstand blandt jollefiskerne mod eventuelle tiltag, der peger i den retning, hvorfor forsøg på en holdningsændring blandt jollefiskerne må ses som en integreret del af en sådan intervention. Kitesurfernes forståelse af deres egen aktivitet er helt modsat jollefiskernes. De opfatter deres aktivitet som risikofyldt, og finder det derfor mere relevant, at de underlægges obligatoriske kurser, end det er tilfældet for de to andre aktivitetsformer. Eventuelle tiltag der peger i retning af obligatoriske kurser og prøver, vil derfor formentlig ikke møde samme grad af modstand som blandt jollefiskerne.

Havkajakroerne placerer sig holdningsmæssigt mellem jollefiskerne og kitesurferne.

Hvad angår certificering er der minimal forskel mellem aktivitetsgrupperne. Her finder vi en mindre positiv tilslutning til obligatoriske sikkerhedsprøver i forbindelse med udøvernes respektive aktiviteter.

3.13. Opsummering

Jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere adskiller sig væsentligt fra hinanden på en række områder, f.eks. hvad angår alder, køn, uddannelsesgrad og forhold til kystfriluftsliv i forbindelse med opvæksten. Disse forskelle kan have stor indflydelse på den fremherskende kultur indenfor de tre områder. Det er dog omvendt utænkeligt af disse forhold alene determinerer sikkerhedskulturen på et givent område. Særlige erfaringsbaserede, traditionsbundne og aktivitetsspecifikke forskelle er med al sandsynlighed også afgørende. Det kan handle om forskelle i medbragt udstyr, forberedelser, arbejdsgange, aktivitetsindhold, holdninger til sikkerhed, brug af alkohol og meget andet.

De foreliggende resultater peger på, at jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere håndterer sikkerheden meget forskelligt. I det følgende forsøger vi at skabe et overblik over disse forskelle, med henblik på at kunne tegne en aktivitetsspecifik sikkerhedsprofil af en typisk udøver fra hver af de tre aktivitetsområder (jf. opsummering afsnit 6).

For overblikkets skyld har vi samlet de mange aspekter af sikkerheden i 5 sikkerhedskategorier, der på forskellig vis yder indflydelse på sikkerheden til søs: a) Ulykkeserfaringer, Risikovurdering og Holdninger, b) Viden og færdigheder, c) Udstyr, beklædning og fartøj, d) Oplæring og e) Adfærd og vaner (Figur 11).

Alle fem kategorier tænkes at have indflydelse på sikkerheden om end på forskellige måder. Samtidig har vi en forventning om, at kategorierne i et vist omfang kan vikariere for hinanden. F.eks. kan udstyr i et vist omfang erstatte manglende viden og færdigheder og vice versa. Ligeledes yder kategorierne i flere tilfælde en vis indflydelse på hinanden. Man kan f.eks. forestille sig, at oplæringen har indflydelse på såvel risikovurderinger og holdninger til sikkerhed som viden og færdigheder. Ligeledes kan man forvente, at f.eks. viden og færdigheder påvirker udøvernes adfærd og vaner osv.

Figur 11. Fem sikkerhedskategorier med betydning for sikkerheden i forbindelse med kystfriluftsliv

Indledningsvis gives en generelt karakteristik af udøverne fra de tre aktivitetsgrupper, og efterfølgende opsummeres resultaterne ved hjælp af de fem sikkerhedskategorier.

Generel karakteristik af de tre aktivitetsgrupper

Den typiske jollefisker er en mand over 50 år. Han har typisk en erhvervsuddannelse eller folkeskolens afgangsprøve som sidst afsluttede uddannelse. For en stor del (60%) har kystfriluftsliv været en integreret del af opvæksten. Den typiske jollefisker har fisket i mere end 5 år (97%), og vil typisk karakterisere sig selv som "Erfaren" eller "Ekspert".

Tre ud af fire havkajakroerne er mænd. Knap halvdelen er mellem 24 og 50 år gamle, mens resten er over 50 år. Den typiske havkajakroer har en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Kystfriluftsliv har for 42% af havkajakroerne været en integreret del af opvæksten.

Den typiske kitesurfer er en mand (91%), der er mellem 24 og 50 år gamle. Han har en mellemlang eller lang videregående uddannelse (64%). Kystfriluftsliv har for 53% af kitesurferne været en integreret del af opvæksten.

56% af kitesurferne har dyrket deres aktivitet i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som "Erfaren" eller "Ekspert" (74%). 67% af havkajakroerne har dyrket deres aktivitet i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som "kompetent" eller "Erfaren".

Oplæringsform

Jollefiskerne er hovedsagligt selvlærte (61%), og kun en lille andel har deltaget i kurser vedrørende deres aktivitet (27%). Ligeledes angiver 39% af jollefiskerne, at mere erfarne jollefiskere har været en del af deres oplæring.

52% af jollefiskerne er positive overfor obligatoriske kurser i sikkerhed i forbindelse med udøvelse af jollefiskeri, og 43% tilslutter sig ideen om at indføre obligatorisk certificering i forbindelse med aktiviteten.

Langt de fleste havkajakroer har været på kursus (88%), og kun 25% angiver, at de er selvlærte. Ligeledes angiver 28% af havkajakroerne, at litteratur og hjemmesider har været en del af deres oplæring. En vis del (36%) af havkajakroerne oplyser dog også, at mere erfarne roere har været en del af deres oplæring.

Havkajakroernes udstrakte brug af kurser, litteratur og hjemmesider betyder, at uhenigtsmæssige praksisformer og sikkerhedsprocedure langt hen ad vejen synliggøres og forandres. Indholdet på kurser og i litteratur udgøres hovedsagligt af viden og praksisser, som mange kan blive enige om.

Havkajakroerne er gennemgående positive overfor obligatoriske kurser (60%) i forbindelse med udøvelse af havkajakroning. Kajakroerne er mere tilbageholdende overfor obligatorisk certificering i forbindelse havkajakroning (41%).

En stor del af kitesurferne har været på kursus (67%), og en mindre andel angiver, at de er selvlærte (29%). Brug af litteratur og hjemmesider i forbindelse med oplæring har for 23% af kitesurferne været en kilde til viden. For 28% af kitesurferne har mere erfarne surfere dog også været en del af oplæringen. Kitesurfernes moderate brug af kurser, litteratur og hjemmesider betyder, at uhenigtsmæssige praksisformer og sikkerhedsprocedurer i et vist omfang synliggøres og forandres. Indholdet på kurser og i litteratur udgøres hovedsagligt af viden og praksisser, som mange kan blive enige om.

Kitesurferne er overvejende positive overfor, at kurser i sikkerhed bliver en obligatorisk del af oplæringen til kitesurfing (77%). Dog er kitesurferne mere tilbageholdende overfor, at der indføres obligatorisk certificering i sikkerhed i forbindelse med kitesurfing.

Viden og færdigheder

Jollefiskerne har generelt mange års erfaring med kystfriluftsliv generelt og jollefiskeri specifikt, hvilket alt andet lige bidrager positivt til deres viden og færdigheder.

En del af jollefiskerne mangler eller er i tvivl om deres selvredningsevner (34%). Ligeledes er jollefiskerne vurderet på alder og egne udsagn udfordret på deres fysiske kapacitet, hvilket kan have sikkerhedsmæssig betydning i forbindelse kæntringer.

Havkajakroerne har deres viden og færdigheder fra såvel kurser som mere erfarne roere, og vurderes samlet set at være teknisk og sikkerhedsmæssigt velfunderet.

Næsten alle havkajakroere angiver at de kan redde sig selv efter en kæntring (98%).

Vurderet på alder og fysisk aktivitetsniveau vurderes det at kajakroerne generelt er gunstigt stillet i forhold til fysik kapacitet.

Kitesurferne har deres viden og færdigheder fra såvel kurser som mere erfarne roere, og vurderes samlet set at være teknisk velfunderet. Vurderet på alder og fysisk aktivitetsniveau vurderes det at kitesurferne generelt er gunstigt stillet i forhold til fysik kapacitet.

Næsten alle kitesurferne angiver, at de kan redde sig selv efter en kæntring (97%).

Adfærd og vaner

Jollefiskerne giver gennemgående folk på land besked om deres planer (79%), men er ofte alene i forbindelse med deres aktivitet (52%) og opholder sig jævnligt langt fra kysten. Jollefiskerne er gennemgående mindre aktive om vinteren, hvor vandet er koldt.

Jollefiskerne har for en væsentlig dels vedkommende (51%) en liberal holdning til brug af alkohol i forbindelse med kystfriluftsliv. Jollefiskerne tjekker almindeligvis (97%) vejrudsigten inden de tager på vandet.

Havkajakroerne ror både alene (62%) og sammen med andre (51%). De ror ofte kystnært, giver altid eller ofte besked hjemme (74%), og tjekker altid eller ofte vejrudsigten forud for en tur (98%). Næsten halvdelen(46%) af havkajakroerne er aktive om vinteren, hvor vandet er koldt.

Kitesurferne udøver i begrænset omfang deres aktivitet alene (20%), og har i det hele taget en stærk social forankring af deres aktivitet, hvilket bidrager positivt til sikkerheden.

Kitesurfernes aktivitet foregår typisk meget kystnært, hvilket bidrager positivt til øget sikkerhed, hvad angår risikoen for drukning, men ikke hvad angår fald- og slagskader.

Kitesurferne tjekker altid vejrudsigten (97%) forud for deres aktivitet, og giver jævnligt besked om deres plan til folk på land. Kitesurferne er relativt aktive om vinteren (59%), hvor vandet er koldt.

Udstyr, beklædning og fartøj

En jolle er i udgangspunktet et stabilt fartøj, der dog dels er svær at retvende efter kæntring, og dels kan være problematisk at entre efter overbordfald.

Jollefiskerne er generelt godt udstyret. Næsten alle jollefiskerne angiver, at de medbringer redningsvest (99%), og mange bruger vesten (70%).

De fleste medbringer en mobiltelefon (62%), men det er få, der pakker den vandtæt (28%). Jollefiskerne klæder sig efter de generelle vejrforhold, og ikke efter vandtemperaturen. Således bruger mange fiskere regntøj/olietøj (80%), og relativt få anvender våddragt (3%) eller tørdragt (21%). Nogle jollefiskere bruger waders (27%).

Havkajakker har gennemgående en lille primær stabilitet, men er relativt nemme at retvende, tømme og entre med den rette træning. Kajakken har imidlertid for den øvede høj funktionel stabilitet.

Havkajakroerne er overvejende meget veludstyrede, hvad angår sikkerhedsudstyr og beklædning. Alle bruger svømmevest (99%), og næsten alle medbringer telefon i vandtæt pakning (91%). Havkajakroerne klæder sig efter vandtemperaturen (76%) og de generelle vejrforhold (59%). Mange havkajakroere anvender våddragt (67%) eller tørdragt (52%) i forbindelse med deres aktivitet. Mange medbringer tillige navigationsudstyr (72%), rednings- og reparationsudstyr (92%), samt ekstra tøj, mad og drikke (82%).

Et surfbræt er generelt et ustabil fartøj, der dog er helt enkelt at retvende og entre efter en kæntring. Surfbrættet har for den øvede høj funktionel stabilitet.

Kitesurferne er generelt meget sparsomt udrustede hvad angår sikkerhedsudstyr. Kun få bruger vest, idet den er meget upraktisk at have på i forbindelse med aktiviteten. Stort set ingen medbringer mobiltelefon i vandtæt pakning under aktiviteten (4%).

Kitesurferne klæder sig generelt efter vandtemperaturen i enten våddragt (97%) eller tørdragt (44%). Ligeledes er der mange der bruger hjelm (66 %). Såvel våddragten som surfbrættet bidrager til opdriften af surferne.

Ulykkeserfaringer - Erfaringer med alvorlig situationer og ulykker

Jollefiskerne oplever relativt set få alvorlige situationer og ulykker. Blandt de situationer som jollefiskerne oplever er "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Problemer med fremdrift af fartøj (typisk motorstop)" og "Problemer med udstyr" de mest udbredte. Meget få jollefiskere oplever alvorlige situationer med kæntringer eller mand-over-bord (2%)

Havkajakroerne oplever relativt set moderat med alvorlige situationer og ulykker. Blandt de situationer som havkajakroerne oplever er "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Kæntringer [...]" og "Manglende færdigheder og viden", samt "Manglende kræfter" de mest udbredte. 29% af havkajakroerne har oplevet alvorlige situationer med kæntringer.

Kitesurferne oplever relativt set flest alvorlige situationer og ulykker. "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Problemer med udstyr" og "Mistet kontrol over fartøj" er de hyppigste kilder til alvorlige situationer for kitesurferne. 14% af kitesurferne har oplevet alvorlige situationer med kæntringer, men kun 1% har oplevet egentlige ulykker, hvor kæntringer var hovedproblemet. "Sygdom eller skade" i forbindelse med aktiviteten er et relativt

hyppigt (27%) problem blandt kitesurferne, mens det relativt sjældent giver anledning til ulykker (10%). Således er slag-, vrid- og faldskader relativt almindelige i forbindelse med kitesurfing, men det fører sjældent til egentlige ulykker.

Risikovurdering

Jollefiskerne opfatter overvejende ikke deres aktivitet som farlig (62%), selvom de anerkender, at den rummer risikomomenter. Ligeledes er jollefiskerne i begrænset omfang motiveret af risiko i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet (27%). Samtidig angiver 91% af jollefiskerne, at det skal være 100% sikkert, når de dyrker friluftsliv.

25% af jollefiskerne mener, at der er "Nogen eller stor risiko" for kæntrings- eller mand-over-bord-hændelser, og 39% mener disse hændelser er "Problematiske" eller "Meget problematiske".

Havkajakroerne opfatter gennemgående (73%) ikke deres aktivitet som farlig, men erkender, at den rummer risikomomenter. Kajakroerne er i begrænset omfang motiveret af risiko i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet (21%). 64% af havkajakroerne mener, at det skal være 100% sikkert når de dyrker friluftsliv.

34% af havkajakroerne mener, at der er "Nogen eller stor risiko" risiko for kæntringshændelser, og 28% mener disse hændelser er "Problematiske eller meget problematiske".

Kitesurferne opfatter overvejende (55%) deres aktivitet som ufarlig, men er samtidig relativt optaget af risikoen ved aktiviteten, både hvad angår sikkerhed og som kilde til motivation (54%). 88% af kitesurferne mener, at det er "Nogen eller stor risiko" risiko for kæntringshændelser, men kun 6% mener at det er problematisk eller meget problematisk at kæntre.

Holdninger til sikkerhed

91% af jollesejlerne erklærer sig *Helt enig* eller *Enig* i at "friluftsliv skal [...] være 100% sikkert". Samtidig vurderer 39% af de adspurgte jollefiskere enten at "Der er risikomomenter, og det er forbundet med en vis fare" eller at "Det er farligt" at dyrke jollefiskeri. Det er bemærkelsesværdigt, at der tilsyneladende er en gruppe af jollesejlere, der trods deres eget behov for fuldstændig sikkerhed.

68% af havkajakroerne erklærer sig enige eller helt enige i udsagnet om, at der er en vis risiko forbundet med det at dyrke friluftsliv. Samtidig er fuldstændig sikkerhed vigtigt for 64% af de adspurgte kajakroere. Her aner man et indbygget modsætningsforhold, idet en del af kajakroerne således i praksis må give afkald på deres behov for fuldstændig sikkerhed og acceptere friluftslivets iboende risici.

Risici og udfordringer rummer en positiv betydning for kitesurferne. 54% af de adspurgte kitesurfere erklærer sig enige eller helt enige i at risici og udfordringer motiverer dem i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet. Helt i tråd med dette udsagn, så erklærer hovedparten (89%) af kitesurferne sig enige eller helt enige i, at der er en vis risiko forbundet med at dyrke friluftsliv. Tillige erklærer 44% sig enige eller helt enige i udsagnet at "friluftsliv skal det være 100 % sikkert", hvilket er den laveste grad af enighed til dette udsagn blandt de tre grupper.

4. Kvalitativ undersøgelse med casestudy af sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere

Formålet med den kvalitative undersøgelse er, sammen med survey-delen, at skaffe viden om hvordan de udvalgte aktivitetsgrupper tænker og handler ift. sikkerhed og risiko under udøvelse af deres aktivitet. Det overordnede forskningsspørgsmål er:

Hvordan er sikkerhedskulturen ved jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing?

4.1. Metode

Interviewdelen har karakter af et udforskende casestudy (Flyvbjerg 1993, 2001; Maaløe 1996; Ramian 2007), hvor et mindre antal eksempler – cases – vælges ud, og hvor det er muligt at diskutere repræsentativitet i forhold til helheden. Interviewdelen hænger sammen med survey-delen, og skal ses som et supplement til denne. Der fokuseres derfor på de samme aktivitetsgrupper som i survey-undersøgelsen:

Aktivitetsform	Casegruppe
Jollefiskeri	Dansk Amatør FiskerForening (DAFF)
Havkajakroning	Havkajakroerne
Kitesurfing	Kiteboarding Danmark

Figur 12. Aktivitetsformer og de udvalgte casegrupper

Den kvalitative undersøgelse består af en række kvalitative interviews med deltagere og ledere indenfor de tre aktivitetsgrupper udarbejdet på baggrund af surveydelen. Interviewene vil blive diskuteret ift. skriftligt og netbaseret materiale om praksisformer, regler og normer gældende for den aktuelle case.

I undersøgelsen er der anvendt fokusgruppeinterviews (Hviid Jacobsen & Quotrup Jensen, 2012), fordi målet er at få dybere og samtidigt mere varieret viden om normer, praksisformer og tænkemåder indenfor særlige sociale grupper. Gruppeprocessen i fokusgruppeinterviewet medvirker til at forskelle, nuancer og uenigheder konfronteres og uddybes.

4.1.1. Udvalgelse af respondenter

Der er gennemført et fokusgruppeinterview indenfor hver aktivitetsgruppe med deltagelse af 5 personer fra hver gruppe. Grupperne var homogene i den forstand, at alle havde samme interesse (jollefiskeri, havkajakroning eller kitesurfing) og kom fra samme organisation. Samtidigt var der tilstræbt spredning ift. køn, alder, erfaring og evt. særinteresse ift. aktivitet, som afspejlede sammensætningen og den interne heterogenitet i den enkelte aktivitetsgruppe⁷⁷.

⁷⁷ Dette betyder f.eks., at alle respondenter fra gruppen af jollesejlere og fiskere er ældre mænd, eftersom ca. 98 % af foreningens medlemmer er ældre mænd.

Udvalget er ikke repræsentativt i statistisk forstand, men derimod strategisk udvalgt. Udvælgelsen af respondenterne er strategisk og foretaget i samarbejde med en nøgleperson indenfor de tre organisationer. Nøglepersonen har skaffet potentielle respondenter og information om disse, hvorefter den endelige udvælgelse er foretaget af interviewer.

De personer, der har deltaget i interviewet, har selv vist interesse for undersøgelsen og for at deltage, hvilket betyder, at de muligvis har interesse for og evt. holdninger til spørgsmålet om sikkerhed ift. friluftsliv. De er således positivt indstillet ift. at diskutere temaet og sandsynligvis ikke afvisende overfor debatten om fx sikkerhed og certificering. Dette forhold kan ses som et kritikpunkt (jf. Metodekritik), idet respondenterne i et vist omfang muligvis er forudindtaget ift. spørgsmål om sikkerhed. Overordnet set rummer udvalget af respondenter imidlertid en forskellighed og bredde, samtidigt med at de repræsenterer typiske medlemmer af den enkelte organisation.

4.1.2. Interview

Alle interviews havde en varighed af 1,5 – 2 timer og blev gennemført i marts og april 2012. Interview med kitesurferne og havkajakroerne blev gennemført på Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet, mens interviewet med jollesejlerne foregik på Otterup Hotel. Der blev serveret kaffe og kage eller mad og det blev tilstræbt at interviewene skulle foregå i en hyggelig og uformel stemning.

Alle interviews blev gennemført med en gruppe på 5 respondenter (IP - Interviewpersoner) og samme interviewer (I - SA). Det er indtrykket at alle bidrog til samtalen og var engagerede. Til interviewene er anvendt en semistruktureret interviewguide udarbejdet på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen. Interviewguide har været tilnærmelsesvist den samme for de tre casegrupper (Se bilag 2).

Alle interviews er optaget på diktafon og findes som lydfiler⁷⁸. Interviews blev efterfølgende transskriberet. Informanterne er lovet fuld anonymitet og er i transskriberingen benævnt ”IP” (interviewperson). Det er således ikke muligt at identificere de enkelte respondenter, ligesom det heller ikke er muligt at registrere, om der er tale om en kvinde eller en mand, en ung eller gammel person.

⁷⁸ Lydfiler kan rekvireres hos forfatterne hvis ønsket.

4.1.3. Analyse

Der er blevet foretaget en trinvis analyse af de enkelte interviews (Se figur 13).

Analysetrin	Mål/metode	Komm.
1	Transskribering	Foretaget af CWR
2	Kategorisering i 7 tema-kategorier	Markeres i master med farvekode og samling af citater i særlig fil
3	Tematisk meningskondensering (single-case analyse)	Meningskondensering samt udvælgelse af citater
4	Sammenlignende analyse og diskussion mellem de 3 cases (cross-case-analyse)	Skema med væsentlige forskelle og ligheder ift. temakategorier
5	Samlet diskussion af resultater	Diskussion og konklusioner

Figur 13. Model for analyse af fokusgruppeinterviews med de enkelte trin i analyse med angivelse af mål, metoder og kommentarer.

Interviewene er analyseret ved kategorisering og meningskondensering med en både deduktiv og induktiv tilgang (Kvale, 1998). Første trin efter transskribering handlede om at kategorisere meningsindholdet i interviewet i en række temakategorier genereret på baggrund af interviewguiden. Dette blev efterfølgende suppleret med nye temaer (induktivt) genereret i forbindelse med interviewet (Figur 14).

Temakategori	Markering i master
Værdier og motiver	(Kuglepen-blå)
Oplæring	(GRØN)
Adfærd og vaner ift. sikkerhed	(GUL)
Vurdering af risiko	(LILLA)
Erfaring med ulykker	(ORANGE)
Holdning til uddannelse og certificering	(BLÅ)
Andet – dvs. nye temaer som er dukket op i interviewet	(Blyant)

Figur 14. Oversigt og nøgle til kodning af citater fra interviews.

Citaterne er markeret med farvekode i master og samlet i temakategorierne, hvorefter der er foretaget en kondensering af meningsindholdet indenfor de enkelte temaer (trin 3). Meningskondenseringen og udvælgelse af citater er foregået i en proces med 3 gennemarbejdninger frem mod en endelig form og udvælgelse af paradigmatisk citater. Det er her væsentligt at have fokus dels på ligheder og enighed og dels på forskelle og nuancer (Kvale 1998, Hviid Jacobsen & Quotrup Jensen, 2012). Derefter er der foretaget en sammenlignende analyse og diskussion mellem de tre casegrupper (trin 4), og afslutningsvis en diskussion med konklusioner (trin 5).

4.1.4. Metodekritik

Den anvendte metode rummer en række begrænsninger ift. at præsentere et dækkende billede af tænke- og handlemåder hos de udvalgte aktivitetsgrupper.

Først og fremmest er det vigtigt at fremhæve, at respondenterne alene repræsenterer de valgte organisationer, hvorfor det ikke er muligt at sige noget om den muligvis store gruppe af aktive udøvere, som enten er organiseret på anden måde eller ikke er organiseret⁷⁹.

Ved udvælgelsen af respondenter er der tilstræbt variation ift. en række variable (alder, køn m.m.), som afspejler sammensætningen i den enkelte organisation. Der er tale om en strategisk udvælgelse baseret på kendskabet til casen, bl.a. fra undersøgelsens del 2 og 3. Brugen af en nøgleperson fra organisationen kan sammen med den strategiske udvælgelse betyde, at det er særligt aktive eller særligt positive personer, som har deltaget i undersøgelsen, hvilket kan påvirke resultatet.

Der kan endvidere stilles spørgsmål ved respondenternes troværdighed. Særligt ift. følsomme temaer kan det tænkes, at flere respondenter i højere grad svarer sådan som det ideelt bør tage sig ud, fremfor sådan som de rent faktisk oplever eller mener det. Respondenterne vil sandsynligvis have en tendens til at tilstræbe, at deres egen aktivitet, og dem selv, stilles i et positivt lys – i særdeleshed ift. følsomme temaer som f.eks. sikkerhedspraksis og indtagelse af alkohol i forbindelse med aktivitet. Man kan ligeledes forestille sig, at mange vil svare det, de forestiller sig, interviewereren forventer eller ønsker at høre.

Der er i undersøgelsen forsøgt at tage højde for disse mulige fejlkilder. Først og fremmest rummer selve situationen ved fokusgruppeinterviews mulighed for, at man får et mere ærligt svar i og med, at respondenterne hører hinandens udtalelser og kan respondere herpå. Samtidigt er der ved hjælp af opfølgende spørgsmål og opsummeringer forsøgt at gå i dybden med og kontrollere respondenternes svar.

De tre interviews er forsøgt gennemført på en ensartet måde. Der er derfor anvendt tilnærmelsesvist samme interviewguide, og rammerne omkring interviewet er ligeledes forsøgt gjort uformelle og tilnærmelsesvist ens.

Forskerens forforståelse kan have betydning for resultatet både ved selve interviewet og i den efterfølgende analyse. Eksempelvis kan der være en tendens til, at man fokuserer på det, man forestiller sig, dvs. de forestillinger og forventninger (forforståelse) som man har om den pågældende gruppe og aktivitet. Man kan med andre ord være tilbøjelig til at forsøge at få bekræftet egne fordomme, hvilket kan ske både i selve interviewet og i analysen, hvor der gennem meningskondenseringen sker en kraftig reducere af data. Dette er imidlertid vilkårene for at drive kvalitativ forskning (Flyvbjerg 1993), og problematikken vil altid være til stede i undersøgelser af denne art. For at undgå at disse forhold kommer til at få u hensigtsmæssig betydning for undersøgelsen, er det imidlertid vigtigt at være opmærksomhed på egen forforståelse samt stille spørgsmål til det selvfølgelige og til egne forforståelser og givethedsstrukturer (Nielsen 1997, Møller 1999, Ehn og Löfgren 2006). Det er ligeledes væsentligt at man i analyseprocessen har opmærksomhed både på

79 Dette forbehold og denne kritik gælder også for survey-undersøgelsen (jf. Del 1)

det som bekræfter egne forforståelser og på det som afkræfter dem, samtidigt med at man har fokus på konflikter og nuancer i materialet (Ibid.).

I det følgende præsenteres den samlede kvalitative analyse af interviewene af de tre casegrupper. Analyserne gennemgås tematisk (Figur 14) og foretages efterfølgende en cross-caseanalyse (Kruuse 2003), der har til formål at vise og diskutere forskelle og ligheder mellem de tre cases og aktivitetsgrupper.

4.2. Værdier og motiver

4.2.1. Jollefiskere

IP: jamen det ligger jo i os, vi kan slet ikke lade være, hvis ikke vi er ude og sejle jævnlige, så har vi det ikke godt. Jeg har i hvert fald ikke

IP: ja det er livet vil jeg sige. Vi kan ikke lade være, det kan vi sgu godt nok ikke

IP: og vi har heller ikke så store chancer for at blive skilt, for vi er faktisk aldrig hjemme

Jollefiskeri er tydeligvis forbundet med en god følelse, der har stor betydning for respondenternes livskvalitet. Man kan tale om en længsel efter at komme på vandet, og fiskerne kan tilsyneladende slet ikke lade være. Fiskeriet synes at være forbundet med en følelse af frihed og at være en typisk ”mandeting”⁸⁰.

Kysten, havet og naturoplevelser betyder meget i forbindelse med fiskeriet. Det virker som om stilheden, dyrelivet (fuglene) har stor betydning for fiskerne, og de har en oplevelse af og en god forståelse for naturen og for årstidernes skiften.

IP: der er altid forandring ude ved vandet, f.eks. nu her, kan man se lige så snart hættemågerne begynder at skulle have brun hætte så skriger de på den rigtige måde som vi siger, og så er det forår. Det kan vi høre jo!

Selve fiskeriet har betydning, idet det repræsenterer spænding og giver supplement til husholdningen. Samtidigt handler det ikke kun om at fange fisk – det er også følelsen af frihed og natur, og oplevelsen eller attraktionen beskrives som en helhed. Fiskerne mener de er lidt specielle, og de oplever at der bliver færre og færre fiskere, og at det ser sort ud for jollefiskeriet i fremtiden, bl.a. fordi der er nedgang i organisationernes medlemstal, måske pga. dårligere fangst.

IP: vi er en uddøende race

4.2.2. Havkajakroere

Havkajakroerne er en blandet gruppe bestående af både erfarne og uerfarne, og der synes at være forskellige værdier, som har betydning for roerne. Muligvis kan man tale om en spændvidde mellem på den ene side de, som primært motiveres af bløde og sociale

80 Dette forhold bekræftes bl.a. af medlemssammensætningen i jollefiskernes interesseorganisationer.

værdier og på den anden side de, som primært motiveres af mere hårde og individuelt rettede værdier. I den første gruppe vægtes værdierne: natur, fred og ro, afstresning, sociale oplevelser og hygge. I den anden gruppe handler det i højere grad om teknik, udstyr, planlægning, risiko og udfordring. Der er tydeligvis stor forskel på de to typer kajakroere ift. hvordan de tænker og hvorledes de handler ift. sikkerhed.

Kajakroerne tager ofte på tur, og naturoplevelsen samt det at opleve fred og ro fremhæves og kobles til nydelse, afstresning og livskvalitet. Det sociale har stor betydning for mange roere, og adspurgte om motivationen for deltagelse udtrykker flere, at de først og fremmest forbinder kajakroning med det at være sammen med andre.

IP: ja også fælles oplevelser ved at ro sammen med andre

IP:noget socialt, at være sammen med nogle forskellige mennesker som man ikke ville møde ellers. Det er sjovt!

Teknikken forbundet med kajakroning kan sættes i forbindelse med oplevelsen af leg og fysisk og teknisk udfordring:

IP: naturoplevelse, fysisk udfordring, leg. Teknikken det er leg synes jeg også tit og så er der også den der udfordring med at have styr på det, altså den tekniske udfordring.

IP: også en tur, at have den planlagt sådan så ting fungerer, sådan at man ikke kommer ud i problemer. Have det vigtige udstyr med. Det der med at finde frem til noget man lige står og mangler som man ikke havde tænkt på. Det er teknik

Flere kajakroere motiveres af oplevelsen af udfordring og teknikken, og det handler om at ”udforske (mine) egne grænser” og lære mere, dvs. udvikle sig som kajakroer. Udstyr spiller tydeligvis en vis rolle ift. denne type kajakroere:

IP: ”jeg synes jo mere jeg oplever, jo mere udstyr vil jeg have med”

4.2.3. Kitesurfere

Kitesurferne er meget begejstrede for deres aktivitet, som de selv betegner som en sport også selvom konkurrenceelementet ikke synes at blive tillagt stor betydning. Enkelte deltagere i konkurrencer i enten hop eller freestyle, men det er ikke kampen eller konkurrencen som fremhæves, når der spørges til værdierne i aktiviteten.

Der er ikke mange kvinder, som deltager i kitesurfing. Dette skyldes muligvis praktiske forhold kombineret med det billede mange har af kitesurfing som noget lidt vildt og risikobetonet (som traditionelt tiltrækker flest mænd). Det fysiske element spiller en stor rolle i aktiviteten, og det handler om at få pulsen op og få brugt sine muskler.

IP: for mig vil jeg sige det er en sport, det er jo fysisk krævende. Og ja det er jo, ja jeg tænker du tager jo ud og hopper i din våddragt og, ja du får ikke sved på panden, men du får alligevel pulsen op og brugt dine muskler. Så helt klart.

Den fysiske oplevelse fremhæves, hvor kroppen bevæges med stor hastighed og hvor man hopper højt op i luften. Der er her tale om en nærmest rusagtig oplevelse med kraftig påvirkning og stimulering af kroppens sanseapparat.

IP: Men det er jo det med samspillet mellem vand og luft og vind og det at du fuldkommen uden motoriseret kraft kan drøne afsted med 40-50 km/t... og blive slynget 4-5-6-8 meter op i luften og så lande igen uden at bruge benzin på det. Det er vildt fascinerende, og også uden at bruge de store kræfter på det.

Kitesurfing rummer tydeligvis en stor signalværdi og kan sættes i sammenhæng med identitet og livsstil hos udøverne. Det at vise sig frem for andre betyder tilsyneladende meget for deltagerne, og det virker som om det både handler om at vise sig frem for andre men også om at se sig selv f.eks. på en optagelse lagt på nettet (Youtube). At se sig selv lave teknisk svære tricks og manøvrer kan bruges til at lære og udvikle sig rent teknisk, men for surferne handler det i høj grad om at se sig selv og vise sig frem for andre.

IP: jamen det er nok en kombination. Jeg tænker det er, ja det der med at blære sig, det går da helt klart med, men altså står der nogen og filmer inde på stranden, så får den lige en tak ekstra.

Kitesurferne forbinder deres aktivitet med frihed og det at komme væk fra hverdagen og få anderledes og stærke kropslige oplevelser. Sprogbrugen viser, at der er stærke oplevelser på spil og giver associationer i retning af rusagtige kropslige oplevelse, som ellers tilskrives brug af stimulerende stoffer.

IP: Og så er det også meget friheden i det. Hvis jeg er stresset og sådan noget, så når jeg kommer på vandet så, ja det er lige før jeg glæder mig så meget, at jeg får helt ondt i maven, for jeg glæder mig simpelthen så meget. Så jeg tror mange bliver fuldstændig hooked på det, ellers også er det bare ikke noget for én. Men mange af dem som jeg hører om, som startede de... Det betyder rigtig meget for dem...5IP: ja. Det er en fed fornemmelse, når man kommer derud. Bare at kunne løsrive sig fra alt. Bare glemme det hele og så bare stå derude.

Det sociale spiller øjensynligt også en stor rolle "Jeg synes det er rigtig hyggeligt at komme ud. Det kan være der er nogen der tager en grill med og ja....". Surferne er en mindre gruppe og de kender hinanden godt og har opbygget et netværk, som synes at række ud over selve aktiviteten.

Kitesurfing er et relativt nyt fænomen i Danmark, hvilket kan have en betydning for sammenholdet i gruppen og ift. hvordan man hjælper hinanden. Surferne siger selv, at de let kan huske, hvordan det var at være begynder, hvorfor de er mere tilbøjelige til at hjælpe nybegyndere. At aktiviteten er ny betyder også, at den ikke er forbundet med traditioner og en rodfæstet kultur, hvorfor det er lettere at tænke nyt og udvikle nye organisations- og samværsformer.

IP: jeg tror det er fordi det er så forholdsvis nyt at alle kan sætte sig ind i det der med at være nybegynder..... Der er ikke nogen der ligesom har glemt det, der er ikke nogen der er vokset op med det, og der bare tager det for givet. Det tror jeg måske det er lidt sådan. Kitesurferne udtrykker bekymring for om aktiviteten deltagermæssigt vil udvikle sig for voldsomt og der kommer for mange nye til. Dette vil nemlig kunne ændre nogle af de værdier, de i dag finder i aktiviteten.

IP: det er måske også derfor man er lidt bange for, at der er for mange der starter. Sådan har jeg det i hvert fald. Jeg vil nødigt have at det bliver for crowded.

4.2.4. Sammenfatning – værdier og motiver

Casegruppe	VÆRDIER OG MOTIVER
Jollefiskerne	Jollefiskerne oplever frihed og natur i forbindelse med deres aktivitet, og fiskeriet repræsenterer noget meningsfuldt som giver deltagerne en følelse af tilfredshed og livskvalitet. Det er overvejende en "mandeting" (og målgruppen er overvejende ældre mænd). Fiskeriet ses som en helhed, hvor det at fiske er formålet, men hvor selve fangsten ikke er afgørende. Sejladsen betragtes som transport men har betydning ift. helheden og naturoplevelsen. De oplever sig selv som en "Uddøende race"
Kajakroerne	Der synes at være en spændvidde mellem to typer kajakroere: Dem der motiveres af natur, fred, ro og sociale værdier (hygge), og dem der søger fysiske og tekniske udfordringer og finder værdi i udstyr og oplevelsen af risiko. Kajakroerne tager i modsætning til jollefiskerne og kitesurferne ofte på tur.
Kitesurferne	Kitesurferne opfatter til dels deres aktivitet som en sport (konkurrencen er dog ikke central), hvor det handler om at mestre særlige tricks eller manøvrer. Kitesurfing kan give en stærk fysisk og rusagtig oplevelse. Det er vigtigt at se sig selv og vise sig frem for andre, og det sociale spiller en stor rolle. Der er flest (unge) mænd der kitesurfer og organisering og kommunikation sker via nettet. Kitesurfing er et relativt nyt fænomen og udøverne udtrykker en vis bekymring for udviklingen og fremtiden

Cross-caseanalyse

Der er stor forskel på, hvordan man i de tre aktivitetsgrupper ser på værdien i aktiviteten, og dermed i motivationen for at sejle, ro eller kitesurfe.

Jollesejlerne har et fokus som ligger udenfor den konkrete aktivitet (sejls med jolle), og det indgår i en større helhed, hvor naturen og ikke mindst fiskeriet har betydning. For kajakroerne betyder det sociale og det at tage på tur en hel del. For kitesurferne handler det i højere grad om at mestre og udvikle selve aktiviteten. Dette forhold bliver bekræftet, når man undersøger de tre gruppers interne kommunikation⁸¹.

Forholdet til aktiviteten, og dermed det fokus man har på selve aktiviteten, har givetvis en betydning også set ift. sikkerhed.

Der er forskel på de tre grupper ikke mindst ift. alder. Kitesurferne repræsenterer den yngste målgruppe og den nyeste aktivitetsform, hvor jollesejlerne både er den ældste deltagergruppe og den ældste og mest traditionsbundne aktivitetsform⁸². I forhold til spørgsmål om sikkerhed vil det uden tvivl have betydning dels hvor gamle udøverne er og dels hvor ny en aktivitetsform er. Deltagernes alder og fysiske evne vil have betydning, og gamle aktivitetsformer vil ofte være præget af stort praktisk erfaringsgrundlag, indarbejdede rutiner og faste normer og traditioner for praksis. Omvendt vil nye aktivitetsformer ofte være præget af manglende organisering og en del eksperimentering samt måske tilfældigheder ift. håndtering af f.eks. sikkerhed.

81 Jollesejlerne – bladet Fritidsfiskeren, kajakroerne – medlemsbladet Havkajakroerne, kitesurferne – hjemmesiden www.kiteboarding.dk.

82 Dette stemmer overens med resultater fra jolleundersøgelsen (Kristensen 2011).

4.3. Oplæring

4.3.1. Jollefiskere

Den mest almindelige oplæringsform i forbindelse med jollefiskeri er en form for mesterlære i betydningen en uformel og traditionsbåren oplæringsform, hvor man socialiseres ind i et praksisfællesskab via situeret læring. En del kommer fra en fiskerfamilie og ældre familiemedlemmer eller venner tager de unge og uerfarne med ud at fiske, hvorved de unge bliver indført i teknik og kultur.

IP: det er når vi har været ude, altså min farfar var fisker og min far fiskede også og så var vi med helt fra små af, så det er bare noget at det ved vi - sådan foregår det og sådan skal det være - det lærer man efterhånden, man er med de forskellige steder, fra de gamle af også - der skal du passe på - jamen så ved vi hvordan det skal være!

Enkelte har gennemgået en formel uddannelse/kursus og har bevis (duelighedsbevis) på det. Det virker imidlertid som om, det mere er undtagelsen end reglen. Fiskerne bliver typisk erfarne og kompetente jollesejlere gennem praktisk erfaring, og mange situationer med forskelligt vejrlig og vandforhold har betydet, at de har stor praktisk erfaring bundet til kropslig handling i jollen. Respondenterne mener selv, at de er blevet klogere og også mere forsigtige med tiden.

IP: så man lærer også når man sejler i bølger og forskellige ting, man lærer at holde øje med dem og ikke bare sejler hovedløst igennem det. Opbremser farten og forskellige ting

IP: men vi kan da så vende det om og sige, at vi har jo ligesom lært af år og dage, jeg har da også selv været lidt modig i de unge dage i forhold til hvad vi siger vi er i dag. Det er jeg helt sikker på

4.3.2. Havkajakroere

Der er forskel på hvordan havkajakroerne er blevet motiveret til at starte med kajakroning og ikke mindst på, hvordan de er blevet oplært. En del har taget et grundkursus gennem en kajakklub evt. med start i en svømmehal og med tekniktræning og fokus på sikkerhed. Denne start har for nogles vedkommende været i forbindelse med EPP-certificeringssystemet⁸³.

IP: ”ja et weekendkursus, ja så kunne man så blive medlem af klubben bagefter, hvis man havde lyst”

IP: Så var jeg på et weekendkursus i August måned, der mødte jeg over halvdelen af holdet som uddannede EPP2, og havde en masse teknik træning, vi fik ikke nået at ro ud, men vi havde hele dagen med tekniktræning og det var super fedt, for det er jo leg, det var ren leg

Der er en udbredt holdning til, at det er anbefalelsesværdigt, om ikke nødvendigt, at man deltager i et grundkursus, når man starter med havkajakroning. Dette kan enten ske via kajakklub eller via en kommerciel udbyder/forhandler.

83 DKF administrerer EPP-systemet til uddannelse og certificering af kajakroere (<http://www.kano-kajak.dk/index.asp>)

Den gamle entringsprøve anses ikke som tilstrækkelig eller relevant, idet den alene handler om at få krydset nogle felter af på en checkliste og ikke om at lære teknik og sikkerhed

Enkelte har selv bygget kajak efter grønlandsk princip (f.eks. på aftenskole) og har efterfølgende startet med at ro selv uden forudgående kursus, hvilket ikke anses for hensigtsmæssigt.

IP: ”..... *der sejlede jeg så igennem det første års tid, hvor det efterhånden begyndte at gå op for mig, at der var noget der hed sikkerhed. Jeg kunne have været druknet mange gange, men det er ligesom med børnene i dag med at falde ned fra træet osv.*”

4.3.3. Kitesurfere

Der er ikke nogen entydig vej til at blive kompetent kitesurfer, og man har først for nyligt (2011) etableret et kursus- og uddannelsessystem for kitesurfere⁸⁴. Mange starter med kitesurfing lidt tilfældigt, fordi man kender en – ven eller kæreste - som surfer og dermed får lyst til at prøve eller bliver inviteret med.

IP: *Det var X der en dag kom forbi i hans firehjulstrækker og spurgte, om ikke jeg skulle med ud og kite. Så gik der vel to dage, så havde jeg købt en kite.*

En del tager efterfølgende et introduktions- eller grundkursus hos en kommerciel udbyder, hvor der primært fokuseres på sikkerhed.

IP: *De fleste tror jeg tager et kursus, der er nogen der er autodidakt og selvlærte, men der er så meget sikkerhed i det, så altså jeg tror de fleste tænker, at det er fornuftigt at tage et kursus inden man hopper ud i det. Så mit indtryk er, at man kender nogen, og så deraf får lyst, fordi man ser det...*

At være kitesurfer handler om teknik og om at kunne nogle tricks og manøvrer på boardet og med kiten. Når man kitesurfer er der derfor fokus på at træne særlige manøvrer og forsøge at forbedre teknikken og evt. lære nye tricks og manøvrer. At blive en god kitesurfer kræver tydeligvis, at man er både tålmodig og ihærdig, og at man øver sig rigtig meget.

IP: *Og så stille og roligt prøve at komme op på boardet... Sådan er det i hvert fald for en del, altså bare det at komme ud og få nogle timer på vandet... Prøve sig lidt frem selv. Fordi man har jo som sagt teknikken forklaret, men der er rigtig meget træning i det, og få timet board og kite...*

Efter grundkurset med fokus på sikkerhed handler det om selv at eksperimentere samt ikke mindst lære fra andre kitere, og de uerfarne lærer kultur og teknik af de mere erfarne i et praksisfællesskab⁸⁵.

Der er ikke tale om at man laver formelle aftaler men snarere om et uformelt system, hvor man iagttager ”mestrene” og forsøger at imitere dem. Samtidigt er de erfarne til-

84 Se <http://www.sejlsport.dk/emner/temaer/uddannelse/instruktoer-og-traeneruddannelse/kitesurf-instruktoer/>

85 Denne oplæringsform kan teoretisk kædes sammen med teorien om legitim perifer deltagelse i praksisfællesskaber (Lave & Wenger 1998) samt mesterlære princippet (Nielsen & Kvale 1999)

syneladende både villige og gode til at dele ud af deres erfaringer. Der er ikke tale om decideret undervisning men snarere om uformel vejledning til de uerfarne i situationen⁸⁶.

IP:.....de står altid åben med råd og vejledning... Også en gang imellem uopfordret ”prøv nu lige det der”, altså giver dem et spark i røven og siger, det kan du sgu godt, det der...

IP: Hvis der er noget jeg vil lære, så går jeg jo bare hen og spørger en, der kan: Hey hvordan er det nu lige at du gør det der. Så får man sådan, du skal gøre sådan og sådan og så næste gang du er ude på vandet, så kigger du lige efter, for så kommer der et par gode råd.”

En vigtig inspirationskilde til udvikling og forbedring af teknik er internettet (f.eks. YouTube), hvor der ligger klip med tricks og manøvrer. Der er ikke tale om klip rettet mod instruktion – snarere fremvisning af egne færdigheder og oplevelser (narrativer), som både anvendes til inspiration og efterligning og som en del af en selv-fortælling (Hansen 2005). Internettet supplerer dermed (virtuelt) den uformelle mesterlære som finder sted i situationen.

IP:der ligger jo en hel masse på Youtube, hvor det er rart at få noget inspiration... Det er selvfølgelig nemmere, når man er på stedet, men en kold vinteraften hvor der ikke kitevejr, så kan man altså godt blive inspireret af sådan noget...

4.3.4. Sammenfatning – oplæring

Casegruppe	OPLÆRING
Jollefiskerne	Mange lærer at fiske af familie og venner i kraft af mesterlære i form af en uformel og traditionsbåren oplæringsform. Enkelte har en formel uddannelse/kursus. Oplæringen er knyttet til praktisk erfaring. Fiskerne oplever at de er blevet klogere og mere forsigtige med tiden.
Kajakroerne	Mange er startet med et kursus og har fået oplæring i forhold til sikkerhed gennem kajakklub eller på kursus fra kommerciel udbyder. Enkelte er startet uden kursus, hvilket ikke anses for hensigtsmæssigt
Kitesurferne	Der er ingen entydig vej til at blive kompetent kitesurfer. Mange starter lidt tilfældigt, fordi de kender en, og mange tager et grundkursus hos en kommerciel udbyder. Videre oplæring sker oftest ved at man øver sig samtidigt med at man får råd og vejledning fra de mere erfarne (mesterlære). Internettet og YouTube bruges aktivt – både til at se sig selv og andre

⁸⁶ Denne form for mesterlære gælder ikke kun ift. teknik og sikkerhed men også generel opførsel som kitesurfer f.eks. i forhold til konflikter med andre naturbrugere.

Cross-caseanalyse

Der er tale om tre meget forskellige former for oplæring. Kajakroerne er knyttet til et formelt system af oplæring og certificering, som de fleste betjener sig af og som anses for nødvendigt ift. sikkerheden (EPP-systemet). Også kitesurferne tager ofte et formelt (kommercielt) grundkursus i teknik og sikkerhed.

Både jollefiskerne og kitesurferne bliver i høj grad oplært af andre via en form for mesterlære. Der er imidlertid stor forskel på, hvordan dette er organiseret. Jollefiskerne oplæres af "lokale mestre" i form af ældre familiemedlemmer eller venner, hvor traditioner spiller en stor rolle, og der kun er relativt lille fokus på teknik (ift. at sejle) og sikkerhed (jf. Senere). Kitesurferne oplæres af et større netværk af mestre og orienterer sig samtidigt mod en større kreds (bl.a. via nettet), samtidigt med, at de har stort fokus på teknik og sikkerhed.

Forskelle i oplæringsform afspejler forskelle i kultur og tradition og sandsynligvis også en forskel i risikovurderingen i de tre aktiviteter, hvilket givetvis har betydning ift. sikkerhedsforholdene i de tre aktivitetsområder.

4.4. Adfærd og vaner ift. sikkerhed

Sikkerhedsvaner er et centralt tema ift. vurdering og udvikling af sikkerheden, idet det handler om udøvernes adfærd og den konkrete praksis. Sikkerhedsvanerne er forskellige mellem de tre aktivitetsgrupper idet bl.a. fartøj og formål med aktiviteten er forskellig. Det er derfor ikke relevant at lave direkte og detaljerede sammenligninger, f.eks. om brug af waders, hjelm eller tørdragt. Det er imidlertid relevant at diskutere sikkerhedsvaner på et mere generelt niveau, hvor det f.eks. handler om kompetencen til at udføre selvredning, muligheden for at slå alarm eller i hvor høj grad man tager bestik af vejr og vejrmeldinger. Sikkerhedsvanerne rummer på denne måde et aktivitetsspecifikt niveau og et mere generelt niveau.

Figur 15. Figuren viser to forskellige niveauer i sikkerhedspraksis

4.4.1. Jollefiskere

Vejrudsigt

Vejrmedlingen er vigtig for jollefiskerne og de har respekt for vejret ikke mindst ift. is, vind og strøm. Det er fast rutine at holde sig orienteret om vejret og vejrudsigterne, når man fisker, og respekten bliver sandsynligvis større med alderen og med erfaringen.

Fiskerne er godt klar over, at vejret kan skifte og ikke altid følger vejrmeldingen. Det er især et problem, hvis de har sat garn ud den ene dag – med en god vejrudsigt – hvorefter vejret ændrer sig, og de skal ud at røgte garn. Problemet, hvis man lader garnet stå, er at det bliver fyldt med tang, krabber m.m., hvilket kræver mere arbejde, og samtidigt risikerer det at blive ødelagt. Der er stor forskel på hvordan fiskerne vurderer vejr og vind ift. egen kompetence og ift. sikkerhed. Hvis garnet allerede er sat vil en del fiskerne være tilbøjelige til at gå ud i hårdere vejr for at undgå for meget arbejde med garnene, eller at de bliver ødelagte.

IP: jeg vil sige sætter man garn, og vejrudsigten ikke passer og det blæser op, så vil man i hvert fald rigtig gerne ud og hente dem, og så kan du ikke have dem i båden næste dag, så skal det faktisk være lidt dårligt vejr, før jeg ikke sejler ud og henter dem

Påklædning

Påklædningen til fiskeri er særligt problematisk i vinterperioden, hvor det er koldt. Termotøj, uldtøj samt store støvler, er det mest brugte. Overlevelsedragter anses generelt for at være for besværlige og uhensigtsmæssige ("uhandy") ift. arbejdsprocessen og den bevægelsesfrihed fiskeriet kræver.

En del bruger waders, som ofte er nødvendige, når man skal ud til båden og samtidigt er de med til at holde på varmen. Fiskerne er klar over, at der er et problem med waders, og at de kan være farlige ved overbordfald eller kæntring. Problemet er, at waders kan blive fyldt med luft ved fødderne, og man kan ende med hovedet nede og benene oppe uden mulighed for at vende rundt. Samtidigt er det meget problematisk at reentre båden efter overbordfald, hvis man har waders på. Enkelte bruger neoprenwaders, som er mindre problematiske, andre foreslår at man tager et bælte om livet.

Fiskerne kender til risikoen forbundet med waders, men accepterer eller negligerer tilsyneladende risikoen. Årsagen er muligvis, at brug af waders er så indgroet en del af traditionen og kulturen, at det er vanskeligt at ændre på praksis, samtidigt med at alternativerne vurderes for besværlige.

IP: ja hvis garnet ligger på så lavt vand at jeg ikke kan komme ind og få dem, så er waders...

IP: de er farlige

IP: ja de er farlige

IP: men nu har jeg et par neopren, de sidder bedre. Men jeg tager dem ikke på uden, at jeg smider ankeret og så går ud. Så er jeg jo på under en halv meter.

I: men er der ikke nogen der tager ud og fiske med waders på?

IP: jo det gør de fleste faktisk

IP: ja for de skal vade ud til båden

I: men er det særlig smart?

IP: nej, det er det sgu godt nok ikke, men så kan jeg blive ved, hvad er smart og hvad er ikke?

Udstyr

Nogle fiskere anvender redningsvest, men en del gør det tydeligvis ikke. De har vesten med i båden, hvilket de skal iflg. loven, men tager den ikke på. De moderne oppustelige redningsveste fremhæves, fordi de fylder og forstyrrer mindre, og en del bruger tilsyneladende disse.

I: men har I redningsvest på når i sejler

IP: jeg har altid redningsvest på, oppustelig redningsvest, også selv om jeg er ude og røgte lige udenfor

IP: det er jeg ikke god til, jeg har den med altid, jo når jeg tager på havet, så føler jeg, det er farligere, der har jeg den altid på

Der er tydeligvis delte meninger om nødvendigheden af at anvende redningsvest. Grundlæggende er der dog en opfattelse af, at redningsvesten har en betydning, og at fiskerne er klar over fornuften i at bruge redningsvest:

IP: Men man vil alle dage have større chancer med en redningsvest på!

En række forskellige årsager, sandsynligvis mest traditionen, gør dog, at mange ikke bruger vest. En fisker siger at ”..vi er lidt ødelagt”. Fiskerne mener, at de kan vurdere, hvornår det er nødvendigt at anvende redningsvest, og hvornår det ikke er relevant

IP: Selvfølgelig skal vi da tage al den sikkerhed, vi føler, der er behov for, det skal vi da udnytte, og det gør vi vel også. Lige sådan hvis vi siger, vi vil ud i hårdt vejr, så er redningsvesten på, vi ved jo nogenlunde, hvor meget vi kan klare.

Når man engang imellem skal ud med familien og specielt med børnebørnene, er der dog ingen diskussion, og fiskerne tager vest på og viser et godt eksempel.

IP: ja så er det jo, du siger jo ikke til din knægt, nu skal du sgu tage redningsvest på, når vi skal afsted, og så står du der uden vel, det gør man jo ikke.

IP: jo men sådan som barnebarnet han har altid redningsvest på, der sejler jeg ingen steder uden

Hvis man har været ude for et uheld, er der en tendens til, at man i højere grad bruger redningsvesten fordi man har erfaret vigtigheden af den. Egne kropslige erfaringer f.eks. med redningsvest spiller således en væsentlig rolle i forbindelse med fiskernes viden og oplæring.

Fiskerne tror, at fremtidens fiskere vil bruge vest: ”De (unge fiskere – SA) har ikke været uden redningsvest på, det tror jeg bliver mere en selvfølge for dem hele tiden. For vi andre vi har været vant til ikke at have den på, ja det går nok!”.

En del fiskere mener, at det vil være rimeligt med en lov om, at man skal bruge redningsvest – ligesom man i bil skal bruge sikkerhedssele.

IP: jeg tænker måske på den skal være ligesom en sikkerhedssele i bilen

IP: ja jeg har ikke noget imod, at det blev ved lov, at vi skulle have redningsvesten på

IP: nej det havde jeg heller ikke

IP: det er jo ikke værre, at vi skal have redningsvesten på, end som en knallertkører skal have styrthjelm på

IP: nej det kunne heller ikke hidse mig op hvis de lavede sådan en regel at man skulle have den på

IP: og da slet ikke med de redningsveste de har i dag

IP: de fylder ikke noget, de flade der de er da til at holde ud

Fiskerne vurderer, at redningsvesten ikke er løsningen på alle problemer. Hvis man falder overbord, og vandet er koldt, er brug af vest ikke ensbetydende med redning. Problemet er at komme op i båden igen, hvilket mange vurderer som vanskeligt og problematisk.

IP: ”men som jeg siger, så tror jeg også, at båden den er væk inden man kommer op igen”

Fiskerne har erfaring med, at det kan være vanskeligt at komme tilbage i båden igen efter kæntring, særligt hvis man ikke kan bunde, og hvis båden har højt fribord. De kender til forskellige muligheder og hjælpemidler til re-entring, f.eks. en lille stige eller et bildæk monteret fast på båden.

I: altså det der med et bildæk, eller en stige eller et eller andet, hvorfor har man ikke det?

IP: efter min mening burde man have det. Så kan man lige få foden op på den og så kan man så hive sig om bord

IP: der er også nogen der har sådan en lille trappe

IP: jeg har prøvet i sommertiden, det er meget svært, men jeg kom sgu op. Så jeg vil anbefale, at hvis man havde et bildæk, sømmet fast måske på begge sider, så kan du lige få foden op i. Det var min redning sådan set

Fiskerne er klar over vanskeligheden forbundet med re-entring uden hjælpemidler, men samtidigt bliver forholdet ikke tillagt så stor betydning, at man gør noget ved det.

Grundet til dette er ikke helt klar. En forklaring er at hjælpemidlet ikke vil hjælpe, eftersom båden ofte vil drive væk, pga. strøm og vind. Derudover kan det handle om, at mange trods hjælpemiddel vil have problemer med at re-entre båden på grund af stor kropsvægt og dårlig fysisk form. En anden og mere overordnet forklaring handler om kulturen, at det ikke ligger i traditionen, at man som fisker har opmærksomhed på dette.

Kommunikationsudstyr

I: har I mobiltelefon med når er I ude nu?

IP: ja det har vi altid

I: okay, hvad så hvis man ryger i vandet

IP: så virker den ikke jo

I: så virker den ikke

IP: så kan det også være lige meget, så er det bare med at komme ind til land et eller andet sted

IP: ja hvis den bare bliver lidt våd, så er den jo færdig

Fiskerne er klar over, at det er vigtigt at have mulighed for kommunikation i tilfælde af problemer. Mobiltelefonen er standard, og en enkelt bruger tillige VHF-radio, men ingen medbringer nødraketter, når de tager på fisketur. Fiskerne erkender, at der er et problem med mobiltelefoner, idet den bliver våd og ikke længere fungerer, hvis man taber den eller falder overbord.

IP: jo og putte den der mobiltelefon i en plasticpose

I: det er jo ret nemt, bare snøre en plasticpose og så et gummibund

IP: vi kan jo også købe en pose der passer til den

I: ja det er jo rigtig nemt

IP: nej det er ingen problemer... tænk hvis man stod og skulle have hjælp, og så den havde fået noget fugt, og den så ikke virkede

I: det ville da være rigtig irriterende

IP: ja det var da en god ting at gøre det. Også hvis du får motorstop, så kan du altid ringe efter hjælp

Fiskerne kender enkle løsninger på problemet, men igen virker det som om problematikken ikke bliver taget alvorligt eftersom ingen fortæller, at de rent faktisk tager de nævnte forholdsregler. Der er ikke nogen egentlig eller entydig forklaring herpå. Enten er det et udtryk for, at man ikke gennemtænker konsekvenserne, eller det er en del af kulturen, traditionen og de indgroede vaner. Tilsvarende er nødraketter heller ikke noget, man medbringer i forbindelse med jollefiskeri.

Sociale forhold

Fiskerne sejler ofte eller altid alene, og kun en enkelt er begyndt at tage konen med efter, at han har haft en blodprop. De er tydeligvis klar over, at det repræsenterer en større risiko, når man er alene på vandet set ift. redningsmulighederne ved kæntring, overbordfald eller sygdom.

IP: jamen jeg må sige, at hvis man er to mand i båden, så er det altid en ekstra sikkerhed hvis du lige får fat i manden, og han kan få foden op i sådan en... og så kan du få ham ombord. Så skal båden altså også være sødygtig, det kan ikke nytte noget der står to mand i den ene side, så tilter den, sådan en jolle skal man ikke sejle i.

Fiskerne giver besked om, at de tager på fisketur, så folk på land (oftest konen) ved ”.. sådan nogenlunde” hvor de er. Hvorvidt dette er en reel sikkerhedsfaktor er imidlertid usikkert. Dels er der en unøjagtighed, ift. hvor fiskerne er, og dels virker det ikke som om, der er klare aftaler om tider og evt. alarmering. Fiskerne holder øje med hinanden men gør ikke noget for at stoppe dem, der er på vej til at gøre noget risikabelt eller dumt.

IP: jeg har ikke stoppet nogen, men der har været nogle situationer hvor man virkelig har holdt øje med nogen, og vi kan se, det er helt tåbeligt det de foretaget sig. Og så har vi så holdt øje med dem

Andet

Arbejdsprocessen ved jollefiskeri repræsenterer en risiko, idet man er nødt til at stå op i båden, når man skal trække garnet ind. Ved urolig sø og evt. vådt og glat dæk vil der være stor risiko for overbordfald. Her har bådens udformning og sødygtighed stor betydning.

IP: så har det jo meget at sige, om vi har en båd, der er en lille smule side-våren, jeg har en der er helt, når jeg står i båden så lægger jeg da knæet

IP: ja, så kan vi da lige tage fra der

IP: i en gammeldags pram der kan vi jo ikke lette knæet

Der er en udbredt forestilling om, at fiskere ofte indtager alkohol, mens de sejler og fisker. Fiskerne mener selv, at det er en myte, som ikke længere er gældende.

IP:.....førhen havde jeg en pose øl med, men det bliver mindre og mindre

IP: jeg ser heller ikke nogen, der kommer hjem og vælter ud af båden

IP: nej, det gør man ikke

Det betyder imidlertid ikke, at fiskerne slet ikke indtager alkohol, mens de fisker, men snarere at de drikker mindre end tidligere. Et par øl i forbindelse med fiskeriet opfattes som en naturlig og accepteret del af kulturen og tænkes ikke at have betydning ift. sikkerheden.

IP: et par øl med det er vist meget naturligt, men så bliver det heller ikke til mere. Det er jo ikke sådan at de drikker sig fulde, heller ikke når de er på jagt. Mange gange så får de lige en om morgenen når de mødes der, en Gammel Dansk, der river eller noget andet, og så er det så det, og så får de en til middag. Det er jo ikke noget

I: nej det er ikke noget, der vælter det hele

4.4.2. Havkajakroere

Kajakroerne tænker generelt meget over sikkerheden, og de har tydeligvis nogle relativt klare forestillinger om hvordan man skal handle, og hvilke vaner og procedurer man skal indøve ift. sikkerhed ved kajakroning.

Vejrudsigt

Vejret er vigtigt, og kajakroerne er generelt meget opmærksomme på både vind, temperatur, strøm og nedbør.

IP: I første omgang kigger jeg vejrmæssigt, vind og vand på DMI, ja kulde også hvis det er om vinteren, skal jeg nordpå eller sydpå, hvad vej er vinden, og hvad vej er strømmen, og hvor langt skal jeg fra kysten også. Kan jeg vade i land, hvis jeg vælter, eller skal jeg ud og svømme, kan jeg komme op selv eller, alt efter hvor jeg går i vandet.

Påklædning

Også ift. påklædning er kajakroerne generelt bevidste om valg og mulige konsekvenser ift. sikkerheden. Påklædning handler for kajakroeren om at klæde sig, så man kan klare en kæntring. Det handler m.a.o. om at indregne vandtemperaturen og være klar over, om

man vil kunne klare en kæntring, dvs. komme op i kajakken igen, få den tømt og være klar til at ro videre.

IP: Jeg kigger på om jeg har nok tøj, altså har jeg nok tøj til at kunne falde i, fordi ellers ville jeg ikke i kajakken hvis ikke jeg kunne tåle at falde i. Så det har været mit fokusområde

Der skelnes generelt mellem korte og lange ture, ture under kolde forhold (primært vinter og forår), og udstyr såvel som påklædning afhænger af turens art. Der synes at være en tydelig forskel mellem på den ene side de kajakroere som ror hele året og fokuserer på teknik og udfordringer, og på den anden side de kajakroere som primært ror i de varme måneder, mere kystnært og med fokus på natur og hygge. Samtidigt synes der at være en tendens til, at en del bliver grebet af aktiviteten og gradvist begynder at ro under mere krævende forhold, hvilket medfører større krav til teknik og udstyr.

Udstyr

Kajakroerne tænker generelt meget på planlægning og forberedelse, og de er tilsyneladende meget seriøse omkring sikkerheden. Mange kajakroere har meget grej med – særligt når de skal på længere ture - og det virker som om, det er vigtigt at have forudset og forberedt sig på mange situationer.

IP: på korte ture, ekstra tøj, typisk mobiltelefon med og røg med, hvis det er meget korte ture og det er på fjorden, så er det kun røg ikke nødraketter. Når jeg er ude og ro længere ud, så er det nødraketter. Når det er koldt så ekstra tøj med, typisk et værktøj, hvis der er noget, der går i stykker, og også noget slik eller noget hurtig energi. Hvis det er på længere ture, så tænker jeg meget på væske, at have nok væske med og som regel også et strandkøkken og suppe med i folie som jeg kan varme lidt

Havkajakroerne har udstyr med, så de kan klare en kæntring eller ulykkessituation, både ift. re-entring, skader på kajak, nedkøling, alarmering m.m. Brug af svømmevest er en selvfølge, og det er ligeledes en selvfølge at man medbringer kommunikationsudstyr i tilfælde af uheld. Mobiltelefonen er med og pakket vandtæt, og ofte medbringes nødraketter, og man har flere muligheder for at alarmere (backup).

Det med at have backup virker som en central ting ift. kajakroernes sikkerhedstænkning. Det er ikke nok at have gennemtænkt en løsning på et problem og en mulig kritisk situation. Det er nødvendigt at have backup, så man har flere muligheder, hvis den første skulle svigte, eller situationen kræver andre løsninger.

Der bliver spøgt med det at have grej med, og det virker som om havkajakroerne selv indimellem synes, at de overdriver lidt ift. mængden af udstyr. Alligevel er der tilsyneladende en vis respekt for de erfarne kajakroere, som er forberedte på alle tænkelige uheld og situationer.

IP: Jeg griner også kun af Bent, fordi jeg ikke selv har været ude på de længere ture, så ser det lidt voldsomt ud. For selvfølgelig skal man have alle tingene med

IP: jeg synes jo mere jeg oplever, jo mere udstyr vil jeg have med. Sådan noget som førstehjælpsudstyr og at kunne reparere kajakken, det ligger fast i kajakken

IP: men når nu vi snakker om udstyr, så er det jo sjovt, når vi tager ud og ror på bare en lille tur hvor meget udstyr vi har med, og så sammenligne med turroerne. De kommer i korte bukser og en skitrøje og så en rojakke, som ikke er 100% vandtæt, og så griner de af os..

Havkajakroernes høje sikkerhedsniveau bliver fremhævet i kraft af sammenligningen med turroerne (kulturel inversion, jf. Ehn & Löfgren 2006), som tydeligvis (iflg. havkajakroerne) har en anden indstilling til og en anden tradition for at tænke sikkerhed.

Den erfarne kajakroer har ikke kun udstyr med til sig selv, men vil også ofte have med til at kunne hjælpe andre, som har brug for det. Dette gælder sandsynligvis i særdeleshed hvis de optræder i rollen som turleder.

IP: "Så tror jeg at jeg har nævnt det meste af det og også altid en ekstra hat, der er altid nogen, der ikke har en hat med, eller en hue"

Sociale forhold

Havkajakroerne ror ofte sammen med andre, og det at være på tur sammen i en mindre gruppe fungerer som en slags sikkerhedssystem. Når man er flere sammen, er det muligt at lave makkerredning, som ofte er både mere sikker og hurtigere end selvredning. Når man er på tur sammen i en gruppe, har man gerne en formel eller uformel leder, som er den mest erfarne.

Havkajakroerne giver melding om, hvor de ror eller tager på tur, og det er tilsyneladende en del af deres sikkerhedstænkning, samtidigt med det ofte er et krav fra familien.

IP: jeg har fået lodret ordre om at ringe, når jeg kommer i land. Uanset hvem jeg ror med

Selvredning

Eskimorullen eller grønlændervendingen fremstår for mange som den ultimative redningsøvelse i havkajak. Helt sådan ser havkajakroerne det ikke, og det er tydeligt, at den erfarne ikke mener rullen er den eneste redningsmetode, og der er mindre erfarne roere, som ikke mestrer rullen, men som alligevel ror og føler sig trygge.

IP: for mit vedkommende er der jo mange venner og bekendte, der ikke ror havkajak, der siger - kan du så lave en grønlændervending? - nej, jeg kan lave en halv og kommer nok aldrig til at lære det, og for mig, jeg skal ikke ud på så dybt vand at jeg ikke ret hurtigt kan komme ind, hvor jeg så kan vade i land, hvis jeg vælter, jeg har 7-9-13, aldrig haft brug for at kunne rulle. Jeg skal ikke ud på dyb vand, jeg kan ro kystnært

IP: jeg synes ikke, det er dødnødvendigt at lære at rulle. Det er fint hvis, man bruger mere energi på at lave en selvredning og også en makkerredning, så det er fint at kunne, men jeg ser det ikke som dødnødvendigt. Så ville jeg hellere, hvis der var noget, de skulle lære, at de skulle lære at ro ordentligt og at være sikker. Det er vigtigere, og så skal du kunne lave en makkerredning og en selvredning ordentligt.

Der er her en spændvidde mellem på den ene side den erfarne roer, som går meget op i sikkerhed og teknik og på den anden side den mindre erfarne roer, som har andre prioriteringer og værdier og for hvem sikkerhed og teknik ikke er i fokus (jf. senere).

En gennemgående holdning – stærkest udtrykt af den erfarne roer, er at man bør kunne mestre en selvredning, samt helst have flere muligheder og flere planer (backups)

.....altså jeg ved godt, det er lidt af en kæphest, jeg har, så jeg har den holdning, at hvis man ikke kan sin selvredning, den skal sidde på rygmarven, så bør man overhovedet ikke bevæge sig ud i en kajak ud over hvor man kan bunde alene... man kan sagtens ro, og det er der masser der gør alle mulige steder langs med kyster, og det er helt fint, når man ror flere, så kan man lave makkerredning, og det skal vi alle sammen kunne, men det som jeg ser som et af de største problemer, det er, at folk ikke stiller sig selv det spørgsmål, når de går ud, hvad sker der når jeg vælter, og hvis de gjorde det, og de så siger okay så går jeg bare i land, men hvad er min plan B og hvad er min plan C?

Andet

I forhold til vaner og holdning til sikkerhed

Havkajakroerne påpeger, at lokalkendskab er en væsentlig faktor, og at det er nødvendigt, at man kender sit lokale farvand og de lokale vind-, vejr- og strømforhold for at kunne vurdere og planlægge en sikker tur: ”.....der er ikke noget, der slår lokalkendskab. Det er ekstremt vigtigt!”

4.4.3. Kitesurfere

Kitesurferne er bevidste om, at deres aktivitet rummer risikomomenter, og derfor tager de en række forholdsregler for at minimere risikoen for ulykker. Den måde man tænker og handler på ift. sikkerhed, er ikke et fast sæt af regler som er velbeskrevet og afprøvet endsige godkendt af en officiel instans. Det virker snarere, som om rutiner og vaner ift. sikkerhed, dels er en del af kulturen og dels er lokalt og situativt, dvs. bundet til det særlige sted og den aktuelle gruppe i den aktuelle situation. Indlæring eller overtagelse af vaner og praksis er baseret på mesterlære, hvor de nye deltagere lærer af de ældre og mere erfarne.

Vejrudsigt

Vejret har stor betydning for kitesurferne, og det er vigtigt at checke vejrudsigten. Det handler dels om at finde det rette spot til den aktuelle vejrudsigt, men også om at vurdere om vejret passer til ens kompetence som kitesurfer. Vurderingen af evner ift. vind er sandsynligvis mest aktuelt for begyndere, og ofte vil være et spørgsmål om at vælge andet udstyr (større eller mindre sejl). Erfarne kitesurfere vil oftest gå efter voldsomt vejr med høje vindstyrker og den rigtige vindretning (oftest pålandsvind): ”jeg vil sige, at det gælder meget om at tjekke vejret, noget af det værste der kan ske, der kan komme for lidt vind, men det er næsten værre, hvis der kommer for meget vind.

Påklædning

Når man kitesurfer om vinteren, hvilket en del erfarne og dygtige kitere gør, er det afgørende, at man har den rigtige beklædning. Som regel vil man tilbringe nogen tid i vandet, og man skal være forberedt på ophold i vand i tilfælde af ulykke eller skade. En tørdragt eller våddragt evt. flere er hensigtsmæssigt og vurderes nødvendig

IP: jeg har så også når jeg har surfet haft godt med tøj på, for netop hvis du er alene, så risikerer du kunne ligge længe i vandet. Så jeg havde to dragter på, to 5/3 mm.

I: to neoprendragter?

IP: to neoprendragter og T-shirt inden under. Så jeg er hele tiden bevidst omkring om mine handlinger blev mere og mere irrationelle, for så er det bare med at komme i land. Det gjorde det ikke, så jeg kunne godt styre det. Men havde jeg kun haft den ene dragt på, så tror jeg nok...?

Udstyr

Det er kun et fåtal af kitesurferne, der bruger rednings- eller svømmevest, når de surfer. De har opdriftsmiddel i kraft af deres våddragt (eller tørdragt) og evt. trapez, som godt nok ikke er på højde med opdriften fra en rednings- eller svømmevest, men trods alt giver en form for sikkerhed og hjælp i en kritisk situation.

Vesten føles klodset og for besværlig at have på, når man skal lave manøvrer og tricks. Samtidigt vurderer kitesurferne, at det i nogle situationer kan være hensigtsmæssigt og nødvendigt at dykke under bølgerne, hvilket ikke er muligt med rednings- eller svømmevest. På den måde bliver den manglende vest – i nogle situationer – en sikkerhedsfaktor.

IP: jamen det er igen, hvor ender vi henne altså, hvis du så bliver slået bevidstsløs så er det selvfølgelig en fordel at have vest på, der trækker dig op igen.

IP: ja, men det er vel bevægelighed, den er utrolig stor altså. Jeg vil ikke have en på, hvis man har problemer med armene, man skal kunne vende sig rundt på forskellige måder...

En del kitesurfere bruger hjelm, når de surfer som beskyttelse mod fald på sten. Hjelmen anvendes mest af begyndere eller af øvede, som indøver nye tricks og manøvrer, og den anvendes især, hvis man surfer på et nyt sted eller et sted, hvor man ved der er sten. Det virker som om, det ikke er forbundet med prestige at surfe med hjelm, men snarere at man tager hjelmen af, når man gerne vil være lidt smart eller sej.

"Altså der er nok ikke de helt store grunde (til at bruge hjelm), men man er måske lidt smart sammen med de andre, som heller ikke har hjelm på, og så giver det mere frihed, man føler ikke, man har sådan en klokke på hovedet... men de første mange år, der surfede jeg med hjelm og det råder vi også altid til på kurserne, og der tager jeg også hjelm på.... Hvis de begynder at øve på de forskellige tricks, så kan der lynhurtigt springe en trommehinde eller noget, hvis du har den der med sådan nogle små ørelapper på, så klasker du ikke lige ned i vandet og punkterer trommehinden, så det er også en fordel..."

Kommunikationsudstyr

Kommunikationsudstyr som nødraketter og mobiltelefon er tilsyneladende ikke med i surferenes bevidsthed og vurderes ikke til at være vigtigt. Ofte har de en mobiltelefon med – men den ligger i bilen, når de er på vandet.

Årsagen skal nok findes i flere forhold. Dels er det pga. vægt og ønsket om bevægelighed begrænser, hvor meget grej kiterne kan tage med, når de surfer. Derudover vil deres grej sandsynligvis meget hurtigt blive vådt, eftersom kiteren opholder sig en del i vandet. Endelig – og dette er måske den væsentligste årsag – bevæger kiterne sig ikke så langt væk fra land, og de er sammen i en gruppe, hvor man holder øje med hinanden (jf. senere). De oplever eller føler derfor ikke, det er nødvendigt at medbringe kommunikationsudstyr, eftersom der altid vil være nogen som holder øje med dem og som vil komme til undsætning i tilfælde af ulykke eller skade.

I: men når man er derude, så har man ikke noget med altså, man har bare dragen og nogen liner og man hænger fast i den

IP: nej du har ingen raketter eller noget

Sociale forhold

Kitesurferne baserer en stor del af deres sikkerhed på en form for uformelt gruppesammenhold eller praksisfællesskab på et givent spot. Man aftaler typisk på nettet, hvor man mødes for at surfe (vurderet ud fra vindstyrke og vindretning). Herefter bliver man på et relativt afgrænset område og surfer i fællesskab med andre. Denne form for organisering tilgodeser en form for fleksibilitet og uafhængighed (frihed) kombineret med muligheden for sociale oplevelser og relationer samtidigt med, at det er vigtigt ift. sikkerheden

IP: det hele ligger under Kite-Fyn. Vi har oprettet vores egen hjemmeside, hvor man simpelthen aftaler, at så opretter vi en ny tur, der hedder torsdag et eller andet, og så er der nogen, der tager til det ene sted og nogen til et andet sted.

I: så der er ikke nogen der styrer det, i styrer det alle sammen eller hvad?

IP: ja vi styrer det alle sammen, og så er der ikke nogen, der styrer det alligevel.

Der er tilsyneladende en norm om, at man holder øje med hinanden, hjælper hinanden og passer på hinanden. De erfarne fortæller nybegynderne, hvad de skal gøre og ikke gøre samt stopper dem, hvis de er på vej til at gøre noget dumt. Man holder øje med, om nogen får problemer, f.eks. mister sin kite, og man er klar til at komme til undsætning og hente kiten ind og evt. også hjælpe surferen ind til land. Kitesurfing på et givent spot fungerer således som en form for praksisfællesskab, hvor man hjælper hinanden samt ikke mindst holder øje med hinanden ift. sikkerhed og ulykker.

IP: men jeg har da hørt flere nye, jeg har jo også selv været ny, hvor man bare møder hinanden første gang, og selv om man mødes første gang, og ser de kiter, så går man hen og giver hånd og siger hej. Og så går man ud selv om man ikke har set hinanden før. Så der er sådan et lille kodeks, at man hjælper hinanden og holder lidt øje med hinanden.

IP: også det hvis der kommer en nybegynder og sætter sin 12 kvm drage op og vi andre sejler med 7 eller 9, der går man jo også hen og siger, at det skal du ikke gøre. Altså for at hjælpe ham ikke også og undgå at der sker noget..

Sikkerheden, i kraft af fællesskabet og gruppen, forekommer ganske unik og fungerer tilsyneladende uden, at man laver formelle aftaler eller kender hinanden godt. Systemet eller kodekset overflødiggør kommunikationsudstyr og andre sikkerhedshjælpemidler samtidigt med, at det til en vis grad erstatter uddannelse og certificering.

Spørgsmålet er om dette er specielt for miljøet på Fyn, og om det kan fortsætte som sikkerhedssystem, hvis der kommer flere udøvere. Kiterne antyder selv, at det muligvis er en del anderledes i København, hvor der er mange på særlige spots: ”.....derovre (Amager Strandpark) der er det sådan, at hvis der så er en der falder ned man ikke kender, så er der nok så mange, at så kunne man ikke lave andet hele dagen end hjælpe folk. Det kan godt være man bliver mere egoistisk”

Samtidigt udtrykker de bekymring for fremtiden, hvor der sandsynligvis vil være flere kitesurfere og miljøet vil være større. Kiterne vurderer, at det er et følsomt system og der kan opstå problemer ift. sikkerheden, hvis f.eks. der kommer mange nye kitere eller der kommer kitere med en anden indstilling og kultur. Samtidigt kan det være et problem, når kiterne en gang imellem surfer alene og ikke har backsystemet eller andet at sætte i stedet.

IP: jeg har prøvet at kite én gang alene i de fem år jeg har kitet, så det er jo ikke noget, jeg synes heller ikke det er ubehageligt at gøre det, fordi min sikkerhed det er alle de tricks jeg ligger og øver, jeg har ikke lyst til det, for jeg ved godt det kommer tilbage til mig, hvis jeg lige pludselig laver noget lidt dumt, så er der ingen til at holde øje mig.

Selvredning

Det er problematisk at tale om kæntring ifm. Kitesurfing, idet en kitesurfer ofte ender i vandet, særligt når man er nybegynder, eller når man træner nye manøvrer. Selvredning handler derfor dels om at komme fri af systemet, hvis det er nødvendigt f.eks. ved kraftig vind, og dels om at bjærge sig til land f.eks. ved træthed.

Kitesurferne har en udløser, så de kan komme fri af systemet i tilfælde af for kraftig vind eller uheld. Dette er imidlertid ikke noget alle – specielt ikke begyndere – tænker på i en kritisk situation, hvorfor der kan opstå situationer, hvor surfere bliver trukket afsted med kiten enten på land eller over vandet. Kitesurfernes selvredning består i at komme fri af systemet, bjærge eget udstyr og komme til land. Her kan det være nødvendigt med hjælp fra andre.

Andet

Det er vigtigt enten at have godt lokalkendskab eller at checke et nyt spot grundigt for sten, pæle m.m., som kan udgøre en risikofaktor

IP: ja, altså hvis du kommer ud til et nyt sted, så tjek spottet for sten, pæle, hvad der nu måtte være og lige se det an.

IP:det handler meget om stedet, om man kender stedet godt og ved, der ikke er nogle sten eller andet og at vandet er dybt. Så er chancen for at slå hovedet noget mindre.

4.4.4. Sammenfatning – adfærd og vaner ift. sikkerhed

Casegruppe	ADFÆRD OG VANER IFT. SIKKERHED
Jollefiskerne	Fiskerne tjekker vejrmeldingen som fast procedure. Det er et problem hvis vejret ændrer sig efter, at garnet er sat ud, fordi mange er tilbøjelighed til at sejle ud i dårligere vejr, hvis garnet allerede er sat. Fiskerne klæder sig efter vejrforholdene og bruger uld- og termotøj ved koldt vejr. Mange bruger waders og kender tilsyneladende udmærket risikoen herved. Redningsvest opleves som vigtig, men bruges kun af få fiskere. Den bruges generelt, hvis der er børn med, hvis det er hårdt vejr og koldt, samt hvis man tidligere har oplevet et uheld. Fiskerne mener generelt, at det er i orden med lov om brug af redningsvest, men oplever samtidigt at redningsvesten ikke er hele løsningen på sikkerhedsproblemet. Der vil ofte være problemer med at komme tilbage i båden efter kæntring (re-entring). Dels er der tekniske og fysiske problemer, og dels mangler der en installation til at hjælpe re-entring (stige, bildæk eller lign.). Fiskerne er klar over vigtigheden af at have et kompas med. De medbringer mobiltelefon, men den er ikke pakket vandtæt, hvilket er et erkendt og oplevet problem. Enkelte bruger VHF, men ingen medbringer nødraketter Jollefiskerne sejler oftest alene, hvilket de er klar over udgør en sikkerhedsrisiko. De giver oftest besked om, hvor de tager hen, dog er der en relativ stor usikkerhed (ift. hvor, tid, aftaler) I selve arbejdsprocessen med fiskeriet er det ofte nødvendigt at stå op i båden for at trække garnet ind, hvilket rummer en risiko for overbordfald. Det er alment accepteret at indtage lidt alkohol i forbindelse med fiskeriet. Fiskerne holder øje med hinanden men stopper ikke andre, der er på vej til at gøre noget risikabelt eller dumt.

Kajakroerne	Havkajakroernes sikkerhedsvaner er præget af den aktive og engagerede kajakroer. De kajakroere som i højere grad ror kajak for hyggens skyld kommer ikke i samme grad til orde, og det må formodes, at de ikke har helt de samme sikkerhedsvaner eller udviser samme grad af sikkerhedsbevidsthed. Kajakroerne tjekker vejmeldingen og er specielt opmærksomme på vind, temperatur, strøm og nedbør. De klæder sig, så de kan klare en kæntring, og bruger ofte våddragt, svedtransporterende undertøj og rojakke, evt. tørdragt. Der er her forskel på påklædningen ift. fokus for kajakroning (hygge eller udfordring) samt turlængde, årstid m.m. Kajakroerne har generelt stort fokus på sikkerhedsudstyr. Svømmevest er en selvfølge, og vandtæt mobiltelefon samt paddlefloat og pumpe er standard. Ofte har man backup på sikkerhedsudstyr og –systemer. Nogle medbringer ekstra udstyr til andre, og der jokes indbyrdes om ”udstyrsfreaks”, som har udstyr med til at klare alle tænkelige situationer. Kajakroerne ror ofte sammen med andre i gruppe, hvilket giver mulighed for makkerredning. Det er normal praksis, at man giver melding om, hvor man tager hen og om forventet hjemkomst. Det er en generel holdning, at man bør mestre en selvredning, og flere mener, at man bør mestre flere redningsmetoder (dvs. have backup). Mestring af eskimorulle er ikke nødvendig og opfattes ikke som den eneste redningsmetode. Havkajakroerne fremhæver, at det er vigtigt med lokalkendskab ift. vind, strøm m.m.
Kitesurferne	Vejret har stor betydning for surferne, og valget af surfspot afhænger bl.a. af vindstyrke og -retning. Det kan være et problem både med for lidt og for meget vind. Påklædningen er særlig vigtig om vinteren, hvor man skal kunne klare ophold i vandet, og kiterne bruger ofte en eller flere våddragter. Kun meget få bruger rednings- eller svømmevest, idet det er upraktisk ift. aktiviteten. Der er nogen opdrift i dragt og trapez, og det er samtidigt vigtigt at kunne dykke under bølgerne. Mange bruger hjelm specielt ved nye steder og ved indlæring af nye tricks. Det anses imidlertid ikke som særligt smart at bruge hjelm. Ingen kitesurfere medbringer mobiltelefon endsige nødraketter, og de baserer sig på hjælp fra de andre surfere på spottet. Kiterne har et unikt men også følsomt system (socialt kodeks), hvor man surfer sammen på et spot og holder øje med og hjælper hinanden, ligesom man griber ind, hvis nogen gør noget dumt. Kitesurferne havner ofte i vandet, og selvredning handler ikke om kæntring, men om at komme fri af systemet samt om at bjærge eget udstyr og evt. sig selv ved træthed. Sikkerhedsvanerne er ikke et fast sæt af regler, snarere rutiner som en del af kulturen, der er lokalt og situativt bundet. Kiterne fremhæver vigtigheden af lokalkendskab til spot med check for sten, pæle m.m.

Cross-caseanalyse

Både kajakroerne og kitesurferne synes generelt at foretage bevidste valg om beklædning ift. sikkerheden f.eks. ved aktivitet om vinteren.

Havkajakroerne bruger svømmevest og kitesurferne argumenterer for, at det ikke er nødvendigt eller hensigtsmæssigt for dem. Jollesejlerne bruger kun sjældent redningsvest, hvilket, de godt er klar over, er problematisk. Brug af rednings- eller svømmevest anses generelt som et centralt punkt ift. sikkerheden. Eksemplet med jollefiskerne viser imidlertid, at også andre forhold må medregnes.

Ift. selvredning findes stort set det samme mønster. Den øvede kajakroer har flere systemer til beredskab og kitesurferne har fællesskabet og det sociale kodeks. For jollesejlerne derimod er selvredning generelt problematisk. De kender metoder til at optimere muligheden for selvredning, men benytter sig ikke af dem.

Gruppen af kajakroere, for hvem naturen og det sociale er i fokus, har tydeligvis mindre fokus på sikkerheden og flere rør alene, hvor de kan bunde, hvilket kan være problematisk, idet man, trods intentionen om det modsatte, kan havne i situationer, hvor man p.g.a. vind, bølger eller uopmærksomhed kommer på dybere vand og kan få problemer.

Det er vigtigt at kunne slå alarm i tilfælde af kritisk situation eller en ulykke. Mange kajakroere har flere systemer til kommunikation og alarmering (backup), og kitesurferne har det sociale kodeks. Ift. kommunikation og alarmering har jollesejlerne et meget skrøbeligt og ofte mangelfuldt beredskab.

Et godt lokalkendskab fremhæves af flere grupper som afgørende for sikkerheden.

Sikkerhedsvanerne hos kajakroerne er sat i system og relaterer sig til et internationalt uddannelsessystem (EPP-systemet). For kitesurfernes vedkommende er der snarere tale om lokale og situativt bundne vaner og rutiner som en del af kulturen.

Jollefiskernes sikkerhedsvaner er en del af en gammel kultur, som overleveres via mesterlære fra ældre fiskere til yngre. Fiskerne er klar over, at der er forhold som er problematiske (f.eks. omkring brug af vest, mulighed for selvredning og alarmering), men har vanskeligt ved at ændre vaner og handleformer, fordi det er del af kulturen, samtidigt med at der generelt er lille opmærksomhed på sikkerhed. Det betyder, at der i traditionen og kulturen reproduceres tankegange og handlingsmønstre, som man ved er uhensigtsmæssige, samtidigt med at man er bundet af traditionen, bl.a. i kraft af oplæringen, og derfor kun vanskeligt kan ændre tankegang og handlemønstre.

Fiskerne har en tro på, at situationen for fremtidens fiskere ikke i samme grad er bundet af tradition og kultur, og at de vil handle anderledes. De ser lovgivning (ift. brug af redningsvest) som en mulighed for at ændre praksis og øge sikkerheden.

4.5. Vurdering af risiko

4.5.1. Jollesejlere

Fritidsfiskerne er klar over, at der er en reel risiko forbundet med deres aktivitet

IP: vi tør simpelthen ikke falde ud, for vi kommer aldrig op. Jamen det kan vi lige så godt sige som det er, for det gør vi ikke.

IP: jeg gør i hvert fald ikke

Risikoen er særlig stor, når det er koldt (vinter), når man sejler væk fra beskyttede områder, og når der er kraftig vind, samt når man sejler alene.

IP:de der årstider vi færdes meget på når det er koldt, der dør vi hurtigt

IP: ja der dør vi hurtigt, så har vi ikke mange chancer!

Fiskerne kender til praktiske tiltag som kan minimere risikoen for ulykke f.eks. brug af redningsvest, et hjælpemiddel til re-entring samt et pålideligt kommunikationsmiddel (jf. senere). De er også klar over, at waders er problematiske, og at risikoen kan afhjælpes på forskellige måder. Alligevel er det af forskellige grunde ikke udbredt eller normalt at anvende disse ting eller tage disse forholdsregler. Risikoen er tilsyneladende en accepteret del af det, at være jollefisker, og ikke noget man kan eller skal gøre noget ved.

I: du siger det der med, at så er det bare ærgerligt og så bliver konen lidt rigere, er det noget i accepterer, at det kan ske og så er det bare ærgerligt?

IP: det er sådan lidt en joke, men hvis det endelig, jeg synes da sommetider det er farligt om vinteren, når båden er glat og overiset og det der, der skal man da ikke tro andet end, at man kan falde ud, og så er man på den, det er jeg godt klar over.

IP: jeg vil sige selv om jeg har faret rundt derude i 54 år og har brugt det halve af mit liv der, jeg har overlevet det, men dermed ikke sagt, at jeg ikke kan drukne i morgen, det er der jo ikke nogen der ved

Fiskerne opfatter generelt sig selv som kompetente og erfarne søfolk, som forstår ”spillets regler” og udviser hensigtsmæssig adfærd på vandet. De fortæller om kajakroere som sejler rundt uden hensyntagen til søfartsregler og andre fartøjer i Odense Kanal. Når jollefiskerne fremhæver kajakroernes manglende forståelse og sømandskab, kan det forstås som en fremhævnings af egen kompetence og erfaring, hvor de (jollefiskerne) fremstår som kompetente søfolk (kulturel inversion, jf. Ehn & Löfgren 2006).

IP: jeg vil faktisk sige en ting, nu du nævnte kajakroere, vi har tit kontroverser med kajakroerne i Odense kanal, og de ror i hvert fald rundt på kryds og på tværs, jeg ved ikke om de har nogen regler, og hvis de fulgte bare lidt af søfartens regler der, så kunne meget af det der være overstået.....

Det synes at være en udbredt holdning, at ulykker ikke i særlig grad er knyttet til uerfarne eller særligt risikovillige jollefiskere. Ulykker forbindes tilsyneladende med en form for fatalisme, hvor det er et spørgsmål om uheld, hvis man glider og ender i vandet. Set på denne måde er risikoen for at komme ud for en ulykke til en vis grad ude af deres hænder, hvilket kan være en del af forklaringen på hvorfor man ikke gør mere for at forebygge og undgå ulykker.

I: men dem der så drukner, eller der hvor der sker nogle ulykker, er det så nogen der er begyndere..

IP: nej..

I: eller nogen der tager større chancer...

IP: nej det er både gamle mennesker der har fisket altid og sejlet i mange år, og nogen der lige er begyndt, det er bare uheldet der er ude, som man siger. Man glider måske lige med det ene ben, ja så ryger du sgu bare ud, og så er du uheldig du hænger i garnet eller noget, du kan ikke komme fri, der kan ske mange ting jo. Så, du kan også få det dårligt derude.

Fiskerne laver sjov med sikkerhed og risiko muligvis som en måde at distancere sig fra død og ulykke. F.eks. foreslår de (selv-)ironisk, at man skal blive hjemme for at højne sikkerheden, og de reflekterer galgenhumoristisk over om konen derhjemme vil blive både rigere og glattere hvis de druknede (pga. forsikringssummen fra foreningen), vel at mærke hvis de dør med vand i lungerne.

IP: alt det andet lader vi specialisterne om. Dem får vi ikke andet end ballade med, hvis vi fanger noget... der er rigtig meget ballade lige for tiden, så vi gider dårligt sejle ud... så vi øger virkelig sikkerheden på vandet ved at blive hjemme

IP: nej, jeg vil da ikke sige at hun er glad for det, men altså hun er da vant til det, det er da ikke sådan at hun er så nervøs at hun siger vi slet ikke får lov at tage ud

IP: og kommer vi ikke mere jamen så bliver hun lidt rigere, og måske også lidt glattere hvem ved?

I: I er simpelthen forsikret igennem foreningen?

IP: hvis vi dør med vand i lungerne. Der skal være vand i lungerne ellers så er vi ikke. Så det er lige med at tage en sidste slurk!

Når det handler om deres børn og børnebørn har fiskerne ikke samme grad af accept af risiko – og de (børnene) skal f.eks. have redningsvest på. Samtidigt ændres fiskernes egen risikovurdering ift. alder og oplevelser. De ældre fiskere med større erfaring har en anden selverkendelse (og også en anden kropslig kondition og formåen), og de har tydeligvis større respekt for risikomomenterne forbundet med sejlads sammenlignet med tidligere. Tilsvarende kan oplevelser med ulykker betyde, at man kommer til at tænke mere over hvad der kan ske og måske begynder at bruge redningsvest.

IP: jo ældre vi bliver, der kommer vi til at tænke lidt anderledes, når vi skal ud

IP: hvis man har været ude for et uheld, så tror jeg nok man begynder at tænke på det. Du skal sgu hellere have den på, som jeg siger jeg tager den på hver gang, nu når jeg skal ud, også selv om jeg bare skal ud på lavt vand. Så har jeg den altså på nu.

4.5.2. Havkajakroere

Havkajakroerne er enige om, at der er risikomomenter forbundet med havkajakroning: ”...det er så sikkert, som det kan være, men der er altid en risiko.... ”

Samtidigt oplever de det som meget trygt, og sammenligner med det at bevæge sig rundt i byen og trafikken.

IP: ..jamen det synes jeg for mit vedkommende, så er det ekstremt sikkert, altså det farligste er helt afgjort, nu ror jeg oppe rundt omkring det hele, det farligste det er helt afgjort at køre over Lillebælt, det farligste det er helt klart at køre ad motorvejen til Middelfart, det er altså det farligste - det er det!

Det er interessant, at de mener at kajakroning er ”ekstremt sikkert”. Denne påstand grænsende til hybris forudsætter en tankegang, hvor man kan styre sikkerhed og risiko. Det at

færdes trygt i havkajak kræver, at man tænker sig om og kender sine begrænsninger, og de mener tydeligvis, at man kan styre sikkerheden gennem planlægning og ved at tage særlige forholdsregler og kunne særlige teknikker.

IP: Det er noget med at kende sine begrænsninger og så prøve og lære noget, der hvor det føles sikkert

Respondenterne refererer til en kajakroer som under træning kom i en kritisk situation. Det er tydeligt de mener, det alene skyldes at han ikke kendte sine egne begrænsninger.

Denne sikkerhedsforståelse synes at gælde generelt, også selv om der for nogle er en bevidsthed om, at man ikke kan gardere sig imod alt: ”Så der er man jo selvfølgelig selv, men jeg tænker egentlig risikoen igennem og krydser fingre for det bedste, for man kan ikke sikre sig imod alle risici!”

Kajakroerne er meget bevidste om deres egen sikkerhedsadfærd. De refererer til andre grupper og argumenterer hermed for eller retfærdiggør deres egen sikkerhedsbevidsthed.

IP: Den største risiko er faktisk, når du er ude og ro med andre, der ikke vægter sikkerhed særlig højt. Der føler jeg egentlig der godt kan opstå nogle farlige situationer med dem, og så skulle jeg hjælpe dem, og så kunne der godt opstå nogle farlige situationer.

”....det synes jeg, den oplevelse vi også har med turroere, er at de griner af os havkajakker, også at vi går så meget op i de der redningsøvelser, som om at det er unødvendigt og noget pjat”

En del roere er relativt forsigtige og vælger det trygge, f.eks. at ro tæt ved land under særlige vejrforhold (jf. senere). Denne type havkajakroer er sandsynligvis også dem som vægter andre elementer ved aktiviteten.

IP: ...altså jeg sidder overhovedet ikke med hjertet oppe i halsen og er utryg og bange når jeg ror, for jeg nyder det, og der er fred og ro, og det er rent lise for sjælen og afslapning.

Andre synes i højere grad at søge grænserne og udfordre sig selv med situationer, som ligger tættere på grænsen af egen kompetence.

IP: ...men altså jeg mener det (havkajak) er meget sikkert, men derfor kan jeg godt lide den der med at udforske mine egne grænser under sikre forhold, det vil sige typisk sammen med folk der er dygtigere end jeg er, eller i hvert fald på nogenlunde samme niveau og så at vi er sammen om det, når vi udfordrer os, og det har jeg haft utrolig meget glæde af, det giver også et kick, indrømmet, men selv om det er 100% sikkert, så får du sådan en, jeg vil ikke kalde det ”nærdødsoplevelse” for det er det ikke, men altså man får et adrenalin kick, og det kan jeg godt lide i nogle situationer og vi havde meget med at give hinanden udfordringer.

4.5.3. Kitesurfere

Kitesurferne mener overvejende at deres aktivitet er risikobetonet, og flere kalder det en ekstremsport. De udviser risikovillighed i deres aktivitet og opererer med en form for kalkuleret risiko.

Kitesurferne ved at det kan have store konsekvenser, hvis man ikke har den rette teknik (kikser en manøvre) eller hvis vejret bliver for voldsomt, og der er tydeligvis stor respekt forbundet med kitesurfing. De har ligeledes forestillinger om, hvad der kan gå galt, og hvad der vil være et worst case scenario.

IP: ja og så tror jeg også konsekvensen, altså ved fejl, der kan konsekvensen være rimelig stor. Det har vi sådan set eksempler på flere steder. Så altså hvis det går galt, så sker det så hurtigt, og det kan du ikke forebygge når du står derude.

IP: blive hylet ind over en strand det må være noget af det værste, eller blive hevet ind over noget, man ikke rigtig kan kontrollere

IP: jeg har surfet i så mange år, der er altid en risiko for at falde i grejet, der er jo meget mere grej... det jeg er allermest bange for, mit worst case, det er at få snoren om halsen, hvor der så er træk på, fordi det skær altså

I: jamen hvis man fik den om halsen, det ville jo være helt grusomt...

IP: så skal man også være uheldig, men alt kan lade sig gøre selvfølgelig

Kitesurfing er mest risikabelt, når det er koldt og når man surfer alene, hvilket de fleste kun gør undtagelsesvist. Hvis man gør det, er det kun under gunstige forhold, og man tager sine forhåndsregler, hvilket betyder at man ikke tager de samme chancer, som når man er flere sammen.

IP: jeg tror ikke, der er nogen der surfer i hård vind alene, hvis man nogensinde gør det alene, så er det de dage der, hvor solen den skinner...

IP: jeg har prøvet at kite én gang alene i de fem år jeg har kitet

I: hvad betød det så, kørte du meget mere safe der?

IP: ja jeg var meget mere en kylling... ja og så synes jeg faktisk det var lidt halv køligt fordi jeg ikke rigtig turde at presse mig selv på samme måde, som når man er flere, så droppede jeg det og tog hjem

IP: man er meget afhængig af andre...

Erfaring med kitesurfing betyder en del ift. sikkerhed, og det virker som om erfaringen og følelsen af kontrol ift. teknikken, giver en oplevelse af sikkerhed. Det handler tydeligvis ikke om et fuldstændigt fravær af risiko men derimod om en følelse eller oplevelse af, at man i kraft af sin egen tekniske formåen kan kontrollere situationen og derved sørge for, at der er en acceptabel risiko. Kitesurfing er dermed ikke ufarligt men opleves heller ikke mere farligt end det at cykle eller køre i bil.

IP: alt har jo en vis form for risiko uanset, hvor vi er henne altså, det at køre bil eller cykle, det er lige meget hvad du gør.

IP: altså jeg havde det meget dengang, jeg var nybegynder, og ikke havde fuldstændig styr på teknik og hvis kiten kom i vandet, men jeg synes med erfaringen gør det - i forhold til sikkerheden - at man ved hvad man kan gøre

Den konkrete vurdering af, hvornår det er rimeligt eller sikkert at gå ud med sin kite, varierer en del mellem de forskellige kitere. Det afhænger af erfaringen, situationen (årstid, temp., vind, lokalitet) og også en del af grejet (primært størrelsen på kiten). Der synes at være prestige forbundet med det at kite i hårdt vejr og at kunne fortælle andre, at man har været ude i særligt hårdt vejr.

IP: "...ja jeg har været ude i 22 m/s, det er så storm... der er det ikke sjovt mere, jo altså man gør det jo næsten bare for at sige, at man har prøvet det. At man kan sige, at man har hoppet i den højde. Jeg synes ikke man nyder det på samme måde. Det bliver straffet for voldsomt

4.5.4. Sammenfatning – vurdering af risiko

Casegruppe	VURDERING AF RISIKO
Jollefiskerne	Jollefiskerne oplever, at der er en reel risiko forbundet med fiskeriet og sejladsen – særligt ved koldt vejr og kraftig vind. De kender til praktiske tiltag, som kan minimere risikoen – men benytter dem tilsyneladende ikke (f.eks. redningsvest, middel til re-entrings samt mobiltelefon pakket vandtæt). Der synes at være en form for fatalisme og accept af risikoen for at dø samt en forestilling om, at ulykker sker uanset hvad man gør. Fiskerne laver sjov med risikoen for død og ulykke – muligvis som en form for distance og fortrængning af realiteterne? Vurderingen af risiko ændres med stigende alder og efter oplevelse af uheld. Tilsvarende tager man større forhåndsregler, når der er børn med i jollen
Kajakroerne	Havkajakroerne erkender, at der er visse risiko-momenter forbundet med havkajakroning, men generelt opleves kajakroning som sikkert ("ekstremt sikkert"). Det handler om at være bevidst om risici, egne kompetencer og begrænsninger samt om at handle derefter. Forestillingen er således, at man – gennem teknik og planlægning - kan kontrollere risiko og sikkerhed. Der er forskel på risikovurderingen imellem de to typer af kajakroere (udfordring vs. hygge)
Kitesurferne	Mange mener kitesurfing er risikobetonet (ekstremsport) pga. de store konsekvenser, hvis det går galt. Det er tydeligvis mest risikabelt, hvis man surfer alene under kolde vejrforhold. Kitesurfing opleves mere sikkert, når man får mere erfaring, og der synes at være en oplevelse af, at man til en vis grad kan styre risikoen i kraft af teknik og erfaring. Der er prestige forbundet med at surfe i hårdt vejr og uden hjelm.

Cross-caseanalyse

Vurderingen af risiko og sikkerhed afhænger en del af, hvorvidt man oplever, at man har kontrol over situationen.

En del kajakroere mener, at de i kraft af teknik og omtanke kan styre og kontrollere risikoen, og at kajakroning derved bliver meget sikkert. Anderledes forholder det sig med jollesejlerne, som er klar over, at de ikke har kontrol, og samtidigt oplever at spørgsmålet om risiko og sikkerhed ligger udenfor deres hænder. De mener, det mere er et spørgsmål om tilfældigheder (held/uheld), om de kommer ud for en ulykke. Denne indstilling kan samtidigt være medvirkende til, at de fastholdes i en traditionel tankegang og gamle vaner - og derfor ikke tager forhåndsregler, som kan begrænse risikoen og forbedre sikkerheden.

Kitesurferne er klar over, at der er en reel risiko forbundet med deres aktivitet, og de har tydeligvis en del respekt herfor. De mener imidlertid – tilsvarende kajakroerne - om end knapt så markant, at de kan påvirke forholdet til risiko og sikkerhed ved aktivitet. Teknik og fællesskabet (det sociale kodeks) er metoden til at begrænse risiko ved kitesurfing.

4.6. Erfaring med ulykker

4.6.1. Jollefiskere

Fiskerne kender til en del ulykker, som de enten selv har været impliceret i, eller de kender nogen, der har oplevet ulykkerne. I snakken om de konkrete ulykker er det tydeligt, at fiskerne er klar over relevante risici, og hvad der kan gøres for at minimere risikoen.

En del af udsagnene handler om at beskrive, hvad ”andre” har gjort (forkert) og hvilke konsekvenser det havde, samt ikke mindst, hvordan de skulle have handlet for at undgå at komme i en kritisk situation. Der er således et element af bedrevidenhed, hvor fiskerne generelt (ifølge dem selv) fremstår som erfarne og bevidste om, hvordan man skal tænke og handle ift. at undgå alvorlige ulykker, hvilket kan opfattes som i modstrid med den fatalistiske holdning til ulykker (jf. Afsnit 4.5.).

Fiskerne har kendskab til forskellige konkrete ulykker og ulykkesmønstre, og overbordfald kombineret med kulde og bølger synes at være et centralt problem. Hvis man falder overbord eller båden kæntrer, kan det være et stort problem at komme tilbage i båden igen. Ikke alle fiskere har prøvet endsige trænet entring af jolle fra vandet efter at være faldet overbord, og samtidigt kan et problem være, at jollen driver væk.

IP: men altså falder du i, så er båden dreven væk, hvor tit får du fat i båden igen. Den er hurtig væk, så er den væk inden du når at komme op hvis du ryger under og det.

IP: de driver hurtig væk med det strøm der er

Det er tydeligt at kulden kombineret med vind og bølger repræsenterer den største potentielle fare i forbindelse med fiskeri fra jolle. Man skal her tage sig i agt: ”...være helt oppe på lakridserne!”.

Der er eksempler på, at fiskerne får problemer med tovværk eller andet i skruen. En løsning er at hoppe i vandet for at løse problemet, hvilket imidlertid ikke er helt ufarligt. Problemet med noget i skruen forstærkes af kulde, mørke og manglende redningsvest.

Navigation kan være et problem i forbindelse med fiskeriet, og forstærkes hvis der er tåge og man er langt fra land. Hvor mange fiskere der har et kompas med, når de tager

ud at fiske, er vanskeligt at vurdere (jf. Afsnit 3). Indtrykket er, at det ikke er et forhold, som har den store opmærksomhed, og at det derfor er mange fiskere, som ikke tænker på dette.

Et andet problem er at man glider på dækket (f.eks. pga. is, vand) og falder overbord. Fiskerne er ofte ældre mænd, og der er tilsyneladende en opfattelse af, at det er en del af spillets regler, at man kan falde udenbords (jf. Afsnit 4.5.).

IP: men fisker man også med garn og sejler man så to, så er der i hvert fald mange gange en der står op, der så kan få overbalance, vi så da dem der var druknet, at de var røget ud begge to. Så forsøger den ene måske at fange den anden, og så ryger han også ud. Så er de væk begge to

IP: det er jo det når man fisker, man står jo op i båden en hel del, det gør man, du kan ikke sidde ned og trække garn ind

IP: nej det bliver ikke til noget!

Brand i forbindelse med jollesejls og fiskeri virker umiddelbart ikke som nogen nærliggende fare. Der er dog eksempler på ulykker, hvor der er udbrudt brand ombord, og hvor der er opstået risikable situationer.

En ulykke hvor man kæntrer eller falder overbord og efterfølgende bliver sejlet ned af et større fartøj sker sjældent (jf. Afsnit 2). Ifølge fiskerne har flere imidlertid oplevet en nær-ulykke af denne type, og der er tydeligvis blandt fritidsfiskerne en frygt for at opleve denne type ulykke, måske fordi ulykken synes meget voldsom.

:der kommer sådan en stor en (et skib), så er det ligesom større end et hus der kommer væltende imod os. Det er lige så vi ryster.

4.6.2. Havkajakroere

Flere havkajakroere kender til og har oplevet kritiske situationer eller ulykker, og de er bevidste om de risikable forhold og har forestillinger om hvordan man kan undgå ulykker. Igennem samtalen om ulykker er det tydeligt, at kajakroerne mener, at de kan undgå ulykker og kritiske situationer ved at være velreflekterede og være bevidste og dygtige til at planlægge og handle hensigtsmæssigt (jf. Afsnit 4.5.).

Havkajakroerne forbinder ulykker med det at være begynder eller uøvet, hvor man ikke planlægger og tænker sig tilstrækkeligt om og ofte ikke handler i overensstemmelse med erfaring og sund fornuft. En del ulykker og kritiske situationer skyldes således, at man ikke har taget de rette forholdsregler.

En pludselig og uprovokeret kæntring er tilsyneladende sjælden og skyldes hovedsageligt uopmærksomhed hos roeren:

IP: jeg har prøvet det to gange, hvor man halvsov, når man ror og kigger et andet sted ikke også, og så ryger pagajen lige pludselig under kajakken fordi du lige drejer rundt

Brug af dårligt eller defekt udstyr, og ikke mindst gentagen brug af samme, anses som direkte dumt - nærmest provokerende - for den erfarne havkajakroer.

IP: Der var en anden situation på den tur der, det var en af pigerne, der sejlede i en Tahe grønlandsk kajak, og hendes skeg virkede ikke, så hun kunne ikke styre den, og jeg spurgte sådan lidt ind til det, og det havde den heller ikke gjort sidste uge, da hun havde været ude og sejle i den. Og så er det lige før min kæde den hopper af, hvordan kan man tage af sted i en defekt kajak, uden at informere turlederen om at den her kajak er defekt

En typisk begynderfejl er, at man ikke har frigjort stroppen til spraydecket, hvilket kan have store konsekvenser. Hvis turen eller træningen foregår om vinteren og man har handsker eller luffer på hænderne, kan det være vanskeligt at frigøre stroppen, og man kan have problemer med at komme fri af kajakken ved kæntring.

IP: altså den redning vi havde, hvor det var ved at gå galt, den har da også lært mig, at jeg skal altid huske at tjekke om den der lille slip på spraydækket, den stikker op, det har det da virkelig lært mig!

En typisk og kritisk situation er hvis en gruppe bliver spredt pga. vind⁸⁷.

IP: Jeg synes jeg hører mange farlige situationer. Det var på Helnæs, hvor nogle turroere der var ude og ro og så lige pludselig så blæser det op, og så kan de ikke styre deres kajaker og de begynder at sprede sig for at redde sig selv, sådan nogle situationer skal egentlig lidt mere frem, så folk selv finder ud af, at det er sgu nok noget de lige skal kigge på

Hvis der opstår en kritisk situation er det afgørende, at man holder hovedet koldt og ikke går i panik, hvilket kan have alvorlige konsekvenser. Panik vil typisk være en reaktion, som opstår hos begyndere og uøvede: ”Det der med at bevare roen det er vigtigt”

Det er endvidere vigtigt, at lave klare aftaler og have mulighed for at kommunikere når man skal ud at ro, særligt under mere krævende forhold.

Havkajakroerne mener, det er vigtigt, at erfaringerne med ulykker bliver formidlet videre, så man har mulighed for at lære af erfaringerne, og samtidigt at der ikke er økonomiske udgifter forbundet med at blive reddet i en kritisk situation⁸⁸.

4.6.3. Kitesurfere

En del kitesurfere har oplevet uheld eller ulykker eller hørt om andre, som har været udsat for ulykker. Der er ofte tale om nær-ulykker, som kan opleves voldsomme og som rummer potentiale til at kunne blive alvorlige, men som ikke udvikler sig og ikke får alvorlige konsekvenser⁸⁹.

Ulykker kan dels skyldes fejl eller problemer med udstyr, eller det kan skyldes forkert brug af udstyr eller manglende teknisk kunnen. Kiterne er generelt meget realistiske og selv-kritiske, og forstår at problemerne oftest skyldes menneskelige fejl eller manglende teknik

87 I fortællingen handler det om turroere, som ikke er det samme som havkajakroere!

88 Tanken er, at det kan udgøre en sikkerhedsmæssig risiko, hvis man ved, at man selv skal betale for en evt. redningsaktion.

89 I afsnit 2 ser vi således en del falske alarmer forbundet med kitesurfing.

Lige gyldig hvor god man er, så sker det engang imellem, for det er ikke noget man sådan... Det sker bare en gang imellem. Så knækker der et eller andet som man ikke lige troede skulle kunne knække. Det er sjældent, det sker at det knækker, langt de fleste gange så er det jo en selv, der bøffer i det...

Kiten udgør tydeligvis en meget stor kraft, når den fanger vinden, og en typisk ulykke er en surfer, der ikke kan kontrollere kiten og bliver trukket afsted med stor kraft og hastighed. Sker det på land vil det være forbundet med stor risiko, hvorimod det på vandet ofte vil se voldsomt ud men være mindre farligt.

IP: så lang tid man holder sig ude på vandet så, altså man får en mavepuster ind imellem, men man slår sig jo ikke i samme grad... men når man er inde omkring land og sten og træer og biler, så er der flere der har brækket armene og benene

IP: jeg var nede ved Skåstrup og det var en fyr der var 17 år og han havde ligget derude i lang tid, så han får en til at smide sin kite op for ham. Den er fuld powered og den er måske lige i overkanten størrelsen, så den ryger ind i det vi kalder powerzonen, så ryger den op og så løfter den ham. Jeg tror han har været en 6 meter oppe i luften inde på land, han flyver hen over nogle træer, så ryger han så ned i noget buskads og lander der. Så løb jeg over til ham for at få styr på hans drage, og han har selvfølgelig slået luften ud af sig og er rimelig rystet. Han har ikke hjelm på heller, det viser sig så bagefter, at han har slået en flig af tre af hans ryghvirvler. Så der sker jo altid ulykker, det gør der..

IP: men det er bare sjældent

IP: ja heldigvis

I forbindelse med hop og tricks med kiten kan man risikere at falde nogle meter, og hvis det sker på lavt vand kan det være farligt.

IP: Men han blev da bevidstløs så han ikke lige vidste, hvor han var henne og sådan nogle ting, så det var da trods alt alligevel noget mere end gennemsnitlig. Men igen da rammer han jo noget, hvor han lige overvurderer sine egen evner højst sandsynligt, eller ikke har set, at der er lavt vand

Et andet faremoment handler om at drive til havs med sin kite, f.eks. hvis man ikke kan få kiten op, og det er fralandsvind. De mange falske alarmer (jvf. Afsnit 2) tyder på, at dette problem eller denne frygt deles af andre ikke-kitesurfere, som ser kitere langt til havs med kiten i vandet og sandsynligvis forestiller sig, der er tale om en ulykke. De slår derfor alarm, og der bliver sat en redningsaktion i gang, samtidigt med at kitesurferen ofte bjærger sig selv til land. Det virker som om, dette problem typisk opleves hos begyndere. Erfarne kitesurfere vil ofte bevare roen, og vente til uvejret er drevet over, eller man har fået kræfterne tilbage og derefter fortsætte mod land.

IP: ja, det har jeg i hvert fald oplevet. Også at nogen ikke har kunnet få dragen op på dybt vand og så bare driver udad. Og så skulle hentes. Men der skete ikke noget, men man kan godt gå lidt i panik, når man ligger og driver længere og længere væk. Og ikke kan få dragen op.

IP: Men jeg tror ikke det er der, der sker mange ulykker, men det er jo noget psykisk der, at man godt kan, altså jeg var da bange for at gå ud og sejle på dybt vand efter det. Hvis man nu ikke kunne få dragen op...?

4.6.4. Sammenfatning – erfaring med ulykker

Casegruppe	ERFARING MED ULYKKER
Jollefiskerne	Jollesejlerne kender til forskellige ulykkestyper og kan fortælle om mange hændelser. Kulde, vind og bølger er typiske risikofaktorer. Overbordfald og problemer med at komme tilbage i båden efter kæntring skyldes ofte arbejdsprocessen, hvor man står op i hårdt vejr, eller det kan skyldes glat dæk (vand, is). Problemer med tovværk i skruen, tåge og navigationsproblemer samt brand ombord kendes også. Påsejling af større både opleves sjældent men fremstår som en frygtet situation.
Kajakroerne	Havkajakroerne kender til ulykker, enten fordi de selv har oplevet dem eller har hørt om dem fra andre. En pludselig og uprovokeret kæntring er sjælden men kan ske. Dårligt eller defekt udstyr kan forekomme. Ligeledes opleves problemer med at få fat i stroppen til spray-decket (koldt – uøvet) ved træning i eskimorulle. En typisk kritisk situation er at blive spredt i gruppen pga. kraftig vind. Det fremhæves som vigtigt, at man ikke går i panik i en kritisk situation, samt at man har klare aftaler og mulighed for kommunikation.
Kitesurferne	Kitesurferne har en del erfaring med nær-ulykker. Det er oftest menneskelige fejl – dvs. manglende teknik. Typiske eksempler er at blive trukket afsted på land af kiten eller lande på lavt vand efter et hop. Der kan være problemer med at få dragen op, og man kan drive udad (typisk problem for uerfarne kitere)

Cross-caseanalyse

Alle tre casegrupper kender til ulykkessituationer, enten fordi de selv har oplevet dem, eller fordi de har hørt om hændelser eller ulykker fra andre. Der er imidlertid en væsentlig forskel i mønsteret og i erfaringerne med ulykker.

Jollesejlerne kender til alvorlige ulykker og har tilsyneladende en forestilling om, at det er en del af spillets regler. Dermed bliver bevidstheden om eget ansvar og muligheden for at gøre noget ved situationen og de reelle risici mindre åbenbar og nærværende. Havkajakroerne mener generelt, at ulykker skyldes manglende erfaring eller manglende omtanke og planlægning (normalprocedurer, jf. Afsnit 6.3). Kitesurferne oplever tilsvarende, at de ofte voldsomme hændelser skyldes menneskelige fejl. Samtidigt mener de, at den erfarne kiter kan klare en hændelse som opstår (hændelseshåndtering).

I forhold til håndtering af ulykker (jf. Afsnit 6.3.) er der forskel på de tre grupper. Jollefiskerne har problemer på alle tre niveauer (men accepterer tilsyneladende situationen). For havkajakroerne kan der opstå problemer ift. normalprocedurer, hvis roeren ikke tænker og planlægger hensigtsmæssigt. For kitesurferen kan der opstå hændelser, men de erfarne vil oftest have mulighed for at håndtere situationen hensigtsmæssigt.

Det betyder at der ift. forebyggelse skal sættes ind forskellige steder (Tabel 52)

	Jollesejlere	Kajakroere	Kitesurfere
Typiske hændelser	Overbordfald Kæntring	Kæntring, gruppen bliver spredt (vind)	Træthed, manglende kontrol over kiten
Årsag til hændelser ⁹⁰	Tilfældigheder, uheld	Manglende omtanke, planlægning og teknik	Manglende teknik og erfaring samt uheld
Problem-niveau	Alle tre niveauer	Normalprocedurer	Normalprocedurer

Tabel 52. Tabellen viser i forenklet form sammenhængen mellem aktivitetsgruppe og hændelser, årsag og problemniveau iflg. udøverne.

4.7. Holdning til uddannelse og certificering

4.7.1. Jollefiskere

I spørgsmålet om krav til certifikater og obligatoriske kurser har gruppen af fritidsfiskere tydeligvis ikke en samlet holdning. De erkender, at der er et problem ift. sikkerhed, men de er generelt forbeholdne over for radikale indgreb i deres personlige frihed. Regler og love skal være enkle at forstå og at forholde sig til, og de er skeptiske overfor frivillige kurser og kampagner, oplysning m.m.

En del fiskere mener, det er fornuftigt at indføre obligatorisk certificering i lighed med speedbåds-certifikatet. Samtidigt er det en udbredt holdning, at lovgivningen ikke må blive for indviklet og heller ikke gribe for meget ind i den personlige frihed. De mange kampagner og gode råd, f.eks. i forhold til sundhed, kan forvirre og føre til en opgivende holdning.

IP: jeg ved ikke helt hvordan, for jeg kan ikke rigtig finde ud af det, fordi der er jo alle mulige kampagner om, at man skal gøre ditten og gøre datten, man har jo også kampag-

⁹⁰ Det er her aktivitetsgruppernes angivelse af årsagen til hændelse og problem.

ner med at man ikke skal ryge, men folk ryger jo alligevel. Det hjælper jo ikke altid, men jeg synes grundlæggende også at man skal have lov til at gøre, som man vil, i hvert fald et stykke hen ad vejen

IP: jeg synes også, som du siger, at man skal også passe på at man ikke laver så mange regler, at det næsten ikke er til at finde ud af. Det er faktisk bedre, hvis man har nogle enklere regler

Redningsvesten er et kernepunkt, og der er en bevidsthed om, at vesten i visse situationer kan redde liv. Fiskerne oplever den gældende lov som ulogisk, idet den blot påbyder, at man skal medbringe redningsvest i båden. Fiskernes praktiske erfaring fortæller dem, at det ikke har nogen praktisk værdi og ikke skaber større sikkerhed.

Fiskerne sammenligner redningsvesten med sikkerhedsselen og mener, at det skal gøres obligatorisk at bruge godkendt redningsvest. Man kan måske sige at fiskernes praktiske erfaring kombineret med deres logiske sans overtrumfer ønsket om frihed og få regler.

IP: Men altså jeg vil nok sige, hvis det blev lovkrav at man skulle have den på og ikke have den med, så var man da nået et skridt ad vejen

IP: ja det vil jeg absolut også sige

IP: hvis man skal tage sådan lige noget håndgribeligt man kan forholde sig til, det ville da hjælpe

I: ja det kan godt redde nogen

IP: mange af dem er jo ikke engang pakket ud

I: hvad så hvis folk ikke tager den på hvad så?

IP: så skal de have en bøde

IP: det skal du jo hvis du kommer ud og køre i bil, og du ikke har kørekort eller sele på

Fiskerne udtrykker stor skepsis ift. frivillige kurser i sejlads og sikkerhed.

De kan godt se fornuften i tilbud om frivillige kurser men tror ikke på, at der vil komme folk, fordi de fleste mener, at de allerede er kompetente jollesejlere. Der skal således gøres meget ekstra for at trække folk til frivillige kurser.

(samtalen handler om frivillige kurser)

IP: nej, der kommer ikke nogen

IP: det tror jeg ikke folk vil

IP: nej du kan se når vi har møde i foreningen, der kommer 7 medlemmer

IP: så skal du have øl og pølser og bajere og dans og alt muligt, og så kommer der stadigvæk ikke nogen!

4.7.2. Havkajakroere

Havkajakroerne er bekendte med certificeringssystemerne på området (EPP) og flere er certificeret og har fungeret som instruktør. De er overvejende positive ift. certificering i forbindelse med havkajakroning, men ser en stor forskel på om det handler om uorgani-

seret eller organiseret kajakroning (f.eks. i skole eller klub): ”det er lige som to ting, det er ro alene og det at ro i sammenhæng med andre”

Når man tager på tur alene eller sammen med vennerne bør der, iflg. havkajakroerne, ikke være for meget indblanding, og det er ikke aktuelt med krav om certificering. Der er tale om et privat anliggende, hvor det ikke er rimeligt med indblanding fra organisationer eller stat.

IP: jeg synes under ingen omstændigheder, der skulle komme noget oven fra. Jeg synes, det er i orden at klubberne sætter krav, og det er lidt forskelligt fra klub til klub hvilke frivillighedskrav der er, men jeg synes under ingen omstændigheder, at man skulle sætte krav om et uddannelsesniveau for egen roning a la speedbåds kørekort eller noget i den stil!

Der findes imidlertid også en lidt anden holdning, hvor man godt kan acceptere en form for certificering også til uorganiseret havkajakroning.

IP: for mig ville det være helt acceptabelt, hvis det var et krav. Man skal have kørekort til bil, det er måske også på en anden måde, men der er speedbåds kørekort.

IP: jeg er blandet omkring det, for jeg synes jo også at sikkerheden skal ligge i top, men jeg tror også man ville dræbe en masse friluftsliv ved at lægge for mange rammer omkring det

Omvendt forholder det sig, når der er tale om kurser eller undervisning i offentligt eller kommercielt regi, f.eks. undervisning på skoler eller kommercielle kurser. Her er indstillingen, at det er nødvendigt med skrappe krav til underviserens kompetence og med en form for certificering.

IP: ... så jeg synes når man har ansvar for andre, så synes jeg der skal være et krav om noget (om uddannelse og certifikater)

IP: Jeg er fuldstændig enig med dig i det der med, at hvis det er andre man har ansvaret for, så mener jeg netop ikke, at man skal kunne nøjes med et instruktør 2 niveau. Jeg ved godt, at vi skal ikke ind og på den der med påstande, men altså det er altså ikke anderledes end, at hvis man har ansvaret for andre, man kunne ikke drømme om at ansætte en skolelærer til at undervise i tysk, hvis de bare havde været over grænsen to gange og købe billige øl, men det er efter samme princip, man ansætter en idrætslærer eller en friluftslærer på efterskolerne!⁹¹

Kajakroerne taler om turlederen som den ansvarlige ift. kajakroning i organisations og foreningsregi – typisk i en kajakklub. Det virker her som om, der er tale om et mellemniveau - mellem det uorganiserede og det pædagogiske, hvor det er turlederens ansvar, men hvor deltagerne formodes at være ansvarlige selv.

IP: de er voksne mennesker, de er selv ansvarlige for hvad de gør og de bevæger sig rundt, de er ikke umyndiggjort på nogen som helst måde, men altså jeg mener vi andre har

91 Respondenten henviser efterfølgende til Præstø-ulykken, som et konkret eksempel på hvor galt det kan gå.

et ansvar for hvis de melder sig, at de gerne vil med på en eller anden tur, jamen så har vi en pligt til at sige, det der det er ikke godt nok, for du sætter både dit eget og andres liv på spil Kurser, certificering og et system til varetagelse af sikkerheden bliver opfattet positivt af havkajakroerne. Der er imidlertid betænkeligheder ift. om certificering kan give anledning til falsk tryghed ”jeg tror bare det giver en falsk tryghed....”.

Man skal iflg. kajakroerne ikke stole blindt på certifikater og systemer, idet de kan give en oplevelse af sikkerhed og tryghed, som ikke er reel. Nogle kan have fået et certifikat uden at have de rette kompetencer, dvs. ”være sluppet igennem”⁹². Erfaring fremhæves som vigtig, og det er vigtigt at vedligeholde kompetencerne, hvorfor man ikke umiddelbart kan gå ud fra, at folk, som engang har erhvervet sig en given kompetence, har den reelle kompetence på et senere tidspunkt.

Havkajakroerne mener, at det er vigtigt for begyndere at få et grundkursus med fokus på sikkerhed (jf. Afsnit 4.3.). I sprogbrugen aner man et vist forbehold overfor de, som køber kajakker i varehuse og overfor de kommercielle forhandlere, som gerne vil sælge kurser og udstyr.

IP: men er det måske ikke lige netop sådan, ja måske lige bortset fra Bilka hvor man kan købe billige kajakker, går man i de der kajakbutikker eller bjerggeden eller hvad det nu hedder, de udbyder jo kurser, så i og med at du køber en kajak sådan et sted, tror jeg da næsten, at man et kursus, jeg vil ikke sige smidt i nakken, men informeret om, at det er godt at have

Der synes at være en tendens til, at man ser lidt ned på de kajakroere, som ikke interesserer sig for teknik og sikkerhed. ”Hyggeroerne” som måske har taget et grundkursus, men ikke holder kompetencerne ved lige og heller ikke har interessen for at øve og udfordre sig selv, fremhæves for at tydeliggøre egne værdier og kvaliteter (Ehn & Löfgren 2006).

IP: jeg synes der kommer mange som hyggeror, som man næsten kan stå og banke på og der sker ikke noget, nogle gange kan man ønske at der ville ske noget, der ville være et uheld som, ikke livsfarligt, men som for at sige, jamen hvad med så at gøre noget ved det. Få prøvet den der makker redning igen

I: hvad er det du tænker der sker med dem?

IP: de luller sig lidt i søvn synes jeg, og hyggeror bare sådan lidt og vi falder ikke i vandet og så videre, og holder ikke tingene ved lige og har ikke legeånden med

4.7.3. Kitesurfere

Surferne er delte i spørgsmålet om, hvorvidt det er en god ide at indføre certificering ift. kitesurfing. Den overvejende holdning er, at det ikke er nødvendigt, og at man ikke ønsker for meget kontrol. Det er tydeligt, at der er et ønske om, at kitesurfing skal forblive en aktivitet, som forbindes med det uformelle, hyggelige uden for meget kontrol, organisering og styring.

92 Denne debat er aktuel bl.a. i DKFs medlemsblad og grundlæggende for hele udviklingen af certificering i dansk friluftsliv (f.eks. Andkjær & Laursen 2005)

IP: men altså jeg tror, at der er måske for meget, at der er stadigvæk lidt surf stemning over det, man vil egentlig gerne bare have lov til at gøre det, man nu gør nede på stranden, hygge sig, så man ikke føler at man bliver udsat for den store kontrol. Selvom vi ikke bor på Hawaii, så vil vi gerne have den stemning.

Samtidigt findes en anden opfattelse, hvor man mener, det er rimeligt at indføre certificering først og fremmest ift. instruktører på kurser. Årsagen er den kraftige udvikling i aktiviteten, med mange nye som har brug for kvalificeret instruktion i teknik og sikkerhed samtidigt med, at man kender udviklingen i havkajakroning, hvor der er et veletableret system.

IP: jeg synes det er rigtig fint det der med, at instruktøren har et vist niveau, det synes jeg virkelig er genialt lavet, hvis de får det stille og roligt kørt ud, men jeg ved ikke om altså, om vedkommende der sejler skal have et, det synes jeg måske ikke er nødvendigt. Men jeg kan sagtens se det der med, hvis der kommer mange til sporten, de ødelægger det for dem, der nu godt kan finde ud af at tage vare på sig selv.

IP: jeg synes faktisk at det er en god idé, fordi der kommer flere og flere til sporten og der vil også være flere og flere, der vil spare pengene til et kursus, som bare vil i gang og ikke bliver trænet i sikkerhed... og så vil der ske en masse ulykker, og så vil man måske begynde at vende blikket på kitesurfing og sige, det er for farligt, og det kan få konsekvenser for alle sammen. Det kan blive forbudt også det der med at sejle mellem badende gæster. Jeg tror det er en god idé, at man skulle have et kursusbevis for at kunne kitesurfe faktisk.

4.7.4. Sammenfatning – holdning til uddannelse og certificering

Casegruppe	HOLDNING TIL UDDANNELSE OG CERTIFICERING
Jollefiskerne	Fiskerne mener grundlæggende, at der skal være enkel lovgivning og stor personlig frihed. De mener dog, at det er en god ide med påbud om brug af redningsvest. Obligatoriske kurser og certificering ift. sikkerhed kan være en mulighed, hvorimod frivillige kurser ikke vil nytte noget.
Kajakroerne	Havkajakroerne har overvejende en positiv indstilling til kurser og certificering. De ser en stor forskel på, om det handler om organiseret eller uorganiseret aktivitet. Der er blandede holdninger til certificering ved uorganiseret aktivitet, hvorimod man er enige om krav om uddannelse og certificering ved organiseret og pædagogisk aktivitet. Kajakroerne påpeger, at certificering kan give falsk tryghed, og at den praktiske erfaring er vigtig. Der synes at være prestige og respekt forbundet med det at uddanne sig og have certifikater på egen kompetence.
Kitesurferne	Der er delte holdninger til spørgsmålet om certificering. Kitesurferne har generelt et ønske om at kitesurfing skal være en uformel og social aktivitet uden den store kontrol og organisering. Samtidigt er der en forståelse for, at det kan være nødvendigt at indføre certifikater – først og fremmest for instruktører

Cross-caseanalyse

Der er forskel mellem de tre grupper på indstilling og holdning til uddannelse og certifikater. Havkajakroerne har et veletableret system (EPP) for uddannelse og certificering, som synes alment accepteret og forbundet med en vis respekt. Hos jollefiskerne og kitesurferne er der pt. ikke noget etableret uddannelses- eller kvalificeringssystem. Begge grupper lægger vægt på, at deres aktivitet forbindes med frihed og det uformelle, om end historien såvel som organiseringen er meget forskellig.

Kitesurfing repræsenterer en relativt ny aktivitet, og aktiviteten vil sandsynligvis indenfor en kort årrække være præget af en højere grad af organisering bl.a. med uddannelse og certificering af instruktører.

Jollesejlerne derimod repræsenterer en lang og gammel tradition for fritidsfiskeri. Det er her vanskeligere at forestille sig en strammere organisering og styring af sikkerheden, fordi det vil være i modstrid med grundfæstede værdier og traditioner i kulturen. En undtagelse er redningsvesten, hvor lovgivningen foreslås ændret og strammet.

4.8. Opsummering

Sikkerhedskulturen ses som helhed bestående af en række gensidigt forbundne elementer (Figur 16).

Figur 16. Fem sikkerhedskategorier med betydning for sikkerheden i forbindelse med kystfriluftsliv

Udgangspunktet er en særlig aktivitetsgruppe og kultur, som rummer nogle grundlæggende værdier, hvortil aktørerne bliver oplært på forskellig vis. Grundlæggende værdier og oplæring, vurdering af risiko og erfaring med ulykker danner baggrund for udvikling af en række sikkerhedsvaner i forbindelse med udførelse af praksis. Aktørerne har holdninger til uddannelse og certificering, som kan føre til nye værdier og forandringer i kulturen⁹³. Påvirkningerne kan på denne måde gå i flere retninger, hvilket giver et billede på kompleksiteten i sikkerhedskulturen.

⁹³ Udviklingen indenfor havkajak med et system til uddannelse og certificering (EPP) kan således siges at have medført ændringer i kulturen.

	Tematisk opsummering af elementer i sikkerhedskultur
Værdier og motiver	De værdier man forbinder med aktiviteten har stor betydning. Det er således afgørende, om man ser aktiviteten primært som en transportform (jolle), eller om aktiviteten bliver selve målet, med et fokus på teknik og sikkerhed (kajak og kite). Kitesurfing fremstår, som den aktivitetsform hvor teknik og selve aktiviteten i mest udpræget grad er i fokus. Heroverfor står jollesejlerne, hvor aktiviteten i langt højere grad betragtes som en nødvendig transport. Målgruppens alder og fysiske form har endvidere stor betydning. Jollesejlerne er overvejende ældre mænd over 60 med markant dårligere fysisk form, hvor kitesurferne er de yngste og mest trænede. Det har betydning, hvor rodfæstet og traditionsbundet en aktivitet eller en kultur er. Jo ældre aktivitetsformen er, og jo mere bundet den er til traditioner og normer, jo vanskeligere vil det være at ændre på tænke- og handlemåder. Det betyder konkret, at det er vanskeligt at ændre på jollesejlernes praksis, selvom statistikken tydeligt viser, at der er en bevidsthed om risikable forhold.
Oplæring	En oplæringsform med overvejende uformel mesterlære fastholder aktørerne i vante tankegange og praksisformer og virker dermed begrænsende på nytænkning og på muligheden for forandring⁹⁴. Dette gælder primært jollesejlere, hvormod kitesurfere med deres praksisfællesskab og inddragelse af andre inspirationskilder tydeligvis har en anden og mere åben eller dynamisk indstilling til forandring. Der er udbredt enighed (kajakroere og kitesurfere) om, at det er hensigtsmæssigt, at begyndere introduceres til teknik og sikkerhed gennem et struktureret kursusforløb.
Adfærd og vaner ift. sikkerhed	Brug af redningsvest og mulighed for eller kompetence til at foretage en selvredning er centrale punkter ift. sikkerhedsvaner. Begge forhold knytter sig til niveauet for hændeshåndtering. Jollesejlerne har alvorlige problemer med at kunne klare en hændelse som f.eks. overbordfald eller kæntring. Påklædning, flydeevne samt mulighed for selvredning (teknik, fysik og udstyr) er problematisk særligt under kolde forhold. Dette forhold bliver yderligere problematisk, idet de ligeledes har problemer med at håndtere en ulykke. De vil oftest have upræcise aftaler med folk på land og usikre kommunikationsmidler. Kajakroerne og kitesurferne er bedre i stand til at klare en hændelse. Kitesurferne har generelt et godt fysisk og teknisk beredskab og ift. en ulykkesituation, vil det sociale kodeks give stor sikkerhed. Problemet ift. kitesurferne er udviklingen i aktiviteten med mange nye aktører og trængsel på særlige spots (f.eks. Amager Strandpark), som betyder, at det sociale kodeks måske ikke giver en reel sikkerhed. De erfarne kajakroere mestrer selvredning og har indtil flere backup på teknikker og sikkerhedssystemer. Problemet ift. kajakroerne er de mere uerfarne, som ikke i samme grad interesserer sig for teknik og sikkerhed.

94 Kurser og uddannelsessystemer kan her repræsentere en større dynamik og udvikling.

Vurdering af risiko	Vurderingen af risiko ved aktivitet handler i høj grad om, hvorvidt man oplever, at man har kontrol over situationen og er i stand til at klare en given uforudset hændelse (hændelseshåndtering). Jollesejlerne mener, at de er erfarne og kompetente søfolk. Samtidigt oplever de tydeligvis, at de ikke altid har kontrol over situationen og erkender f.eks., at de ofte ikke vil være i stand til at klare en kæntring eller et overbordfald. Anderledes forholder det sig med (de erfarne) kajakroerne, som mener at de i kraft af teknik, planlægning og omtanke kan kontrollere risikoen, og dermed at deres aktivitet er sikker. Kitesurferne er klar over, at deres aktivitet er risikobetonet, men mener at de i kraft af teknik og erfaring (og fysisk overskud) i de fleste tilfælde vil kunne håndtere en hændelse.
Erfaring med ulykker	Der er forskel i mønstret og i erfaringerne med ulykker mellem de tre case-grupper. Jollesejlerne kender til alvorlige ulykker og har en forestilling om, at det er en del af spillets regler. Dermed bliver bevidstheden om eget ansvar og muligheden for at gøre noget ved situationen og de reelle risici mindre åbenbar. Havkajakroerne mener at ulykker skyldes manglende erfaring eller manglende omtanke og planlægning (normalprocedurer). Kitesurferne oplever tilsvarende, at de ofte voldsomme hændelser skyldes menneskelige fejl, men mener samtidigt at den erfarne kiter kan klare en hændelse som opstår (hændelseshåndtering). Derfor bør der ift. forebyggelse sættes ind på forskellige niveauer.
Holdning til uddannelse og certificering	Der er forskel mellem de tre grupper ift. holdning til uddannelse og certificering. Havkajakroerne har et veletableret system (EPP) til uddannelse og certificering, som er accepteret og omgivet med en vis respekt. Hos jollefiskerne og kitesurferne er der ikke noget etableret uddannelses- eller kvalificerings-system. Begge grupper lægger vægt på, at deres aktivitet forbindes med frihed og det uformelle, omend baggrunden såvel som organiseringen er forskellig. Kitesurfing repræsenterer en relativ ny aktivitet, som sandsynligvis indenfor en kort årrække vil være præget af en højere grad af organisering bl.a. med uddannelse og certificering af instruktører. Jollesejlerne repræsenterer gammel tradition for fritidsfiskeri, hvor det er vanskeligt at forestille sig en stram organisering og styring af sikkerheden. En undtagelse er redningsvesten, hvor lovgivningen foreslår strammet.

5. Internationalt perspektiv på sikkerhed ved friluftsliv

5.1. Introduktion

Friluftsliv i Danmark er udviklet som et resultat af en lang tradition, hvor historie, politiske ideer såvel som det fysiske landskab har betydning for, hvordan vi som danskere ser på og anvender naturen (Eichberg & Jespersen 2001, Andkjær 2008). Traditioner og strømninger fra Sverige og Norge har haft stor betydning for udviklingen af det pædagogiske friluftsliv i Danmark indenfor den tredje grønne bølge (Ibid). Gennem de seneste 20 - 30 år har globaliseringen betydet, at friluftsliv i Danmark i forhold til praksis, værdier og begreber er påvirket af tendenser fra den angelsaksiske del af verden (Andkjær 2008). Denne udvikling, som i særlig grad kan iagttages ift. unges deltagelse i friluftsliv, har bl.a. medført et øget fokus på risiko og action og dermed også sikkerhed i friluftsliv (Ibid).

Intentionen i det flg. er at inddrage et kulturelt og komparativt internationalt perspektiv på studiet af risiko og sikkerhed i dansk friluftsliv for at undersøge og diskutere, hvordan risiko og sikkerhed tænkes, organiseres og håndteres i andre lande. Det komparative internationale perspektiv rummer flere fordele, men også en række mulige problemer. Undersøgelsen kan dels give konkret viden og nye ideer om andre måder at tænke og handle på, og dels kan den give perspektiv på egen praksis, organisation og tænkemåde ift. sikkerhed (Nielsen 1997, Ehn og Löfgren 2006). På den måde har vi dels mulighed for at få inspiration og lære noget af det anderledes og fremmede, og dels har vi mulighed for at lære om og blive klogere på os selv. Andre tænkemåder og praksisformer kan imidlertid ikke overføres uden kritisk refleksion, og eventuelle gode ideer og tiltag skal nødvendigvis diskuteres i forhold til en dansk kulturel kontekst som f.eks. historie, politik, værdier, landskab og natur.

5.1.1. Metode

Studiet er et casestudie, hvor New Zealand og Australien er valgt som cases til nærmere undersøgelse. I begge lande har friluftsliv⁹⁵ en lang historie og stærk kulturel position ikke mindst i pædagogisk og i kommerciel sammenhæng, og der er stor opmærksomhed på sikkerhed og håndtering af risici (Lynch, 2006, Andkjær 2008).

På et overordnet plan adskiller friluftsliv i New Zealand og Australien sig imidlertid fra friluftsliv i DK på en række punkter. Friluftsliv i New Zealand og Australien har i en længere årrække været et centralt tema – både i fritidssammenhæng, i uddannelsesmæssig sammenhæng, og ikke mindst i forhold til turisme og det kommercielle marked, og har generelt en større kulturel og identitetsmæssig betydning sammenlignet med Danmark (Ibid). Friluftsliv i New Zealand og Australien er inspireret af værdier og praksisformer

95 Friluftsliv skal her forstås som outdoor recreation (OR) og outdoor education (OE) (jf. afsnit 1)

fra de angelsaksiske lande, og er del af en tradition knyttet til begrebet adventure, hvor udfordring og risiko er centrale begreber og værdier (Moodie 1998, Lynch & Moore 2004, Brown & Fraser 2009, Andkjær 2012). Endelig er natur og landskab i New Zealand og Australien, sammenlignet med danske forhold, meget anderledes og byder på flere udfordringer og potentielle risici.

Undersøgelsen inkluderede en studierejse til New Zealand og Australien i december 2011, som havde til formål at levere en afdækning af centrale forhold og aktuelle problematikker relateret til risiko og sikkerhed i de to lande.

Grundspørgsmålene for studiet er: *Hvordan bliver sikkerheden ved friluftsliv varetaget i NZ og Australien – i forhold til lovgivningsmæssige, organisatoriske og praktiske forhold samt hvordan forskes der i sikkerhed?*

Fremstillingen vil have form af en udredning og diskussion af centrale forhold og temaer induktivt genereret i kraft af undersøgelsens del 1 og 2 samt studierejsen til NZ og Australien. For at forstå helheden finder vi det relevant med en forholdsvis omfattende redegørelse for de politiske og organisatoriske forhold i relation til friluftsliv og sikkerhed primært i New Zealand. Sikkerhedsforholdene i Danmark vil blive inddraget i diskussioner, ligesom et perspektiv til sikkerhedsforholdene i Norge inddrages mere sporadisk. Efter hvert hovedafsnit følger en tekstboks med kommentarer og diskussion. Der henvises løbende til relevant litteratur og hjemmesider og til interviewpersoner og samtalepartnere fra studierejsen⁹⁶.

5.1.2. Studierejsen

I Australien blev La Trope University i Bendigo, Victoria besøgt, hvor kontaktpersonen var Dr. Andrew Brookes (AB) (se afsnit 5.10). Derudover besøgte jeg to store outdoor-centre –Outdoor Education Group (OEG) og Bogong Outdoor Education Centre⁹⁷, og interviewede de ledende personer ift. riskmanagement. Endvidere har der været tale om mere spontane samtaler med ansatte på La Trope University.

I New Zealand besøgte jeg University of Otago, Dunedin, hvor kontaktpersonen var Dr. Mike Boyes (MB). Jeg havde her samtaler med en lang række centrale personer indenfor friluftsliv og sikkerhed i New Zealand (Se bilag 1).

Samtalerne med mine kontaktpersoner og primære informanter (AB og MB) havde karakter af flere på hinanden følgende tematiske samtaler med det formål at få indsigt i de to landes centrale forhold i relation til risiko og sikkerhed. Disse samtaler er ikke optaget på diktafon, men er dokumenteret med noter.

Alle øvrige samtaler er optaget med diktafon og findes som lydfiler, som er blevet gennemlyttet men ikke transskriberet. Med til den samlede empiri hører en samling relevante dokumenter og hjemmesider, som er blevet fundet gennem søgninger og samtaler.

Studieturens indsamlede data er bearbejdet induktivt med tematisk diskussion af de forskellige relevante informanter, interviews og dokumenter.

⁹⁶ Med initialer – jf. Liste over interviews – bilag 1

⁹⁷ <http://www.oeg.net.au/>, <http://www.boec.vic.edu.au/>

Hovedfokus er på forholdene i New Zealand, fordi materialet herfra er mest fyldigt, og fordi der her synes at være mest af interesse for undersøgelsen. Forhold og principper i relation til sikkerhed og risiko i friluftsliv er desuden relativt ens i New Zealand og Australien.

5.1.3. Begreber

I modsætning til i Danmark og Norden findes der i New Zealand, og i den angelsaksiske del af verden, en række begreber, som beskriver forskellige koncepter i relation til aktiviteter i naturen (Ewert 1989; Boyes 2000). Overordnet findes en skelnen mellem Outdoor Education og Outdoor Recreation (Miles & Priest 1999). Outdoor Education betegner aktiviteter i naturen, som foregår i en pædagogisk ramme og med et uddannelsesmæssigt sigte, hvor Outdoor Recreation henviser til den brede vifte af aktiviteter, som foregår udenfor i fritiden og med et rekreativt sigte. Outdoor Education og Outdoor Recreation ses som de overordnede begreber, der refererer til aktiviteter i naturen med forskellig organisatorisk tilknytning og struktur, og med forskellige mål, motiver og legitimeringer.

I Norden, herunder i Danmark, taler man om det organiserede overfor det uorganiserede friluftsliv, eller om det pædagogiske overfor det ikke-pædagogiske friluftsliv (Tordsson 2003; Andkjær 2005). Outdoor Education i New Zealand svarer til det, vi i Danmark kalder det institutionaliserede og pædagogiske friluftsliv, som primært udbydes fra staten eller fra markedet. Outdoor Recreation svarer til det, vi kalder det brede hverdagsfriluftsliv, som praktiseres i organiseret og i uorganiseret form i det civile samfund og i den tredje sektor (Søndergaard Jensen 1999, Pestof 1996). I New Zealand rummer Outdoor Recreation også friluftsliv i kommerciel sammenhæng i form af turisme (jf. Afsnit – Industry).

I Danmark har vi ikke så mange forskellige koncepter og begreber på området, og der bliver ikke skelnet skarpt mellem begrebet friluftsliv set i henholdsvis pædagogisk eller rekreativ sammenhæng. En mulig årsag hertil kan være, at værdier og praksisformer fra hverdagsfriluftslivet ofte bliver set som et ideal også for det pædagogisk organiserede friluftsliv (f.eks. Dahl 2004, Tordsson 2006).

Begrebet friluftsliv bliver i denne undersøgelse anvendt om organiserede såvel som uorganiserede aktiviteter i naturen både i Danmark, New Zealand og Australien.

5.1.4. Samfundssektorer – stat, marked og civilt samfund

I New Zealand og Australien er der fokus på friluftsliv i organiseret sammenhæng enten i uddannelsesmæssig eller i kommerciel sammenhæng, hvorfor det frivillige foreningsbaserede og det uorganiserede friluftsliv generelt er mindre i fokus. Dette forhold kan skyldes den generelle liberale politik og tænkemåde, hvor staten blander sig mindst muligt i det civile samfund. Samtidigt handler det sandsynligvis også om, at der her er mange, ikke mindst økonomiske, interesser involveret.

De miljøer jeg har besøgt, har alle overvejende fokus på sikkerhed og risiko i forbindelse med organiseret friluftsliv, hvorfor den følgende redegørelse og diskussion vil være præget af et større fokus på organiseret friluftsliv sammenlignet med den danske del af

undersøgelsen (jf. afsnit 3 - 5). Det handler her overvejende om det organiserede og pædagogiske friluftsliv samt de kommercielle former for friluftsliv, som af flere respondenter omtales som "The Industry". Man kan imidlertid argumentere for, at de forhold, som er gældende i "The Industry", repræsenterer og tydeliggør centrale træk, som også har betydning i et større perspektiv. Et eksempel er kravet om auditering for kommercielle operatører i New Zealand (jf. Afsnit 5.6.), som vurderes at få betydning også for organiseret og uorganiseret friluftsliv i det civile samfund. De systemer og standarder, som udvikles og implementeres indenfor en særlig sektor f.eks. turismeindustrien, vil således medvirke til at skabe en standard som vil have betydning i andre sammenhænge.

5.2. Politiske og lovmæssige forhold

Staten spiller traditionelt en relativt lille rolle i New Zealand i reguleringen og organisationen af forhold, som har med sikkerhed i friluftsliv at gøre. Dette er i tråd med ideen i neoliberalismen, hvor det overordnet handler om at stimulere og fremme markeds kræfterne, og konkret betyder det, at der i New Zealand findes en lang række organisationer, institutioner og firmaer som arbejder med organisering, uddannelse og certificering ift. friluftsliv og turisme (se afsnit 5.3). Opbygningen har resulteret i, at man i dag kan tale om en form for "Safety-Industry":

"What we see is the growth of another industry – the safety industry. There will be a lot of dollars in it!" (MB)

Mange mennesker, organisationer og institutioner er involveret, og der er en kamp om indflydelse og magt bl.a. ift. certificering og godkendelse. Organisationerne er del af denne udvikling, og de indgår i et indviklet netværk. Man kan argumentere for, at denne form for organisering dels er vanskeligt gennemskuelig og dels, at den er ressourcekrævende. Ud fra et neo-liberalt perspektiv, kan man imidlertid også argumentere for, at den rent markedsøkonomisk er hensigtsmæssig.

Indenfor den seneste årrække er staten imidlertid blevet mere synlig og aktiv, og har i højere grad indtaget en regulerende og styrende rolle ift. sikkerhed i friluftslivet. En højere grad af styring af området, f.eks. ift. de sikkerhedsmæssige forhold, kan betragtes som en nødvendighed og positiv udvikling. Det kan imidlertid også ses som et problem, idet beslutninger, ansvar og ekspertise kan blive fjernet fra aktør- og praksisniveauet, i kraft af at disse forhold i højere grad bliver administrative og politiske temaer. Organisering og styring af sikkerhed på markeds lignende betingelser kan tilsvarende medvirke til, at hele systemet med beslutninger og ansvar bliver mindre gennemskueligt og fører til ressourcespild i kraft af mange aktører.

På enkelte områder er der en relativ stram lovgivning hvad angår sikkerhed og friluftsliv i New Zealand - først og fremmest ift. turisme og kommercielle operatører. Ifølge *Health and Safety in Employment Act*, under Department of Labour⁹⁸ er det lovpligtigt for kom-

98 Loven blev vedtaget i 1992 og revideret i 2002 (<http://www.osh.govt.nz/law/hse.shtml>)

mercielle udbydere af aktiviteter i naturen at have planer for varetagelse af sikkerheden⁹⁹. Reglerne skal sikre sikkerhedsmæssigt forsvarlige forhold, og gælder både for deltagerne i aktiviteter og for ansatte (f.eks. instruktører og guider). Organisationen Mountain Safety Council New Zealand (MSC - se senere) står for administration af lovgivningen, og for sikkerhedsgodkendelse af risikoaktiviteter¹⁰⁰.

Kommercielle operatører skal ifølge loven have en nedskrevet plan for *Riskmanagement* (RM). De skal føre en database over hændelser og ulykker i egen virksomhed, og fra 2012 skal de evalueres og godkendes af en godkendt auditeringsenhed (f.eks. *Outdoorsmark* eller *Qualmark* - jf. Senere). Dette er således kernen i den statslige kontrol og regulering af de kommercielle operatører indenfor friluftsliv i New Zealand¹⁰¹:

- *Krav om en nedskrevet plan for RM*
- *Krav om en intern database over hændelse og ulykker*
- *Auditering og godkendelse af praksis af ekstern auditor*

Herudover er Statens rolle primært at tage sig af oplysning og forvaltning af naturområderne (DOC). Organisationerne er således relativt autonome, med en række regler fra ministeriet, men hvor den praktiske forvaltning i høj grad er overdraget til en række organisationer.

Kommentar

Det må være rimeligt at undgå opbygning af en "Safety-Industry", hvor en række personer og organisationer ernærer sig ved at arbejde med sikkerhed, og hvor dette måske bliver hovedmålet. Det er samtidigt hensigtsmæssigt, at der er en form for – statslig eller offentlig – kvalitetskontrol med udbydere og organisationer, som arbejder med risikoaktiviteter i friluftslivet. Denne kontrol kan f.eks. indeholde krav til registrering, RM-plan og database over hændelser og ulykker. Kontrollen kan ske på forskellig vis, f.eks. ved evaluering af en ekstern instans (auditering) eller ved stikprøvekontrol (som det sker i Danmark ved Søfartsstyrelsen).

⁹⁹ Tilsvarende krav ses også i Australien.

¹⁰⁰ Det handler primært om rafting og jetboating (SB)

¹⁰¹ Tilsvarende forhold og regler gælder i Australien.

5.3. Organisering

I New Zealand (og Australien) findes en række centrale organisationer og institutioner, som har betydning for organisering og administration af sikkerhed i forbindelse med friluftsliv:

Organisation	Værdigrundlag og mål	Kommentar
Outdoors New Zealand (ONZ)	Our mission is to provide leadership and support for the outdoor recreation and education sector in New Zealand. ¹⁰²	ONZ er den overordnede statslige paraplyorganisation, som samler alle aktiviteter, der foregår udendørs – omtrent som Friluftsrådet i Danmark blot på et mere praktisk niveau. Medlemmer er organisationer, institutioner og foreninger eller firmaer. ONZ står for audit af sikkerhed via Outdoorsmark. ONZ Samarbejder med MSC om en national database (NID) (se afsnit 5.7.)
Education Outdoors New Zealand (EONZ)	EONZ prides itself in being a grassroots organisation that is strongly connected to its membership. A national executive committee, made up of a cross section of members from around the country, works on behalf of the membership in a governance capacity. ¹⁰³	EONZ er en græsrods- eller interesseorganisation for alle som arbejder med Outdoor Education i NZ. Organisationen er medlem af ONZ. EONZ retter sig i særdeleshed mod undervisere i skolesystemet. EONZ har lokalafdelinger overalt i New Zealand og samarbejder med NZOIA og MSC om certificering af outdoor leaders (generel leder-certificering).
New Zealand Outdoor Instructors association – (NZOIA)	NZOIA is the professional body for New Zealand Outdoor Instructors. Presently NZOIA administers a nationally recognised award scheme for bush, alpine, abseiling, rock climbing, canoeing, kayaking, sea kayaking and caving. ¹⁰⁴	NZOIA er den professionelle organisation som administrerer standarder for kompetence indenfor forskellige områder af outdoor education og adventure education. Medlemmer af NZOIA er enkeltpersoner som arbejder professionelt med friluftsliv.
Skills Active (SA)	Skills Active Aotearoa is New Zealand's industry training organisation (ITO) for the recreation, sport and fitness industries. We are a government-funded organisation, and our role is to develop and facilitate world-class, nationally recognised workplace training programmes and qualifications that meet the needs of business. ¹⁰⁵	Skills Active er en statsligt godkendt organisation til godkendelse og certificering af instruktører m.m. til det kommercielle marked. Skills Active er støttet af staten, og har relativt gode økonomiske rammer.

102 <http://www.outdoorsnz.org.nz/>

103 <http://www.eonz.org.nz/>

104 http://www.nzoia.org.nz/about_us/index.asp

105 <http://www.skillsactive.org.nz/Default.aspx?page=2305>

Mountain Safety Council NZ (MSC)	MSC is a national organisation with a mandate from our member organisations to encourage safe participation in land-based outdoor activities. ¹⁰⁶	MSC er en interesseorganisation som arbejder med sikkerhed ift. udendørs aktiviteter på landjorden. MSC arbejder med certificering i samarbejde med bl.a. NZOIA og administrerer den nationale database (NID – se afsnit ...?). MSC laver desuden generel oplysning om sikkerhed ved friluftsliv bl.a. via samarbejdsprojektet adventuresmart.
Water Safety NZ (WSNZ)	Formed in 1949, Water Safety New Zealand (WSNZ) is the national organisation responsible for water safety education in New Zealand. Our Mission: Through water safety education, prevent injury and drowning. ¹⁰⁷	WSNZ er en interesseorganisation som ligner MSC blot med fokus på sikkerhed ved vandaktiviteter. Målet er at forhindre drukneulykker i NZ. WSNZ arbejder med forskning og statistikker for drukning ved vandaktiviteter (ikke med båd) (http://www.watersafety.org.nz/research/), samt med kampagner, som skal øge befolkningens svømmefærdigheder og viden om risici ved vandaktiviteter.
Maritime NZ (MNZ)	At Maritime New Zealand (MNZ) it's our mission to lead and support the maritime community to take responsibility for ensuring our seas are safe, secure and clean, on behalf of all New Zealanders. ¹⁰⁸	Maritime NZ er en statslig styrelse som arbejder med forskning, registrering og formidling i relation til sikkerhed i det maritime miljø. MNZ arbejder både med kommerciel skibsfart og med rekreativ sejlads. MNZ gør en stor indsats for at informere om og forhindre ulykker i forbindelse med rekreativ sejlads.

Tabel 53. Tabellen viser de centrale organisationer, som har betydning for organisering og administration af sikkerhed i forbindelse med friluftsliv i New Zealand

Udviklingen i organiseringen viser øget styring og øget organiseringsgrad af området fra staten gennem de sidste 20 - 30 år (MB). Årsagen til denne udvikling er primært, at hele friluftssektoren og turismeindustrien er vokset i omfang og har fået en større betydning, samt at der har været en række alvorlige ulykker. De mange organisationer har flere gange forsøgt at samarbejde og lave sammenslutninger, hvilket kun er lykket i begrænset omfang. I 2011 brød arbejdet med at udvikle et tættere samarbejde mellem MSC, NZOIA og Skills Active således sammen.

¹⁰⁶ se <http://www.mountainsafety.org.nz/>

¹⁰⁷ <http://www.watersafety.org.nz/about-us/>

¹⁰⁸ se <http://www.maritimenz.govt.nz/default.asp>, <http://www.maritimenz.govt.nz/Publications-and-forms/Maritime-NZ-corporate-publications/Maritime-New-Zealand-profile.pdf>

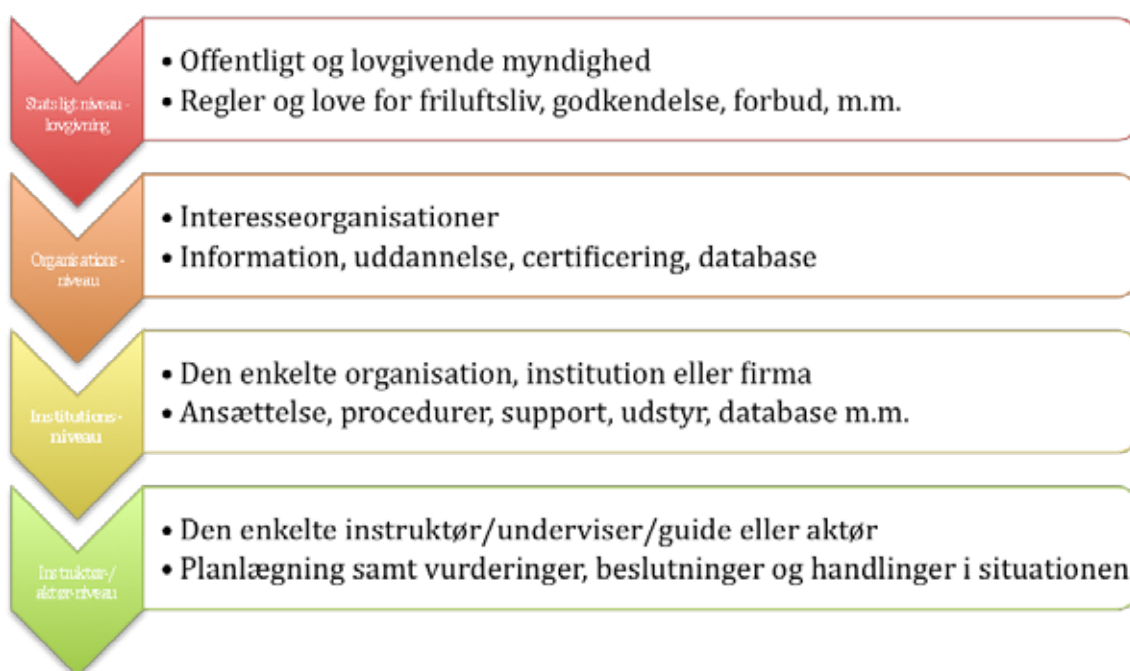
Kommentar

Det kan synes som et ressourcespild, at der findes flere forskellige aktører og organisationer, som alle beskæftiger sig med sikkerhed ift. friluftsliv i New Zealand. Årsagen til det manglende samarbejde skyldes sandsynligvis en kombination af historisk-kulturelle forhold i de enkelte organisationer, uenigheder om konkrete forhold (f.eks. niveau for uddannelse og standarder ved enkelte aktiviteter) samt personforhold og kamp om magt og indflydelse (MB, SG, AD). MB omtaler udviklingen af en "Safety Industry", hvor en lang række aktører (organisationer og personer) er involveret i og ernærer sig ved på forskellig måde at udvikle og kontrollere, at det er sikkert at færdes i natur og landskab i NZ.

Man kan imidlertid også se netværket af de mange organisationer som en sikring af at alle sikkerhedsaspekter (ift. aktiviteter, målgrupper m.m.) bliver varetaget

5.4. Riskmanagement

Begrebet *Riskmanagement* (RM), som er en central del af friluftsliv i den angelsaksiske del af verden, har flere betydninger og bliver brugt på en række niveauer og i flere kontekster. En generel opfattelse af begrebet refererer til, hvordan man som organisation eller institution organiserer sin praksis og handler i forhold til at kontrollere risici, og dermed sørge for at praksis er mest muligt sikker (Dickson & Gray 2012). Set i et overordnet perspektiv kan håndteringen af sikkerhed og risiko i friluftsliv imidlertid forstås som rummende flere niveauer og perspektiver (Se figur 17).

Figur 17. Figuren viser de forskellige niveauer i Riskmanagement.

Det statslige niveau handler primært om love og regler, og kan f.eks. handle om krav om certificering, forsikringer, godkendelse af operatører. På næste niveau er det interesseorganisationer, som arbejder med information, uddannelse, certificering, databaser m.m. i forbindelse med særlige områder af friluftslivet (f.eks. MSC, Water Safety NZ).

På institutionsniveau handler det om det system, den enkelte organisation, institution eller firma etablerer og udvikler for at kontrollere risici og varetage sikkerheden.

På instruktør- og aktørniveauet vil fokus være på den måde instruktører, undervisere og guides håndterer risici i form af planlægning af aktivitet samt vurderinger, beslutninger og handlinger i situationen. Tilsvarende kan man tale om aktørens, dvs. deltageren i organiseret og uorganiseret friluftsliv, planlægning, vurderinger, beslutninger og handlinger med henblik på at tage vare på egen og ligesindedes sikkerhed¹⁰⁹.

Intentionen med figur 1 er at vise, at RM bør tænkes i en større sammenhæng, og at de overliggende niveauer påvirker de underliggende. Det betyder, at man kan påvirke sikkerhedsforholdene i friluftsliv ved at ændre og påvirke forskellige niveauer. Det skal nævnes, at påvirkningen i modellen og mellem niveauer ikke kun går i en retning. Man kan således forestille sig, at f.eks. lovgivning tager udgangspunkt i den organisationsvirkelighed, der er, og lovgiver efter dette, ligesom institutioner nødvendigvis må indtænke aktørniveauet i deres system og praksis. Modellen kan på denne måde bruges til at forstå samspillet mellem de enkelte niveauer og til at vurdere, hvor man mest hensigtsmæssigt skal sætte ind for at skabe en effekt ift. sikkerheden. Dette er interessant også i en dansk sammenhæng, hvor det handler om at optimere sikkerheden for aktører i det uorganiserede kystfriluftsliv¹¹⁰.

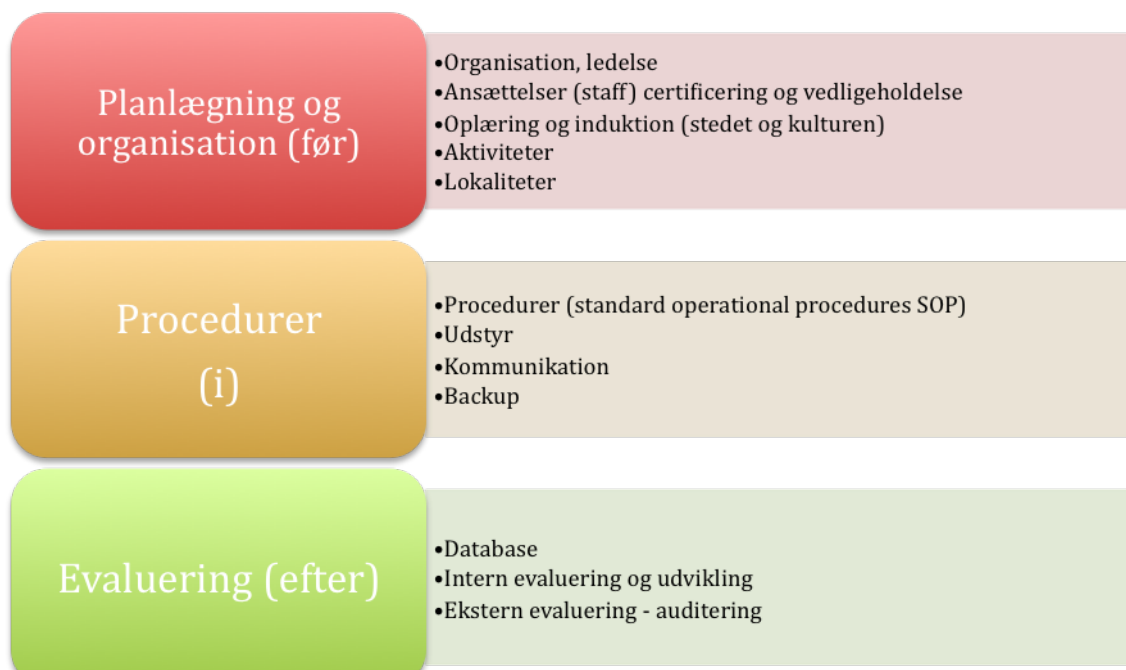
Ofte bliver RM forbundet med det tredje niveau, hvor den enkelte institution eller firma planlægger og handler med henblik på at håndtere og styre risici ved egen praksis. Det er den enkelte institution eller det enkelte firma, som er juridisk ansvarlig i tilfælde af en ulykke, hvorfor dette niveau er centralt. Ved uorganiseret friluftsliv i det civile samfund er situationen en anden, og det er ikke aktuelt at tale om et tredje niveau (institution), idet der ofte hverken vil være et institutionsniveau eller en organisationsniveau. Handler det om organiseret friluftsliv, f.eks. i en forening, vil det være foreningen, som har begrænset juridisk ansvar, og der vil sandsynligvis være en interesseorganisation, som uddanner instruktører og interesserer sig for sikkerhedsforholdene. RM på institutionsniveau er underlagt og påvirket af de lovgivningsmæssige rammer, ligesom de er påvirket af interesseorganisationernes arbejde. Den enkelte instruktørs (eller aktørs) vurderinger eller beslutninger i situationen har tilsvarende nær sammenhæng med og kan betragtes som et resultat af det system, som den enkelte institution eller firma har opbygget. RM på institutionsniveau handler således om, at institutionen skal sørge for at den rette person træffer den rette beslutning på det rette tidspunkt¹¹¹.

Den enkelte institutions RM rummer overordnet en række elementer på forskellige niveauer som kan forstås i et tidsmæssigt perspektiv (Se figur 18).

109 Instruktør- og aktørniveau rummer i princippet de samme elementer ift. varetage af sikkerheden. Der er imidlertid stor forskel på graden af bevidsthed om sikkerhed samt ikke mindst juridiske forhold knyttet til de to perspektiver.

110 Modellen anvendes derfor i det afsluttende afsnit, hvor vi foreslår konkrete tiltag ift. optimering af sikkerheden ved kystfriluftsliv i Danmark.

111 Dette synspunkt er centralt i Andrew Brookes forskning (jf. Afsnit 5.10).

Figur 18. Modellen viser institutionens muligheder og ansvarsområder ift. Riskmanagement set i et tidsmæssigt perspektiv – før, under og efter praksis

Første niveau handler om organisation og planlægning før praksis. Andet niveau omfatter de konkrete procedurer som er involveret risiko- eller sikkerhedshåndtering i situationen. Tredje niveau henviser til de tiltag, som kan gøres efter praksis, f.eks. registrering af hændelser, evaluering og efterbehandling samt udvikling af praksis og organisation. Dette sker på baggrund af hændelser og ulykker og med sigte på at optimering af sikkerheden. Modellen kan overføres til uorganiseret friluftsliv og kan vise, at der (jf. afsnit 3 og 4) kan være problemer på flere niveauer. Ofte vil der være en vis træghed og konservatisme knyttet til organisering og uddannelse (f.eks. jollefiskerne) samtidigt med, at procedurer ikke er fastlagt og afprøvet (f.eks. re-entrering), og endelig er det tydeligt, at erfaringer ofte ikke anvendes aktivt, men snarere har karakter af gode historier og anekdoter.

Kommentar

I Danmark er der ikke tradition for at tale om RM (Andkjær 2008), og ofte henholder man sig til forestillinger om tur efter evne, den erfarne vejleder, den gode familiefar eller den erfarne og ansvarlige friluftsudøver. Der er generelt stor tiltro til fornuften og ansvarligheden samtidigt med, at man ønsker at bevare en forestilling om det frie uformelle friluftsliv (jf. Afsnit 1).

Udviklingen i friluftsliv i Danmark indenfor det pædagogiske område har imidlertid nødvendiggjort, at man systematiserer og organiserer sikkerheden i højere grad (Andkjær & Laursen 2005).

Det er således relevant at der anlægges et mere differentieret syn på RM med tydeliggørelse af de forskellige niveauer, som har betydning ift. sikkerheden. Dette giver mulighed for at diskutere og måske identificere, hvor der med bedst mulig effekt kan sættes ind for at påvirke og optimere sikkerhedsforholdene.

Et eksempel på modellens anvendelighed kan være en overordnet analyse af den tragiske Præstø-ulykke. Der vil her kunne være problematiske forhold på alle fire niveauer ift. RM¹¹².

- Den ansvarlige lærer tog utvivlsomt en række forkerte beslutninger i situationen (niveau 4).
- Skolen havde tilsyneladende ingen eller i bedste fald en meget mangelfuld plan for varetægt af sikkerheden ved friluft aktiviteter (niveau 3).
- Efterskoleforeningen havde ikke forholdt sig til mulige sikkerhedsproblemer, og havde ikke opstillet retningslinjer eller krav til skoler som arbejder med friluftsliv (niveau 2).
- Den lovgivende myndighed på området havde ikke udfærdiget et relevant og dækkende regelsæt for den aktuelle situation (pædagogisk sejlads på en skole), og lovgivningen blev ikke fulgt op og håndhævet (f.eks. i form af vejledning og kontrol).

Ulykken har betydet, at der nu er kommet ændrede retningslinjer for pædagogisk og kommerciel sejladsaktivitet med krav om, at den enkelte institution eller skole udarbejder en sikkerhedsinstruks. Efterskoleforeningen har desuden fulgt op med en vejledning for efterskoleaktiviteter til søs¹¹³.

Sikkerhedsinstruksen præciserer det juridiske ansvar og udfærdiges af rederen, som den juridisk ansvarlige person eller institution. Søfartsstyrelsen kontrollerer ved hjælp af stikprøver. Den enkelte skole eller institution har dermed en sikkerhedsplan for egen virksomhed, som forhåbentligt betyder at en alvorlige ulykker, som Præstø-ulykken, ikke vil ske i fremtiden.

Også ift. friluftsliv i foreninger og uorganiseret friluftsliv vil det være relevant at undersøge og diskutere om konkrete sikkerhedsproblemer bedst tackles på det ene niveau fremfor det andet. Et konkret eksempel er brug af redningsvest. Skal man lovgive, påvirke gennem organisationer eller foreninger eller direkte til den enkelte udøver? (se afsnit 7)

I forhold til en konkret analyse af ulykker, med fokus på den enkelte institution eller gruppe af udøvere, kan det være relevant at diskutere på hvilket tidsmæssige niveau, der skal sættes ind (jf. Figur 18). Handler det om bedre planlægning og organisation, om mulighederne for at håndtere den konkrete situation, eller om at arbejde for at evaluering og erfaringer får en større betydning? Modellen og forståelsen kan sammen med modellen for hændelseshåndtering (jf. Figur 24) hjælpe med til at forstå, dels hvad der går galt i konkrete hændelser og ulykker, og dels hvor der bør sættes ind for at optimere sikkerheden.

112 Trods påvisning af fejl og mangler på flere niveauer ligger det juridiske ansvar for ulykken hos institutionen (efterskolen), hvilket søulykkesrapporten fra Den Maritime Havarikommission og efterfølgende retssager tydeligt viser (www.dmaib.dk/Ulykkesrapporter/Søulykkesrapport_dragebåd.pdf). I rapporten foreslås en række forebyggende tiltag og anbefalinger, som både angår den lovgivende myndighed, organisationen, og institutionen, hvilket bekræfter vigtigheden af at se RM i et større perspektiv.

113 Se <http://www.sofartsstyrelsen.dk/tema/sikkerhedmindrefartoejer/Sider/Sikkerhedsinstruksen1.aspx> og <http://www.sofartsstyrelsen.dk/SiteCollectionDocuments/Tema/SikkerSejlads/vejledning.pdf>

5.5. Uddannelse og certificering

I New Zealand er der generelt enighed om, at uddannelse og certificering knytter sig til de professionelle områder af friluftslivet, og det er kun i begrænset omfang påbudt ved lov, at instruktører og guider skal have særlige certifikater. Det betyder, at man i New Zealand og Australien generelt ikke taler om uddannelse og certificering, når det handler om rekreative aktiviteter i naturen knyttet til den frivillige sektor. Uddannelse og certificering er derimod aktuelt, når det handler om friluftsliv i en pædagogisk og uddannelsesmæssig kontekst eller turisme, og hvor der er tale om professionelle instruktører eller guider¹¹⁴.

Uddannelse og formelle certifikater i friluftsliv er lovpligtigt indenfor visse områder i turismesektoren. Samtidigt er der indført et auditeringssystem (jf. Afsnit 5.6.), hvor den enkelte institution eller operatør, som arbejder i kommerciel- eller uddannelsesmæssig sammenhæng, skal have godkendt egen praksis og egne planer for *Riskmanagement*, i hvilken en vurdering af de ansattes formelle og reelle kompetencer indgår.

I forbindelse med certificering og uddannelse er der en række centrale spørgsmål som er relevante i et dansk perspektiv:

- Skal certificering være obligatorisk, lovpligtigt og i hvilke kontekster?
- Hvem skal godkende og hvilke systemer og certifikater skal godkendes?
- Hvordan godkendes og certificeres der ift. kompetence, og kan det f.eks. ske på anden måde end ved kursus og prøve?
- Fører certificering overhovedet til mere sikkerhed?

På trods af ønsker og intentioner om at samarbejde, findes der i New Zealand flere systemer for kompetence ift. de enkelte aktiviteter. Både NZOIA, SA, EONZ arbejder således med forskellige systemer for uddannelse og certificering, som adskiller sig fra hinanden på en række punkter. Der synes at være en generel accept af dette forhold, dels pga. den historiske udvikling og dels pga. det politiske system.

Indenfor systemerne anerkender man andre måder at skaffe sig kompetence på – enten ved at have erhvervet sig et certifikat i et andet land, som vurderes på samme niveau, eller ved at man dokumenterer, at man har de nødvendige og relevante kvalifikationer. Dette system giver en vis åbenhed og fleksibilitet, og en væsentlig pointe er, at den praktiske erfaring vægtes.

En aktuell diskussion både i New Zealand og Australien handler om de kvalifikationer, man arbejder med i uddannelse og certificering. Spørgsmålet er, om certificeringssystemerne tager udgangspunkt i personer eller i systemer, og om der tale om en helhedsvurdering, eller om systemet er opdelt i mindre enkeltstående enheder af kompetence.

Der er stærke følelser knyttet til denne problematik, og flere informanter argumenterer for, at det ikke er muligt at opbygge et system, som gør det helt sikkert at deltage i friluftsliv. Dertil er der for mange usikkerhedsfaktorer i naturen, og for mange risikofaktorer

¹¹⁴ Man taler om ”led OE” og ”dependent groups” (Salmon et al 2009), og man har et særligt fokus på sikkerhed ved aktivitet med børn og unge.

forbundet med de aktiviteter man dyrker. Dette taler for en helhedsorienteret tilgang til uddannelse og certificering, hvor man træner ledelse og beslutningstagning i realistiske og helhedsorienterede situationer, f.eks. i form af cases, og hvor ansvaret i vid udstrækning lægges ud til lederen og den sikkerhedsmæssigt ansvarlige i situationen. Det taler samtidigt for, at man lægger vægt på instruktørers og aktørers erfaring og lokalkendskab ift. at vurdere kompetence (SB, AB). Erfaring og lokalkendskab er imidlertid vanskeligt at indarbejde i et uddannelsesforløb og i et formelt system med certificering¹¹⁵.

Den helhedsorienterede og personcentrerede tilgang til sikkerhed og certificering har relation til andre forståelser af instruktørens rolle og beslutningsprocessen med reference til vejlederen i nordisk friluftsliv (f.eks. Tordsson 2006) og til *Natural Decisionmaking* (Boyes 2005).

Risiko og sikkerhed er centrale temaer i pædagogisk organiseret friluftsliv i New Zealand og Australien¹¹⁶, hvorfor der generelt stilles store krav til ledernes tekniske kompetence og professionalitet. Uddannelse og certificering er dermed vigtigt, og hertil hører et system for fornyelse af kvalifikationer og certificering, som betyder, at instruktører skal vedligeholde og forny egne kompetencer. Der er således generelt i både New Zealand og Australien en dynamisk og udviklingsorienteret forståelse for sikkerhed. Baggrunden er en forståelse af, at kompetencer (fysiske og teoretiske) såvel som sikkerhedssystemer kan glemmes og blive mindre skarpe samtidigt med, at viden om praksis, procedurer samt sikkerhedsudstyr hele tiden udvikles. Derfor skal den enkelte instruktør og institutionen med jævne mellemrum have evalueret og evt. opdateret egne kompetencer.

Kommentar

I New Zealand og Australien er der stor forskel på regulering og love for på den ene side organiseret, pædagogisk eller kommercielt friluftsliv og på den anden side uorganiseret eller foreningsbaseret friluftsliv. Der er forholdsvis omfattende regler for Riskmanagement og uddannelse ift. organiseret friluftsliv specielt med børn og unge, hvorimod der er langt friere rammer, når det gælder den uorganiserede eller foreningsbaserede aktivitet. Dette svarer ganske godt til de principper, som i dag er gældende i Danmark ift. sejls og friluftsliv ved kysten.

I forhold til uddannelse og certificering er der gode argumenter for en helhedsorienteret tilgang, hvor instruktørens praktiske erfaring og lokalkendskab vægtes højt. Uddannelse og certificering ses som dynamiske forhold, som skal vedligeholdes og udvikles.

De skitserede erfaringer er udviklet og refererer til friluftsliv i en organiseret og institutionel kontekst, men har også relevans for uorganiseret eller foreningsbaseret friluftsliv. I forhold til at sikre kompetente udøvere (f.eks. ved jollesejls, havkajakroning og kitesurfing) kan man argumentere for en helhedsorienteret tilgang, hvor erfaring og lokalkendskab har stor betydning, samt hvor sikkerhed ses som et dynamisk forhold, der hele tiden skal udvikles ift. kompetencer, aktiviteter og kontekst.

¹¹⁵ Man kan her anvende logbog, som et instrument til at dokumentere roers erfaring (anvendes fx i EPP-systemet).

¹¹⁶ Man kan opfatte adventure i NZ og andre lande sådan, at man heller ikke ønsker at undgå risikoen, men at man netop ser risikoen som en del af den pædagogiske læring og værdi (Andkjær 2012, Brown & Fraser 2009)

5.6. Auditering

I 2012 blev der i New Zealand indført et system med auditering af operatører og institutioner, der arbejder professionelt med friluftsliv. Ved auditering skal operatører og institutioner, som tilbyder aktiviteter i naturen, registreres, evalueres og godkendes, og systemet har til hensigt at kvalitetssikre sektoren med særligt fokus på sikkerhed. Systemet og reguleringen retter sig i første række mod kommercielle udbydere af aktiviteter, hvor deltagerne frivilligt udsættes for risiko¹¹⁷

Det er Department of Labour (DOL, dvs. Beskæftigelsesministeriet) som, på baggrund af en række ulykker med internationale turister, har vedtaget en lov der påbyder kommercielle operatører indenfor turisme og friluftsliv auditering af egen virksomhed¹¹⁸.

Loven gælder alene for kommercielle operatører på markedet, hvor der er økonomi og kommercielle interesser indblandet. Mange operatører arbejder imidlertid både kommercielt med turisme og med uddannelse, hvorfor systemet og loven vil have betydning for hele området ("The Industry"). Indførelsen af auditering vil med stor sandsynlighed få betydning også ud over dette område, idet mange skoler og institutioner vil vælge at blive auditeret frivilligt for at få et kvalitetsstempel, som kan bruges i markedsføringen. Loven vil endvidere få betydning ved evt. fremtidige ulykker i forbindelse med friluftsliv, hvor der i tilfælde af en retssag vil blive vurderet ud fra de standarder, der ligger til grund for auditering og man kan derfor forvente en kamp om magt, indflydelse og økonomi.

I tråd med den liberale politik på området (jf. Afsnit 5.2) er kvalitetsmærkningen lagt ud på det frie marked, og der er flere organisationer, som kan udføre evaluering og kvalitetssikring, hvor de to førende auditerings-systemer er *Outdoorsmark* og *Qualmark*¹¹⁹.

Auditering med f.eks. OutdoorsMark sker ved, at man kontakter ONZ og søger om at blive auditeret¹²⁰. Processen med auditering er omfattende og involverer selvevaluering, evaluering af dokumenter, observation og evaluering af praksis¹²¹ samt en grundig rapportering og certificering. Udover det praktiske arbejde koster det et par tusinde dollars at blive registreret, evalueret og godkendt ved auditering.

117 Se <http://www.supportadventure.co.nz/registration-and-audits>

118 Se <http://www.dol.govt.nz/consultation/adventure-tourism/regulations.pdf>

119 Se http://www.outdoorsnz.org.nz/outdoorsmark_
http://www.supportadventure.co.nz/registration-and-audits_

120 Se <http://www.osh.govt.nz/tools/aao-notificationform/aaoonotify.aspx>

121 Værdien af dette besøg i marken kan diskuteres og kan ses som problematisk, eftersom det er organisationen selv, der står for udvælgelse af de programmer og de instruktører, som auditenheden skal observere og evaluere.

Kommentar

Auditering i New Zealand angår alene det pædagogiske eller kommercielle friluftsliv. Auditering ses generelt som en vigtig del af sikkerhedssystemet, og der er generelt accept af systemet. Det kan diskuteres, om det er nødvendigt, at systemet får den omtalte brede betydning, eftersom hovedintentionen var at optimere sikkerheden ift. kommercielle udbydere af risikobetonede aktiviteter.

Flere informanter fremhæver, at det er vigtigt at se auditering som en læreproces, og at den bør betragtes i et udviklingsorienteret og dynamisk perspektiv. Man kan således vælge at se systemet som en mulighed for at optimere eget system og egen organisation i en proces og i samarbejde med en gruppe eksterne eksperter.

Der er diskussion om, i hvor høj grad et system med auditering i realiteten kan skabe sikkerhed mod uheld og ulykker. Således oplevede man i New Zealand den paradoksale situation, at en af de mest alvorlige og tragiske ulykker – Mangatepopo-ulykken – skete mens der var en auditor tilstede¹²². Det paradoksale var, at auditøren ikke havde mange kritiske bemærkninger til organisationen, dens praksis og RM, og at organisationen dermed uden tvivl ville være blevet godkendt, hvis ikke ulykken var indtruffet. Dette skal ses i sammenhæng med den efterfølgende rapport (Brookes 2011), som påviser alvorlige problemer og "systemfejl" i organisationen og i RM (jf. Afsnit 5.10).

Ift. til danske forhold bør det overvejes om et system med auditering kan eller bør indføres på særlige områder. Dansk friluftsliv og det danske landskab er generelt mindre risikobetonet sammenlignet med forholdene i New Zealand og Australien (jf. del 1 og 2) (Andkjær 2008, 2012).

Indenfor særlige aktivitetsformer, som rummer risici – i særlig grad der hvor man arbejder med børn og unge i turisme- eller undervisningssammenhæng - vil det imidlertid være relevant at diskutere problematikken. Eksempler kunne være RIP-boats samt træklatring i undervisnings- eller eventsammenhæng.

Med baggrund i erfaringerne fra New Zealand vil det være centralt at påpege, at der bør føres en rimelig omfattende stikprøvekontrol ift. eksempelvis institutioners sikkerhedsinstruks. Sikkerhedsprocedurer bør betragtes som dynamiske og udvikles, opdateres og evalueres regelmæssigt, og der bør være rimelige sanktioner og konsekvenser, hvis sikkerhedsprocedurer ikke er beskrevet eller fulgt af den enkelte institution eller organisation.

5.7. Databaser over ulykker og hændelser

I New Zealand og Australien er det lovpligtigt at større organisationer, institutioner og firmaer, som arbejder kommercielt med friluftsliv, fører en lokal database med registrering af uheld og ulykker i egen praksis¹²³. Databasen retter sig både mod deltagere, f.eks. elever og turister, i aktiviteterne og mod de ansatte (instruktører, undervisere, guider m.m.), og formålet er at skabe sikre forhold både for deltagere og ansatte, og at udvikle organisationen:

"Every organisation which has an accident register of participants develops information, resources, qualifications, thinking pathways, and codes of practice and professional Organisation" (MB)

Den enkelte organisation, institution eller det enkelte firma fører en lokal database, hvor hændelser, uheld og ulykker ved egen praksis bliver registreret, og flere informanter

¹²² Ikke præcis der hvor ulykken skete – men i organisationen og på samme tid!

¹²³ I NZ: Health and Safety Act <http://www.osh.govt.nz/law/hse.shtml>, Departement of Occupation, Safety and Health

fremhæver databasen som et brugbart redskab eller instrument til udvikling af procedurer og ansatte. Databasen bruges bl.a. til at identificere ”black spots”, dvs. steder hvor der er fejl eller mangler i planer og procedurer, og efterfølgende til at ændre og udvikle organisationens planer og procedurer.

Flere organisationer, f.eks. *OEG*, *Bogong*, *Otago* og *Bendigo* (jf. Bilag 3), anvender databasen aktivt i forbedringen af praksis og procedurer, eksempelvis ved løbende registrering og kontrol fra den sikkerhedsansvarlige. Herudover arbejder man flere steder med en regelmæssig, f.eks. årlig, gennemgang og analyse af ulykker med alle ansatte, hvor man med udgangspunkt i databasen diskuterer hændelser og ulykker, og hvor procedurer og praksis efterfølgende bliver udviklet og optimeret.

En national database over hændelser og ulykker kan ses som en naturlig videreførelse af de lokale databaser. En national database kan samle information om mønstre af ulykker og give basis for forskning, og kan dermed medvirke til at skabe større sikkerhed i friluftsliv.

New Zealand Mountain Safety Council (MSC) administrerer en national database som registrerer hændelser og ulykker i friluftslivet i New Zealand¹²⁴. Databasen er pt. den eneste fungerende nationale database i verden, og er et resultat af en national konference om sikkerhed i forbindelse med friluftsliv i 2002.

Intentionen med databasen er at medvirke til at udvikle sikkerhedskulturen i friluftssektoren i New Zealand:

The National Incident Database aims to:

- *Standardise a method of collecting and analysing outdoor incidents*
- *Provide an easy-to-use incident reporting format for all outdoor organisations*
- *Identify incident trends for organisations and the outdoor sector*
- *Inform current accepted practice*
- *Assist in development of ‘next’ practice*
- *Contribute to New Zealand’s outdoor safety culture*¹²⁵

Proceduren ved anvendelse af NID er relativ enkel: Den enkelte organisation, institution, firma eller forening tilmelder sig NID ved at registrere sig på hjemmesiden, og kan herefter registrere hændelser og bruge databasen¹²⁶.

Den nationale database i New Zealand er interessant på flere måder. Databasen er resultatet af et samarbejde mellem en række organisationer og er støttet af staten. Det er frivilligt og gratis at deltage, og man behøver ikke at være medlem af MSC, hvilket betyder, at den i princippet dækker både det kommercielle, pædagogiske og det organiserede foreningsbaserede friluftsliv. Når man rapporterer til NID sker det anonymt, hvorved man kan se egne data, men ikke andres. Indrapportering sker efter et fast skema med faste

124 National Incident Database – NID, se <http://www.incidentreport.org.nz/>

125 Se <http://www.mountainsafety.org.nz/Research/National-Incident-Database.asp>

126 Se http://www.incidentreport.org.nz/resources/OER_NID_Guide.pdf

kategorier for ulykkestyper og med en standardskala over grad af alvorlighed¹²⁷. MSC udarbejder årlige statistiske rapporter¹²⁸ på baggrund af NID, hvor man kan hente detaljeret information om hændelser og ulykker ift. en lang række parametre, f.eks. lokalitet, målgruppe, aktivitet, vejr, skadetype, alvorlighed og tidspunkt. I rapporterne forsøger man at koncentrere information om de mere alvorlige hændelser, og af hensyn til statistikken forsøger man at indarbejde tal for felt- eller aktivitetsdage¹²⁹.

I databasen forsøger man at inddrage data om omstændighederne ved ulykke, og give mulighed for at vurdere proportioner i forhold til hændelser og ulykker ved at registrere aktivitetsdage i naturen. Intentionen er, at skabe et overblik over forholdet mellem på den ene side omfang af aktivitet (antal aktivitetsdage) og på den anden side hændelser og uheld – angivet ved hjælp af antal og “alvorlighed”. Formålet er at få mere statistisk holdbar viden om, hvor risikobetonede eller farlige forskellige aktiviteter er, og om hvilke ulykkestyper eller hændelser, som oftest forekommer:

*Participation day rates are crucial in giving context to the incident data. For example we may have 200 tramping incidents in a year, compared to five rock climbing incidents. This may appear to be a significant difference. However, with 200,000 participant days for tramping and 500 participant days for rock climbing the incident rate is 10 incidents per 1000 participant days for rock climbing and one incident per 1000 participant days for tramping.*¹³⁰

Den nationale database repræsenterer et velfungerende system, som giver gode muligheder for at skabe en sikkerhedskultur, og som bidrager til at optimere sikkerheden i friluftsliv.

Alligevel rummer systemet en række metodiske og praktiske problemer. Registrering og brug af databasen er i princippet åben for alle. Realiteten er imidlertid, at det primært er organisationer og operatører som anvender systemet, og at det er meget vanskeligt at få systemet udbredt til den almindelige friluftsudøver indenfor det uorganiserede friluftsliv. Deltagelse er frivillig, hvorfor man ikke får det samlede billede af hændelser og ulykker på området. Der vil sandsynligvis være en tendens til, at det er de operatører eller organisationer, som er sikkerhedsmæssigt mest udviklet, der tilmelder sig og anvender databasen. Der vil være forskellige opfattelser af ulykkers og hændelsers grad af alvorlighed og dermed forskellig praksis ift. rapportering - trods brugen af en standardskala. Proportionerne med aktivitetsdage rummer ligeledes relativt stor usikkerhed ift. statistisk analyse. Dels kan der være usikkerhed ift. hvad der menes med en *feldday*, og dels vil forholdet mellem aktivitetsdage og hændelser eller ulykker kun give et begrænset billede, idet der

127 <http://www.incidentreport.org.nz/>

128 <http://www.incidentreport.org.nz/resources/NID%20Report%202010.pdf>

129 Omfang og antal af ”Field-days” forsøges indarbejdet for at få et estimat for ulykkesfrekvens. Dette er imidlertid vanskeligt at gennemføre konsekvent og statistisk holdbart.

130 Se http://www.incidentreport.org.nz/resources/OER_NID_Guide.pdf

indenfor den enkelte aktivitet vil være stor forskel på, om man laver risikobetonede aktiviteter beroende på omstændighederne f.eks. vejr, lokalitet, årstid, målgruppe m.m.¹³¹.

Kommentar

I Danmark har vi gode registreringer og statistiske analyser af drukneulykker og fatale ulykker i friluftsliv (Møller et al 2012, jf. Afsnit 1). Dette giver imidlertid kun et indblik i de relativt få fatale ulykker som er sket. Herudover findes registrering af hændelser i form af rapporter fra diverse redningstjenester – SOK, Farvandsvæsenet, kystlivredderne samt information i journaler fra sygehuse, politirapporter m.m. Informationen er (jf. Afsnit 1 og 2) af varierende kvalitet og generelt relativt mangelfuld ift. detaljeringsgrad. Der er ofte meget få oplysninger om arten af fartøj, og der er sparsomme oplysninger om omstændighederne ved hændelsen (vejr, hændelsesforløb m.m.).

Resultaterne fra del 1 sammen med en række teoretiske studier (Bird & Germain 1989, Haddock 1999) viser relevansen af at inkludere hændelser og nærved-ulykker i studier af ulykker. Analyse af hændelser og nærved-ulykker kan vise mønstre og være med til at pege på særlige problemfelter, hvor man kan optimere sikkerheden.

Dette peger på, at vi i Danmark med fordel kan arbejde for at hændelser og ulykker i højere grad bliver registreret med en større detaljeringsgrad. Der er allerede tiltag som peger i denne retning i kraft af en principbeslutning på SSRs rådsmøde (efterår 2011) om at arbejde for bedre registrering af ulykker.

Det er nærliggende at overveje oprettelse af en national database til registrering af hændelser og ulykker. En national database vil med fordel kunne udvikles efter inspiration fra NID i New Zealand. Den mest hensigtsmæssige placering for en national database vil kunne diskuteres. Her kan både tænkes Søfartsstyrelsen, SSR, en ekstern organisation eller institution eller en ny organisation som et samarbejdsorgan mellem en række organisationer og institutioner.

Det vil være centralt, at der til databasen tilføres midler både til udvikling af og vedligeholdelse af databasen. Det vil ligeledes være centralt, at der findes midler til at administrere databasen og til at analysere data og formidle resultater. Endelig kan det overvejes, om der alene skal oprettes en database for hændelser og ulykker på vandet og i forbindelse med maritime aktiviteter, eller den skal dække bredere.

Ift. oprettelse af en evt. dansk national database for hændelser og ulykker er der imidlertid en række mulige problemstillinger som bør diskuteres og afklares:

- Hvem har ansvaret? Det er vigtigt med et initiativ, som rammer bredt, og som vil kunne engagere mange personer, institutioner, organisationer og firmaer.
- Hvem har kompetencerne til at analysere hændelser og ulykker og formidle viden om sikkerhed?
- Hvordan afklares og tydeliggøres begreber og definitioner?
- Hvad skal rapporteres og hvordan?
- Hvordan sikres en høj grad af synlighed og samtidigt sikkerhed for anonymitet?
- Hvordan fremmes udvikling af en sikkerhedskultur, hvor det anses som positivt at rapportere problemer og uheld?
- Hvordan involveres friluftslivet bredt, så det både omfatter det pædagogiske, organiserede friluftsliv og det uorganiserede friluftsliv?

Problematikkerne peger på, at det sandsynligvis i første omgang, fremfor en eller flere nationale databaser, vil være mest hensigtsmæssigt at forsøge at etablere lokale databaser i organisationer, institutioner m.m. for ulykker og hændelser.

¹³¹ En aktivitetsdag vil på denne måde tælle det samme uanset om den foregår om vinteren eller sommeren og uanset vejret eller aktivitetens karakter (rolig og hyggelig tur eller surf i bølger), hvilket vil være misvisende og begrænse anvendeligheden.

5.8. Konkrete tiltag fra organisationer

En række projekter og tiltag fra organisationerne skal fremhæves fordi de rummer ideer til tiltag som sandsynligvis vil have relevans i en dansk sammenhæng.

5.8.1. Adventure Smart

Projektet "Adventure Smart" (AS) retter sig primært mod det uorganiserede friluftsliv og er smart på flere måder. Dels rummer det konkrete og brugbare tiltag, og dels imødegår det forestillingen om at opleve rigtigt *adventure* - blot på en smartere og mere sikker måde¹³². Projektet er støttet af offentlige midler og administreres af New Zealand Mountain Safety Council (MSC)¹³³.

Projektet handler både om at inspirere til aktivitet i naturen, og om at formidle viden om, hvordan man færdes sikkert i forskellige landskaber med præsentation af enkle budskaber. Projektets motto er: "*Your safety is your responsibility*", og ideologien er, at det er den enkeltes eget ansvar, men, at man bør tænke sig om og lytte til gode råd, dvs. være smart.

Centralt i projektet står "*the outdoor safety code*", som er en række enkle retningslinjer rettet mod den uorganiserede friluftsudøver med råd og vejledning for forskellige aktiviteter i forskellige miljøer, fx vand-, båd, og landaktiviteter¹³⁴.

I materialet gives en række enkle råd og vejledninger, som samtidigt præsenteres på en professionel og indbydende måde. Man kan finde rådene på nettet, hvor de også præsenteres i form af et lille videoklip, og man kan finde foldere m.m. på steder, hvor man typisk vil starte en aktivitet, f.eks. på et naturcenter. På hjemmesiden er der desuden forklaringer og relevante links knyttet til de konkrete råd.

Råd og vejledninger er baseret på analyser af og erfaringer med ulykker, og i forhold til bådaktiviteter opsættes flg. råd¹³⁵:

- Life jackets. Take them – Wear them. Boats, especially ones under 6m in length, can sink very quickly. Wearing a life jacket increases your survival time in the water.
- Skipper responsibility. The skipper is responsible for the safety of everyone on board and for the safe operation of the boat. Stay within the limits of your vessel and your experience.
- Communications. Take two separate waterproof ways of communicating so we can help you if you get into difficulties.
- Marine weather. New Zealand's weather can be highly unpredictable. Check the local marine weather forecast before you go and expect both weather and sea state changes.
- Avoid alcohol. Safe boating and alcohol do not mix. Things can change quickly on the water. You need to stay alert and aware.

132 Dette skal forstås sådan at budskabet ikke er at man skal afholde sig fra at opleve eventyr, men at man blot skal tage sine forholdsregler.

133 Se <http://www.adventuresmart.org.nz/>

134 Se <http://www.adventuresmart.org.nz/files/Outdoor-Safety-Code.pdf>

135 Bådaktiviteter omfatter kajaker, kitesurfere og andre fartøjer, hvorfor de er relevante for denne undersøgelse. Se <http://www.adventuresmart.org.nz/boating-adventures/>

Der er tale om en relativt ny kampagne, som det derfor er vanskeligt at drage erfaringer fra endelige resultater fra, men som udmærker sig i kraft af det brede samarbejde, den professionelle formidling og enkelheden. Hertil kommer sammenkædningen af forskning og formidling, hvor råd og vejledninger er et direkte resultat af analyser af ulykker og hændelsesmønstre, og hvor der følgelig er faglige og videnskabelige argumenter for rådene.

Med til projektet hører et skema til turmelding¹³⁶, som kan downloades og som anvendes til planlægning og til at give besked til kontaktpersoner om turplaner.

5.8.2. Maritime New Zealand (MNZ)

MNZ har ansvar for såvel erhvervsmæssig som rekreativ sejlads i New Zealand (tilsvarende Søfartsstyrelsen i Danmark) og gør en stor indsats også i forhold til rekreativ sejlads. MNZ har bl.a. medvirket til udformningen af en national strategi for sejlads med småbåde, som har medvirket til at forbedre sikkerheden på området (jf. Afsnit 5.9).

MNZ har en hjemmeside, som retter sig specielt mod rekreativ sejlads, hvor man kan få information og bl.a. læse om ulykker i form af rapporter og cases¹³⁷. Hjemmesiden rummer bl.a. 4 enkle råd for rekreative bådaktiviteter, som følger rådene fra AdventureSmart projektet¹³⁸ og afspejler de opstillede risikofaktorer. På hjemmesiden kan man bl.a. få information om uddannelser og vejret. Man kan desuden selv indrapportere hændelser i en database, og ikke mindst læse om ulykker og hændelsesforløb. Intentionen er at fortællinger og cases, med beskrivelser af hændelser og ulykkesforløb, kan medvirke til at gøre sikkerhedsproblematikken nærværende og relevant, fordi de er virkelige og involverer rigtige mennesker og konkrete steder. Fortællinger om ulykker og hændelsesforløb gengives desuden i bladet ”Lookout!” som udgives af MNZ.

På hjemmesiden kan man desuden bestille en gratis standardpakke med sikkerhedsrelateret udstyr. I pakken er der forskelligt informationsmateriale, i form af video, informationshæfte, tidskrift, klistermærker m.m., samt en vandtæt holder til mobiltelefonen¹³⁹.

136 New Zealand Outdoors Intentions Form, se <http://www.adventuresmart.org.nz/outdoors-intentions/download-printable-pdfs.asp>

137 Se <http://www.maritimenz.govt.nz/Recreational-Boating/Recreational-boating.asp> og <http://www.maritimenz.govt.nz/Publications-and-forms/Accidents-and-investigations/Accident-and-investigation-reports.asp>

138 Eneste forskel er at det mere generelle råd om ”skipper responsibility” er taget ud.

139 ”Boating-pack” - se <http://www.maritimenz.govt.nz/Recreational-boating/Publications/Free-safe-boating-pack.asp>

Kommentar

Både Adventure Smart og arbejdet fra MNZ giver nogle interessante perspektiver på, hvordan man kan informere og forsøge at påvirke uorganiserede udøvere af friluftsliv i en retning, som er mere sikker. I forhold til bådulykker er der en række lighedstræk med danske forhold, og ulykkesmønstret er relativt ens. I forhold til implementering i Danmark mener vi en række forhold i arbejdet i New Zealand skal fremhæves.

- Forskning i ulykker og hændelser ses som grundlag for en samlet strategi til forbedring af sikkerheden, hvilket også er intentionen med nærværende projekt
- Der er tale om et bredt samarbejde, hvor man formidler råd og vejledning ift. sikkerhed
- Formidlingen handler om en kombination af på den ene side råd om muligheder for oplevelser og på den anden side råd om sikkerhed
- Der er tale om enkle råd, som dog ikke forenkles i en sådan grad at der kun fokuseres på et forhold, f.eks. redningsvesten.
- Man anvender moderne og professionelle kommunikationsformer
- Der er fokus på erfaringsopsamling og aktiv brug af historier og erfaringer med ulykker og hændelser
- Der er et tilbud om en gratis pakke med information og enkle hjælpemidler

Disse tiltag bidrager sandsynligvis til at øge opmærksomheden på sikkerhed og forhåbentligt til at minimere antallet af ulykker. Samtidigt vil de sandsynligvis ikke løse alle problemer på området. En central og konkret udfordring ift. jollefiskerne i Danmark handler om, hvordan man ændrer en grundfæstet kultur med indgroede vaner og tænkemåder (jf. afsnit 7).

5.9. Strategier for sikkerhed og nye tiltag i New Zealand og Norge

To nyere rapporter fra henholdsvis New Zealand og Norge analyserer sikkerhedsforholdene ift. sejlads med småbåde. I begge rapporter fremhæves de vigtigste risikomomenter ift. sejlads med småbåde, og der opstilles forslag til konkrete tiltag til forbedring af sikkerheden.

Rapporterne har forskellig baggrund, form og afsender, og adskiller sig på en række punkter fra denne undersøgelse. Intentioner og mål er imidlertid tilnærmelsesvist de samme, hvorfor det forekommer relevant her at inddrage og diskutere de to rapporter.

5.9.1. National strategi for rekreativ sejlads i New Zealand

Rapporten er udarbejdet af *National Pleasure Boat Safety Forum*, som er et forum nedsat af MNZ (jf. Afsnit 5.8.) bestående af en lang række organisationer og interessenter indenfor friluftsliv, turisme og sejlads, og danner baggrund for formuleringen af en national strategi for rekreativ sejlads (Maritime New Zealand 2007). Det påvises, at der gennem de seneste år er sket en kraftig reduktion i antallet af (rekreative) bådulykker (50 %) på grund af en målrettet indsats med bl.a. uddannelse lovgivning og information.

På baggrund af forskningen opstilles de fire største risikofaktorer ved bådaktiviteter:

- Manglende brug af redningsvest (ved sejlads med både under 6 m.)
- Manglende evne til at kommunikere og sende alarm ved ulykke
- Dårligt vejr og vanskelige havforhold
- Brug af alkohol

På baggrund af en gennemgang af ulykker og årsager opstilles en række forslag til tiltag, hvor hensigten er at nedbringe ulykkesforekomsten yderligere.

Der er i dag ikke nogen alkoholregler ift. sejlads med rekreative fartøjer i New Zealand. Der foreslås derfor promillegrænser for bådfører, og kontrol og testning af samme. Erfaringerne fra New Zealand viser, at muligheden for at kunne alarmere i tilfælde af ulykke er lige så vigtig som brug af redningsvest. Det foreslås derfor, at alle både under 6 m. medbringer udstyr til alarmering i tilfælde af ulykke f.eks. kæntring. Forummet anbefaler, at man fortsætter arbejdet med at udvikle opdriftsmiddel, som bevirker, at både holder sig flydende i vandret position efter kæntring.

Erfaringerne fra de sidste 7 år viser, at mere end halvdelen af ulykkerne i forbindelse med rekreativ sejlads med både under 6 m. involverer manglende brug af redningsvest. Det foreslås derfor, at brug af redningsvest bliver gjort lovpligtigt og ikke som nu afhængig af bådførers vurdering. Det foreslås at fortsætte indsatsen for at oplyse og informere om sikkerhed til søs med fokus på de fire centrale risikofaktorer, og med brug af mange forskellige metoder og indsatser.

Det foreslås endvidere at finansiere den forebyggende indsatsen ift. sikkerhed via skattemidler, f.eks. i form af skat for brændstof til både.

5.9.2. Rapport om sikkerhedsforholdene ved sejlads med småbåde i Norge

Rapporten fra Norge er ganske ny, og er udarbejdet af en særlig arbejdsgruppe under Sjøfartsdirektoratet (Sjøfartsdirektoratet 2012). Gruppen har analyseret og vurderet sikkerhedsforholdene ved sejlads med småbåde i Norge gennem de seneste 20 år.

Arbejdsgruppen vurderer indledningsvist, at ændringer i lovgivning kun vil have begrænset effekt, eftersom mange ulykker sker på trods af lovgivning, f.eks. sejlads med alkohol og hasarderet sejlads. Det vigtigste tiltag er iflg. arbejdsgruppen en øget indsats for at skabe og ændre holdninger og en bedre koordinering af samme. Hertil kommer lovgivning og et kontrolapparat, som støtter op om det holdningsskabende arbejde.

Arbejdsgruppen fremhæver endvidere, at det er centralt at skabe et bedre kendskab til hvorfor ulykker sker, således at det holdningsskabende arbejde kan koncentreres om problemområder. Arbejdsgruppen understreger i den forbindelse, at kampagner og information ikke er nok, men at der også skal arbejdes med uddannelse, lovgivning og kontrol.

Arbejdsgruppen stiller en række konkrete forslag til forbedring af sikkerheden.

- Der foreslås implementeret et mere synligt kontrolapparat. Dette er sandsynligvis et udpræget norsk fænomen, som primært retter sig mod hasarderet motorbådssejlads evt. i alkoholpåvirket tilstand, og som i mindre grad er relevant i Danmark¹⁴⁰.
- Der foreslås styrkelse af kompetence og viden hos bådførere f.eks. gennem kurser, idet, man mener, øget kompetence vil skabe ændringer i holdninger og adfærd.
- Der foreslås skærpelse af promillegrænsen ved sejlads.

140 En nyere ulykke i Københavnsområdet aktualiserer imidlertid denne problematik og dette forslag og har skabt debat i Danmark om hastighedsgrænser og kontrol ift. sejlads med speedbåd (se fx <http://www.beredskabsinfo.dk/indsatser/speedbaadsulykke-hundige/>)

- Det forslås, at man vurderer påbud om brug af redningsvest. Situationen er, som i Danmark, at man skal have flydeudstyr ombord, men ikke nødvendigvis på. At man skal *vurdere* et påbud virker som et relativt forsigtigt forslag.
- Der foreslås skrappe hastighedsgrænser for bådsejlers.
- Grundigere undersøgelser af årsagsforhold til ulykker foreslås. Hovedformålet er at afdække hvilke forhold, der har været medvirkende til ulykker og skadesomfanget, hvilket skal skabe et bedre grundlag for at målrette og effektivisere forebyggelse. Det foreslås at politiet indrapporterer dødsulykker mere grundigt og systematisk, samt at en anden instans (f.eks. Sjøfartsdirektoratet) undersøger de alvorligste ulykker.
- Næsten halvdelen af de personer, som omkommer i fritidsbåd, falder overbord. Der foreslås derfor gjort lovpligtigt at medbringe reentringsmulighed (ikke-permanent ombordstigningsanordning), som skal kunne nås og bruges af personer i vandet efter kæntring i småbåde.

Kommentar

Der synes at være enighed om, at det ikke er tilstrækkeligt at oplyse og lave kampagner. Oplysning og holdningsarbejde er centralt, men det skal ske i samspil med lovgivning og kontrol. Alkohol, høj hastighed, manglende brug af redningsvest, samt manglende forholdsregler ift. dårligt vejr er centrale risikofaktorer.

Brug af redningsvest er en central risikofaktor, men skal bakkes op af andre tiltag, først og fremmest mulighed for re-entrering samt mulighed for alarmering

Der påpeges i begge rapporter et stort behov for bedre kendskab til årsagssammenhænge ved ulykker og et behov for et bedre beslutningsgrundlag ved det forebyggende arbejde. Der er med andre ord brug for en bedre, grundigere og mere systematisk registrering af ulykker, og en bedre bearbejdning og analyse af data.

5.10. Forskning i sikkerhed og ulykker i forbindelse med friluftsliv i New Zealand og Australien

Forskning i sikkerhed og risiko i forbindelse med friluftsliv er ikke et egentligt forskningsområde, og der synes at være en række forskellige traditioner og retninger knyttet til ønsket om et forskningsmæssigt grundlag for optimering af sikkerhed i friluftsliv. De to hovedspor i forskningen er på den ene side statistisk registrering og kvantitativ analyse af ulykkesmønstre, og på den anden side kvalitativ analyse af den specifikke og særlige ulykke eller case med fokus på omstændigheder, forløb og konsekvenser. Vi har her at gøre med to forskellige forskningsmæssige tilgange, som hver for sig søger at give et billede af ulykker i forbindelse med friluftsliv.

5.10.1. Kvantitativ forskning i ulykker

Inden for denne forskningstilgang genereres et stort materiale, der muliggør identifikation af mønstre og tendenser på baggrund af procentvis registrering og frekvensfordelinger af ulykker og hændelser. Det er denne type forskning, vi har anvendt i projektets del 1 (jf. Afsnit 2), og man finder denne forskningsretning udbredt indenfor ulykkesforskningen, f.eks. drukneulykker i Danmark.

I New Zealand er denne forskningstradition udbredt og repræsenteret ved Prof. John Langley, som jeg mødte under studierejsen. John Langley er tilknyttet Injury Prevention Research Unit¹⁴¹ (IPRU) ved University of Otago, hvor man arbejder for at registrere, analysere og forhindre ulykker i New Zealand. Der er etableret et system - National Injury Query System (NIQS)¹⁴² – hvor man online kan trække statistiske oplysninger om f.eks. ulykkestyper, særlige grupper og lokaliteter.

John Langley har en række interessante pointer ift. forskning i ulykker i forbindelse med friluftsliv. Langley afviser ikke teorien om *accident triangle* (jf. Afsnit 1), men påpeger at forskellige aktiviteter fremviser forskellige mønstre ift. Accident triangle. Det betyder, at forskellige aktiviteter vil have forskellig fordeling af ulykkestyper eller grader af ulykke. Han mener, at det totale billede sandsynligvis er som teorien foreskriver, men at der er store forskelle mellem forskellige aktivitetsformer, og at det er vigtigt at være opmærksom herpå i analyser og i forståelsen af ulykkesmønstre.

Langley giver et eksempel med skiulykker overfor drukneulykker. I forbindelse med skiaktiviteter er der mange mindre alvorlige ulykker men få alvorlige ulykker og dødsulykker. Modsat forholder det sig med ulykker i forbindelse med badning, hvor der er relativt få mindre alvorlige ulykker, og et relativt større antal alvorlige ulykker og reelle drukneulykker. Dette har konsekvenser for forskningen, hvor Langley mener, at det kun er relevant at inddrage data for nærved-ulykker, når man undersøger alvorlige ulykker, og når der er en nær sammenhæng mellem nærved-ulykker og alvorlige ulykker. I eksemplet med skiulykker er det således relevant at se på de konkrete ulykker og undersøge mønstre, omfang m.m. I forhold til drukneulykker vil det derimod være relevant at inddrage nærved-ulykker, bl.a. fordi det totale antal drukneulykker er relativt begrænset, og fordi erfaringen viser at der, i modsætning til ved skiulykker, er en nær sammenhæng mellem nærved-ulykker og alvorlige ulykker.

Langley anbefaler at man i forskningen inddrager rapporter om skader m.m. fra sygehuse. Et konkret resultat genereret i kraft af den statistiske behandling af et stort antal ulykker og brugen af National Injury Query System (NIQS) viser, at relativt mange ulykker sker i de sene eftermiddagstimer. Denne interessante viden blotlægger samtidig denne forskningsretning og denne metodes begrænsninger. Analyserne giver ikke noget svar på, hvorfor der sker flere ulykker på dette tidspunkt, ligesom de ikke fortæller om omstændighederne for ulykker, hvorfor det bliver vanskeligt at bruge denne viden operationelt.

Også i New Zealand er der diskussion om brug af redningsvest (jf. Afsnit 5.9.), og Langleys enkle svar på problematikken er lovgivning. Han mener, at det skal påbydes ved lov, at man i forbindelse med vandaktiviteter, f.eks. sejlads med småbåde, skal bruge redningsvest, og at politiet skal håndhæve loven.

141 <https://blogs.otago.ac.nz/ipru/>

142 Registreringen i NIQS bygger på oplysninger om ulykker fra sygehuse og politirapporter m.m. Se <http://ipru3.otago.ac.nz/niqs/index.php>

5.10.2. Kvalitativ forskning i enkelte ulykker

Dr. Andrew Brookes (AB), La Trobe University, har i en årrække forsket i ulykker i forbindelse med friluftsliv fortrinsvist med fokus på Australien og New Zealand. AB er en af de mest velrespekterede forskere indenfor dette relativt lille forskningsfelt¹⁴³. Han forsker primært i ulykker i forbindelse med organiseret og pædagogisk formidlet friluftsliv, fordi der her, iflg. AB, er en række problemer med ulykker set i sammenhæng med pædagogik og ansvar. Hans metoder og forestillinger om ulykker kan imidlertid udmærket anvendes også i forbindelse med forskning i ulykker i friluftsliv ud fra et bredere perspektiv.

AB afviser ikke den kvantitative forskning i ulykker, og inddrager derfor også kvantitative metoder som en del af sin egen forskning. Han mener imidlertid, at der er gode grunde til at arbejde kvalitativt og undersøge de fatale ulykker som interessante cases, og at det er vigtigt at lære mest muligt af disse. Statistiske analyser vil, iflg. AB, ofte sløre betydningen af den lokale kontekst og de særlige omstændigheder. AB mener, man bør se efter mønstre og tendenser i ulykkesmaterialet, men at materialet ofte er for begrænset til, at man kan påvise statistisk signifikante resultater: *“Looking for recognizably data – not for statistics”* (AB)

AB mener ikke, det er hensigtsmæssigt at undersøge nærved-ulykker i forskningen, men fokuserer derimod på den enkelte alvorlige og fatale ulykke, og han fremhæver, at den repræsenterer, det vi med sikkerhed ved ift. en alvorlig ulykke. Ved mindre alvorlige ulykker og nærved-ulykker er det forbundet med en vis portion gætteeri og deraf følgende usikkerhed, når man vurderer og diskuterer, hvad der kunne være gået galt, og om ulykkerne kunne have udviklet sig til alvorlige og evt. fatale ulykker¹⁴⁴. Mange nærved-ulykker har, iflg. AB, ikke potentiale til at udvikle sig i alvorlig retning, og er derfor ikke interessante i forhold til at forhindre fremtidige ulykker. Samtidigt er det vanskeligt at få overblik over den samlede population, idet mange nærved-ulykker ikke rapporteres og registreres.

AB mener at den fatale ulykke – betragtet som en unik case - giver omfattende viden og dermed erfaring og læring, som er knyttet til den særlige ulykke og dermed kontekstbundet. Viden om mekanismer og den bagvedliggende årsag til en ulykke vil, iflg. AB, give vigtig information og viden, som kan bruges fremadrettet til at forhindre fremtidige ulykker.

AB har kontroversielle synspunkter på forekomsten af ulykker og på den måde friluftsliv i Australien og New Zealand bliver praktiseret i en pædagogisk og kommerciel kontekst (Outdoor Education), og han stiller sig kritisk overfor pædagogikken knyttet til adventure i friluftsliv (Brookes 2003). AB taler konsekvent om *“Fatality Prevention”* og *Safety Management*” og ikke om Riskmanagement, og han mener, at det primære er at undgå alvorlige ulykker og i særdeleshed dødsulykker (Brookes 2011). På denne måde

143 Se <http://www.latrobe.edu.au/staff-profiles/admin/show-profile-admin.php?uname=ARBrookes>

144 Dette problem er netop hvad vi, i undersøgelsens del 1, er stødt på. Her viste det sig bl.a. vanskeligt at skelne mellem mindre hændelser og mere alvorlige nærved-ulykker.

vender han sig imod tankegangen og filosofien i adventure i Australien og New Zealand, hvor man typisk opererer med en kalkuleret risiko og med en balance mellem på den ene side acceptabel risiko og på den anden side pædagogisk udbytte og læring (Moodie 1998, Andkjær 2008, 2012).

AB er kritisk overfor den forståelse af Riskmanagement, som er udbredt i litteraturen om friluftsliv (f.eks. Dickson & Gray 2012), og som praktiseres i mange sammenhænge (f.eks. OAG og Bogong). AB taler om ” *Riskmanagement Mindset* ” og om, at vi bliver fanget i en form for ”systemtænkning”. Han mener at RM (ligesom NID) kan betragtes som en form for genvej eller alibi drevet af organisationerne og af udviklingen, hvor man i højere grad fokuserer på systemer fremfor på sikkerhed:

”Focus on keeping the kids safe – not on the system!!!” (AB)

AB mener, at næsten alle ulykker er forudsigelige og mulige at forhindre, og at forskning i de fatale ulykker er et vigtigt element hertil. Forskningen viser, at den totalt uventede ulykke, ”*freak-accident*”, som enten skyldes en menneskelig fejl eller helt uventede naturforhold, er meget sjældent forekommende. Samtidigt, og som en konsekvens af ovenstående, mener AB, at ulykker overordnet er udtryk for en fejl eller et problem i systemet. Der er, iflg. AB, ikke tale om en kæde af mindre hændelser, som fører til en større ulykke, men derimod om bagvedliggende strukturelle forhold, som er den reelle grund til ulykken, og som kunne være forudset og undgået (jf. Afsnit 1). Det kan f.eks. handle om ansættelse af uerfarne instruktører, eller mangel på uddannelse og backup af instruktører, eller om manglende lokalkendskab og brug vejrmelding. Det centrale for systemet er, at sørge for at det er den rette person, som er på rette sted, og at han/hun er i stand til at træffe den rette beslutning i situationen:

”Always the person in the field that takes the decision. Make sure the right person is there!” (AB)

I forbindelse med den tragiske Mangatepopo-ulykke i New Zealand i 2008 medvirkede AB som en sagkyndig ekspert i en uafhængig udredning ved retssagen efter ulykken (Brookes 2011). Han påviser her, at den bagvedliggende strukturelle grund til, at ulykken kunne ske ligger i systemet, og at det handler om flg. 4 forhold:

- et overordnet pædagogisk fokus på risiko og udfordring, som bevirker at risikosituationer opsøges (adventure)
- ansættelse af unge teknisk veluddannede men relativt uerfarne instruktører
- mangelfuld oplæring nye instruktører f.eks. ift. lokalkendskab
- manglende fokus på vejrmelding og beslutningstagning

AB påviser gennem sin forskning, at mange ulykker sker i ”mellemløbene” dvs. ikke i selve aktiviteterne, men f.eks. i pauser og under transport, hvor man ofte er mindre opmærksom. Et eksempel herpå er klatre- eller faldulykker, som sker i pauserne på en vandretur, hvor deltagerne ikke er under opsyn. Dette fremfører AB som endnu et argument,

for at fokusere på miljøet og stedet, og dermed på lokalkendskab, fremfor på aktiviteterne i bestræbelserne på at forhindre ulykker forbundet med friluftsliv.

AB mener, at man kan forudsige og undgå mange af de ulykker der sker, og han foreslår en overordnet diskussion af betydningen og nødvendigheden af at udsætte unge mennesker for risiko. Han mener, at man bør planlægge og gennemføre aktiviteter i et mindre risikabelt miljø med mindre risikobetonede aktiviteter eller på anden måde reducere risikoen, og at dette kan gøres uden at reducere oplevelses- eller læringspotentialer.

AB argumenterer desuden for grundig og lang uddannelse af erfarne professionelle instruktører og ledere med elementer af mesterlære, hvor der lægges vægt på lokalkendskab til miljøet. Han opfordrer til en generel større opmærksomhed på miljøet¹⁴⁵ og stedet, og de risici dette repræsenterer, i modsætning til et overordnet fokus på aktivitet, teknik og risiko. AB foreslår opbygning af et system, som giver instruktører tilstrækkelig nødvendig oplæring og backup ift. praksis, bl.a. i form af udstyr, teknologi, oplæring, procedurer og lokalkendskab.

Kommentar

Forskning i ulykker i forbindelse med friluftsliv bør ikke være enten kvantitativ statistisk forskning eller forskning i de enkelte særlige alvorlige og fatale ulykker. De to forskningsretninger giver væsentlig viden på hver deres måde, og de rummer hver deres muligheder og begrænsninger. Derfor vil det være hensigtsmæssigt at integrere de to retninger og anvende såvel kvantitative som kvalitative metoder.

Langley anbefaler inddragelse af så mange kilder til information som muligt, dvs. også hospitalsrapporter, politirapporter m.m.

Både Langley og Brookes peger på en problematik omkring inddragelse af nærved-ulykker i forskning af ulykker. Denne problematik er tydelig også i dette projekt (jf. del 1), og viser at forskning i nærved-ulykker skal foretages med omtanke, og at resultaterne skal tages med et vist forbehold.

Brookes fremhæver det særlige ved den konkrete ulykke og det kontekstafhængige, hvilket peger på kvalitative casestudies af enkelte ulykker. Dette projekt har intentioner om netop dette, men har ikke haft det kvalitative perspektiv på de særlige udvalgte ulykker¹⁴⁶.

Brookes har særligt fokus på det pædagogisk formidlede friluftsliv, hvor særlige ansvarsforhold gør sig gældende. Han anbefaler, at man ændrer det pædagogiske sigte og den grundlæggende filosofi fra et fokus på risiko til et fokus på læring. Kulturen for friluftsliv i Danmark, såvel som natur og landskab, er meget anderledes sammenlignet med New Zealand og Australien, hvorfor det er vanskeligt at trække paralleller. Det pædagogiske friluftsliv i Danmark er imidlertid igennem de sidste 10-20 år i stigende grad influeret af internationale trends og strømninger med fokus på risiko og action (jf. Indledning), hvorfor det er relevant at diskutere også denne pointe.

¹⁴⁵ Vejret og vejrmedlingen ses som en vigtig del af miljøet

¹⁴⁶ Der kan derfor foreslås videre studier, som inddrager dette perspektiv og disse metoder, jf. Opsummering/perspektivering.

6. Opsummering af resultater

6.1. Introduktion

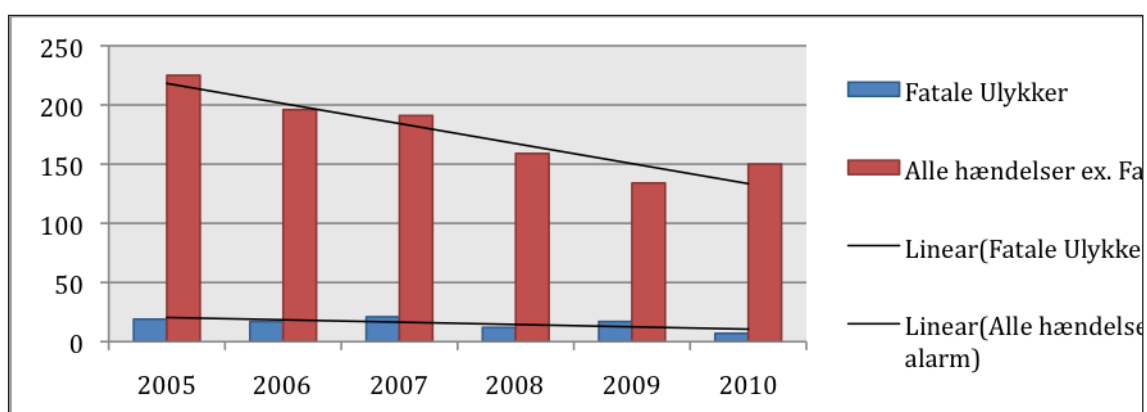
Projektet *TRYG i Naturen* undersøger en lang række forhold med betydning for sikkerheden i forbindelse med kystfriluftsliv i Danmark. I undersøgelsen anlægges dels et bredt perspektiv på sikkerheden, hvor generelle ulykkes- og hændelsesmønstre afdækkes, og dels et mere snævert perspektiv, hvor en række sikkerhedsforhold undersøges i relation til jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing. Ligeledes anlægges et internationalt perspektiv, hvor det er blevet undersøgt, hvordan sikkerheden varetages i New Zealand og Australien.

Alle fire perspektiver bidrager på hver deres måde til undersøgelsens resultat. Det brede perspektiv tegner et overordnet billede af omfanget af og mønstre i forbindelse med ulykker og hændelser ved kystfriluftsliv i Danmark. Dette perspektiv danner baggrund for en forståelse af væsentligheden af undersøgelsens øvrige resultater. Det aktivitets-specifikke perspektiv er undersøgelsens hovedresultat idet det dels giver et bud på en ny forståelse af sikkerhed til søs, hvor sikkerhedskulturen belyses i et aktivitetsspecifikt helhedsperspektiv, og dels leverer en række konkrete indsigter i forskelle og ligheder mellem de tre udvalgte aktivitetsgrupper med betydning for sikkerhed til søs. Det internationale perspektiv har til formål, at give ny viden, perspektiv og inspiration ift. hvordan sikkerhedsproblematikker i forbindelse med friluftsliv generelt og kystfriluftsliv specifik behandles andre steder i verden.

6.2. Opsummering af resultater fra undersøgelsens del 1

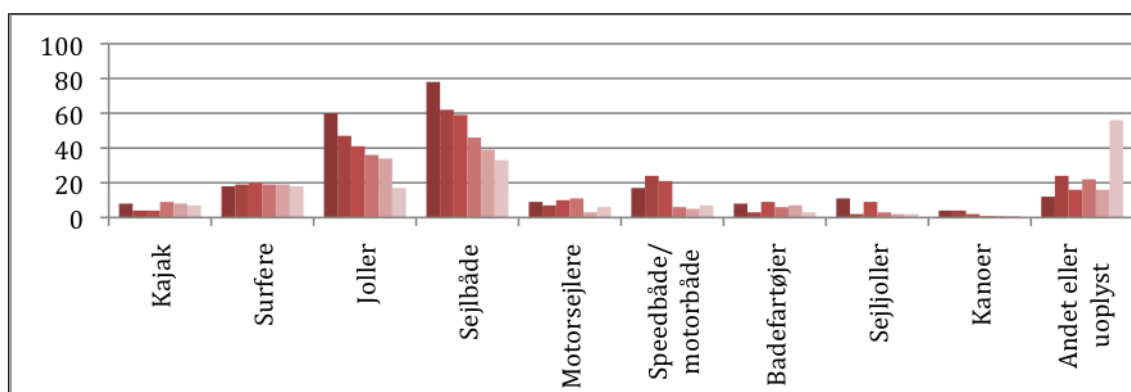
6.2.1. Hændelser og fatale ulykker i perioden 2005 til 2010

Tendensen for det samlede antal af årlige hændelser i perioden 2005 til 2010 er entydigt faldende (Figur 19). Den generelt faldende tendens i antallet af hændelser og ulykker i perioden 2005 til 2010 kan hovedsagligt tilskrives et fald i hændelsesfrekvensen for tre fartøjstyper: Joller, sejlbåde og speedbåde/motorbåde (Figur 20). Opgjort relativt i forhold til ændringerne i aktivitetsniveauet indenfor de enkelte aktivitetsformer henover perioden, er det rimeligt at hævde at hændelsesfrekvensen er faldende for kajak, surf, joller, sejlbåde og speedbåde.

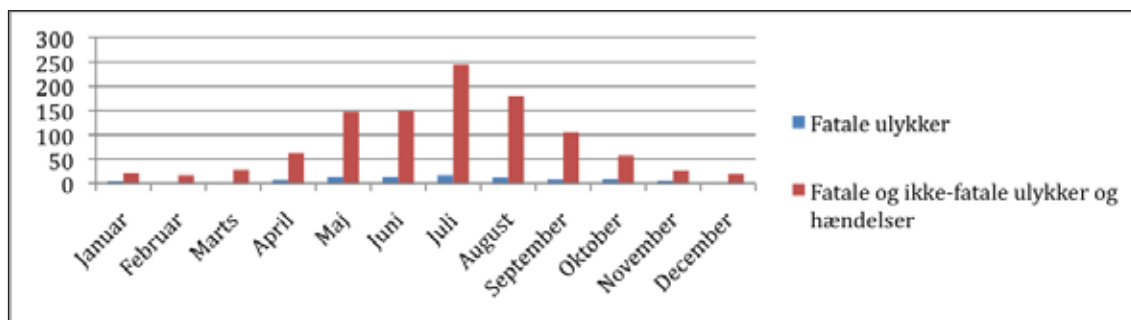
Figur 19. Udviklingen i det årlige antal fatale og ikke-fatale hændelser for alle fartøjer i perioden 2005-2010.

Antallet af fatale ulykker i perioden er i absolutte tal faldet, men tendensen er ikke entydig, og meget tyder på at antallet af årlige fatale ulykker i forbindelse med kystfriluftsliv er nogenlunde stabilt henover perioden.

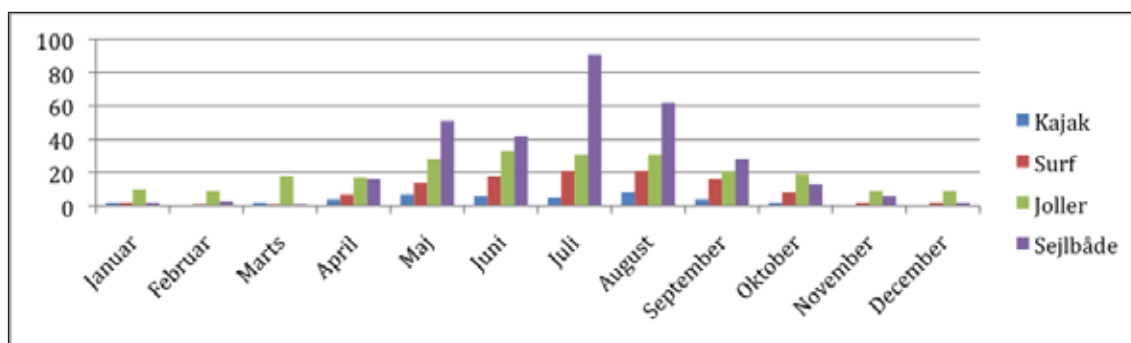

Figur 20. Frekvens af årlige fatale og ikke-fatale hændelser fordelt på fartøjer.

Ulykker og hændelser sker hele året, men dog hovedsagligt fra maj til september (Figur 21). For jollesejlerne kan der registreres, såvel absolut set som relativt set, flere ulykker og hændelser udenfor sommersæsonen, end det er tilfældet for kajakroere, surfere og sejlere (Figur 22).

Figur 21. Frekvens af fatale ulykker og ikke-fatale hændelser fordelt på måneder i perioden 2005-2010 for alle fartøjer.

Figur 22. Antal hændelser og ulykker for hhv. kajak, surf, joller og sejlbåde fordelt på årets måneder.

Fatale ulykker i forbindelse med friluftaktivitet på havet sker typisk for mænd over 50 år. De forulykkede bærer i mange tilfælde ikke redningsvest, og er i flere tilfælde påvirket af alkohol.

Fire ud af ti fatale ulykker i forbindelse med friluftaktiviteter i båd sker i forbindelse med jollesejlsads.

6.2.2. Fatale ulykker i forbindelse med jollesejlsads, kajakroning og surfing

Der er registreret 35 fatale ulykker i forbindelse med jollesejlsads i perioden 2005-2010. Over 80% af de registrerede fatale ulykker ved jollesejlsads sker i forbindelse med fiskeri fra jollen. I 28% af ulykkerne bar den forulykkede waders, og i over 70% af tilfældene bar jollesejleren ikke redningsvest. I 23% af ulykkerne var den forulykkede påvirket af alkohol. I 46% af tilfældene var den forulykkede alene.

Jollesejlerne er tilsyneladende ikke gearet til at håndtere en kæntring eller et overbordfald. I 35% af de registrerede kæntringshændelser og -ulykker ved jollesejlsads får hændelsen således en fatal udgang.

Mange hændelsestyper, f.eks. et motorstop, garn i skruen, en læk eller en grundstødning, kan udvikle sig fatalt under uheldige omstændigheder. I over halvdelen af de fatale ulykker ved jollesejls har det ikke været muligt at identificere den udløsende årsag til ulykken.

Der er registreret 6 fatale hændelser i perioden 2005-2010, der kan relateres til kajakroning. Det er derfor vanskeligt at drage generelle konklusioner på baggrund af denne begrænsede datamængde, men det er muligt at danne sig et overblik over, hvad der gik galt i de konkrete tilfælde som er registreret.

I fire tilfælde var den forulykkede alene i forbindelse med ulykken, mens der i de resterende to tilfælde var hhv. to og syv personer involveret i hændelsen. I to tilfælde var de forulykkede påvirket af alkohol. I fem tilfælde var den forulykkede en mand. I tre tilfælde var den forulykkede over 50 år, og i to tilfælde var de forulykkede under 24 år gamle. I et tilfælde skete ulykken i skoleregion.

Der er registreret to fatale ulykker, der direkte kan sættes i forbindelse med surfing i perioden 2005-2010. Begge disse ulykker er sket i forbindelse med kitesurfing, og begge ulykker skyldes, at den forulykkede mistede kontrollen over dragen.

Det er derfor ikke muligt at uddrage nogle generelle konklusioner om mønstre i forbindelse med fatale ulykker ved surfaktiviteter på baggrund af to fatale hændelser. Dog kan det konstateres, at der ikke sker mange fatale ulykker i forbindelse med surfaktiviteter.

6.2.3. Typiske problemer i forbindelse med hændelser

I 68% af de registrerede hændelser der involverede en kajakroer, var anledningen til iværksættelsen af søredningen en kæntring. I de restende 26% af hændelserne var årsagen uklar eller uoplyst.

Den altoverskyggende anledning til at der igangsættes en redningsaktion, hvor en surfer er involveret var, at surferen ligger i vandet tilsyneladende ude af stand til at komme i gang igen.

I 14% af de registrerede hændelser er det oplyst, at surferen havde problemer, der forhindrede fremdrift og styring, og i 13% af hændelser er det oplyst, at dette skyldtes ødelagt udstyr.

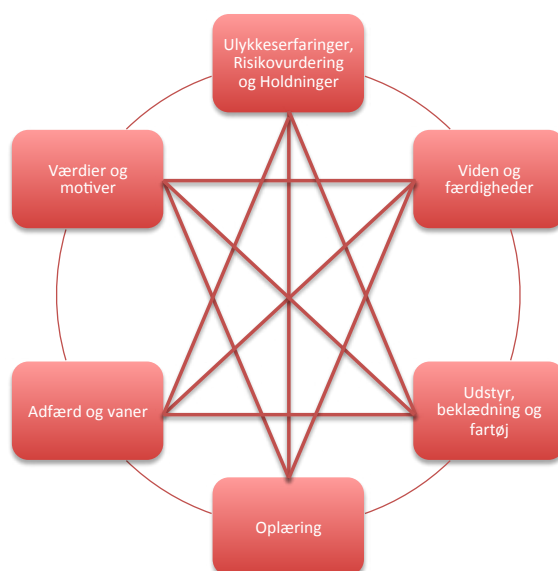
I 31% af alle registrerede hændelser for joller blev redningsaktionen igangsat fordi en person var kæntræt eller faldet overbord. Manglende fremdrifts- og/eller styreevne var årsagen til igangsættelsen af søredningen i 38% af de hændelser, der involverede joller. Hovedsageligt skyldtes dette motorstop eller en lignende defekt.

	Fremdrift og styring	Defektudstyr	MOB og kæntring	Hav- og vejrforhold	Grundstødning	Sygdom eller skade	Andet eller uoplyst
Kajak	3%	0%	68%	3%	0%	0%	26%
Surf	14%	13%	36%	3%	0%	6%	28%
Jolle	38%	4%	31%	7%	8%	3%	9%

Tabel 54. Forekomsten af primære problemer i forbindelse med de registrerede hændelser fordelt på kajakroning, surfing og jollesejls.

6.3. Sikkerhedskulturen i forbindelse med kystfriluftsliv

Den overordnede forståelsesramme i undersøgelsen er, at der er en sammenhæng mellem på den ene side forekomsten af ulykker eller sikkerheden til søs indenfor et særligt aktivitetsområde og på den anden side den fremherskende kultur, dvs. værdier og praksisser der hersker indenfor det pågældende område. Grundtanken er den, at spørgsmål om sikkerhed til søs langt hen ad vejen skal ansues ud fra et aktivitetsspecifikt helhedsperspektiv, og ikke ud fra et generelt søsportsperspektiv. Helhedsperspektivet og sammenhængen mellem de forskellige sikkerhedskategorier fremgår af figur 23.

Figur 23. Figuren viser grundtanken i det aktivitetsspecifikke helhedsperspektiv, hvor flere forhold har betydning for den enkelte aktivitetsgruppes sikkerhedskultur¹⁴⁷.

¹⁴⁷ Figuren er en udvikling af figur 16, som fremhæver relationerne, dynamikken og dermed også kompleksiteten i sikkerhedskulturen.

En væsentlig pointe er, at sikkerhed til søs ikke kan reduceres til nogle få sikkerhedsforhold, men derimod bør ses som resultatet af en række forhold, der på forskellig vis yder indflydelse på sikkerheden, og tilsammen danner sikkerhedskulturen. Adfærd og vaner er det manifesterede og synlige udtryk for en given gruppes sikkerhedskultur, men samtidig er adfærden og vanerne påvirket af en række bagvedliggende forhold. De bagvedliggende og overordnede forhold handler f.eks. om erfaringer og holdninger, samt om fysiske og materielle forhold, og skal forstås som den sum af påvirkninger, der er med til at skabe en særlig praksis i form af adfærd og vaner ift. sikkerhed. Det er vigtigt at pointere, at påvirkningen ikke udelukkende går i en retning. De bagvedliggende forhold vil således kunne påvirke hinanden indbyrdes, ligesom praksis vil virke tilbage i form af erfaringer med f.eks. hændelser og ulykker og til en vis grad kunne ændre holdninger og kultur.

Udøvernes adfærd og vaner er selvsagt afgørende for, hvor sikker en given aktivitetsform er, og det er derfor fristende udelukkende at fokusere på denne, hvilket kan forklare, hvorfor der så ensidigt har været fokuseret på f.eks. brug af redningsvest. Adfærden er utvivlsomt afgørende i forbindelse med at forbedring af sikkerheden til søs, idet denne kan være mere eller mindre hensigtsmæssig set ud fra et sikkerhedsmæssigt perspektiv. Ændringer af adfærd og vaner blandt specifikke aktivitetsgrupper kræver dog et indgående kendskab til den kontekst, som adfærden udspringer af. Således fordres en forståelse af konteksten og baggrunden for adfærden, for at man effektivt kan begynde at forandre adfærden.

Denne pointe søges belyst i de følgende afsnit ved at pege på en række forskelle (og ligheder) mellem jollefiskernes, havkajakroernes og kitesurfernes sikkerhedskultur.

I de følgende afsnit tegnes der en aktivitetsspecifik sikkerhedsprofil for hver af de tre aktivitetsgrupper med henblik på at kunne forstå og eventuelt forandre sikkerhedskulturen blandt udøverne. Indledningsvis gives en *Generel karakteristik af de tre aktivitetsgrupper*, og herefter følger afsnit der omhandler *Værdier og motiver, Oplæringsform, Udstyr, beklædning og fartøj, Viden og færdigheder, Ulykkeserfaringer, risikovurdering og holdninger til sikkerhed og Adfærd og vaner*. Slutteligt kondenseres resultaterne i én sikkerhedsprofil for hver af de tre aktivitetsgrupper. Sikkerhedsprofilen gentager og fastholder væsentlige pointer fra opsummeringen i en overskuelig form. Sikkerhedsprofilen skal således ikke erstatte opsummeringen, men derimod bidrage med et samlet og let håndterbart overblik.

6.3.1. Generel karakteristik af de tre aktivitetsgrupper

Den typiske jollefisker er en mand over 50 år. Han har typisk en erhvervsuddannelse eller folkeskolens afgangsprøve som sidst afsluttede uddannelse. For en stor del (60%) har kystfriluftsliv været en integreret del af opvæksten. Den typiske jollefisker har fisket i mere end 5 år (97%), og vil typisk karakterisere sig selv som ”Erfaren” eller ”Ekspert”.

Tre ud af fire havkajakroere er mænd. Knap halvdelen er mellem 24 og 50 år gamle, mens resten er over 50 år. Den typiske havkajakroer har en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Kystfriluftsliv har for 42% af havkajakroerne været en integreret del af opvæksten. 67% af havkajakroerne har dyrket deres aktivitet i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som ”kompetent” eller ”Erfaren”.

Den typiske kitesurfer er en mand (91%), der er mellem 24 og 50 år. Han har en mellemlang eller lang videregående uddannelse (64%). Kystfriluftsliv har for 53% af kitesurferne været en integreret del af opvæksten. 56% af kitesurferne har dyrket deres aktivitet i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som "Erfaren" eller "Ekspert" (74%).

6.3.2. Værdier og motiver

Jollefiskeri opfattes af jollefiskerne som en helhed, hvor selve det at fiske er formålet, og sejladsen nærmere betragtes som transport, og hvor fangsten ikke er afgørende. Det har helt oplagt betydning for jollefiskernes forhold til sikkerhed, at det er fiskeriet og kun i begrænset omfang sejladsen, som fiskerne er optaget af.

Jollefiskerne søger frihed og naturoplevelser i forbindelse med deres aktivitet, og fiskeriet repræsenterer noget meningsfuldt, som giver deltagerne en følelse af tilfredshed. Fiskeri opfattes overvejende som en "Mandeting" af jollefiskerne.

27% af jollefiskerne finder motivation i udfordringer og risikoen ved jollefiskeri. Blandt havkajakroerne peger undersøgelsen på to hovedmotiver for deltagelse i aktiviteten. Dels er der en gruppe der hovedsagligt ror ture i havkajak af sociale og rekreative grunde, og dels er der en gruppe som i høj grad er motiveret af teknik, mestring, udfordring og sikkerhed.

21% af havkajakroerne oplyser, at de motiveres af udfordringer og risiko, når de ror kajak.

Hovedmotiverne for kitesurfernes engagement relaterer sig direkte til aktiviteten, teknikken og mestringen. Kitesurferne opfatter til dels deres aktivitet som en sport, hvor konkurrencen imidlertid ikke er central, og hvor det handler om at mestre særlige tricks eller manøvrer. I tråd hermed fremhæver kitesurferne, at det er vigtigt at vise sig frem for andre, og det sociale spiller således en vigtig rolle.

Der er flest unge mænd der kitesurfer, og organisering og kommunikation sker primært via nettet.

Hele 54% af kitesurferne angiver, at de motiveres af risiko og udfordringer, når de dyrker deres aktivitet. Tillige peger kitesurferne på, at deres aktivitet kan give anledning til en stærk fysisk og rusagtig følelse, og at risiko er et vigtigt aspekt ved kitesurfing. Tilsyneladende er evnen til at kontrollere risikoen gennem øgede færdigheder og teknik en central del af attraktionen ved kitesurfing. Ligeledes er der en vis prestige i, at kunne berette om surfoplevelser i hårdt vejr.

6.3.3. Oplæringsform

Jollefiskerne er hovedsagligt selvlærte (61%), og kun en lille andel har deltaget i kurser vedrørende deres aktivitet (27%). Ligeledes angiver 39% af jollefiskerne at mere erfarne jollefiskere har været en del af deres oplæring. Jollefiskernes oplæring er således hovedsagligt forankret i en form for uformel mesterlære, hvor teknikker og traditioner videreføres til næste generation. Dette kan have den uheldige konsekvens, at uhensigtsmæssige praksisformer og sikkerhedsprocedurer, samt problematiske holdninger til sikkerhed og risiko videreføres, og aldrig blive genstand for diskussion og kritik.

52% af jollefiskerne er positive overfor obligatoriske kurser i sikkerhed i forbindelse med udøvelse af jollefiskeri, og 43% tilslutter sig ideen om at indføre obligatorisk certificering i forbindelse med aktiviteten. Fiskerne giver imidlertid samtidig udtryk for, at de er nervøse overfor radikale indgreb i deres personlige frihed, f.eks. i form af obligatoriske kurser og certificering, og de er tillige skeptiske overfor effekten af tilbud om frivillige kurser ud fra en forventning om manglende interesse og deltagelse.

Langt de fleste havkajakroere har været på kursus (88%), og kun 25% angiver, at de er selvlærte. Ligeledes angiver 28% af havkajakroerne, at litteratur og hjemmesider har været en del af deres oplæring. En del (36%) af havkajakroerne oplyser dog også, at mere erfarne roere har været en del af deres oplæring.

Havkajakroernes udstrakte brug af kurser, litteratur og hjemmesider betyder at uhen-sigtsmæssige praksisformer og sikkerhedsprocedure langt hen ad vejen synliggøres og forandres. Indholdet på kurser og i litteratur består hovedsagligt af viden og praksisser, som er efterprøvet, og som mange kan blive enige om. I modsætning hertil står mesterlæren, som er resultatet af få personers erfaringer og viden, og som er lokalt forankret, men som omvendt har sin styrke i kraft af historien og et fokus på de lokale forhold.

Konkret er det overvejende sandsynligt, at udviklingen og implementeringen af forskellige systemer til uddannelse og certificering (Havkajaksamrådet, EPP og DGI) har haft stor indflydelse på sikkerhedskulturen blandt havkajakroere.

Havkajakroerne er gennemgående positive overfor obligatoriske kurser (60%) i forbindelse med udøvelse af havkajakroning. Ligeledes er der en udbredt enighed blandt havkajakroerne om, at et kursus i teknik og sikkerhed er en hensigtsmæssig måde at blive introduceret til aktiviteten på. Havkajakroerne peger dog også på, at kurser kan give anledning til falsk tryghed, og at praktisk erfaring og lokalkendskab er vigtigt.

Kajakroerne er generelt tilbageholdende overfor obligatorisk certificering i forbindelse med havkajakroning (41%).

En stor del af kitesurferne har været på kursus (67%), og en mindre andel angiver, at de er selvlærte (29%). Brug af litteratur og hjemmesider i forbindelse med oplæring har for 23% af kitesurferne været en kilde til viden. I tillæg hertil bruger kitesurferne internettet meget aktivt til at se sig selv og andre med henblik på at forbedre teknik og mestring.

For 28% af kitesurferne har mere erfarne surfere været en del af oplæringen til aktiviteten. Denne del af kitesurfernes oplæring foregår i et større netværk eller praksisfællesskab, hvor mindre erfarne imiterer og lærer fra de mere erfarne.

Indholdet på kurser og i litteratur udgøres hovedsagligt af viden og praksisser, som mange kan blive enige om, og kitesurfernes moderate brug af kurser, litteratur og hjemmesider betyder, at uhen-sigtsmæssige praksisformer og sikkerhedsprocedure i et vist omfang synliggøres og forandres.

Kitesurferne giver udtryk for, at kurser i teknik og sikkerhed i forbindelse med kitesurfing i stigende grad vil blive en integreret del af oplæringen, men fremsætter også et ønske om at kitesurfing skal være en uformel aktivitet, der ikke er underlagt udstrakt kontrol.

Kitesurferne er overvejende positive overfor, at kurser i sikkerhed bliver en obligatorisk del af oplæringen til kitesurfing (77%). Ligeledes er der en udbredt enig-

hed blandt kitesurferne om, at et kursus i teknik og sikkerhed er en hensigtsmæssig måde at blive introduceret til aktiviteten på. Dog er kitesurferne mere tilbageholdende overfor at der indføres obligatorisk certificering i sikkerhed i forbindelse med kitesurfing.

6.3.4. Udstyr, beklædning og fartøj

En jolle er i udgangspunktet et stabilt fartøj, der dog dels er svær at retvende efter kæntring, og dels kan være problematisk at entre efter overbordfald.

Jollefiskerne er generelt rimeligt udstyrede i forhold til sikkerhedsudstyr. Næsten alle jollefiskerne angiver, at de medbringer redningsvest (99%), og en del bruger vesten (70%). Det reelle tal for hvor mange jollefiskere, der rent faktisk bruger redningsvest, når de fisker, er imidlertid sandsynligvis lavere. Således giver jollefiskerne udtryk for, at det mest almindelige er, at man ikke bruger vest. Jollefiskerne giver udtryk for, at de formentlig kun vil bruge vest, hvis det bliver et påbud.

De fleste medbringer en mobiltelefon (62%), men det er få, der pakker den vandtæt (28%). Jollefiskerne oplyser samtidigt, at de godt ved, at det kan være problematisk, at telefonen ikke er vandtæt.

Jollefiskerne klæder sig efter de generelle vejrforhold, og ikke efter vandtemperaturen. Således bruger mange fiskere regntøj/olietøj (80%), og relativt få anvender våddragt (3%) eller tørdragt (21%). Nogle jollefiskere bruger waders (27%), også selvom de kender til risikoen derved.

Mange jollefiskere medbringer ikke en installation til re-entring i form af en stige eller bildæk monteret på siden af jollen, selvom de er klar over, at det vil være meget besværligt – måske umuligt – at komme tilbage i jollen i tilfælde af overbordfald.

Havkajakker har gennemgående en lille primær stabilitet, men er relativt nemme at retvende, tømme og re-entre med den rette træning. Kajakken har for den øvede høj funktionel stabilitet. Således kan havkajakken blive et meget stabilt og sødygtigt fartøj med den rette teknik.

Havkajakroerne er overvejende meget veludstyrede, hvad angår sikkerhedsudstyr og beklædning. Næsten alle angiver at de bruger svømmevest (99%), og næsten alle medbringer telefon i vandtæt pakning (91%).

Havkajakroerne klæder sig efter vandtemperaturen (76%) og de generelle vejrforhold (59%). Mange havkajakroere anvender våddragt (67%) eller tørdragt (52%) i forbindelse med deres aktivitet. Mange medbringer tillige navigationsudstyr (72%), rednings- og reparationsudstyr (92%), samt ekstra tøj, mad og drikke (82%).

De meget engagerede kajakroere oplyser, at de har backup på sikkerhedsudstyr og – systemer. Nogle medbringer ekstra udstyr til andre, og der jokes om ”udstyrsfreaks” som har udstyr med til at klare alle tænkelige situationer.

Et surfbræt er generelt et ustabilt fartøj, der dog er helt enkelt at retvende og entre efter en kæntring. Surfbrættet har for den øvede udøver høj funktionel stabilitet, og er med den rette teknik et stabilt og sødygtigt fartøj.

Kitesurferne er generelt meget sparsomt udrustede hvad angår sikkerhedsudstyr. Kun få bruger vest, idet den er meget upraktisk at have på i forbindelse med aktivitet. Såvel våddragten som surfbrættet bidrager imidlertid til opdriften af surferne.

Stort set ingen medbringer mobiltelefon i vandtæt pakning under aktiviteten (4%). Kitesurferne klæder sig generelt efter vandtemperaturen i enten våddragt (97%) eller tørdragt (44%). Ligeledes er der mange, der bruger hjelm (66%), særligt når der surfes på nye og ukendte steder, og når nye tricks og manøvrer skal læres. Det anses imidlertid ikke for særligt smart at bære hjelm.

6.3.5. Viden og færdigheder

Jollefiskerne har generelt mange års erfaring med kystfriluftsliv generelt og jollefiskeri specifikt, hvilket alt andet lige bidrager positivt til deres viden og færdigheder. Viden og færdigheder overleveres hovedsagligt via uformelle oplæringsformer og mesterlære, og er derfor i højere grad baseret på enkeltstående og lokalt forankrede erfaringer fremfor på systematiske overvejelser.

En del af jollefiskerne mangler eller er i tvivl om deres selvredningsevner (34%), og meget få har konkrete erfaringer med overbordfald, kæntringer og håndtering af en selvredning.

Ligeledes er jollefiskerne vurderet på alder og egne udsagn udfordret på deres fysiske kapacitet, hvilket kan have sikkerhedsmæssig betydning f.eks. i forbindelse med en selvredning efter kæntring.

Havkajakroerne har deres viden og færdigheder fra såvel kurser som mere erfarne roere, og vurderes samlet set at være teknisk og sikkerhedsmæssigt velfunderede. Indholdet af kurser i forbindelse med kajakroning er ofte omfattende både, hvad angår viden om og færdigheder i teknik og sikkerhed.

Næsten alle havkajakroere angiver at de kan redde sig selv efter en kæntring (98%). Tillige angiver flere havkajakroere, at de har backup-systemer i forhold til sikkerhedsteknikker og -systemer. Der er imidlertid en gruppe havkajakroere, som har andre motiver, og som ikke har helt samme sikkerhedsmæssige beredskab.

Vurderet på alder og fysisk aktivitetsniveau vurderes det at kajakroerne generelt er gunstigt stillet i forhold til fysisk kapacitet.

Kitesurfere har deres viden og færdigheder fra såvel kurser som mere erfarne surfere, og vurderes samlet set at være teknisk velfunderede. Vurderet på alder og fysisk aktivitetsniveau vurderes det, at kitesurferne generelt er gunstigt stillet i forhold til fysisk kapacitet ift. at kunne klare sig og f.eks. kunne klare en selvredningssituation.

Næsten alle kitesurferne angiver, at de kan redde sig selv efter en kæntring (97%). Ligeledes er vandgang et fuldstændig integreret element i kitesurfing, og kitesurferne har derfor mange erfaringer med at bjærge sig selv og udstyret samt med at frigøre sig fra systemet.

6.3.6. Ulykkeserfaringer, risikovurdering og holdninger til sikkerhed

Ulykkeserfaringer - Erfaringer med alvorlig situationer og ulykker

Jollefiskerne oplever relativt set få alvorlige situationer og ulykker. Blandt de situationer som jollefiskerne oplever er "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Problemer med fremdrift af fartøj (typisk motorstop)" og "Problemer med udstyr" de mest udbredte. Meget få jollefiskere oplever alvorlige situationer med kæntringer eller mand-over-bord (2%).

Jollefiskerne udtrykker samtidig, at de har et bredt kendskab til ulykkestyper, og de kan berette om mange hændelser forbundet med koldt vand, vanskelige havforhold og overbordfald.

Havkajakroerne oplever relativt få alvorlige situationer og ulykker. Blandt de situationer som havkajakroerne oplever er "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Kæntringer" og "Manglende færdigheder og viden", samt "Manglende kræfter" de mest udbredte.

29% af havkajakroerne har oplevet alvorlige situationer med kæntringer.

Havkajakroerne mener generelt, at ulykker skyldes manglende erfaring, viden, omtanke og planlægning. Havkajakroerne peger på kraftig vind som en risikofaktor, idet gruppen let bliver spredt. Ligeledes fremhæves manglende aftaler og umulig kommunikation som problematisk.

Kitesurferne oplever relativt set flest alvorlige situationer og ulykker. "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Problemer med udstyr" og "Mistet kontrol over fartøj" er de hyppigste kilder til alvorlige situationer for kitesurferne.

14% af kitesurferne har oplevet alvorlige situationer med kæntringer, men kun 1% har oplevet egentlige ulykker, hvor kæntringer var hovedproblemet.

"Sygdom eller skade" i forbindelse med aktiviteten er et relativt hyppigt (27%) problem blandt kitesurferne, mens det relativt sjældent giver anledning til ulykker (10%). Således er slag-, vrid- og faldskader relativt almindelige i forbindelse med kitesurfing, men det fører sjældent til egentlige ulykker. Kitesurferne peger på hændelser, hvor folk bliver slæbt ind over land af dragen eller lander på lavt vand som relativt udbredte og kritiske.

Kitesurferne angiver at voldsomme hændelser og ulykker skyldes menneskelige fejl, men giver samtidig udtryk for, at den erfarne kan håndtere de hændelser som opstår.

Risikovurdering

Jollefiskerne opfatter overvejende ikke deres aktivitet som farlig (62%), selvom de erkender, at den rummer risikomomenter. Ligeledes er jollefiskerne i begrænset omfang motiveret af risiko i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet (27%). Samtidig hermed angiver 91% af jollefiskerne, at det skal være 100% sikkert, når de dyrker friluftsliv.

25% af jollefiskerne mener, at der er "Nogen eller stor risiko" for kæntrings- eller mand-over-bord-hændelser, og 39% mener, at disse hændelser er "Problematiske" eller "Meget problematiske".

Jollefiskerne giver udtryk for et relativt udbredt kendskab til ulykker i forbindelse med jollefiskeri, men giver samtidig udtryk for, at det nok ikke kan være anderledes. Der kan således spores en form for accept af risikoen blandt jollefiskerne, samt en forestilling om

at ulykker sker uanset hvad man gør. Samtidig er der en tendens til, at jollefiskerne forholder sig humoristisk og distancerende til ulykker og risiko.

Jollefiskerne betragter generelt sig selv som erfarne søfolk. De giver udtryk for, at en række forhold har indflydelse på risikovurderingen, og at de generelt bliver mere forsigtige med stigende alder, efter erfaringer med ulykker, samt når børnebørnene er med i jollen.

Jollefiskerne giver udtryk for, at deres vurdering af risiko til en vis grad er afhængig af situationen, og at de f.eks. vil være tilbøjelige til at tage ud i hårdere vejr, og dermed tage en større risiko, hvis garnet er sat ud.

Havkajakroerne opfatter gennemgående (73%) ikke deres aktivitet som farlig, men erkender at den rummer risikomomenter. Kajakroerne er i begrænset omfang motiveret af risiko i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet (21%). 64% af havkajakroerne mener, at det skal være 100% sikkert når de dyrker friluftsliv.

34% af havkajakroerne mener, at der er "Nogen eller stor risiko" for kæntringshændelser, og 28% mener at disse hændelser er "Problematiske eller meget problematiske".

Havkajakroerne mener, at det handler om at være bevidst om risici og egne kompetencer og begrænsninger, samt om at handle derefter. Forestillingen er overordnet, at man – gennem teknik og planlægning - kan kontrollere risiko og sikkerhed.

Kitesurferne opfatter overvejende (55%) deres aktivitet som ufarlig, men er samtidig relativt optaget af risikoen ved aktiviteten, både hvad angår sikkerhed og som kilde til motivation (54%).

88% af kitesurferne mener, at det er "Nogen eller stor risiko" risiko for kæntringshændelser, men kun 6% mener, at det er problematisk eller meget problematisk at kæntre.

Kitesurferne er klar over, at deres aktivitet er forbundet med store konsekvenser, hvis det går galt, og at det er mest risikabelt, hvis man surfer alene og det samtidigt er koldt. Kitesurferne giver udtryk for, at kitesurfing opleves mere sikkert, når man får mere erfaring, og der synes at være en oplevelse af, at man til en vis grad kan styre risikoen i kraft af teknik og erfaring

Holdninger til sikkerhed

91% af jollesejlerne erklærer sig *Helt enig* eller *Enig* i at "friluftsliv skal [...] være 100% sikkert". Samtidig vurderer 39% af de adspurgte jollefiskere enten, at "Der er risikomomenter, og det er forbundet med en vis fare" eller at "Det er farligt" at dyrke jollefiskeri. Det er bemærkelsesværdigt, at der tilsyneladende er en gruppe af jollesejlere, der trods deres eget behov for fuldstændig sikkerhed.

68% af havkajakroerne erklærer sig enige eller helt enige i udsagnet om, at der er en vis risiko forbundet med det at dyrke friluftsliv. Samtidig er fuldstændig sikkerhed vigtigt for 64% af de adspurgte kajakroere. Her aner man et indbygget modsætningsforhold, idet en del af kajakroerne således i praksis må give afkald på deres behov for fuldstændig sikkerhed og acceptere friluftslivets iboende risici.

Risici og udfordringer har en positiv betydning for kitesurferne. 54% af de adspurgte kitesurfere erklærer sig enige eller helt enige i, at risici og udfordringer motiverer dem i

forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet. Helt i tråd med dette udsagn erklærer hovedparten (89%) af kitesurferne sig enige eller helt enige i, at der er en vis risiko forbundet med at dyrke friluftsliv. Tillige erklærer 44% sig enige eller helt enige i udsagnet, at ”friluftsliv skal det være 100 % sikkert”, hvilket er den laveste grad af enighed til dette udsagn blandt de tre grupper.

6.3.7. Adfærd og vaner

Jollefiskerne giver gennemgående folk på land besked om deres planer (79%), men er ofte alene i forbindelse med deres aktivitet (52%) og opholder sig jævnligt langt fra kysten. Jollefiskerne er gennemgående mindre aktive om vinteren, hvor vandet er koldt.

Jollefiskerne har for en væsentlig dels vedkommende (51%) en liberal holdning til brug af alkohol i forbindelse med kystfriluftsliv. Således angiver jollefiskerne, at det er alment accepteret at drikke øl i forbindelse jollefiskeri. Samtidig giver de dog udtryk for, at der er sket en ændring i holdningen til brug af alkohol, og at det således er mindre udbredt nu end tidligere.

Jollefiskerne undersøger almindeligvis (97%) vejrudsigten, inden de tager på vandet, men giver samtidig udtryk for, at de ikke altid respekterer en dårlig vejrudsigst, hvis garne er sat ud.

En del af jollefiskeriet involverer uhensigtsmæssige arbejdsprocedurer, der øger risikoen for overbordfald. F.eks. er man nødt til at stå op i båden for at hale garnet ind.

Havkajakroerne ror både alene (62%) og sammen med andre (51%). De ror ofte kystnært, giver altid eller ofte besked hjemme (74%), og tjekker altid eller ofte vejrudsigten forud for en tur (98%).

Næsten halvdelen (46%) af havkajakroerne er aktive om vinteren, hvor vandet er koldt.

Der er en udbredt optagethed af sikkerhed blandt havkajakroerne, men det er samtidig indtrykket, at ikke alle er lige optaget af dette aspekt af aktiviteten. Kajakroerne giver udtryk for, at de kajakroere som i højere grad ror af sociale grunde ikke har de samme sikkerhedsvaner, og at de udviser en mindre grad af sikkerhedsbevidsthed.

Havkajakroerne fremhæver betydningen af lokalkendskab ift. vind, strøm og bølger. Kitesurferne udøver i begrænset omfang deres aktivitet alene (20%), og har i det hele taget en stærk social forankring af deres aktivitet, hvilket bidrager positivt til sikkerheden. Således har surferne en udstrakt bevidsthed om vigtigheden af, at man holder øje med hinanden, når man surfer. Hermed kan man hjælpe hinanden eller gribe ind, hvis noget går galt, eller nogen gør noget dumt. Kitesurferne omtaler dette som et socialt kodeks, som er et unikt men også følsomt system. De udtrykker således bekymring for, om den stigende tilstrømning til kitesurfing vil få negative konsekvenser for denne måde at håndtere sikkerheden på.

Kitesurfernes aktivitet foregår typisk meget kystnært, hvilket bidrager positivt til øget sikkerhed, hvad angår risikoen for drukning, men ikke hvad angår fald- og slagskader.

Kitesurferne tjekker altid vejrudsigten (97%) forud aktiviteten, og giver jævnligt besked om deres plan til folk på land. De er relativt aktive om vinteren (59%), hvor vandet

er koldt, og fremhæver vigtigheden af et solidt lokalkendskab til et spot, særligt ift. sten, pæle og bundforhold.

Kitesurfernes sikkerhedsvaner er ikke forankret i formulerede standarder og retningslinjer, men derimod i praksisfællesskabets normer og rutiner, samt i egne erfaringer.

6.3.8. Tre sikkerhedsprofiler

På de følgende sider præsenteres en aktivitetsspecifik sikkerhedsprofil for hver af de tre aktivitetsgrupper for at kunne forstå og eventuelt forandre adfærden blandt udøverne. Sikkerhedsprofilen opsummerer de væsentligste resultater vedrørende den enkelte aktivitetsgruppes sikkerhedskultur med henblik på at give et samlet og overskueligt overblik. En del nuancer går imidlertid tabt i denne øvelse, og sikkerhedsprofilen erstatter derfor ikke hverken resultatafsnittene eller opsummeringerne af disse. Sikkerhedsprofilen er tænkt som et supplement til de øvrige fremstillinger af undersøgelsens resultater, og dens primære hensigt er at formidle et overblik over undersøgelsens mange resultater.

Sikkerhedsprofil for jollefiskerne	
Sikkerhedskategorier	
Generel karakteristik	Den typiske jollefisker er en mand over 50 år. Han har typisk en erhvervsuddannelse eller folkeskolens afgangsprøve som sidst afsluttede uddannelse. Kystfriluftsliv har for en stor del været en integreret del af opvæksten. Den typiske jollefisker har fisket i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som "Erfaren" eller "Ekspert".
Værdier og motiver	Jollefiskeri opfattes af jollefiskerne som en helhed, hvor selve det at fiske er formålet, og sejladserne nærmere betragtes som transport. Jollefiskerne søger frihed og naturoplevelser i forbindelse med deres aktivitet.
Oplæringsform	Jollefiskerne er hovedsagligt selv lærte (61%), og kun en lille andel har deltaget i kurser vedrørende deres aktivitet (27%). Oplæringen til jollefisker sker ofte i form af mesterlære i et praksisfællesskab, og 39% af jollefiskerne angiver, at mere erfarne jollefiskere har været en del af deres oplæring.
Udstyr, beklædning og fartøj	En jolle er i udgangspunktet et stabilt fartøj, der dog dels er svær at retvende efter kæntring, og dels kan være problematisk at entre efter overbordfald. Jollefiskerne er generelt rimeligt udstyret, og næsten alle oplyser, at de medbringer redningsvest (99%). Meget tyder dog på at få jollefiskere i realiteten anvender vesten. Få jollefiskerne medbringer en installation til re-entring i form af en stige eller bildæk monteret på siden af jollen. De fleste medbringer en mobil telefon (62%), men det er få, der pakker den vandtæt (28%). Jollefiskerne klæder sig efter de generelle vejrforhold og ikke efter vandtemperaturen. Således bruger mange fiskere regntøj/olietøj (80%), og relativt få anvender våddragt (3%) eller tørdragt (21%). Nogle jollefiskere bruger waders (27%).

Viden og færdigheder	Jollefiskerne har generelt mange års erfaring med kystfriluftsliv. Jollefiskerne er, vurderet på alder, udfordret på deres fysiske kapacitet ift. f.eks. selvredning. Flere mangler eller er i tvivl om deres selvredningsevner (34%).
Ulykkeserfaringer, Risikovurdering og Holdninger	Jollefiskerne oplever relativt få alvorlige situationer og ulykker. Blandt de situationer som jollefiskerne oplever, er "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Problemer med fremdrift af fartøj (Typisk motor-stop)" og "Problemer med udstyr" de mest udbredte. Meget få jollefiskere oplever alvorlige situationer med kæntringer eller mand-over-bord (2%). Jollefiskerne opfatter sig selv som erfarne søfolk, og opfatter generelt ikke deres aktivitet som farlig (62%). 52% finder, at der bør indføres obligatoriske sikkerhedskurser, og 43% mener, at der bør indføres certificering i forhold til sikkerhed. Jollefiskerne er i meget ringe omfang motiveret af risiko i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet. En fjerdedel af jollefiskerne mener, at der er "Nogen eller stor risiko" risiko for kæntrings- eller mand-over-bord-hændelser, og 39% mener disse hændelser er "Problematisk eller meget problematisk". Der kan spores en form for accept af risikoen blandt jollefiskerne, samt en forestilling om at ulykker sker, uanset hvad man gør. Samtidigt er deres vurdering af risiko til en vis grad afhængig af situationen, f.eks. om garnet er sat ud.
Adfærd og vaner	Jollefiskerne giver gennemgående folk på land besked om deres planer, men er ofte alene i forbindelse med deres aktivitet og opholder sig jævnligt langt fra kysten. Jollefiskerne er gennemgående mindre aktive om vinteren, hvor vandet er koldt. Jollefiskerne har en liberal holdning til brug af alkohol i forbindelse med kystfriluftsliv. Jollefiskerne tjekker altid vejrudsigten forud for at de tager på vandet.

Sikkerhedsprofil for havkajakroerne	
Sikkerhedskategorier	
Generel karakteristisk	Tre ud af fire havkajakroere er mænd. Knap halvdelen er mellem 24 og 50 år, mens resten er over 50 år. Den typiske havkajakroer har en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Kystfriluftsliv har for 42% af havkajakroerne været en integreret del af opvæksten. 67% af havkajakroerne har dyrket deres aktivitet i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som "kompetent" eller "Erfaren".
Værdier og motiver	Blandt havkajakroerne finder undersøgelsen overordnet to hovedmotiver for deltagelse i aktiviteten: 1) Turroning af sociale og rekreative grunde. 2) Dels kajakroning med fokus på teknik, mestring, udfordring og sikkerhed. Der kan spores forskelle i syn på og adfærd ift. sikkerhed blandt de to grupper.
Oplæringsform	Mange havkajakroer har været på kursus (88%), og kun 25% angiver at de er selvlærte. 28% af havkajakroerne angiver at litteratur og hjemmesider har været en del af deres oplæring.

Udstyr, beklædning og fartøj	Havkajakroerne er overvejende veludstyrede, hvad angår sikkerhedsudstyr og beklædning. Alle bruger svømmevest (99%), og næsten alle medbringer telefon i vandtæt pakning (91%). Havkajakroerne klæder sig efter vandtemperaturen (76%) og de generelle vejrforhold (59%). Mange havkajakroere anvender våddragt (67%) eller tørdragt (52%) i forbindelse med deres aktivitet. Mange medbringer tillige navigationsudstyr (72%), rednings- og reparationsudstyr (92%), samt ekstra tøj, mad og drikke (82%). Kajakker har gennemgående en lille primær stabilitet, men er relativt nemme at retvende, tømme og entre med den rette træning. Kajakken har for den øvede høj funktionel stabilitet.
Viden og færdigheder	Næsten alle havkajakroere angiver, at de kan redde sig selv efter en kæntring (98%).
Ulykkeserfaring, Risikovurdering og Holdninger	Havkajakroerne oplever relativt set moderat med alvorlige situationer og ulykker. Blandt de situationer som havkajakroerne oplever, er "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Kæntringer [...]" og "Manglende færdigheder og viden" samt "Manglende kræfter" de mest udbredte. 29% af havkajakroerne har oplevet alvorlige situationer med kæntringer. Havkajakroerne opfatter gennemgående (73%) deres aktivitet som ufarlig. Det til trods er der 60%, der mener, at sikkerhedskurser bør være obligatoriske, og 41% der mener, at certificering bør være obligatorisk. 34% af havkajakroerne mener, at det er "Nogen eller stor risiko" risiko for kæntringshændelser, og 28% mener de disse hændelser er "Problematiske eller meget problematiske". Havkajakroerne mener generelt, at ulykker skyldes manglende erfaring, viden, omtanke og planlægning.
Adfærd og vaner	Havkajakroerne ror både alene (62%) og sammen med andre (51%). De ror ofte kystnært, giver altid eller ofte besked hjemme og tjekker altid eller ofte vejrudsigten forud for en tur. Nogle er aktive om vinteren (46%).

Sikkerhedsprofil for kitesurferne	
Sikkerhedskategorier	
Generel karakteristik	Den typiske kitesurfer er en mand mellem 24 og 50 år. Han har en mellemlang eller lang videregående uddannelse (64%). Kystfriluftsliv har for 53% af kitesurferne været en integreret del af opvæksten. 56% af kitesurferne har dyrket deres aktivitet i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som "Erfaren" eller "Ekspert" (74%).
Værdier og motiver	Kitesurfernes motiver relaterer sig direkte til aktiviteten, teknikken og mestringen. Kitesurferne er optaget af at mestre særlige tricks eller manøvrer. Kitesurferne fremhæver, at det er vigtigt at vise sig frem for andre, og det sociale spiller således en vigtig rolle. Kitesurferne søger en stærk fysisk og rusagtig følelse, og peger på at risiko er et vigtigt aspekt ved kitesurfing.

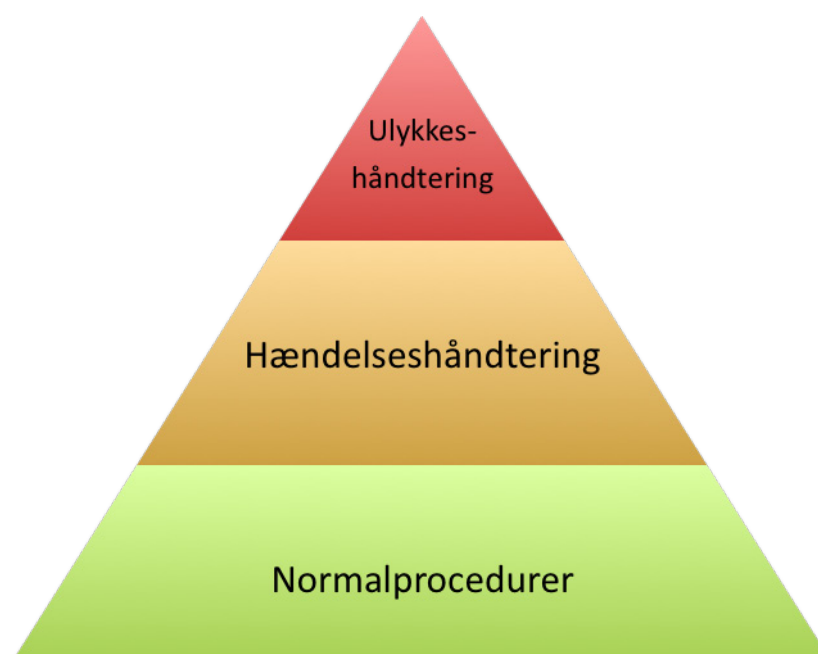
Oplæringsform	En stor del af kitesurferne har været på kursus (67%), og en mindre andel angiver, at de er selvlærte (29%). Brug af litteratur og hjemmesider i forbindelse med oplæring har for 23% af kitesurferne været en kilde til viden. For 28% af kitesurferne har mere erfarne surfere dog også været en del af oplæringen til aktiviteten. Denne del af kitesurfernes oplæring foregår i et større netværk eller praksisfællesskab, hvor mindre erfarne imiterer og lærer fra de mere erfarne.
Udstyr, beklædning og fartøj	Et surfbræt er generelt et ustabil fartøj, der dog er helt enkelt at retvende og entre efter en kæntring. Surfbrættet har for en øvet høj funktionel stabilitet. Kitesurferne er generelt meget sparsomt udrustede hvad angår sikkerhedsudstyr. Kun få bruger svømmevest. Stort set ingen medbringer mobiltelefon i vandtæt pakning under aktiviteten (4%). Kitesurferne klæder sig generelt efter vandtemperaturen i enten våddragt (97%) eller tørdragt (44%). Ligeledes er der mange der lejlighedsvist bruger hjelm (66%). Såvel våddragten som surfbrættet bidrager til opdriften af surferne.
Viden og færdigheder	Kitesurferne vurderes samlet set til at være teknisk velfunderede. Vurderet på alder og fysisk aktivitetsniveau vurderes det, at kitesurferne generelt er gunstigt stillet. Næsten alle kitesurferne angiver, at de kan redde sig selv efter en kæntring (97%). Ligeledes er vandgang et fuldstændig integreret element i kitesurfing, og kitesurferne har derfor mange erfaringer med at bjærge sig selv og udstyret samt med at frigøre sig fra dragen.
Ulykkeserfaring, Risikovurdering og Holdninger	Kitesurferne oplever relativt set flest alvorlige situationer og ulykker. "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Problemer med udstyr" og "Mistet kontrol over fartøj" er de hyppigste kilder til alvorlige situationer for kitesurferne. 14% af kitesurferne har oplevet alvorlige situationer med kæntringer, men kun 1% har oplevet egentlige ulykker, hvor kæntringer var hovedproblemet. "Sygdom eller skade" i forbindelse med aktiviteten er et relativt hyppigt (27%) problem blandt kitesurferne, mens det relativt sjældent kan sættes i forbindelse med egentlige ulykker (10%). Således er slag-, vrid- og faldskader relativt almindelige i forbindelse med kitesurfing, men det fører sjældent til egentlige ulykker. Kitesurferne opfatter overvejende (55%) deres aktivitet som ufarlig, men er samtidig relativt optaget af risikoen ved aktiviteten, både hvad angår sikkerhed og som kilde til motivation. 77% af kitesurferne mener, at sikkerhedskurser bør være obligatoriske, og 46% angiver, at sikkerhedscertificering bør være obligatorisk i forbindelse med kitesurfing. 88% af kitesurferne mener, at der er "Nogen eller stor risiko" risiko for kæntrings-hændelser, men kun 6% mener, at det er problematisk eller meget problematisk at kæntrere. Kitesurferne angiver at voldsomme hændelser og ulykker skyldes menneskelige fejl, men giver samtidig udtryk for, at den erfarne kan håndtere de hændelser som opstår.

Adfærd og vaner	Kitesurferne udøver i begrænset omfang deres aktivitet alene (20%), og deres sikkerhed er i høj grad forankret i et socialt kodeks, hvor man i et uformelt fællesskab surfer på samme spot, og hvor man holder øje med hinanden og hjælper hinanden, hvis der er problemer. Kitesurfernes aktivitet foregår typisk meget kystnært, hvilket bidrager positivt til øget sikkerhed, hvad angår risikoen for drukning, men ikke hvad angår fald- og slagskader. Kitesurferne tjekker altid vejrudsigten (97%) forud deres aktiviteten, og giver jævnligt besked om deres plan til folk på land. Kitesurferne er relativt aktive om vinteren (59%), selvom vandet er koldt. Kitesurferne fremhæver vigtigheden af et solidt lokalkendskab.
-----------------	--

6.3.9. Tre sikkerhedsniveauer

I det følgende præsenteres en række af undersøgelsens resultater ved hjælp af en model, der inddeler den praktiske håndtering af sikkerheden i tre væsentlige niveauer (Se figur 24). Denne model adskiller sig fra sikkerhedsprofilerne ved at være meget praksisnær. Således skitserer modellen tre niveauer i den praktiske håndteringen af sikkerheden til søs, og peger hermed implicit på styrker og svagheder i sikkerhedskulturen for jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere.

Først ses et driftsniveau, der angår aktivitetsformens normalprocedurer, dernæst et hændeshåndteringsniveau og endelig et niveau for ulykkehåndtering. Niveauerne indgår i et hierarki gående fra potentiel risiko til ulykke, hvor det laveste niveau selvsagt er at foretrække set ud fra et sikkerhedsmæssigt perspektiv, og hvor det højeste niveau, omvendt, søges undgået. Ideelt set bør kystfriluftslivsaktiviteter således i udgangspunktet stille fordringer, der kan håndteres på et så lavt sikkerhedsniveau som muligt. Pointen er dog, at udøverne bør have udstyr, viden og færdigheder, der retter sig mod alle tre niveauer.

Figur 24. Tre sikkerhedsniveauer i forbindelse med forskellige former for kystfriluftsliv

1. Sikkerhedsniveau - Normalprocedurer

Dette niveau i sikkerheden angår den ”daglige drift” af aktiviteten, dvs. de almindelige eller normale procedurer. Niveauet er derfor nært sammenhængende med 1) *Adfærd og Vaner* i forhold til standardprocedurer, dvs. brug af vejrudsigter, afstand til kysten, aktivitetssæson, graden af social forankring af sikkerheden, lokalkendskab og selve aktivitetsindholdet, 2) *Viden og færdigheder* i forhold til ruter og navigation, håndtering af fartøj og andet udstyr, 3) *Risikovurdering og holdninger* samt *Værdier og motiver* i den forstand, at disse påvirker de tre førnævnte kategorier.

Grundlæggende handler dette niveau om foranstaltninger, der skal forhindre, at man havner i problemer. Fokus bør være på *gode normalprocedurer*, der tager afsæt i aktivitetsindholdet og fartøjets muligheder og begrænsninger samt i situationen forstået som farvand og vejrforhold.

Dette sikkerhedsniveau kan bl.a. påvirkes gennem uddannelse og oplæring samt med krav til fartøj og udstyr.

2. Sikkerhedsniveau - Hændelseshåndtering

Dette niveau i sikkerhedshåndteringen angår afvigelser fra normalprocedurerne, dvs. de tilfælde, hvor noget ikke går som planlagt. Disse hændelser afkræver handlinger af udøveren, som ikke hører med til normalprocedurerne. Konkret angår fasen selvredninger og makkerredninger, håndtering af forskellige hændelser f.eks. skader på udstyr eller personer.

Med afsæt i sikkerhedskategorierne angår denne fase direkte udøvernes 1) *Viden og færdigheder* i forhold til redningsformer, hændelseshåndtering og fysik, 2) *Udstyr, beklædning og fartøj* i forhold til opdrift, entringsmuligheder og termoregulering, 3) *Adfærd og vaner* i forhold til social forankring af sikkerheden og afstand til kysten.

Dette sikkerhedsniveau handler grundlæggende om strategier og foranstaltninger, der kan bidrage til at genetablere den normale drift. Strategierne kan f.eks. påvirkes gennem uddannelse, og foranstaltningerne kan påvirkes dels gennem krav til udstyr, dels gennem uddannelse, information og oplæring. Færdigheder og viden kan endvidere påvirkes gennem uddannelse og træning af relevante færdigheder i realistiske situationer.

3. Sikkerhedsniveau - Ulykkeshåndtering

Dette niveau i sikkerhedshåndteringen til søs er sidste værn mod en ulykke, idet hverken gode normalprocedurer eller hændelseshåndterings- og redningskompetencer har kunne genoprette en normal og stabil situation. På dette sikkerhedsniveau afgives ansvaret for sikkerheden delvist i den forstand, at den eneste løsning er ekstern assistance – enten fra en relevant redningsinstitution eller fra tilfældige civile reddere.

På dette sikkerhedsniveau er sikkerheden relateret til 1) *Udstyr, beklædning og fartøj* i forhold til sikre og tilgængelige kommunikationsmidler, opdrift og termoregulering, 2) *Viden og færdigheder* i forhold til relevant alarmering og fysisk formåen, 3) *Adfærd og vaner* i forhold til besked til andre og afstand til kysten.

Dette sikkerhedsniveau handler i høj grad om udstyr, men også om færdigheder og vaner. Fasen kan bl.a. påvirkes gennem uddannelse og krav.

6.3.10. Aktivitetsspecifik gennemgang af de tre sikkerhedsniveauer

Nedenfor følger en gennemgang af jollefiskernes, havkajakroernes og kitesurfernes beredskab i forhold til de tre sikkerhedsniveauer, og samtidigt synliggøres de områder, hvor aktivitetsformerne åbenlyst mangler et relevant beredskab. Således peger nedenstående gennemgang af aktivitetsgruppernes sikkerhedsniveauer implicit på en række mulige tiltag, der kan øge sikkerheden for udøverne.

Jollefiskerne

Ulykkeshåndtering	• Mangler generelt tilgængelig mobiltelefon/VHF i vandtæt pakning • Bruger ikke i tilstrækkeligt omfang redningsvest • Er ikke påklædt til længere ophold i vandet • Fisker jævnligt langt fra kysten og tidligt om morgenen • Giver ofte besked om deres planer til folk på land
Hændelseshåndtering	• Mangler selvredningsfærdigheder • Mangler installationer, der muliggør entring af jollen • Bruger ikke i tilstrækkeligt omfang redningsvest • Er ikke påklædt til længere ophold i vandet • Anvender waders, hvilket er problematisk ved overbordfald • Fisker ofte alene • Mange har pga. deres alder en begrænset fysisk kapacitet
Normalprocedurer	• Sejler i et relativt stabilt fartøj • Har ofte stort lokalkendskab, samt stor praktisk erfaring • Er mindre aktive om vinteren, hvor vandet er koldt • Tjekker altid vejruddsigten • Har uhensigtsmæssige arbejdsprocedurer ift. risiko for overbordfald • Behovet for at røgte garn betyder, at man ofte ikke respekterer en dårlig vejrmeddeling • Mangler alternative fremdriftsmidler i tilfælde af motorstop • Har liberal holdning til brug af alkohol

Figur 25. Opsummering af praktiske sikkerhedsforhold for jollefiskerne fordelt på tre sikkerhedsniveauer.

Havkajakroerne

Figur 26. Opsummering af praktiske sikkerhedsforhold for havkajakroerne fordelt på tre sikkerhedsniveauer.

Kitesurferne

Figur 27. Opsummering af praktiske sikkerhedsforhold for kitesurferne fordelt på tre sikkerhedsniveauer.

6.4. Et internationalt komparativt perspektiv på sikkerhed i friluftsliv

Sikkerhedsforhold i forbindelse med friluftsliv er et aktuelt tema i mange lande, og et centralt spørgsmål i undersøgelsen er, hvilke erfaringer og resultater der findes internationalt i forhold til sikkerhed ved friluftsliv ved vandet. Det komparative internationale perspektiv på sikkerhed giver konkret viden og nye ideer om andre måder at tænke og handle på, og dels giver det perspektiv på egen praksis, organisation og tænkemåde ift. sikkerhed.

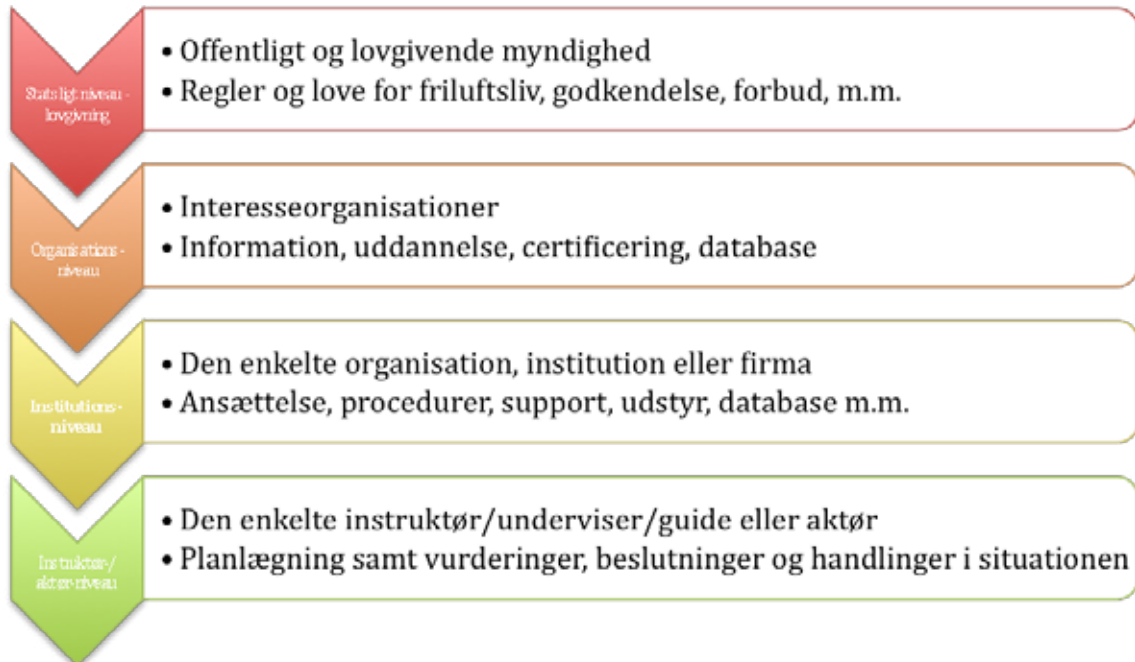
Sikkerhedsforholdene i forbindelse med friluftsliv ved kysten i New Zealand og Australien er blevet undersøgt og diskuteret på basis af en studierejse og et dokumentstudie (jf. afsnit 5). En nyere rapport om sikkerheden i forbindelse med småbådssejls fra Norge er endvidere inddraget.

Overordnet set viser undersøgelsen store forskelle, hvad angår sikkerhedshåndteringen i lande som New Zealand og Australien sammenlignet med Danmark. Traditioner for

friluftsliv og praksisformer såvel som det fysiske landskab og naturen er meget forskellige landene imellem, hvilket har betydning også ift. sikkerhedsspørgsmål og sikkerhedskultur. Traditionen for friluftsliv i Danmark har imidlertid gennem de seneste 20-30 år ændret sig (Andkjær 2008), og er i dag påvirket af internationale tendenser, hvorfor det er relevant at undersøge og diskutere forskelle og ligheder.

I både New Zealand og Australien er sikkerhedskulturen langt mere udviklet, end vi finder det i Danmark, og der er generelt større fokus på sikkerhed. Dette har resulteret i opbygningen af en form for ”*Safety-Industry*”, hvor en række personer og organisationer arbejder med sikkerhed. Systemet med flere organisationer, der arbejder med f.eks. certificering og uddannelse, kan betragtes som uhensigtsmæssigt bl.a. ift. ressourceforbrug, men kan samtidigt ses som en sikring af, at alle aspekter i form af aktiviteter og målgrupper m.m. bliver varetaget.

Begrebet *Riskmanagement* er udbredt i de engelsktalende lande, og kan med fordel ansues i bred betydning, hvor sikkerhed kan tænkes på flere forskellige niveauer (jf. figur 28). Dette åbner for muligheden af en mere differentieret og helhedsorienteret forståelse af sikkerhed, hvor man kan diskutere på hvilket niveau, man bedst muligt sætter ind ift. at optimere sikkerheden. Modellen og forståelsen giver god mening i sammenhæng med den helhedsorienterede forståelse for sikkerhed og sikkerhedskultur, og vil blive anvendt som udgangspunkt for anbefalingerne til tiltag for at optimere sikkerheden i forbindelse med kystfriluftsliv i Danmark (jf. Afsnit 7).

Figur 28. Figuren viser de forskellige niveauer i Riskmanagement.

Organiseret friluftsliv i en institutionel ramme er et fokuspunkt i de engelsktalende lande, og der lægges stor vægt på uddannelse og certificering af instruktører. Der argumenteres for en helhedsorienteret tilgang, hvor instruktørens erfaring og lokalkendskab vægtes højt, og hvor uddannelse og certificering ses som dynamiske forhold, der skal vedligeholdes og udvikles.

I både New Zealand og Australien har man lovpligtig auditering indenfor særlige aktivitetsformer, som rummer risici, og hvor der erfaringsmæssigt sker ulykker. Dette gælder i særlig grad der, hvor man arbejder med børn og unge i turisme- eller undervisningssammenhæng.

I både New Zealand og Australien findes på forskelligt niveau databaser over hændelser og ulykker, som anvendes til at optimere sikkerheden og i det forebyggende arbejde. Såvel auditering som databaser over hændelser og ulykker rummer imidlertid en række problemer ift. implementering i dansk friluftsliv.

En række kampagner og rapporter omhandlende arbejdet med sikkerheden viser interessante resultater og erfaringer. Der argumenteres bl.a. for at det ikke er tilstrækkeligt at oplyse og lave kampagner. For at skabe effekt kræves en samlet strategi, som bygger på et bredt samarbejde, der implementeres i samspil med lovgivning og kontrol. Det fremhæves som vigtigt, at man anvender relevante og professionelle kommunikationsmetoder samt at budskabet er enkle råd, som imødegår de central risikofaktorer. Der gives desuden forslag om gratis pakker med sikkerhedsgrej og information til bådførere.

I forbindelse med forskning i sikkerhed og ulykker anbefales det, at der arbejdes for at etablere et bedre materialegrundlag ved at registrere ulykker og hændelser mere systematisk bl.a. ved at tage mange kilder i anvendelse. Der argumenteres endvidere for, at man inddrager forskellige forskningsmetoder og både arbejder med kvantitativ statistisk forskning og med kvalitativ forskning i form af casestudies af enkelte særlige alvorlige og fatale ulykker.

6.5. Afsluttende bemærkninger ift. resultater

Den overordnede tese om vigtigheden og nødvendigheden af at anskue sikkerhedsproblematikken indenfor en aktivitetsgruppe helhedsorienteret og ud fra et kulturelt perspektiv bekræftes gennem undersøgelsen. På denne måde fremhæves de kulturelle forhold og baggrunde for sikkerhedskulturen samtidigt med, at de aktivitetsspecifikke forhold synliggøres. Dette tydeliggøres i figur 5, som illustrerer sikkerhedskulturen, og det bekræftes af det internationale komparative perspektiv.

Det udvidede perspektiv på *Riskmanagement* (jf. Figur 28) viser videre, at sikkerhed for en given aktivitetsgruppe kan reguleres og forsøges optimeret på en række forskellige måder og på forskelligt niveau.

En gennemgående problematik i undersøgelsen er mængden og detaljeringsgraden af datamaterialet om hændelse og ulykker i forbindelse med friluftsliv. En anden problematik handler om, at der i undersøgelsens centrale undersøgelser (afsnit 3 og 4) udelukkende er fokuseret på organiserede udøvere (jf. Afsnit 1). Endeligt skal det påpeges, at det internationale perspektiv primært omhandler New Zealand og Australien, og at data og erfaringer fra andre lande, f.eks. Norge, kun i begrænset omfang er inddraget.

I forhold til de opstillede hypoteser kan flg. konstateres:

- Antallet af ulykker og nær-ulykker i perioden (2005 – 2010) er generelt faldende. Antallet af ulykker indenfor det, man normalt vil betragte som risiko-friluftsliv (f.eks. kitesurfing), er i samme periode uforandret, hvilket set i sammenhæng med en generel stigning i aktiviteten betyder, at der har været et relativt fald i antallet af ulykker. Der er dermed ikke grundlag for at sige, at udviklingen i friluftsliv, med øget deltagelse samt øget fokus på action og risiko, resulterer i flere ulykker.
- Der sker tilsyneladende ikke flere ulykker og nær-ulykker inden for de risikobetonede friluftsskategorier. De aktiviteter, som opfattes og generelt betegnes som risikobetonede (f.eks. kitesurfing), er muligvis slet ikke så risikobetonede, hvorimod de aktiviteter som generelt ikke opfattes som risikobetonede (f.eks. jollesejls) rummer risici og afstedkommer ulykker. En mulighed er, at det netop er opfattelsen af risiko, der bevirker, at udøveren forholder sig anderledes til aktiviteten, og at dette har betydning for ulykkesmønstret¹⁴⁸.
- Det er ikke muligt på baggrund af undersøgelsen at afgøre hvorvidt uøvede udøvere i højere grad er udsat for ulykker. Resultaterne tyder dog på, at udvikling af systemer til uddannelse og certificering (som f.eks. i havkajak) kan medføre øget fokus på sikkerhed, hvilket kan resultere i færre ulykker.
- Udøvernes vurdering af risiko og egne kompetencer indgår som en del af sikkerhedskulturen, som er aktivitetsspecifik, og som har betydning ift. ulykkesforekomst og -mønstre.

Jollefiskerne er tydeligvis særligt udsatte i forhold til ulykker i kraft af færdigheder, viden, uddannelse og fysik, samt problematiske holdninger til sikkerhed og risiko. Jollefiskernes sikkerhedskultur rummer således en række problematiske forhold, som kræver opmærksomhed, og som ikke kan klares ved en enkelt løsning eller et enkelt tiltag.

Havkajakroerne er velorganiserede og generelt meget opmærksomme på risiko- og sikkerhedsforhold. Der findes imidlertid en lille gruppe havkajakroere, som ikke i samme grad er opmærksomme på sikkerhed, og gruppen er sandsynligvis større, hvis man også inddrager de uorganiserede kajakroere.

Kitesurfing rummer overordnet set en sikkerhedsmæssig problematik i kraft af udviklingen og tilstrømningen til aktiviteten set i sammenhæng med det sociale kodeks, som er en central del af sikkerhedskulturen. Organiseringen og udviklingen af en kursus- og uddannelsesstruktur for kitesurfere kan her få betydning.

Resultaterne fra undersøgelsen giver grundlag for anbefaling af en række konkrete tiltag til optimering af sikkerheden ved kystfriluftsliv i Danmark og det giver anledning til at foreslå videre forskning og udvikling på området.

¹⁴⁸ Man kan kalde dette forhold ”Tiger-effekten”. Man ser og erkender risikoen (tigeren), og tager sine forholdsregler og har respekt, hvilket betyder at der trods risici, ikke sker mange ulykker.

7. Anbefalinger

I dette afsnit gives svar på det sidste del af de opstillede forskningsspørgsmål:

Hvilke tiltag kan forbedre sikkerheden ved friluftsliv i Danmark i de kystnære områder?

Projektets overordnede mål er at reducere antallet af ulykker og dermed gøre det mere sikkert at dyrke friluftsliv i Danmark. Undersøgelsen har peget på en række forhold, som har relation til sikkerhedskulturen for de tre udvalgte aktivitetsgrupper. Det er ikke muligt, indenfor rammerne af dette studie, at påvise hvilke forhold, som har størst betydning, og i hvilket omfang, de har betydning. Vi kan derimod, på baggrund af den samlede undersøgelse, foretage en kvalificeret vurdering og trække en række forhold frem, som vi mener er afgørende for sikkerheden, og herefter diskutere betydningen af disse. Endelig kan vi foreslå og anbefale konkrete tiltag, som vi mener kan føre til optimering af sikkerheden.

Anbefalinger og konkrete tiltag bygger dels på analyser af sikkerhedsforholdene ved friluftsliv i Danmark og dels på internationale erfaringer. Det internationale komparative perspektiv handler dels om at blive klogere på egen praksis og kultur ved at få perspektiv på egen virkelighed, og dels om at hente inspiration og ideer, samt diskutere hvorvidt tiltag, f.eks. ift. organisationsformer og praksis, kan overføres og implementeres til danske forhold.

I afsnittet præsenteres og diskuteres en række forslag og tiltag til optimering af sikkerheden ved deltagelse i kystfriluftsliv i Danmark. Præsentationen følger strukturen fra den udvidede forståelse af *Riskmanagement* (jf. Figur 28), hvor sikkerhed kan håndteres og sikres på forskellige niveauer. Ifølge denne forståelse kan sikkerheden optimeres ved at sætte ind med lovgivning og statslig indgriben, ligesom interesseorganisationer, foreninger og klubber kan oplyse og iværksætte tiltag, og endelig kan den enkelte instruktør eller aktør ændre adfærd og sikkerhedspraksis. Niveauerne skal ses som forskellige muligheder, hvor man med forskellige metoder og effekt kan sætte ind. De skal samtidigt ses i sammenhæng, idet de nødvendigvis vil påvirke hinanden. F.eks. vil et lovindgreb sandsynligvis påvirke aktørens adfærd, ligesom en kampagne fra en organisation har til hensigt at påvirke adfærd og sikkerhedspraksis.

Afsnittet afsluttes med forslag til videre forskningsmæssig indsats, og afslutningsvist vil der blive perspektiveret til andre former for friluftsliv i Danmark.

7.1. Ændring af sikkerhedskultur

Optimering af sikkerheden ved de udvalgte aktivitetsområder handler om at forsøge at påvirke og ændre sikkerhedskulturen for de pågældende grupper. Dette kan (jf. Figur 28) ske på en række forskellige måder og med indsats på forskellige niveauer. Indledningsvist præsenteres en række generelle og overordnede betragtninger ift. at ændre adfærd og vaner knyttet til praksis.

Helhedsperspektiv på sikkerhedskultur

Projektet har vist, at der er stor forskel på sikkerhedskulturen i de tre udvalgte aktivitetsgrupper, hvilket betyder, at der er en række aktivitetsspecifikke og kulturelle forhold, som gør sig gældende for den enkelte aktivitet, og som har betydning for sikkerhed og risiko i den enkelte aktivitet. Et hovedresultat for projektet er således påvisningen af nødvendigheden af at inddrage et helhedsperspektiv på sikkerhedskulturen for den enkelte aktivitetsgruppe.

Helhedsperspektivet er bl.a. repræsenteret i forestillingen om de forskellige niveauer i Riskmanagement (Figur 28), og kan endvidere relateres til de forskellige lag i den helhedsorienterede model for fysisk aktivitet (Troelsen et al, 2010). Modellen understreger og illustrerer at flere forskellige forhold eller perspektiver har betydning for motivationen til at ændre adfærd og f.eks. blive mere fysisk aktiv. Forhold som har betydninger bl.a. politiske forhold og de fysiske rammer.

Knyttet til det kulturelle perspektiv ift. sikkerhed er en forståelse af, at det oftest vil være nødvendigt at iværksætte en bred indsats på flere områder for at opnå en effekt. Dette er i overensstemmelse med internationale erfaringer fra bl.a. New Zealand, Australien og Norge, der viser at en effektiv indsats kræver ændringer og indsatser på flere områder.

Formidling af budskaber

Hvis man skal formidle et vigtigt budskab som eksempelvis, hvordan man varetager sikkerheden for sig selv, sin familie og venner, er det vigtigt, at budskabet er enkelt. Det er det samme princip, man ser i forbindelse med eksempelvis baderegler og kostråd¹⁴⁹. Det er vigtigt, at budskabet er enkelt, forståeligt, og at det ikke jævnligt bliver ændret, hvad man imidlertid ofte ser, f.eks. med kostrådene.

Det er samtidigt vigtigt, at budskabet har relation til sikker viden, f.eks. forskningsresultater, og at det fremtræder logisk og velargumenteret.

Når budskabet skal formidles, er det ligeledes vigtigt, at man benytter relevante og moderne kommunikationsformer, som når ud til målgruppen, og at kommunikationen er professionel. Ofte vil det være hensigtsmæssigt at benytte flere former for kommunikation og flere medier, f.eks. både TV-kampanjer og mere direkte personlig påvirkning.

Det skal ligeledes overvejes om budskabet skal være en moralsk løftet pegefinger, eller om man med fordel kan benytte sig af andre virkemidler, som f.eks. humor, der kan være en relevant mulighed til specifikke målgrupper¹⁵⁰. Overordnet er det afgørende at såvel form som indhold ved formidling af budskaber tager udgangspunkt i konteksten og målrettes den konkrete målgruppe.

Nudging kan ses som en moderne form for formidling, hvor man i stedet for at forsøge at påvirke mennesker direkte, forsøger at give dem et blidt skub i den rigtige retning¹⁵¹.

149 Se http://www.vestdanmark.com/danmark_vestjylland_badning/danmark_vestjylland_bade_regler/#sec_471 , <http://www.sst.dk/Sundhed%20og%20forebyggelse/Ernaering.aspx>

150 Se fx Søsportens kampagne og video for brug af badestige: <http://www.soesport.dk/News/Sider/Fiskerenogpi-genmedbadestigen.aspx>

151 Se fx <http://www.inudgeyou.com/>

Dette kan ske ved at indrette omgivelser og miljø, så de inviterer til den ønskede adfærd, f.eks. at undgå at forurene eller til at motionere (Thaler & Sunstein 2009). I nudging, som også kan benævnes strukturel forebyggelse, appellerer man ikke til aktørens viden, forståelse eller moral, men forsøger derimod at indrette de fysiske omgivelser, så det bliver enten lettere eller sjovere at handle hensigtsmæssigt. Tilrettelægning og mærkning af stier i landskabet, f.eks. i skoven, kan eksempelvis ses som en måde at organisere og styre brugernes adfærd og aktiviteter i relation til friluftsliv (Bischoff 2012).

Ændring af vaner

Undersøgelsen har vist, at ændring af vaner ikke blot handler om information og oplysning. Ofte ved aktørerne udmærket at deres adfærd og vaner er uhensigtsmæssige, men det kan være vanskeligt at ændre dem. Vi kender dette forhold fra sundhedsdebatten og livsstilsproblemerne, hvor man f.eks. arbejder for at minimere rygning samt komme overvægt til livs. Her anvendes ofte målrettet kampagnevirksomhed, der peger på forhold, man er bekendt med, men alligevel ikke efterlever. Tilsvarende ved eksempelvis jollefiskerne udmærket, at der er problemer med deres adfærd og vaner, men af forskellige årsager ændrer de ikke sikkerhedspraksis.

Som ovenstående eksempler viser, kan det være relevant at drage paralleller til sundhedsdebatten og forskningen indenfor sundhedsfremme. Det handler om ændring af vaner, og ændring af sikkerhedspraksis i friluftsliv, f.eks. det at bruge redningsvest, hvilket overordnet set kan sammenlignes med ændring af vaner ift. sundhed. Målet, at optimere sikkerheden og minimere risikoen for ulykker, bliver således sammenlignet med målet om at opnå en bedre sundhedstilstand og dermed en mindre risiko for sygdom i form af livsstilssygdomme.

I forbindelse med forskning i sundhedsfremme arbejder man ofte med tre teorier for forandring af adfærd: Health-belief modellen, Diffusion of innovation og Stages of changes (Dalum et al 2000). De tre teorier introduceres her kort og anvendes som baggrund for de følgende anbefalinger.

“Health-belief modellen” er en individuel kognitiv teori, hvor adfærd ses på baggrund af den enkeltes egen fortolkning af henholdsvis truslen samt en afvejning af fordele og ulemper ved en given adfærd. I forhold til parallellen med sundhedsfremme er problemet med sikkerhedskulturen, f.eks. hos jollefiskerne, at meget få vil opleve risikoen som en trussel mod egen sikkerhed eller sundhed (Health-belief modellen). Jollefiskerne er klar over, at der er en risiko, men de oplever den ikke som en direkte trussel. Samtidigt oplever de tydeligvis, at en ændring i adfærden vil være forbundet med en del besvær og der er store barrierer bl.a. i kraft af arbejdsprocessen med fiskeriet og i kraft af traditionen. Enkelte fiskere har imidlertid ændret adfærd, fordi de har oplevet problemer eller sygdom, hvilket stemmer overens med grundideen i modellen.

”Diffusion of innovation” er en sociologisk teori, hvor synet på den enkeltes adfærd i høj grad handler om parametre i individets omgangskreds, og hvor de lokale sociale netværk og praksisfællesskaber har stor betydning for normer, værdier og holdninger. Ønsker man ændring af adfærd, vil det ifølge denne teori være afgørende at forsøge at påvirke og ændre normer, værdier og holdninger i det sociale netværk. Netværket kan re-

præsentere både positive og negative holdninger overfor forandring af vaner. Det betyder, at nøglepersoner i form af respekterede medlemmer af fællesskabet eller netværket vil være centrale ift. forandringsprocesser, og omvendt, at det vil være vanskeligt at ændre adfærd uden en påvirkning og ændring i det sociale netværk.

Modellen ”Stages of changes”, som ofte anvendes i sammenhæng med sundhedsfremme, viser at mennesker som succesfuldt forandrer adfærd, bevæger sig imellem en række stadier, hvor den vedvarende forandring blot er sidste trin. En væsentlig pointe er, at simple råd ofte kun giver begrænset effekt, fordi forandring indebærer, at man er parat til forandring. Det betyder, at man ikke skal forestille sig eller forvente en lineær proces, hvor en påvirkning fører til en ændring i adfærd. Der vil derimod oftest være tale om en mere gradvis ændring, som også kan rumme spring og tilbagefald, og hvor succesfuld påvirkning kræver, at man er parat til forandring.

7.2. Anbefalinger

På baggrund af den samlede undersøgelse præsenteres en række konkrete anbefalinger til optimering af sikkerheden for de tre aktivitetsgrupper. Afslutningsvist opsummeres anbefalingerne kort i skemaform for de tre aktivitetsgrupper.

7.2.1. Anbefalinger ift. jollefiskeri

Anbefalinger ift. lovgivning

Påbud om brug af redningsvest ved rekreativ sejlads med småbåd

Redningsvesten bliver ofte fremhævet i kampanjer f.eks. fra Søsportens Sikkerhedsråd¹⁵². På baggrund af undersøgelsen mener vi, at man bør overveje at indføre et påbud om brug af flydemiddel (redningsvest eller svømmevest), fremfor blot at have den med i båden. Brug af vest bør gælde for rekreative fartøjer under en vis længde, og man kan forestille sig, at der kan være visse undtagelser (f.eks. badedyr, sportskonkurrencer, særligt beskyttede områder). Dette forslag genfindes i den norske rapport (Sjefartsdirektoratet 2012), og jollefiskerne foreslår det selv.

Et påbud om brug af redningsvest vil, hvis det skal være effektivt, kræve kontrol, og det kan være vanskeligt at håndhæve. Dette problem er imidlertid ikke anderledes end i dag, hvor det er påbudt at medbringe redningsvest, men hvor man også har problemer med kontrol og håndhævelse. Påbud om brug af redningsvest vil givet møde modstand fra forskellige miljøer og aktivitetsgrupper. Kitesurferne vil eksempelvis sandsynligvis ikke bifalde forslaget, og det kan derfor overvejes, om der skal gælde særlige regler for forskellige aktivitetsgrupper, eftersom problematikken med redningsveste ifølge undersøgelsen i særlig grad gælder for jollefiskerne.

Som det er påvist, er brug af redningsvest ikke løsningen på hele problemkomplekset i forbindelse med jollefiskernes sikkerhedskultur, hvorfor dette tiltag ikke kan stå alene.

¹⁵² Se <http://www.soesport.dk/Sider/forside.aspx>

Man kan derfor argumentere for, at påbuddet også skal omfatte vandtæt pakket kommunikationsudstyr (mobiltelefon eller VHF-radio) samt entringsmulighed (f.eks. i form af badestige). Dette vil være logisk ift. jollesejlernes problemområder og deres sikkerhedsprofil. Det bør imidlertid undersøges og vurderes, om der er tale om et for radikalt indgreb i den personlige frihed, som ikke vil blive accepteret i kulturen, ligesom konsekvenserne for andre aktivitetsgrupper bør undersøges.

Ovenstående overvejelser understreger og bestyrker undersøgelsens centrale pointer, hvor sikkerhed skal tænkes aktivitetsspecifikt og kontekstafhængigt, og hvor tiltag skal ses i et helhedsperspektiv med indsats på flere områder og niveauer.

Anbefalinger ift. organisationsniveau

Information og oplysning

Det er vurderingen, at der på organisationsniveau kan gøres en del for at optimere sikkerhedskulturen og –situationen for jollefiskerne. Først og fremmest handler det om information og oplysning om sikkerhedsforhold og ikke mindst risikoforhold. Brug af redningsvest, vigtigheden af re-entringsmulighed samt effektive kommunikationsmuligheder er de centrale elementer.

Det er her vigtigt, at budskabet er enkelt, forståeligt og logisk, samt at det formidles via relevante kanaler.

Søsportens Sikkerhedsråd har stået for flere kampagner, hvor man på forskellig vis har forsøgt at påvirke sikkerhedskulturen primært ift. brug af redningsvest. Det er sandsynligvis af betydning, at man afprøver forskellige kommunikationsformer, og bl.a. også bruger humor fremfor løftede pegefingre¹⁵³. Det er endvidere vigtigt, at en kampagne ikke står alene, men at den støttes af andre tiltag, f.eks. lovgivning eller praktiske tiltag, ligesom det er vigtigt, at kampagner og andre tiltag evalueres ift. effekt.

Standardpakke til jollesejlere

Det anbefales, at man fra organisationen (f.eks. DAFF) eller anden side, tilbyder en særlig pakke til jollesejlere, som i eksemplet fra New Zealand.

En standardpakke til jollesejlere i Danmark bør indeholde flg.

- Video/CD-rom med enkel instruktion, og måske særlige situationer (cases) - gerne formidlet underholdende men instruktivt.
- Streamer med enkle og gode råd (se senere), f.eks. til at sætte fast på båden som en form for checkliste
- Vandtæt mobilholder
- Nødraket (pakket vandtæt)
- Evt. en badestige til montering på båden

153 Se <http://www.soesport.dk/News/Sider/Fiskerenogpigenmedbadestigen.aspx>

En alternativ mulighed ville være at den enkelte klub eller forening via deres sikkerhedsansvarlige (jf. næste afsnit) søger om midler fra en særlig pulje. Midlerne skal bruges til at udstyre foreningen med det relevante materiale, som navngivne medlemmer har brug for. Dette tiltag ville sikre den lokale forankring og samtidigt tage højde for individuelle behov og forskelle.

Anbefalinger ift. forenings- og klubniveau

På Forenings- og klubniveau foreslås indledt et arbejde for at skabe øget fokus og en øget indsats ift. sikkerheden ved sejlads.

Lokal nøgleperson og sikkerhedsansvarlig

Det anbefales, at der i hver lokalforening bliver udnævnt eller valgt en sikkerhedsansvarlig. Denne person skal være nøgleperson og trendsætter ift. at ændre kulturen. Det er derfor afgørende, at personen er et respekteret medlem af fællesskabet og kulturen. Det er ligeledes vigtigt at nøglepersonen og den sikkerhedsansvarlige bliver en del af et netværk, som bliver ”fodret” med information og inspiration, og således får viden og redskaber til at kunne arbejde for at forbedre sikkerheden lokalt. Den lokale nøgleperson og sikkerhedsansvarlige kan inddrages i det organisationsrettede arbejde med optimering af jollefiskernes sikkerhedsbevidsthed og –udstyr, f.eks. med en standardpakke.

Netop det lokalt forankrede i samspil med det mere overordnede og nationale, i form af organisationen samt evt. råd og fonde, ses som et centralt element. Den lokale nøgleperson og sikkerhedsansvarlige har kendskab til lokale forhold ift. risikomomenter, og han kender målgruppen og kulturen indgående og kan følge udviklingen tæt, hvilket gør muligheden for succesfuld og effektiv påvirkning langt større.

Temadage med fokus på sikkerhed

Der bør sættes fokus på den manglende afprøvning og træning af teknikker i forbindelse med kæntring, re-entring m.m.. Den lokale nøgleperson og sikkerhedsansvarlige kan, f.eks. i samarbejde med SSR, kystlivredderne eller andre, arrangere lokale temadage med fokus på sikkerhed evt. kombineret med andre foreningstiltag eller sociale arrangementer. Her kan man under kontrollerede forhold afprøve kæntring og re-entring, overbordfald med waders samt evt. få præsenteret nye produkter i form af overlevelsedragter, oppustelige redningsveste, re-entringsmidler, nye jolletyper m.m.

Erfaringsopsamling og –deling

Erfaringsopsamling og gode historier (cases) har erfaringsmæssigt en god effekt ift. sikkerhedsbevidsthed og ændring af adfærd (jf. Afsnit 4). Derfor kan det anbefales, at foreningen eller organisationen enten på en hjemmeside eller i medlemsblade formidler udvalgte historier om situationer og hændelser, hvor noget går galt.

Erfaringsopsamling og formidling kan være en fast side om sikkerhed med gode historier og gode råd. Det kan være (som i Havkajakroernes medlemsblad) mere tilfældige ”dryp” eller i form af temanumre. Man kan endvidere forestille sig en hjemmeside,

hvor man kan indtaste egne oplevelser og hændelser, og hvor andre kan kommentere på samme.

Fordelen ved de virkelige historier er netop, at de er virkelige, og at man kan identificere sig med aktørerne. Der er m.a.o. ikke nogen løftet pædagogisk pegefinger, men derimod levende virkelighedsnære og konkrete fortællinger oplevet og fortalt af udøvere med samme interesser.

Anbefalinger ift. aktørniveau

Som det fremgår, er der en række problematiske forhold forbundet med jollefiskernes vaner og sikkerhedspraksis på alle håndteringsniveauer. Derfor præsenteres her en række forslag til forbedring af sikkerhedspraksis, som bør prioriteres og præsenteres på enkel vis, og endvidere følges op af tiltag på de andre niveauer for at det skal give effekt.

6 enkle råd til jollefiskerne.

- Vis respekt for vejrmeldingen - også når garnet er sat ud!
- Vær evt. flere sammen, når I tager ud – og giv præcis melding til personer på land, hvor I tager hen, og hvornår I vil være tilbage.
- Brug redningsvest, og tag vesten på før du får brug for den!
- Monter re-entringsmulighed på båden og afprøv regelmæssigt procedurer ved hændelser og ulykker (specielt re-entrering).
- Sørg for at grej og specielt motor er i ordentlig stand (f.eks. i form af årligt check) og hav kendskab til muligheder for reparation i situationen.
- Medbring altid mobiltelefon (evt. VHF-radio) pakket vandtæt og placeret på kroppen.

Hertil kan flg. råd overvejes:

- Vær forsigtig med brug af waders i båden - anvend f.eks. livrem, og brug hellere flydedragt.

Rådene skal formidles via flere kanaler og medier og kan f.eks. foreslås at følge med ved køb af jolle og fiskeudstyr hos forhandler.

7.2.2. Anbefalinger ift. havkajakroere

Anbefalinger ift. lovgivning

Det er vurderingen, at det ikke er relevant at anbefale lovgivningsmæssige tiltag ift. havkajakroerne.

Anbefalinger ift. organisations- og klubniveau

Information og oplysning

Det er indtrykket at arbejdet, som foregår i organisationerne med havkajak (DKF og DGI) er seriøst og i høj grad fokuseret på sikkerhed. Alligevel kan det anbefales, at klubber såvel som organisationer gør en øget indsats for at informere og oplyse om sikkerhed, dels

til egne medlemmer, som ikke ellers er interesseret i sikkerhedsspørgsmål, og dels til de uorganiserede kajakroere.

Et konkret forslag kunne være produktion af en enkel folder eller streamer med de mest centrale råd og retningslinjer ift. sikkerhed ved havkajakroning¹⁵⁴. Informationen bør formidles målrettet og f.eks. følge med ved køb af en havkajak hos en forhandler. Informationen kan med fordel følges op af et link til en hjemmeside, hvor rådene bliver uddybet og visualiseret f.eks. med videoklip.

Et andet tiltag kan være afholdelse af spotkurser og temaaftener både internt i foreningerne og eksternt til de uorganiserede roere. Temaerne kan f.eks. være risikomomenter, redningsmuligheder, sikkerhedsgrej, førstehjælp m.m.. Tiltaget kan ses som en måde at optimere sikkerheden på, og det kan endvidere være en måde at hverve nye medlemmer til organisationen og foreningerne¹⁵⁵.

Anbefalinger ift. klubniveau

Erfaringsopsamling og –deling

Erfaringsopsamling og gode historier (cases) har erfaringsmæssigt en god effekt ift. sikkerhedsbevidsthed og ændring af adfærd (jf. Del 3). Derfor kan det anbefales, at organisationen eller foreningen forsøger at udvikle en sikkerhedskultur præget af en større åbenhed omkring hændelser og ulykker, hvor man deler erfaringerne.

Erfaringsopsamling og formidling kan ske på hjemmeside, i medlemsblade eller være en fast side om sikkerhed med lærerige historier og gode råd. Det kan være mere tilfældige ”dryp” eller i form af temanumre. Man kan endvidere forestille sig en hjemmeside, hvor man kan indtaste egne oplevelser og hændelser, og hvor andre kan kommentere på samme.

Fordelen ved de virkelige historier er netop, at de er virkelige, og at man kan identificere sig med aktørerne. Der er m.a.o. ikke nogen løftet pædagogisk pegefinger, men derimod levende virkelighedsnære og konkrete fortællinger oplevet og fortalt af andre havkajakroere.

Nøgleperson og sikkerhedsansvarlig

I tilknytning til ovenstående kan det anbefales, at der i alle klubber udpeges en nøgleperson og sikkerhedsansvarlig, og at der fra organisationens side dannes et netværk af sikkerhedsansvarlige som i samspil med organisationerne har fokus på sikkerhedsforhold og driver udviklingen.

154 På Søsportens Sikkerhedsråds hjemmeside kan man downloade en folder om kano- og kajakroning: <http://www.soesport.dk/diverse/Documents/Brochurer/KANO%20OG%20KAJAK%20BROCHURE.pdf>. Folderen er imidlertid meget bred og meget lidt specifik ift. sikkerhed, hvilket gør den vanskelig at anvende i praksis.

155 Idrætsorganisationen DGI har med støtte fra TRYG-fonden gennemført et mindre projekt af denne art. Der er imidlertid ikke fulgt op på projektet, og det er ikke videreført

Database

Det anbefales at organisationer såvel som foreninger og klubber etablerer en form for database over hændelser. Databasen bør være frivillig og anonym, og skal ses som redskab til at lære af erfaringerne og blive klogere.

En klubs lokale database med beretninger om hændelser kan hjælpe med til at give vigtig information og dokumentation om, hvorvidt der er særlige procedurer eller forhold, som rummer risikomomenter, og som man skal være særligt opmærksom på. Det kan eksempelvis handle om procedurer ved oplæring og frigivelse, om særlige lokaliteter og vejrforhold eller om særlige målgrupper, f.eks. børn, unge eller ældre.

Det anbefales endvidere, at der laves en form for standardiseret skema, som anvendes ved indberetning.

Anbefalinger ift. aktørniveau

Her opstilles 5 enkle råd til havkajakroere, som undersøgelsen heldigvis viser efterleves af en stor gruppe udøvere:

- Giv melding på land, når du tager på vandet, og vær gerne flere sammen.
- Anvend udstyr og beklædning tilpasset forholdene (specielt vandtemperaturen) – og vær forberedt på vandgang.
- Træn redningssituationer – selvredning og makkerredning - under realistiske men sikre forhold, dvs. i bølger, vind og under kolde forhold.
- Medbring kommunikationsudstyr (vandtæt pakket og let tilgængeligt), specielt hvis du ror alene.
- Hav backup på udstyr og redningsteknikker.

Rådene skal formidles via flere kanaler og medier og kan f.eks. foreslå at følge med ved køb af havkajak hos forhandler.

7.2.3. Anbefalinger ift. kitesurfere

Anbefalinger ift. lovgivning

Det er vurderingen, at det ikke er relevant at lave lovgivningsmæssige tiltag ift. kitesurferne.

I fald der indføres krav om brug af svømme- eller redningsvest ved sejlads med mindre rekreative fartøjer (jf. Tidl.), vil dette også gælde kitesurferne. Konsekvenserne af dette skal overvejes, og det kan diskuteres, om der skal indføres undtagelser fra loven f.eks. i forhold til kitesurferne. Alternativt kan man forestille sig igangsætning af et produktudviklingsarbejde, der har til formål at udvikle en redningsvest, der er specielt egnet til kitesurfing, og som måske i højere grad end nu kombinerer egenskaberne ved en impactvest med opdrift.

Anbefalinger ift. organisationsniveau

Organisering

Organiseringen af kitesurferne er en del anderledes, end man ser det hos eksempelvis kajakroere og jollefiskere, som har en mere traditionel organiseringsform (jf. Del 1). Der er

ingen tvivl om, at en mere traditionel organisationsstruktur med flere organiserede kitere i klubber og foreninger vil medføre lettere kommunikation og bedre muligheder for at oplyse om sikkerhed og risiko.

Spørgsmålet er imidlertid, om dette vil kunne passe ind i surfernes kultur og selvforståelse. Det er indtrykket, at organiseringen og kommunikationen hos kitesurferne er en central del af kulturen, som det vil være vanskeligt at ændre på.

Kurser og uddannelse

Kitesurferne er i dag medlem af Dansk Sejlunion, og har (i 2011) implementeret et system med uddannelse, kurser og certificering af kiteskoler (jf. Afsnit 1). Det er centralt, at dette system udvikles og udbredes, således at nybegyndere oplæres i aktiviteten på en sikker måde og med en vis form for standardisering. Samtidigt vil et system sandsynligvis ikke kunne erstatte den mere uformelle læring (mestre og internet), samt det sociale kodeks, som er karakteristisk for kitesurfernes sikkerhedskultur.

Ved uddannelse og oplæring bør der være særligt fokus på at lære samt træne, hvordan man klarer realistiske situationer og hændelser, hvor noget går galt, og på organisering og kommunikation ift. sikkerhed. Dette gælder specielt ift. surfing alene og under kolde og hårde vejrforhold.

Information og oplysning

Det kan foreslås, at man fra en overordnet organisation (f.eks. Søsportens Sikkerhedsråd) forsøger at iværksætte et arbejde frem mod et netværk af nøglepersoner og sikkerhedsansvarlige som (i lighed med hos jollesejlerne og kajakroerne, se tidl.) arbejder med sikkerheden ved aktiviteten. Kontakten mellem surferne foregår primært via nettet. Derfor kan det anbefales, at der på relevante hjemmesider gøres en indsats for at formidle enkle råd ift. sikkerhed (se senere). I lighed med ved havkajakroerne, kan det foreslås, at de enkle råd formidles via en streamer, som følger med ved køb af surfudstyr hos forhandler. Man kunne videre forestille sig udvikling af en særlig surferapp, der både udpeger gode surfspots, og som samtidig leverer informationer af sikkerhedsmæssig karakter. Det kan både handle om generelle og om aktuelle risikofaktorer (f.eks. ift. vejr og vindretning), og app'en vil kunne fortælle andre, hvor der er nogen der surfer lige nu.

Kitesurferne har ofte ikke noget fast mødested eller samlingspunkt, men mødes, udover på nettet, på særlige spots, som er særligt velegnede lokaliteter til surfing, udvalgt ift. landskabsformation, vindretning og geografisk placering. Det anbefales, at der gøres en indsats for på udvalgte lokaliteter (spots) at skabe velegnede faciliteter til surferne, f.eks. ift. omklædningsfaciliteter, ly, toiletter m.m.¹⁵⁶. På disse spots kan der desuden opstilles information om sikkerhed samt relevant rednings- og alarmeringsudstyr.

¹⁵⁶ *Rum og rammer for aktivt udeliv* er et igangværende forskningsprojekt, som udføres af Institut for Idræt og Biomekanik, SDU i samarbejde med Lokale og Anlægsfonden, og hvor målet er at undersøge hvilke fysiske rammer der inspirerer til aktivt udeliv. I projektets anden del, hvor der arbejdes med casestudies undersøges eksempelvis Amager Strandpark, og der ses på kitesurfernes oplevelser, ønsker og behov

Anbefalinger ift. klubniveau

Det er vanskeligt at tale om et egentligt klubniveau hos kitesurferne, idet der er få (organiserede) udøvere, som samtidigt er relativt løst organiseret i fora og netværk.

Hvis udviklingen indenfor kitesurfing fortsætter med tilgang af medlemmer, kan det imidlertid anbefales, at der dannes mindre enheder bestående af grupper, som regelmæssigt surfer sammen. Graden af formalisering bør diskuteres, og hovedformålet er udvikling af et system, som sikrer, at man holder øje med hinanden også på spots, hvor mange surfer sammen.

Anbefalinger ift. aktørniveau

Her opstilles 5 enkle råd til kitesurfere.

- Giv melding på land, når du tager ud at surfe, og aftal med andre - på spottet og med en mindre gruppe - at I holder øje med hinanden
- Lær dit udstyr godt at kende og træn situationer, hvor noget ikke virker eller går i stykker
- Brug hjelm hvis du ikke kender området eller hvis du gør noget vildt
- Medbring vandtæt pakket kommunikationsudstyr - specielt hvis du surfer alene
- Stop aktivitet mens du endnu kan komme ind ved egen hjælp - dvs. inden udmattelse

Rådene skal formidles via relevante kanaler og medier, og kan f.eks. foreslås at følge med ved køb af surfudstyr hos forhandler.

7.2.4. Opsummering af anbefalinger

Niveau af riskmanagement	Jollefiskerne
Lovgivning	Der anbefales indført påbud om brug af redningsvest ved rekreativ sejlads med småbåd. Dette løser imidlertid ikke hele problemkomplekset i forbindelse med jollefiskernes sikkerhedskultur, hvorfor tiltaget ikke kan stå alene. Vandtæt pakket mobiltelefon samt bade-stige bør endvidere overvejes i denne sammenhæng.
Organisationsniveau	Der anbefales en øget indsats for information og oplysning om sikkerhedsforhold og ikke mindst risikoforhold, hvor brug af redningsvest, vigtigheden af re-entringsmulighed samt effektiv kommunikationsmulighed er de centrale elementer. Det anbefales, at man fra organisationen eller anden side, tilbyder en særlig standardpakke med sikkerhedsgrej til jollesejlere.
Forenings- og klubniveau	Det anbefales, at der i hver lokalforening bliver udnævnt eller valgt en Lokal nøgleperson og sikkerhedsansvarlig, som bl.a. kan arrangere temadage med fokus på sikkerhed Det anbefales at foreningen eller organisationen enten på hjemmeside eller i medlemsblade formidler udvalgte historier om situationer og hændelser, hvor noget går galt.

Aktørniveau	6 enkle råd til jollefiskerne formidlet via flere kanaler og medier. • Vis respekt for vejrmeldingen - også når garnet er sat ud! • Vær evt. flere sammen, når I tager ud – og giv præcis melding til personer på land, hvor I tager hen, og hvornår I vil være tilbage. • Brug redningsvest, og tag vesten på før du får brug for den! • Monter re-entringsmulighed på båden og afprøv regelmæssigt procedurer ved hændelser og ulykker (specielt re-entrering) • Sørg for at grej og specielt motor er i ordentlig stand (f.eks. i form af årligt check) og hav kendskab til muligheder for reparation i situationen. Medbring altid mobiltelefon (evt. VHF-radio) pakket vandtæt og placeret på kroppen.
-------------	--

Niveau af riskmanagement	Havkajakroere
Lovgivning	Det er vurderingen, at det ikke er relevant at anbefale lovgivningsmæssige tiltag ift. havkajakroerne.
Organisationsniveau	Det anbefales, at man arbejder for i højere grad at oplyse organiserede og uorganiserede havkajakroere om sikkerhedsrisici ved aktiviteten. Et konkret forslag er produktion af en enkel folder eller streamer med de mest centrale råd og retningslinjer. Et andet forslag er afholdelse af spotkurser og temaaftener både internt i foreningerne og eksternt til de uorganiserede roere.
Forenings- og klubniveau	Det anbefales, at organisationen eller foreningen forsøger at udvikle en sikkerhedskultur præget af åbenhed omkring hændelser og ulykker. I tilknytning til ovenstående kan det anbefales, at der i alle klubber udpeges en nøgleperson og sikkerhedsansvarlig. Det anbefales at organisationer såvel som foreninger og klubber etablerer en form for database over hændelser.
Aktørniveau	Her opstilles 5 enkle råd til havkajakroere, som undersøgelsen heldigvis viser efterleves af en stor gruppe udøvere: • Giv melding på land, når du tager på vandet, og vær gerne flere sammen. • Anvend udstyr og beklædning tilpasset forholdene (specielt vandtemperaturen) – og vær forberedt på vandgang. • Træn redningssituationer – selvredning og makkerredning - under realistiske forhold, dvs. I bølger, vind og under kolde forhold. • Medbring kommunikationsudstyr (vandtæt pakket og let tilgængeligt), specielt hvis du ror alene. • Hav backup på udstyr og redningsteknikker.

Niveau af riskmanagement	Kitesurfere
Lovgivning	Det er vurderingen, at det ikke er relevant at lave lovgivningsmæssige tiltag ift. kitesurferne.
Organisationsniveau	En mere traditionel organisationsstruktur vil uden tvivl medføre lettere kommunikation og bedre muligheder for at oplyse om sikkerhed og risiko. Udviklingen af kurser og uddannelse for surfere bør følges op. Det anbefales, at der på relevante hjemmesider gøres en indsats for at formidle enkle råd ift. sikkerhed, samt etableres et netværk af nøglepersoner og sikkerhedsansvarlige. Produktudvikling af vest og evt. surferapp foreslås. Det anbefales, at der gøres en indsats for at skabe velegnede faciliteter til surferne, som også inkluderer sikkerhedsudstyr.
Klubniveau	Det anbefales at der dannes mindre enheder bestående af grupper som regelmæssigt surfer sammen og sikrer at man holder øje med hinanden også på store spots
Aktørniveau	Her opstilles 5 enkle råd til kitesurfere. Giv melding på land, når du tager ud at surfe, og aftal med andre - på spottet og med en mindre gruppe - at I holder øje med hinanden Lær dit udstyr godt at kende og træn situationer, hvor noget ikke virker eller går i stykker Brug hjelm hvis du ikke kender området eller hvis du gør noget vildt Medbring vandtæt pakket kommunikationsudstyr - specielt hvis du surfer alene Stop aktivitet mens du endnu kan komme ind ved egen hjælp - dvs. inden udmattelse

Tabel 55. Opsummering af anbefalinger til tiltag ift. sikkerhed for de tre aktivitetsgrupper.

7.3. Forslag til videre forskning og udvikling

Undersøgelsen præsenterer en analyse af sikkerhedsforholdene for de valgte aktivitetsgrupper, og der er anbefalet en række konkrete tiltag til optimering af sikkerheden. Samtidigt mener vi, at der i forlængelse af undersøgelsen kan peges på et behov for øget indsats ift. registrering, bearbejdning og forskningsmæssig analyse af sikkerhedsforholdene ved deltagelse i friluftsliv. Dette behov kan ligeledes imødekommes med udviklingsarbejder, interventionsstudier, samarbejde og netværk.

7.3.1. Registrering og analyse af hændelser og ulykker

Registrering af ulykker og hændelser

Det anbefales at registrering af ulykker og hændelser fra diverse myndigheder og organisationer optimeres. Registrering og dokumentation for redningsaktioner bør være præcis og detaljeret, hvilket vil give mulighed for at lave bedre analyser af ulykkesmønstre m.m. Her vil oplysninger om f.eks. omstændigheder, bådtype, udstyr, lokalitet, organiserings-

form være centrale¹⁵⁷. Registreringen af hændelser og ulykker bør samtidig forsøges standardiseret, så der benyttes tilnærmelsesvist samme terminologi og form. Dette forhold og denne intention er, efter oplæg om TRYG-projektet, blevet diskuteret på Søsportens sikkerhedsråds rådsmøde¹⁵⁸, og et udvalgsarbejde er sat i gang. Det anbefales at arbejdet intensiveres.

Database over hændelser og ulykker

Der kan være gode argumenter for at etablere en samlet og central database for hændelser og ulykker. Det vil bl.a. give et stort datamateriale ift. forskning og udvikling, hvilket kan være med til at skabe og synliggøre en sikkerhedskultur.

Erfaringerne fra New Zealand er imidlertid ikke entydige, og der er en del problemer og åbne spørgsmål forbundet med en central database:

- Hvordan får man motiveret aktører til at rapportere hændelser?
- Hvilke hændelser skal rapporteres og hvilke skal ikke – dvs. graden af alvorlighed?
- Hvordan skal der indrapporteres – dvs. forholdet mellem standardisering af rapportering og den lokale og kontekstuelle forankring.
- Hvem skal organisere og styre en central database?
- Hvordan håndtere den usikkerhed, som er forbundet med frivillig indrapportering – hvilke hændelser er ikke blevet rapporteret og hvorfor?

Vi vurderer, at der ikke er grundlag for at foreslå en central database over hændelser i fri-luftsliv i Danmark. Derimod mener vi, der er gode argumenter for, at man lokalt i organisationer og foreninger opretter databaser til erfaringsopsamling og analyse. Det vil endvidere være relevant at forsøge at skabe en vis grad af ensartethed i forhold til, hvordan disse databaser organiseres og udformes, hvilket vil kunne muliggøre sammenlignende analyser.

Analyse af ulykker

Der bliver i dag foretaget løbende registrering af søsportsulykker hos SSR med årlige opgørelser af antal omkomne indenfor forskellige kategorier. Samtidigt udarbejdes opgørelser over antal redningsaktioner hos SOK hos Farvandsvæsenet, Kystredningstjenesten og hos Kystlivredderne. Statens Institut for Folkesundhed laver desuden årlige statistiske opgørelser og analyser af drukneulykker i Danmark (jf. Afsnit 1).

Det anbefales, at der arbejdes med muligheden for lettere at kunne lave sammenlignende analyser af disse data og undersøgelser, bl.a. med samkøring af registre.

Det anbefales, at der også fremover laves statistiske analyser på baggrund af registrering af ulykker og hændelser, samt at disse i højere grad forsøger at indarbejde data om

157 Det kan nævnes af SSR har er påbegyndt en GIS-registrering af ulykker som skaber bedre overblik over på hvilke lokaliteter der sker ulykker

158 Mødedato var 7/6 2011.

omstændigheder og kontekst, f.eks. vejr, tidspunkter, anvendt udstyr, ved hændelser og ulykker. Et bedre datagrundlag i form af bedre registrering og dokumentation af ulykker og hændelser kan give mulighed for dette.

Det anbefales, at der i højere grad forskes i enkeltstående ulykker (cases) for bedre at kunne forstå baggrund og mekanismer knyttet til hændelsen eller ulykken. Dette involverer kvalitativ forskning med brug af andre metoder og med udvikling af nye metoder, som skitseret i eksemplet fra Australien (jf. Afsnit 5.10).

Det kan endvidere anbefales at der ved fremtidig forskning i ulykke og hændelser i højere grad fokuseres på udøvernes organiseringsform. Det vil være interessant i endnu højere grad at få kendskab til ulykkesmønstre for de uorganiserede udøvere, og dermed få bedre indikationer på betydningen af organisering.

7.3.2. Nye forskningsområder og indsatser

Interventionsstudier og udviklingsarbejde

Det forekommer relevant og interessant at indlede et udviklings- eller forskningsarbejde, hvor man undersøger, hvordan man f.eks. ved hjælp af nudging og strukturel forebyggelse gør det enklere, sjovere og mere naturligt at ændre adfærd ift. sikkerhedskultur. Et projekt af denne type vil kunne involvere produktudvikling, f.eks. udvikling af nye redningsveste med indbygget kommunikationsmulighed, og afprøvning af forskellige kommunikationsformer og –strategier. Projektet vil kunne involvere interventionsstudier og aktionsforskning, og vil kunne give brugbare erfaringer også ift. andre områder med og uden relation til friluftsliv.

Man kan endvidere forstille sig interventionsstudier, hvor man sammenligner forskellige grupper, f.eks. en gruppe, der har fået en standardpakke med sikkerhedsudstyr og en gruppe, som ikke har denne.

Samarbejde og netværk

I forbindelse med forskning i sikkerhedsforhold knyttet til deltagelse i friluftsliv vil det være relevant at arbejde for, at der foretages undersøgelser og analyser, som bygger videre på det komparative perspektiv i denne undersøgelse. Det anbefales derfor, at der foretages deciderede komparative analyser mellem flere lande af hændelses- og ulykkesmønstre samt af erfaringer med sikkerhedsarbejde indenfor feltet. Det kan i denne sammenhæng foreslås, at der etableres netværk af forskere og forskningsmiljøer i forskellige lande, som arbejder med denne tematik.

Endelig vil det være oplagt, at man ift. forskning i hændelser og ulykker indenfor friluftsliv skaber yderligere kontakt til forskningsmiljøer, hvor der arbejdes med sikkerhed, ulykker og forebyggelse indenfor andre områder. Her tænkes på f.eks. hospitalsverdenen, trafiksikkerhed, idræt m.m.. Samarbejdet kan bl.a. handle om metodeudvikling og erfaringer med kampagner og forebyggende tiltag.

I protokol og forskningsansøgningen antyder vi et sundhedsperspektiv:

Dette vil kunne medvirke til at øge sikkerheden i forbindelse med friluftsliv i Danmark og dermed på sigt øge deltagelsen og på den måde virke sundhedsfremmende.

Vi mener grundlæggende, at det er vigtigt at få større kendskab til sikkerhedsforhold ved deltagelse i friluftsliv samt søge at optimere sikkerheden ved deltagelse. Vi ved imidlertid meget lidt om, hvilken betydning oplevelsen af sikkerhed og risiko har for deltagelsen i friluftsliv for den enkelte friluftsudøver eller aktivitetsgruppe. Derfor, hvis vi skal følge tankegangen om friluftsliv, sikkerhed og sundhedsfremme, bør vi have større kendskab til oplevelsen af og betydningen af risiko og sikkerhed i friluftsliv. Det vil derfor være relevant i højere grad at undersøge betydningen af friluftsliv i et sundhedsperspektiv - ikke kun ud fra fysiologiske parametre - men ud fra et bredere sundhedsbegreb. Forhold relateret til risiko, tryghed og sikkerhed er, mener vi, en central del heraf.

7.3.3. Opsummering af forslag til videre forskning og udvikling

	Forslag til videre forskning og udvikling
Registrering af ulykker og hændelser	Bedre, mere detaljeret og standardiseret registrering af ulykker og hændelser. Samkøring af registre.
Analyse af ulykker	Statistiske analyser af ulykkesmønstre samt kvalitative analyser af enkeltstående ulykker (cases). Fokus på betydningen af organisering.
Interventionsstudier og udviklingsarbejde	Udviklings- eller forskningsarbejde, hvor man undersøger muligheder og effekter af nudging og strukturel forebyggelse. Produktudvikling med apps m.m. Interventionsstudier, hvor man sammenligner forskellige grupper f.eks. med forskelligt udstyr.
Samarbejde og netværk - nationalt	Undersøgelse af andre former for friluftsliv med udviklede metoder og modeller. Samarbejde med forskningsmiljøer, hvor der arbejdes med sikkerhed, ulykker og forebyggelse indenfor andre områder.
Samarbejde og netværk - internationalt	Komparative undersøgelser mellem flere lande af ulykkesmønstre og erfaringer med sikkerhedsarbejde indenfor feltet Etablering af netværk af forskere og forskningsmiljøer i forskellige lande, som arbejder med denne tematik.
Sundhedsperspektivet	Undersøgelser der afdækker betydningen af friluftsliv i et udvidet sundhedsperspektiv bl.a. med fokus på oplevelsen af og betydningen af risiko og sikkerhed.

Tabel 56. Opsummering af forslag til videre forskning og udvikling

7.4. Afrunding

Undersøgelsen har ud fra et helhedsorienteret og aktivitetsspecifikt perspektiv analyseret sikkerhedsforholdene med særligt fokus på tre udvalgte grupper: jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere. Der er påvist forskellige sikkerhedskulturer for de tre aktivitetsgrupper, og der er opstillet en række konkrete anbefalinger til tiltag for at optimere sikkerheden.

Undersøgelsen har dermed bekræftet hypotesen om vigtigheden af at inddrage et kulturelt perspektiv på sikkerheden, hvor man dels har fokus på de kontekstuelle forhold og dels ser sikkerhed i et helhedsorienteret og kulturelt perspektiv.

Gennem undersøgelsen er der udviklet en række modeller og metoder til analyse og forståelse af sikkerhedskulturen for en given aktivitetsgruppe og sikkerhed generelt. Modellerne giver først og fremmest en forståelse for kompleksiteten forbundet med sikkerhed (det helhedsorienterede og kulturelle perspektiv), og for betydningen af konteksten (det aktivitetsspecifikke).

De præsenterede modeller og metoder kan og bør tages i anvendelse også ift. andre aktiviteter, grupper og kulturer indenfor friluftsliv. Det kan derfor foreslås at undersøge sikkerhedsforholdene ved eksempelvis sejls, dykning og klatring med samme metoder og teoretiske perspektiv.

Undersøgelsen peger afslutningsvist på behovet for yderligere forskning, samarbejde og udvikling på området.

Det er vores håb at undersøgelsen og de anbefalede tiltag vil blive diskuteret og finde praktisk anvendelse. Konkret håber vi, at de forskellige niveauer: lovgivning, organisationer, klub og forening samt aktørniveauet, vil være interesserede i resultaterne, og at der vil udvikle sig en frugtbar dialog på tværs af niveauer og institutioner. Håbet er således, at undersøgelsen og resultaterne vil afstedkomme udvikling af et positivt samarbejde om implementering af relevante forslag med henblik på optimering af sikkerheden ved deltagelse i aktivt kystfriluftsliv i Danmark.

Referencer

- Andersen, I. (2005). Den skinbarlige virkelighed: om vidensproduktion inden for samfundsvidenskaberne. Frederiksberg, Samfundslitteratur.
- Andkjær, S. (ed.) (2005). Friluftsliv under forandring. Slagelse, Bavnebanke.
- Andkjær & Laursen (2005). Samarbejde om sikkerhed i fremtidens friluftsliv. In: S. Andkjær (ed.): *Friluftsliv under forandring - en antologi om fremtidens friluftsliv*. Slagelse, Bavnebanke.
- Andkjær, S. (2008). Friluftsliv i Danmark. Unges deltagelse i friluftsliv set i kulturelt perspektiv. Institut for Idræt og Biomekanik. Odense, Syddansk Universitet. Ph.d. afhandling
- Andkjær, S. (2008). Riskmanagement i friluftsliv. *FokusIdræt* 32/1, s. 24 – 27
- Andkjær, S. (2012). A cultural and comparative perspective on outdoor education in New Zealand and friluftsliv in Denmark, *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, DOI:10.1080/14729679.2011.643146
- Bentsen, P., Andkjær, S., Ejby-Ernst, N. (2009). Friluftsliv, natur, samfund og pædagogik. København, Munksgård.
- Beredskabsstyrelsen: Statistisk Nyhedsbrev 1/2011. http://brs.dk/viden/statistik/statistiskepublikationer/statistisknyhedsbrev/Documents/Statistisk_Nyhedsbrev_nr._1_2011.pdf
- Bird, F. E., & Germain, G. L. (1989). *Practical Loss Control Leadership* (4 ed.). Loganville, Georgia: Institute Publishing.
- Bischoff, A. (2002). Unge, ungdomskultur og natur. In: Agger, P. (ed.): *Naturens værdi*. København, Gads Forlag.
- Bischoff, A. (2012). Mellom meg og det andre finds det stier.. En afhandling om stier, mennesker og naturoplevelse. Ph.D. afhandling. Høgskolen I Telemark, Bø
- Boyes, M. (2000). The Place of Outdoor Education in the Health and Physical Education Curriculum. *Journal of Physical Education New Zealand* 33(2): 13.
- Boyes, M. (2005). "Making teaching decisions in the outdoors: optimising learning and safety". In: Dickson T. J., Gray, T., Hayllar B. (eds.): *Views from the top. Outdoor and experiential learning*. Dunedin, Otago University Print.

- Brookes, Andrew (2003). A critique of neo-Hahnian outdoor education theory. Part one: Challenges to the concept of “character building”, *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 3: 1, 49 — 62
- Brookes A., (2011). Preventing fatal accidents in outdoor education. Lessons learnt from the Mangatepopo tragedy. *New Zealand Journal of Outdoor Education*, 2 (6), 7 - 33
- Brown, M., Fraser, D. (2009) Re-evaluating risk and exploring educational alternatives, *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 9: 1, 61 — 77
- Buch Laub, T., Pilgaard, M. (2011). Hvor dyrker danskerne idræt? Notat om brug af faciliteter på baggrund af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2011. Idrættens Analyseinstitut
- Dahl , I. I. (2004). Friluftslivet og økokulturen. Otterup, Ravnerock
- Dalum, P., Sonne, T. F., Davidsen, M. (2000) At tale om forandring - en bog om Sundhedsadfærd og motiverende samtaleteknik. Tobaksskaderådet
- Davidson, G. (2002). Exploring the Myths: Analysis of incidents and accidents in professional outdoor education in New Zealand, 1996 – 2000. SPARC Risk 2002. New Zealand.
- Davidson, G. (2004): Fact or folklore? Exploring “Myths” about outdoor education accidents: Some evidence from New Zealand. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 4:1, 13-37
- Dickson, T. J., Gray, T. L. (Eds.) (2012) Risk Management in the Outdoors. A Whole-of-Organisation Approach for Education, Sport and Recreation. University of Western Sydney
- Ehn, B., Löfgren, O. (2006). Kulturanalyser. Århus, Klim
- Eichberg, H., Jespersen, E. (2001). De grønne bølger: Træk af natur- og friluftslivets historie. København, DGI
- Ewert, A. W. (1989). Outdoor adventure pursuits: Foundations, models, and theories. Columbus, Ohio Publishing Horizons
- Fisker, H. J. (2008). Unges friluftsliv i Danmark i det 21. Århundrede. Unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt. LIFE, Københavns Universitet. Ph.D. afhandling.
- Flyvbjerg, B. (1993). Rationalitet og magt. København, Akademisk Forlag.

- Flyvbjerg, B. (2001). *Making social science matter: why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Gerdes, S. H. (2006). *Friluftsliv og personlig udvikling*. Institut for Idræt, Københavns Universitet. København. Ph.D. afhandling
- Haddock, C. (1999). *Epics, Lies and Hero Stories: The Folklore of Near Misses in the Outdoors*. Paper presented at the Wilderness Risk Management Conference, Sierra Vista, Arizona.
- Hansen, M. (2005). Psykologiske perspektiver for udviklingen i friluftsliv og adventure. In.: Andkjær, S. (ed.) *Friluftsliv under forandring - en antologi om fremtidens friluftsliv*. Slagelse, Bævnebanke.
- Hansen, K. B. (2005). Friluftsliv og sundhed - gavner natur helbredet? In.: Andkjær, S. (ed.) *Friluftsliv under forandring - en antologi om fremtidens friluftsliv*. Slagelse, Bævnebanke.
- Hviid Jacobsen, M., Quotrup Jensen, S. (2012): *Kvalitative udfordringer*. Hans Reitzels Forlag, Viborg
- Kaysen Kier, R. (2008). Kitesurfing. *FOCUS – Tidsskrift for idræt* nr. 4, November 2008
- Kristensen, M. (2011): En kvalitativ undersøgelse af fritidsfiskers og lystsejlers brug af redningsvest. Perceptor for TRYG-Fonden
- Kruuse, E. (2003): *Kvalitative forskningsmetoder – I psykologi og beslægtede fag*. Psykologisk Forlag
- Kvale, S. (1998). *Interview - en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København, Hans Reitzel.
- Lave, J., Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge University Press
- Launsø, L., Rieber O. (2005). *Forskning om og med mennesker: forskningstyper og forskningsmetoder i samfundsforskning*. København, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck
- Leemon, D. (1999, Oct 14-16). *Injury, Illness and Near Miss Profiles: A Review of Leading Types and Causes of Incidents on NOLS Courses in 1995-98*. Paper presented at the Wilderness Risk Management Conference, Sierra Vista, Arizona.

- Lynch, P., Moore K. (2004). Adventures in paradox. *Australian Journal of Outdoor Education* Vol. 8 (2): pp. 3 – 12.
- Lynch, P. (2006). Camping in the curriculum. A history of Outdoor Education in New Zealand schools. Canterbury, NZ, PML Publications.
- Maaløe, E. (1996). Case-studier af og om mennesker i organisationer: Forberedelse, feltarbejde, generering, tolkning og sammendrag af data for eksplorativ integration, test og udvikling af teori. København, Akademisk Forlag.
- Maritime New Zealand (2007): Boating Safety Strategy: 2007 Review of the New Zealand Pleasure Boat Safety Strategy.
- Mogensen, L. K. (2005). Smag for adventure. Dansk friluftsliv i et selvuddannelsesperspektiv. København, Danmarks Pædagogiske Universitet. Pd-opgave.
- Miles, J. C., Priest S. (1999). Adventure programming. Pennsylvania State College, Venture
- Miljø- og Energiministeriet (1999). Natur- og Miljøpolitisk Redegørelse 1999
- Moodie, S. (1998). OPC - The adventure starts here. 25 years of the Sir Edmund Hillary Outdoor Pursuits Centre of New Zealand. Turangi, Sir Edmund Hillary Outdoor Pursuits Centre of New Zealand.
- Møller H., Laursen B., Helweg-Larsen K. (2012). Druknedødsfald i Danmark, 2001-2010 – og udviklingen 1970-2010. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet
- Møller, V. (1999). Sundhed og idræt: Kulturanalyser til indkredsning af sundhedsaspektet i idrætten Odense, Odense Universitetsforlag.
- Nielsen, A., Andkjær, S., Laurberg, T. (2000). Livredning 2000. Vodskov.
- Nielsen, N. K. (1997). Krop og kulturanalyser. Viborg, Odense Universitetsforlag.
- Nielsen, K., Kvale, S. (eds) (1999): Mesterlære - læring som social praksis. Hans Reitzels Forlag
- Pedersen, K. (1999). “Det har bare vært naturlig”: Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger. Ph.D. afhandling, Norges idrettshøgskole, Institutt for samfunnsfag Alta.

- Pestoff, V. A. (1996). Den tredje sektor og civilsamfundet – nogle begrebsmæssige overvejelser. In.: Rasmussen, E. T. & Koch-Nielsen I. (eds.). *Den tredje sektor under forandring*. København, Socialforskningsinstituttet.
- Pilgaard, M. (2008). Danskernes motions- og sportsvaner 2007. Nøgletal og tendenser. København, Idrættens Analyseinstitut: 91.
- Pilgaard, M. (2009): Sport og motion i danskernes hverdag. Idrættens Analyseinstitut,
- Pretty, J. N., Peacock, J., Sellens, M., Griffin, M. (2005). The mental and physical health outcomes of green exercise. *International Journal of Environmental Health Research* 15: 319 – 337.
- Ramian, K. (2007). Casestudiet i praksis. København: Academica Gyldendal.
- Salmon, P., Williamson, A., Mitsopoulos-Rubens, E., Rudin-Brown, C., Lenné, M. (2009): The role of human factors in led outdoor activity incidents: literature review and exploratory analysis. Monash University Accident Research Centre
- Sjøfartsdirektoratet (2012): Rapport om sikkerhet ved bruk av fritidsbåt. Norge
- Søndergaard Jensen, F. (1998). Friluftsliv i det åbne land 1994/95. Forskningsserien 25 Frederiksberg/Hørsholm, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole/Miljø- og Energiministeriet, Forskningscentret for Skov & Landskab.
- Søndergård Jensen, F. (1999). Forest recreation in Denmark from the 1970's to the 1990's. København, Forskningscentret for Skov & Landskab.
- Søndergaard Jensen, F. (2003). Friluftsliv i 592 skove og andre naturområder. Skovbrugs-serien 32, Hørsholm, Forskningscentret for Skov & Landskab
- Tind, E. & Agger, P. (2003): Friluftslivets effekter på naturen i Danmark. Roskilde Universitetscenter & Friluftsrådet.
- Thaler, R. H., Sunstein, C. R. (2009): Nudge: improving decisions about health, wealth and happiness. London, Penguin 2009
- Tordsson, B. (2003). Å svare på naturens åpne tiltale. En undersøkelse av meningsdimensioner i norsk friluftsliv på 1900-tallet og en drøftelse adventure friluftsliv som sociokulturelt fenomen. Oslo, Norges Idrettshøgskole. Phd.-afhandling

Tordsson, B. (2006). Perspektiv på friluftslivets pædagogik. Haderslev, CVU Sønderjylland, University College.

Troelsen, J. (ed) (2010): Bevægende rammer – omgivelsernes betydning for fysisk aktivitet og sundhed. Odense. Syddansk Universitetsforlag.

Ørum Andersen, L., Jakobsen, K. U. (2004): Introduktion til statistik med SPSS. Samfundslitteratur

Bilag 1 – Spørgeskema

TRYG i naturen

Formålet med projektet TRYG i Naturen er, at undersøge sikkerhedsforholdene ved aktivt friluftsliv i de kystnære områder, med henblik på udvikling af konkrete forslag til forbedring af sikkerheden. Vi undersøger sikkerheden indenfor tre udvalgte områder: jollesejlad, kajakroning og kitesurfing. Projektet TRYG i Naturen gennemføres af Syddansk Universitet med støtte fra TRYG-Fonden.

Vi håber du vil medvirke i undersøgelsen ved at svare ærligt og fyldestgørende på spørgeskemaet. Det tager ca. 15 minutter. Din besvarelse er anonym.

Med venlig hilsen

Christina Wilhelmsen, Jan Arvidsen og Søren Andkjær

Institut for Idræt og Biomekanik

Syddansk Universitet

Personlige oplysninger

Angiv køn

- ☐ Mand
- ☐ Kvinde

Hvornår er du født (fødselsår)?

Hvad er din senest afsluttede uddannelse?

- ☐ Folkeskole, mellemskole, realeksamen
- ☐ EFG/HG/Teknisk skole (1-årige ungdoms udd.)
- ☐ HH/Studentereksamen/HF

- ☐ Erhvervsuddannelse (faglært, håndværker, HK mm)
- ☐ Kort videregående uddannelse (1-2 år)
- ☐ Mellemlang videregående uddannelse (3-4 år)
- ☐ Lang videregående uddannelse (5 år eller derover)
- ☐ Ønsker ikke at oplyse

I hvor høj grad har aktiviteter ved vandet været en del af din opvækst? (5-15 år)

- ☐ I meget høj grad
- ☐ I høj grad
- ☐ I nogen grad
- ☐ I mindre grad
- ☐ Slet ikke
- ☐ Ved ikke

Hvilken aktivitetsform (friluftsliv ved kysten) dyrker du primært?

- ☐ Jollesejls i forbindelse med fiskeri
- ☐ Kajakroning
- ☐ Kitesurfing

Har du tidligere erfaringer med andre aktiviteter ved kysten?

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Hvis Ja, hvilke?

I det følgende kommer en række spørgsmål der vedrører hvor, hvor ofte og hvordan **du** sejler jolle, ror kajak eller kitesurfer, samt spørgsmål om hvordan **du** vurderer og forholder dig til sikkerhed og risiko.

Du skal derfor svare ud fra den aktivitetsform du har krydset af ovenfor.

(Også selv om du har erfaringer med andre aktiviteter)

Hvor længe har du dyrket din aktivitet (jollesejlad/kajakroning/kitesurfing)?

- ☐ Under 1 år
- ☐ Mellem 1 og 5 år
- ☐ Mere end 5 år

Hvornår på året og hvor ofte er det du sejler jolle? (sæt kryds i hver linje)

	Flere gange om ugen	Cirka en gang om ugen	Flere gange om måneden	Cirka en gang om måneden	Sjældnere end en gang om måneden
Forår	☐	☐	☐	☐	☐
Sommer	☐	☐	☐	☐	☐
Efterår	☐	☐	☐	☐	☐
Vinter	☐	☐	☐	☐	☐

Hvordan er du primært blevet oplært/uddannet til at dyrke din aktivitet?

(sæt eventuelt flere krydser)

- ☐ Selvlært
- ☐ Har lært om teknik og sikkerhed via litteratur og hjemmesider
- ☐ Har opøvet teknik og sikkerhed med andre på samme niveau
- ☐ Har lært teknik og sikkerhed af mere erfarne
- ☐ Har været på kursus i teknik og sikkerhed
- ☐ Andet

Hvordan vurderer du dig selv i forhold til når du sejler jolle?

- ☐ Nybegynder
- ☐ Letøvet
- ☐ Kompetent
- ☐ Erfaren
- ☐ Ekspert

Hvordan vurderer du risikoforholdene når du sejler jolle?

- ☐ Det er ufarligt
- ☐ Der er risikomomenter, men det er generelt ikke farligt
- ☐ Der er risikomomenter, og det er forbundet med en vis fare
- ☐ Det er farligt

Hvordan vurderer du risikoen for, at havne i vandet når du sejler jolle

- ☐ Ingen risiko
- ☐ Lille risiko
- ☐ Nogen risiko
- ☐ Stor risiko

Hvordan vurderer du konsekvenserne af at havne i vandet når du sejler jolle?

(sæt kryds i hver linje) 1 er helt uproblematisk og 5 er meget problematisk

	1	2	3	4	5
Forår	☐	☐	☐	☐	☐
Sommer	☐	☐	☐	☐	☐
Efterår	☐	☐	☐	☐	☐
Vinter	☐	☐	☐	☐	☐

Hvordan vurderer du risikoen ved følgende aktiviteter?

(sæt kryds i hver linje)

	Det er ufarligt	Der er risikomomenter, men det er generelt ikke farligt	Der er risikomomenter, og det er forbundet med en vis fare	Det er farligt	Ved ikke
Jollesejlad	☐	☐	☐	☐	☐
Kajakroning	☐	☐	☐	☐	☐
Kitesurfing	☐	☐	☐	☐	☐
Sejlads (sejlbåd)	☐	☐	☐	☐	☐
Badning fra kysten	☐	☐	☐	☐	☐

Hvilket sikkerhedsudstyr anvender eller medbringer du, når du sejler jolle?

- ☐ Redningsvest på
- ☐ Redningsvest med
- ☐ Svømmevest på
- ☐ Svømmevest med
- ☐ Mobiltelefon i vandtæt pakning
- ☐ Mobiltelefon
- ☐ VHF-radio
- ☐ Reparationsgrej til fartøj
- ☐ Kort
- ☐ Kompas
- ☐ GPS
- ☐ Nødraketter
- ☐ Tørt tøj
- ☐ Ekstra mad og drikke
- ☐ Paddlefloat
- ☐ Øsekar eller pumpe
- ☐ Ekstra pagaj/åre
- ☐ Ekstra brændstof
- ☐ Brandslukker
- ☐ Hjelm

Hvilke forhold klæder du dig på efter når du sejler jolle?

- ☐ Lufttemperatur
- ☐ Vandtemperatur
- ☐ Generelle vejrforhold
- ☐ Ved ikke

Hvad har du på når sejler jolle?

- ☐ Almindeligt hverdagstøj
- ☐ Specielt tøj til aktiviteten

Hvilken slags specialtøj anvender du (oftest)?

sæt eventuelt flere krydser)

- ☐ Waders
- ☐ Våddragt
- ☐ Tørdragt/redningsdragt/flydedragt
- ☐ Thermotøj
- ☐ Regntøj/olietøj

Undersøger du dagens vejr- og havforhold inden du tager afsted?

- ☐ Nej aldrig
- ☐ Af og til
- ☐ Ofte
- ☐ Ja altid

Hvordan tager du ud når du sejler jolle?

- ☐ Alene
- ☐ Alene, men på steder hvor der er andre aktive
- ☐ Sammen med en makker, hvor vi holder øje med hinanden
- ☐ Sammen med en gruppe, hvor vi holder øje med hinanden
- ☐ Andet

Hvor langt fra land er du oftest når du sejler jolle?

- ☐ 0 - 200 m fra land
- ☐ >200 m - 1 km fra land
- ☐ Åbent vand (> 1 km fra land)

Hvornår på dagen er du ude når du sejler jolle?

(sæt evt. flere krydser)

- ☐ Morgen
- ☐ Dag
- ☐ Aften
- ☐ Nat

Giver du besked til folk på land (fx. familie og venner) om dine planer (tider og ruter) når du sejler jolle?

- ☐ Altid
- ☐ Ofte
- ☐ Af og til
- ☐ Aldrig

Kan du redde dig selv tilbage i dit fartøj hvis du kæntrer/falder overbord?

- ☐ Ja altid
- ☐ Ja i roligt vejr
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

Har du nogensinde drukket alkohol og/eller taget euforiserende stoffer inden eller imens sejler jolle?

- ☐ Det sker ofte
- ☐ Sommetider
- ☐ En enkelt gang
- ☐ Aldrig
- ☐ Ønsker ikke at oplyse

Har du oplevet alvorlige situationer i forhold til din egen sikkerhed i forbindelse med nogle af følgende hændelser?

	Aldrig	Af og til	Ofte	Altid
Problemer med fremdrift af fartøj	☐	☐	☐	☐
Problemer med styreevne af fartøj	☐	☐	☐	☐
Problemer med udstyr	☐	☐	☐	☐
Manglende færdigheder og viden	☐	☐	☐	☐
Manglende kræfter	☐	☐	☐	☐
Vanskelige hav- og vejrforhold	☐	☐	☐	☐
Kæntring eller mand over bord	☐	☐	☐	☐
Problemer med navigation	☐	☐	☐	☐
Sygdom eller skade	☐	☐	☐	☐
Mistet kontrol over fartøj	☐	☐	☐	☐
Andet	☐	☐	☐	☐

Hvis kryds i *Andet* - hvilket?

Gengiv kort en typisk situation med alvorlige problemer:

Har du oplevet ulykker når du sejler jolle?

- ☐ Ja
(☐ Nej

Hvis JA- Hvad var den primære årsag til ulykken/ulykkerne?

(sæt eventuelt flere krydser)

- ☐ Problemer med fremdrift af fartøj
- ☐ Problemer med styreevne af fartøj
- ☐ Problemer med udstyr
- ☐ Manglende færdigheder og viden
- ☐ Manglende kræfter
- ☐ Vanskelige hav- og vejrforhold
- ☐ Kæntring eller mand over bord
- ☐ Problemer med navigation
- ☐ Sygdom eller skade
- ☐ Mistet kontrol over fartøj
- ☐ Andet

Hvis kryds i *Andet* - hvilken?

Gengiv kort en typisk ulykkessituation:

Skriv hvorvidt du er enig i følgende udsagn:

	Helt enig	Enig	Hverken / eller	Uenig	Ved ikke
Når jeg dyrker friluftsliv skal det være 100 % sikkert	☐	☐	☐	☐	☐
En vis risiko er en del af det at dyrke friluftsliv	☐	☐	☐	☐	☐
Risiko og udfordring er det der motiverer mig når jeg dyrker friluftsliv	☐	☐	☐	☐	☐

Skriv hvorvidt du er enig i følgende udsagn:

	Helt enig	Enig	Hverken / eller	Uenig	Helt uenig	Ved ikke
Debatten om sikkerhed og risiko i forbindelse med friluftsliv ved kysten er overdreven	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sikkerhed og risiko er den enkeltes eget ansvar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uddannelse og sikkerhed angår alene den enkelte organisation og/eller forening	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kurser om sikkerhed i forbindelse med udøvelse af disse aktiviteter bør være obligatoriske:

	Helt enig	Enig	Hverken / eller	Uenig	Helt uenig	Ved ikke
Jollesejls	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kajakroning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kitesurfing	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Certificeringer (prøve og bevis på kompetence) i forbindelse med udøvelse af disse aktiviteter bør være obligatoriske:

	Helt enig	Enig	Hverken / eller	Uenig	Helt uenig	Ved ikke
Jollesejls	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kajakroning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kitesurfing	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Mange tak for hjælpen!

Hvis du er interesseret i at vide mere om undersøgelsen, er du velkommen til at kontakte Christina Wilhelmsen på cwilhelmsen@health.sdu.dk.

Bilag 2 - Interviewguide til kvalitativt fokusgruppelinterview

Formaliteter

Navn – alder – bosted

Organiseret ?

Hvor længe aktiv ?

Hvorfor aktiv – deltage (værdier?)

Uddannelse eller erfaring?

Hvordan oplært/startet?

Mesterlære eller uddannelse/kursus?

Er dette typisk (for jeres forening) eller? Hvorfor?

Andet?

Praktiske vaner

Hvordan aktiv – hvor ofte og hvor meget? Årstid?

Hvad gør Du/I ift. Flg. Temaer:

- Vejrudsigt
- Påklædning – årstid?
- Udstyr – sikkerhed
- Kommunikationsudstyr – hvilken type?
- Social – sammen med nogen?
- Fortæller om tur/akt – hjemme?
- Andet?
-

Praktisk kompetence: Selvredning

- kan du/I klare dig selv – under hvilke forhold
- hvilke metoder

Uddyb - giv ex.!

Vurdering og holdninger til risiko

Hvordan vurderer Du/I risikoen ved .. – hvorfor/uddyb?

Hvad betyder denne risiko/ikke-risiko?

Hvad tænker familien - betydning?

Er der for meget/lidt fokus på sikkerhed – hvorfor/hvorfor ikke? Uddyb – ex.?

Hvad tænker Du/I om (obligatoriske) uddannelse/kurser og certificering? – hvorfor?

Erfaringer med ulykker

Hvad er din/jeres erfaring med ulykker i forbindelse med jeres aktivitet

- Ulykke
- Nærved-ulykker

Hvad er den typiske ulykke?

Den værst tænkelige (men realistiske) ulykke?

Kan/skal der gøres noget for at minimere risikoen? Hvad og hvorfor – ex?

Opfattelse af sikkerhedsprofil?

Kan I genkende billedet/mønsteret? Hvorfor – hvorfor ikke?

Noget mangler?

Noget at tilføje?

Andet?

Særlige – aktivitetsspecifikke – spørgsmål

Hvor voldsomt vejr vil du/I tage ud i? Årstider?

Hvad skal til for at få dig til at ændre planer?

Forskel: alene – flere sammen?

Hvad betyder organiseringen?

Andre forhold jeg ikke har spurgt ind til?

TAK FOR HJÆLPEN!

Bilag 3 - Oversigt over informanter i forbindelse med studierejse til New Zealand og Australien, dec. 2011.

I Australien har besøgstedet været La Trope University i Bendigo, Victoria hvor kontaktpersonen var Dr. Andrew Brookes (se afsnit om forskning).

Herudover har jeg besøgt to store outdoor-centre -OEG (<http://www.oeg.net.au/>) og Bogong Outdoor Education Centre (<http://www.boec.vic.edu.au/>) og foretaget interviews med de ledende personer ift. riskmanagement. Herudover har der været tale om mere spontane samtaler med ansatte på La Trope University.

Informanter i Australien:

- Andrew Brookes (AB), La Trope University, Bendigo
- Clare Dallat (CD), (Director of programs and riskmanagement) og Matt Randell (Senior manager, Victoria). OEG: <http://www.oeg.net.au/>
- Roger Blackwell (Bogong Campus principal) samt Toni Keeble (principal) fra Bogong Outdoor Education Centre, <http://www.boec.vic.edu.au/index.html>

I New Zealand har besøgstedet været University of Otago, Dunedin, hvor kontaktpersonen var Dr. Mike Boyes. Der har her været samtaler/interviews med flg. personer:

- Mike Boyes (MB), Otago School of Physical Education
- Andy Thompson (AT), NZOIA President, Otago Institute of Sport & Adventure
- John Langley (JL), Incident Prevention Research Unit (IPRU) Otago University
- Shayne Galloway (SG), Water Safety NZ
- Annie Dignan (AD), MSC NZ
- Steve Brown (SB), Wild Earth Adventures (<http://www.wildearth.co.nz/>) og Otago University
- Jim Sibthorp 159 (JS), Associate Professor, Indiana University, Bloomington, IN
- Mike Brown (MB), University of Waikato, NZ¹⁶⁰

159 Jim Sibthorp deltog i Anzals konferencen - <http://www.otago.ac.nz/anzals/>

160 Samtalerne med Mike Brown blev gennemført i DK (SDU), hvor MB var på studieophold
